BAREVNÝ ORNAMENT

ORNAMENT

SBORNÍK

SLOHOVÝCH OZDOB VŠECH OBDOBÍ UMĚNÍ.

100 TABULÍ s 1400 BAREVNÝMI OBRAZY A SLOVNÝM DOPROVODEM.

DLE DÍLA DOLMETSCHOVA A JINÝCH

UPRAVIL

JULIUS SKUHRAVÝ,

UČITEL ORNAMENTÁL. KRESLENÍ NA POKRAČOVACÍ ŠKOLE PRŮMYSLOVÉ NA KRÁL. VINOHRADECH.

V PRAZE.

NAKLADATEL I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ.

1906

Schválen za pomůcku pro školy obecné, měšťanské a střední, jakož i ústavy učitelů a učitelek výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 13. dubna 1909 č. 7719.

BU - 107

597

Č. INV. 597
Fk. máj. 1960

Národní knihtiskárna I. L. Kobra v Praze.

ORNAMENT

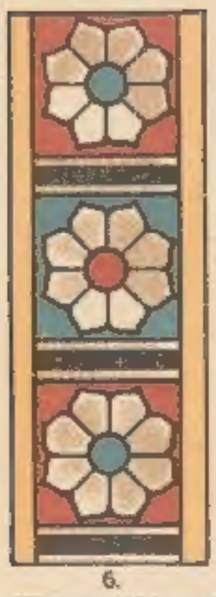

6.

2.

7.

8.

9.

4.

5.

10.

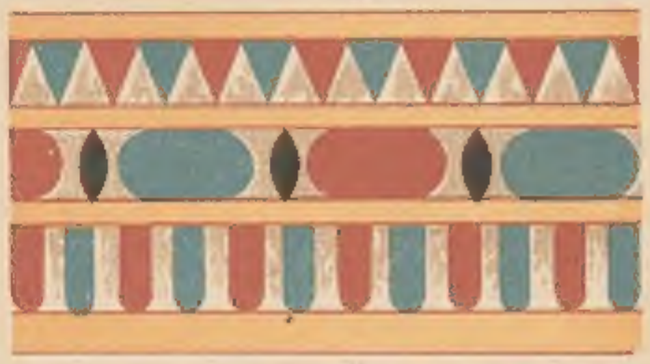

11.

1.

3.

Tabule 1.

SLOH EGYPTSKÝ.

Malba a plastika.

Jako politické i dějiny umění egyptského mají své tři veliké doby: starou, střední a novou. Umění staroegyptské nese se vše k uctívání mrtvých; za doby střední zůstává ono na výši doby staré (s některými jen změnami), až v říši nové uplatňuje se zobrazování výjevů z oslav bohů a králů.

V malbě i skulpturách setkáváme se s obrazy božstev, postav to lidských se zvířecími hlavami; plastická výzdoba hrobek, sloupů a stěn jest věrnou obrazovou kronikou zvyků i výkonův náboženských i výjevů ze soukromého života Egypťanů. Obrazové tyto ozdoby, provozeny jsou hieroglyfy, písmem obrázkovým, složeným ze schematických podob živoucích tvorů, rostlin, obrazců měřických a p.

Obrazy reliefové (koilanoglyphy) na vnějších stěnách staveb egyptských velmi se liší technikou provedení od vypuklých ozdob řeckých i římských. – Jsou velmi ploché, polychromovány, přesně konturovány, kontura vryta do kamene, aneb kámen šikmě ke kontuře stesán; ozdoba pak vymodelována, ale tak mělce, že naprosto nevyniká nad okolní plochu ozdobené stěny (relief en creux). Někde užito též toho způsobu provedení, že veškera plocha kolem vyobrazení až do hloubky 15 *cm* odstraněna (obr. 1.). Ku polychromii těchto plastických ozdob užito nejvíce barev: bílé, červené, žluté, modré a tmavozelené, jež až podnes ničím neutrpěly na své původní svěžesti.

Malby egyptské jsou jednoduše a v celých plochách stejně beze vší modelace obarvené kresby prováděné v kontuře a ukazující nízký stupeň kresebného umění egyptského.

O nějakém zobrazení perspektivném ani té nejmenší stopy; tělo lidské podáno na jedné a téže postavě část (obličej a nohy) v profilu, ostatní (prsa) en face.

V ornamentálných ozdobách egyptských setkáváme se hojně s prvky z říše rostlinné i živočišné: Lotos, symbol božstva Nilu, tvořivé síly přírody a znak bohyně Isidy; — papyros (cyperus Papyrus L.), šáchor s tlustou, tříhrannou lodyhou a silným oddenkem, rostoucí druhdy hojně v Aethiopii a Egyptě; — rákos, ratolesti palmové a j.

Ze zvířat zastoupen tu býk, beran se sluncem znak božstva Amon-Ra, šakal, lev, krokodil, kráva, sup, krahujec, ibis a p. (tab II. obr. 1. a 2.), hojně též brouk »vruboun posvátný (scarabaeus, chrobák)«; i peří vzácných ptáků užito jako prvků ornamentálných. Okřídlená deska sluneční (tab. II. obr. 2.) objevuje se často jako symbolický motiv dekorační, umístěný obyčejně v nadpraží chrámovém.

Obr. 1. Polychromovaný relief na sloupu chrámovém v Dendeře. (Dendera egyptská vesnice poblíže zřícenin města Tentyris s chrámem bohyně Hathory a Isidy.) — Obr. 2. 3. Malované ozdoby z pouzder mumiových. (Mumie baleny do dlouhých, lněných pruhů a vkládány do rakví, jichž podoba přizpůsobována podobě mumie.) Obr. 4. 5. Z pouzdra mumiového (v pařížském Louvru v I. oddělesní sbírek, v němž uloženy starožitnosti egyptské). — Obr. 6. Malované bordury z kamenné rakve (sarkofagu). — Obr. 7. Bordury z pouzdra mumiového. (Britské museum v Londýně.) — Obr. 8. Ornament z dřevěné rakve (Londýn). — Obr. 9. Bordura ze schránky mumiové (Britské museum). — Obr. 10. Část nákrčníku. (Londýn.) — Obr. 11. Malby na sarkofagu (Londýn).

Vyňato z děl: »Description de l' Égypte, ou recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française.« — »Jones, the grammar of ornament«

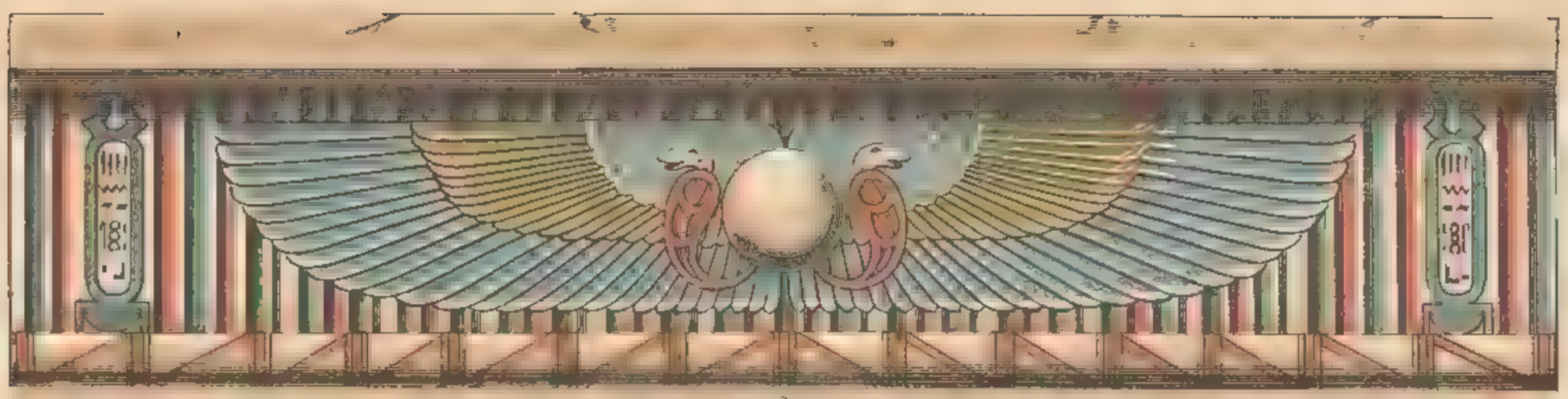

2

3

4

5

1

6

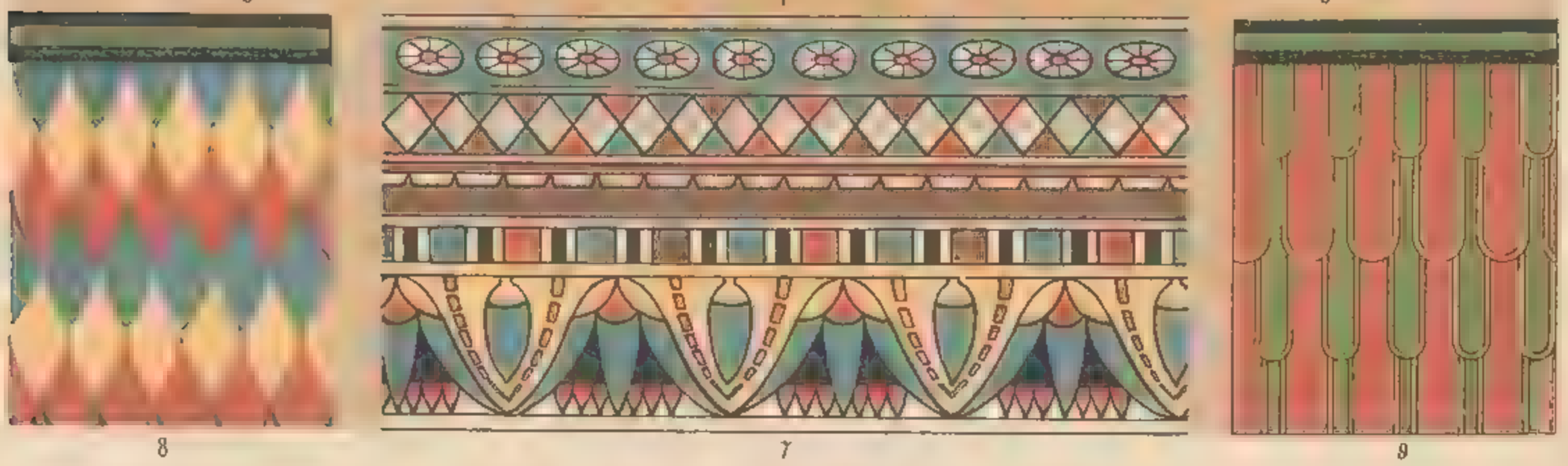

8

7

9

Tabule 2.

SLOH EGYPTSKÝ.

Architektura a malba.

Architektura staroegyptská, jejíž obrovité památníky do dnes hlásají věhlas uměnímilovných Egyptanů, representována je pyramidami a rozsáhlými hrobkami vznešených Egypťanů, mastabami, bohatě plasticky vyzdobenými.

Doba střední vykazuje málo památek. Zato chrámy thébské: v Karnaku, Luxoru a později v Edfů a Dendeře, provedené v rozměrech obrovských, se sloupovím bohatě ornamentálně zdobeným, s řadami obrů, sfing, obelisků a pylonů, jakož i nákladné stavby náhrobní, — vše to jsou neklamní svědkové největšího rozkvětu i nádhery výtvarného umění egyptského říše nové.

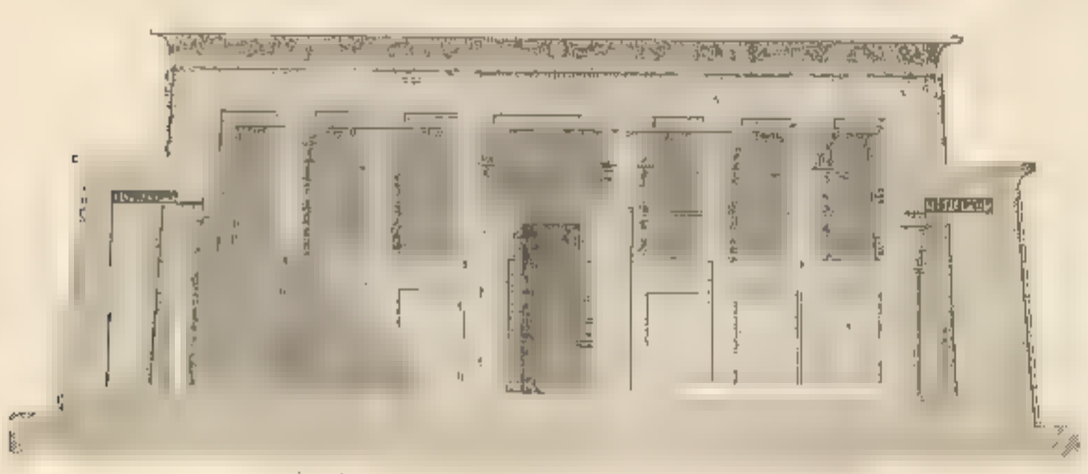

Chrám v Edfu

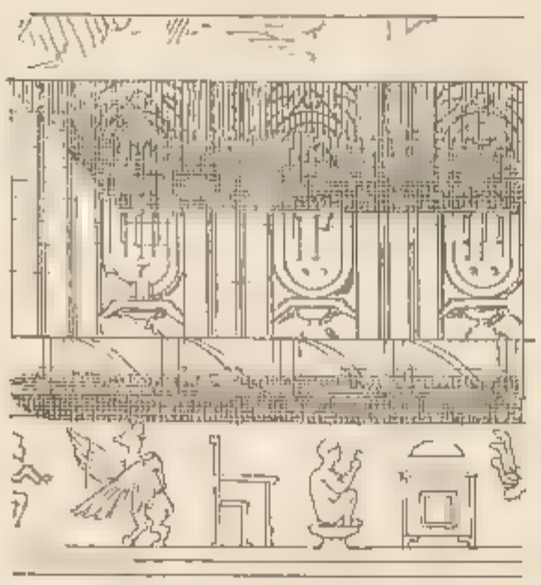

Egyptská římsa.

Sloup v Denderah.

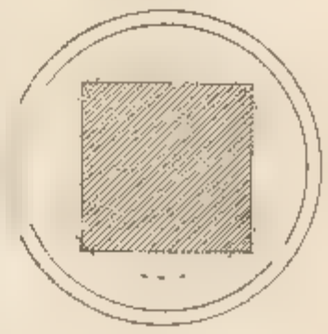

Kalichový sloup z Karnaku.

Na těchto rozsáhlých stavbách nejbohatěji vyzdobeny byly stěny, stropy, římsy, portály, sloupy i pilíře.

Ozdobami byly tu (zvláště na stropech a stěnách): reliefní výjevy z dějin králů, — oběti, výjevy z veřejného i domácího života Egypťanů; k výzdobě užito též pásků, listů, žlábků, symbolické okřídlené podoby slunce, listů a květů lotosu, vodorovných i svislých pásů s písmem hieroglyfickým a p.

Hlavice sloupů, zobrazené na tab. 2., znázorňují užití motivů rostlinných (viz text k tab. 1.), a to: obr. 3. stylisovaný šáchor; obr. 4. kalich v poupě uzavřený s abakem tvaru kostkového, se dříkem,

značicim svazek stvolů šáchorových (též stvolů lotosu neb rákosu); obr. 5 stylisované listy palmové a obr. 6. užití podoby poupěte šáchoru (papyrosu).

Obr. 1. Pylon (věžovitá budova po stranách hlavního vchodu do chrámů egyptských) s figurální výzdobou a hieroglyfy. Louvr, Paříž. — Obr. 2. Hlavní římsa z velkého chrámu v Philách. Řezby a malby. – Obr. 3. Hlavice z chrámu v Luxoru, znázorňujici papyros, úplně rozkvetlý. Z r. 1200 př. Kr. (Chrám v Luxoru jest jednou z nejznamenitějších stavitelských památek egyptských.)

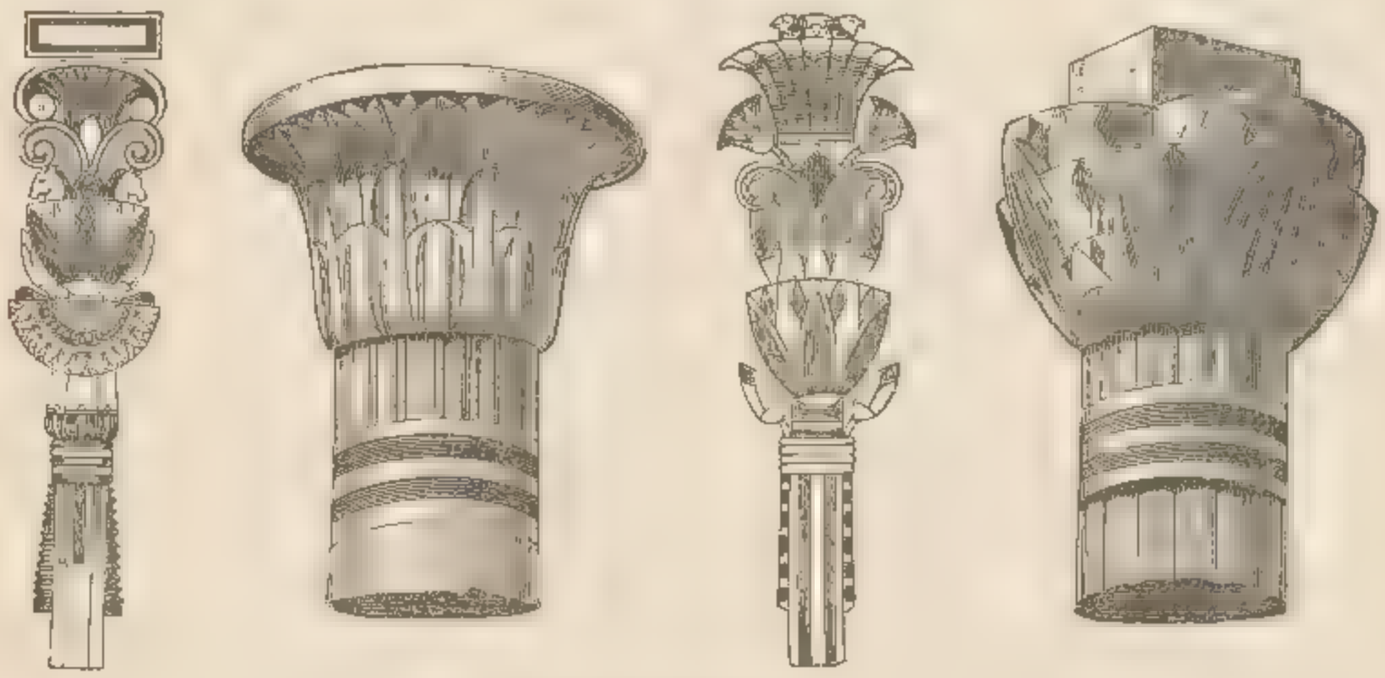

Egyptské hlavice.

Hlavice s hlavami bohyně Iris z chrámu v Denderah

Sfinx s hlavou lidskou.

Sfinx s hlavou beran.

Obr. 4. Hlavice z chrámu thébského. (Hlavici tvoří kalich, v poupě uzavřený.) — Obr. 5. Hlavice z obsloupeného nádvoří staroegyptského chrámu boha Hora v Edfu. (Edfu — osada hornoegyptská.) Obr. 6. Hlavice z Théb z r. 1200 př. Kr. (v podobě zavřeného poupěte papyrosu). — Obr. 7. Malby z pouzdra mumiového. - Obr. 8. a 9. Vzorky (desiny) šupinové. Malby z hrobních síní. Louvre-Paříž.

Vyňato z děl: »Description de l' Égypte, ou recueil des observations et des recherches, qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française.« — »Jones, the grammar of ornament.«

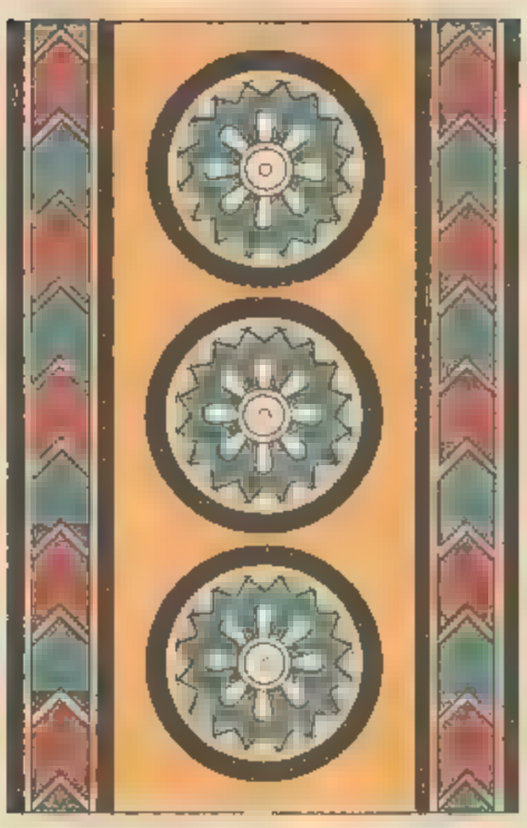

5

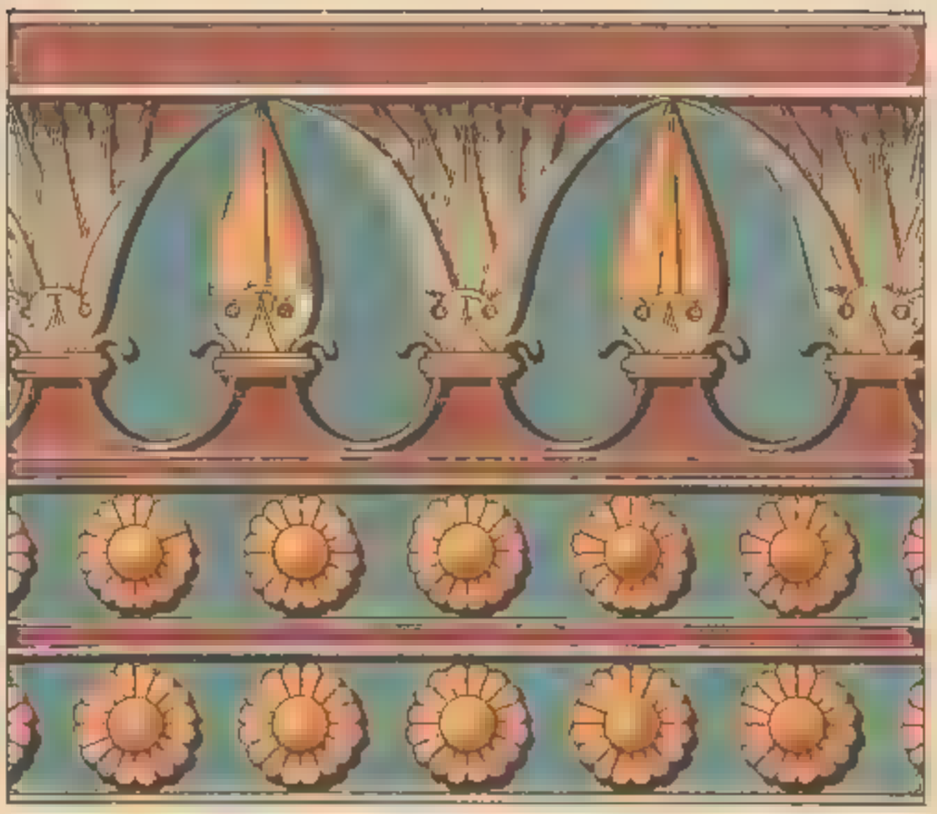

2.

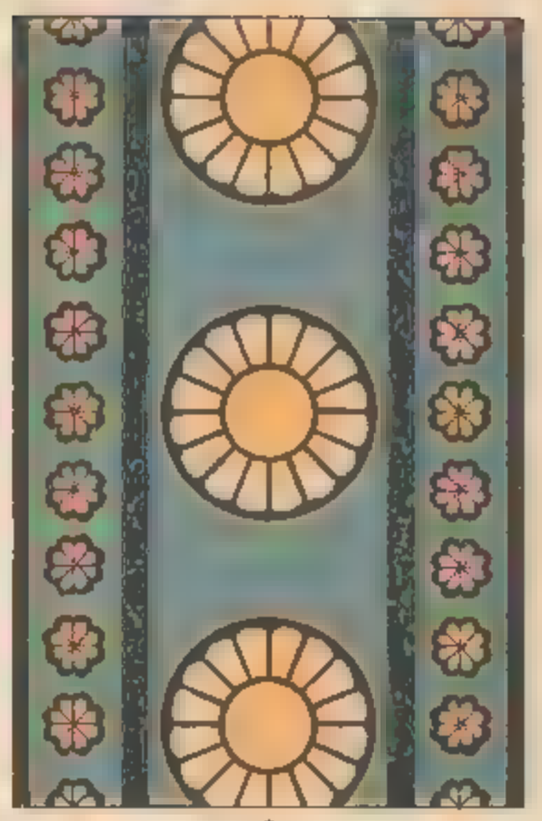

6

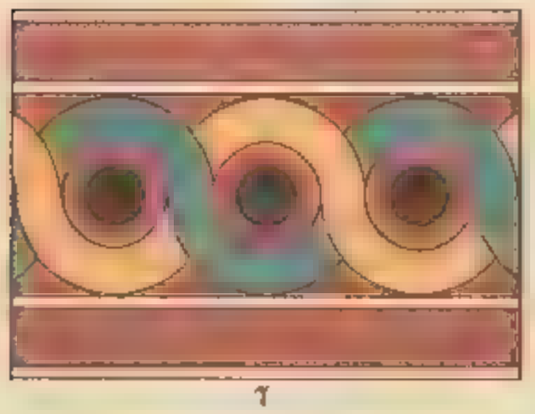

7

1

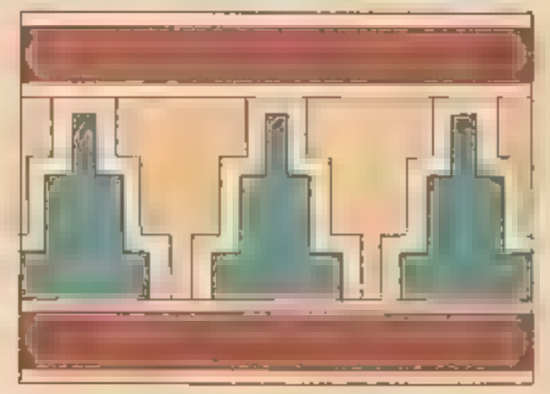

8

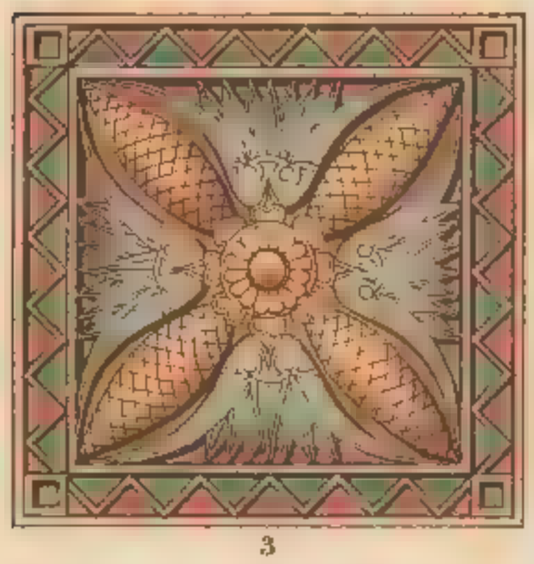

3

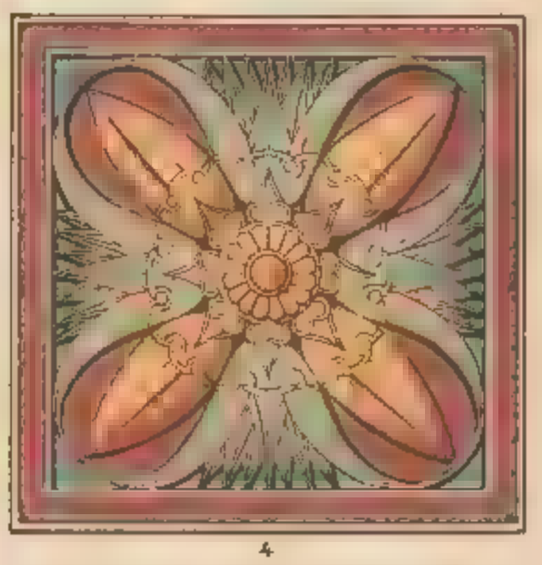

4

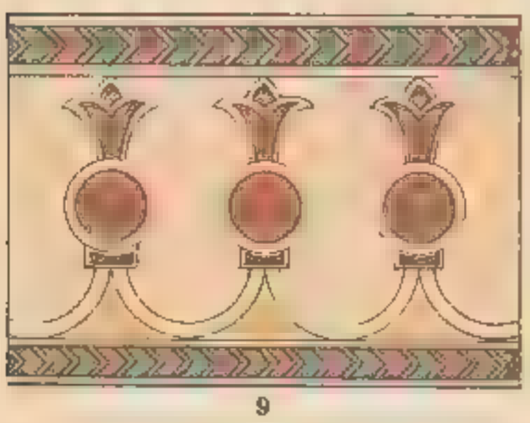

9

10.

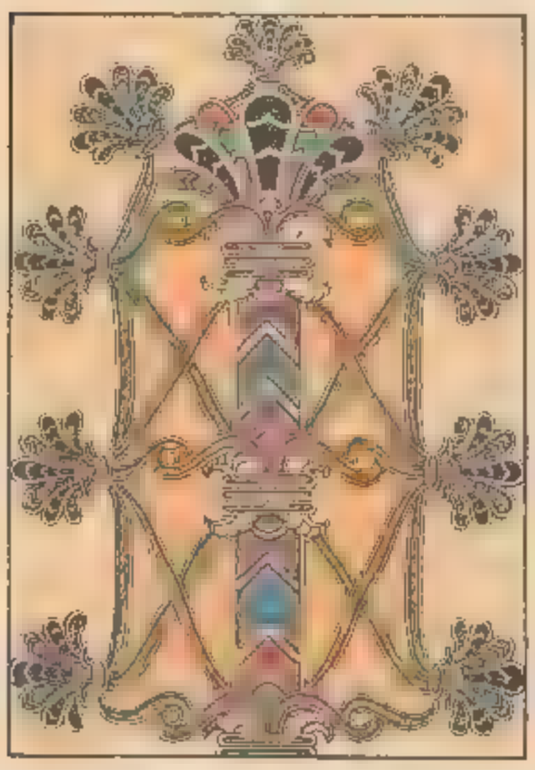

11.

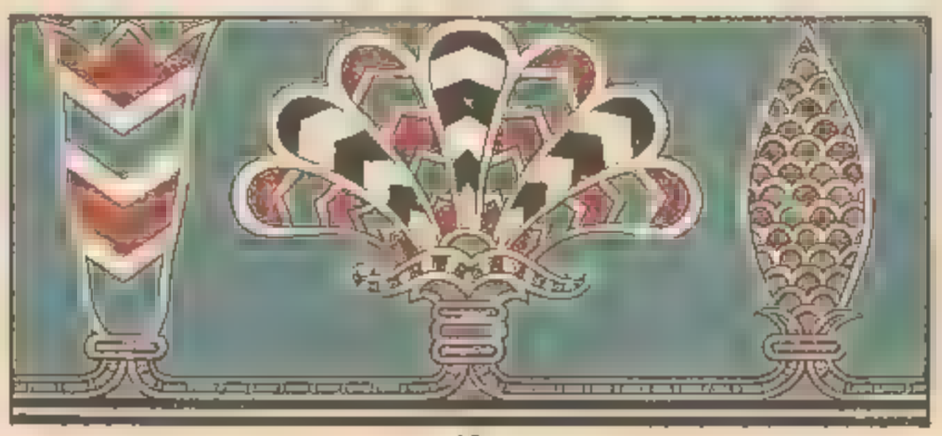

13

14

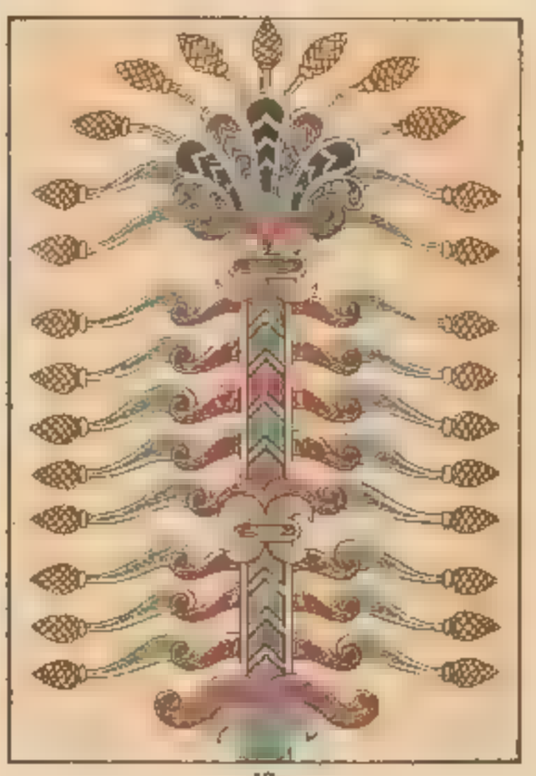

12

Tabule 3.

SLOH ASSYRSKÝ.

Malba. Barevné skulptury. Keramika.

Jako o samorostlém umění babylonském dlouho a zcela mylně bylo psáno i dokazováno, že původ jeho hledati dlužno v Egyptě, — assyrské umění svědčí opět nade vši pochybnost o tom, že se vyvíjelo dle vzorů babylonských, — jeho látka pak i motivy ukazují na Egypt.

Umění assyrské lišilo se od babylonského materií, ku zpracování určenou. Kdežto u Babylo-

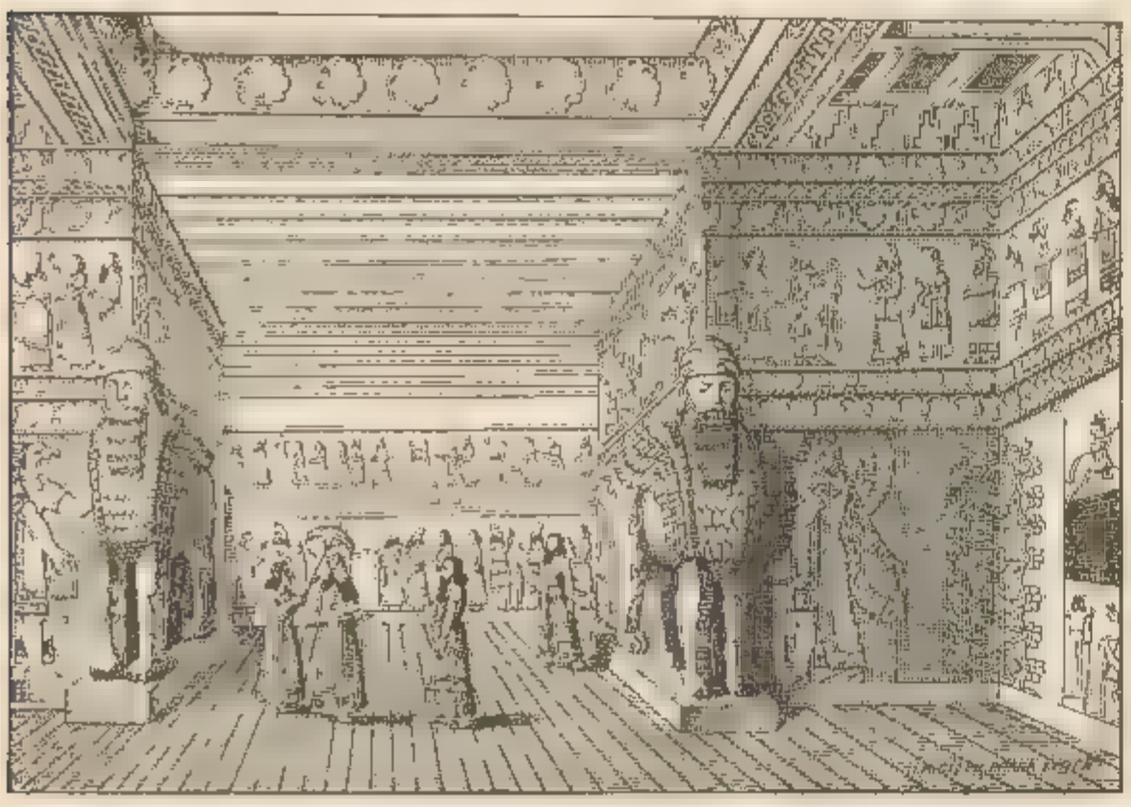

Vnitřek assyrského chrámu.

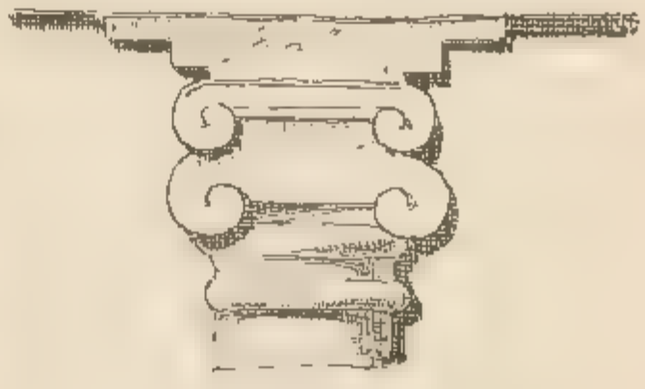

Hlavice v Kujundžiku.

Hlavice v Chorsabadu.

ňanů z nedostatku dřeva i kamene k výtvorům uměleckým užito nejvíce hlíny a kovu, vyskytuje se v umění assyrském v hojném i různém zpracování i kámen.

Vykopané zbytky obrovských staveb na Tigridu v Kujundžiku, Chorsábádu a Nimrudu, objevené péčí slavných assyrologů anglických a francouzských, tamtéž odkryté malby a skulptury původu assyrského ukazují nádheru a bujný přepych rozsáhlých staveb chrámových, palácových i jiných veřejných; žel, že mezi památkami těmi nenalezeno ničeho ku věcnému posouzení způsobu stavby rodinných bydlišť tohoto národa.

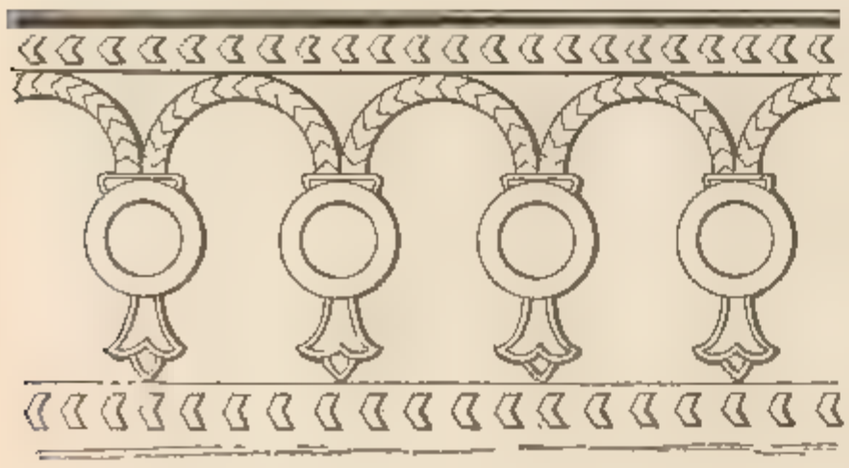

Emailované cihly z Nimrudu.

Nalezené zbytky ozdob architektonických, maleb, plastik, nádob, šperků a j. v., vše to ukazuje vyspělou dovednost a uměleckou vynalezavost Assyřanů.

Ač ornamentika assyrská zřejmou nese pečeť vlivu egyptského, nelze ji přece nikterak upříti ani originality, ani bohatosti a svěžesti nálady, kterýmižto vlastnostmi nad ozdoby egyptské značně vyniká.

V malbě i plastice vedle ornamentálných prvků geometrických, jako kruhů, hvězdic, růžic, pletiv, čar lomených a p. hojně užito motivů rostlinných i zvířecích: lotosového květu, svatého stromu: zvláštním způsobem stylisovaného foenixu (palmy

datlové); okřídlených lvů s lidskou hlavou, býků, supů, allegorických originelních postav zvířecích, jednotlivých částí těla zvířeciho a p.

Jako architektonických ozdob stěnových užíváno cedrových, alabastrových i sádrových desk s plochými polovypuklinami, řezbami i malbami. Stěny ozdobovány též hliněnými kliny s barevnými kruhovými hlavicemi, jež v malebném seskupení tvořily pestrý vzorek (desin); nebo obkládány vlysy z polévaných různobarvých i malovaných cihel, jichž ornamentálné seřazeni nádheru stěn chrámových jen zvyšovalo.

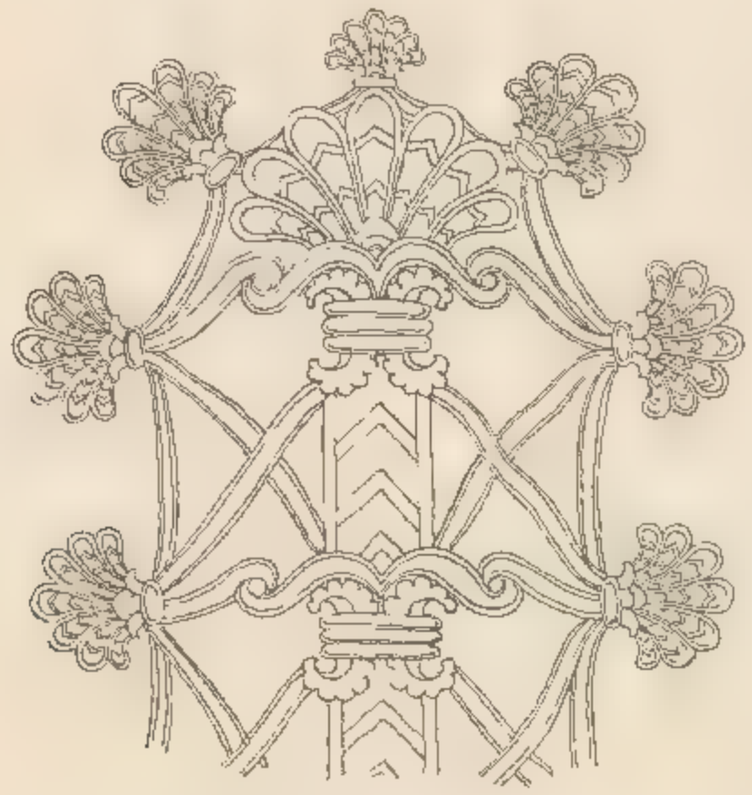

Posvátný strom assyrský.

Okřídlená postava muže uprostřed tab. III. jest symbolickým výrazem duše.

Obr. 1. Část pálené cihly z paláce v Chorsábádu. (Chorsábád — vesnice v asijském Turecku u zřícenin Ninive. Rozsáhlé 'tamní objevy ukazují zbytky města s nádherným palácem. Starožitnosti zde získané uloženy jsou z velké části v Louvru.) — Obr. 2.—4. Ploché reliefy z Kujundžiku (umělého pahorku na Tigridu v Malé Asii, známého velkými nálezy archeologickými). — Obr. 5. Malovaný ornament z Nimrudu. (Někdejší Chála — nyní Nimrud, trosky města, kdež r. 1845. zahájil své výkopy Austin Leyard, starožitník anglický.) — Obr. 6. Polévaná cihla z Chorsábádu. — Obr. 7. 10. Malované ornamenty z Nimrudu. — Obr. 11.—12. Posvátné stromy. (Stylisovaná datlová palma s rovným pněm a rovnoměrně rozloženými větvemi, jež jsou ukončeny sedmilistými palmetami.) Ploché reliefy z Nimrudu. — Obr. 13. Malovaná ozdoba z Nimrudu. — Obr. 14. Vpálená ozdoba z Chorsábádu.

Vyňato z: »Botta, monuments de Ninive.« — »Jones, the grammar of ornament«

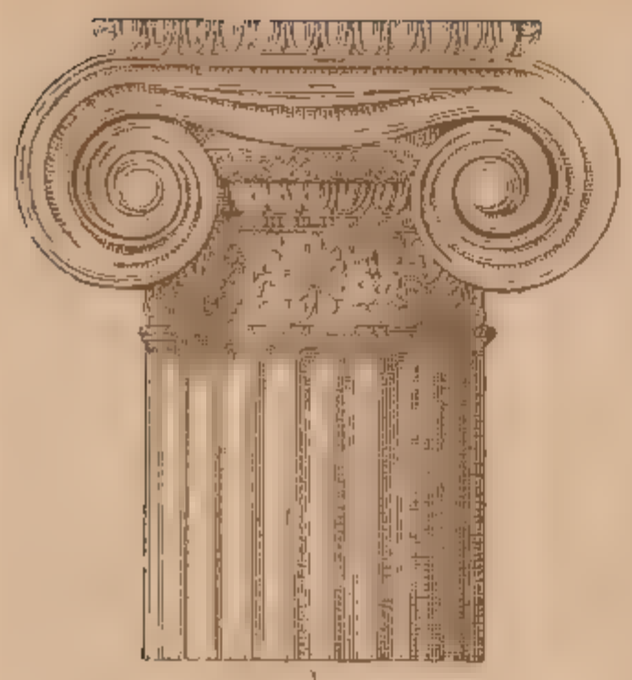

2

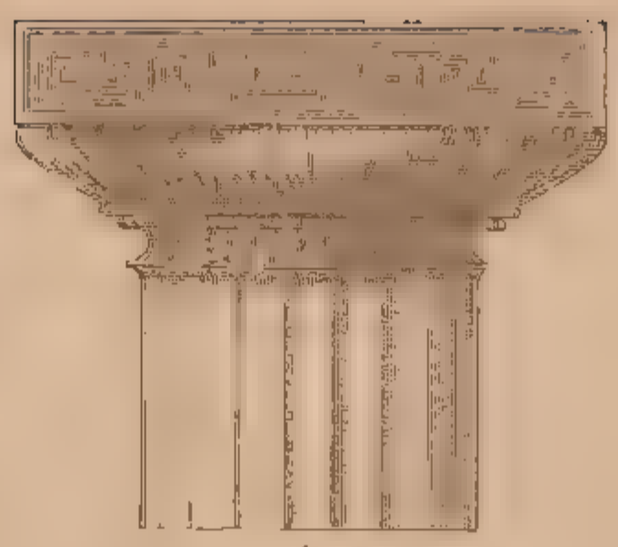

1

3

5

6

7

8

4.

10

11

12

13

9

15

16

Tabule 4.

ORNAMENT ŘECKÝ.

Architektura. Sochařství. — Ornamentika.

Řecký ornament byl, jest a zůstane nevyčerpatelnou studnicí studia vzdělanců proto, že, maje původ svůj ve vyspělé inteligenci řeckého umělce, svým principem, látkou, barvitostí, umístěním a celým svým charakterem pojil se vždy ladně i účelně uměleckému dílu, jež měl zdobiti.

Ozdoba jinde nemístná, zkomolená, titěrná i křiklavá rukou umělce řeckého zušlechtěna byla tou měrou, že pro své oduševnění, krásu a dokonalost dodala výtvorům umění řeckého rázu přísně klassického.

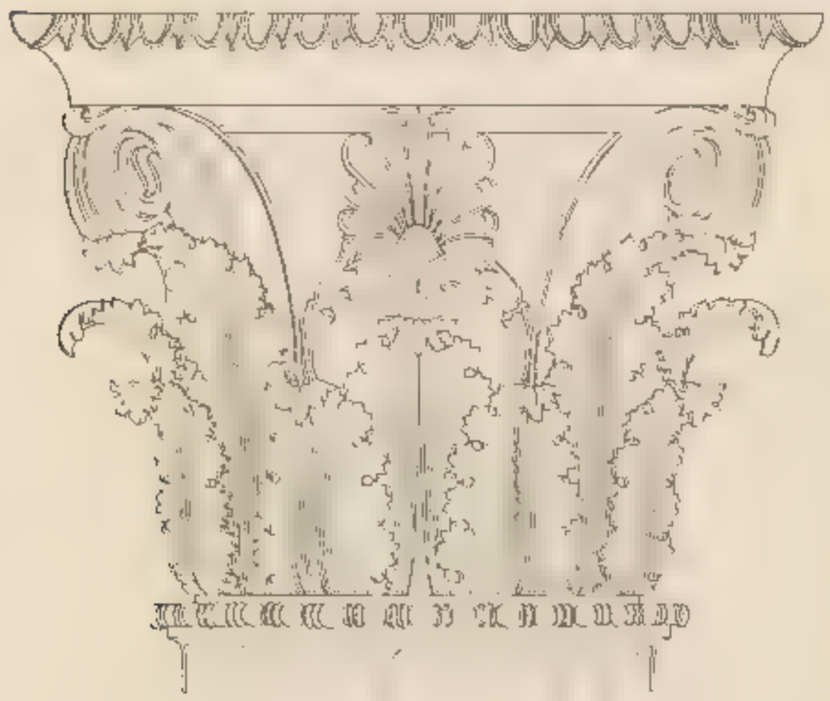

Hlavice řádu korintského z chrámu Apollonova v Miletu

Koruna chorégického pomníku Lysikratova v Athenách.

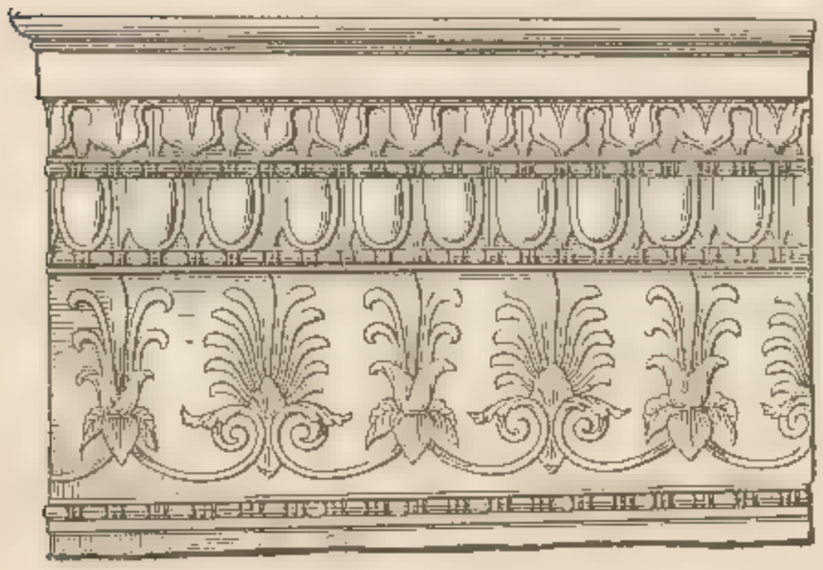

Astragal, palmetta, vejcovec a listovec na Erechtheiu athénském.

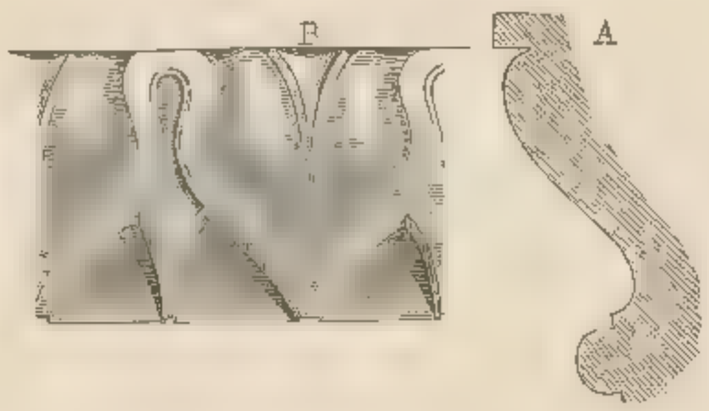

Lesbické kyma.

A tato naprostá přesnost, účelnost a krása nevyniká jen na význačných památkách řecké architektury, nýbrž zřejmou je všude, i na nejjednodušších předmětech řecké domácnosti, jež vyrobeny dovednou a vyspělým duchem vedenou rukou vzdělaného Řeka.

Obraz 1.—3. znázorňuje hlavice sloupů tří nejvýznačnějších období vývinu řecké architektury: slohu dorského, jonského (a atticko-jonského) a bohatostí forem slynouciho slohu korinthského. Hlavice dorská (obr. 1.) upomíná svojí účelností (vyznačením nesení břemene), jednoduchostí a mohutnou konstrukcí přesný i přísný charakter kmene dorského.

Hlavice jonská (obr. 2.) pružností a půvabem linií i tvaru, ozdobami vejčitých listů, astragalem a zvlášť význačnými spiralovitými kotouči i bohatou členitostí svou odpovídá opět povaze kmene jonského a upomíná na maloasijský původ svůj.

Hlavice korintská (obr. 3.) předvádí zrakům obdivovatele architektonických kras řeckých bohatství forem, volnost i pružnost linií, jak jeví se ve slohu korinthském, odpovídajícím nádhery-milovnosti bohatých Korinťanů, jež později stala se typickou vlastností Řeků vůbec. Bohaté listy paznehtníkové kruhem obepínají, opřeny o astragal, jádro hlavice; mimo ně pak konají ornamentálný úkol svůj v ladných liniích stylisované listy třtinové. Již bohatá ozdoba akantová sama svou členitostí a pružností budí obdiv nad uměleckou elegancí řeckých výtvarníků.

Obraz 4. znázorňuje jednu ze šesti ztepilých postav dívčích, oděných v dlouhé řízy a nesoucích po způsobu karyatid strop „dívčí síně v Erechtheionu, řecké svatyni na athénské akropoli“, mistrovském to díle slohu jonského. Jedna z těchto dívčích postav odvezena lordem Elgirem do Londýna, kdež je uložena v britském museu.

Řecká malba na vásách.

Řecký ornament z Erechtheia na Akropoli athenské.

Sloupová nárožní hlavice a kladí řádu atticko-jonského (Erechtheion v Athénách)

Obr. 1. Dorská hlavice z Paesta. (Paestum, původně Posidonia, město v Lukanii v již. Italii nynější město Pesto se zříceninami dvou chrámů: Neptunova a Vestina.) — Obr. 2. Hlavice jonská z Erechtheia na Akropoli v Athénách. — Obr. 3. Hlavice korintská, chorégického pomníku Lysikratova v Athénách. (Pomník tento jest vlastně chrámek slohu korintského, zbudovaný v Athénách r. 335. chorégem Lysikratem.) — Obr. 4. Karyatida z Erechtheia. — Obr. 5.—6. Akroterie z náhrobních stél (z hrobů mykénských, jež objevil slavný badatel Schliemann). Akroterie = umělá ozdoba architektonická ve formě listnatého vějíře, vyrůstajícího na způsob palmety z jádra nad dvěma kotouči. — Obr. 7.—9. Ozdoby anthemiové. (Anthemie = ozdoba, v níž střídají se palmety a lotosové květy.) — Obr. 10.—11. Části vlysu s okřídleným pardálem a nohem. — Obr. 12.—13. Ozdobné nohy mramorového stolu v národním museu v Neapoli. — Obr. 14.—15. Ozdobné nohy mramorového stolu (v britském museu v Londýně).

Obr. 2, 3, 7., 8. a 9. vzaty z »Andrea de Vico, 30 tavole di ornamenti architettonici greci, romani e italiani« Ostatní dle původních sádrových odlitků sbírek stuttgartských a dle fotografií

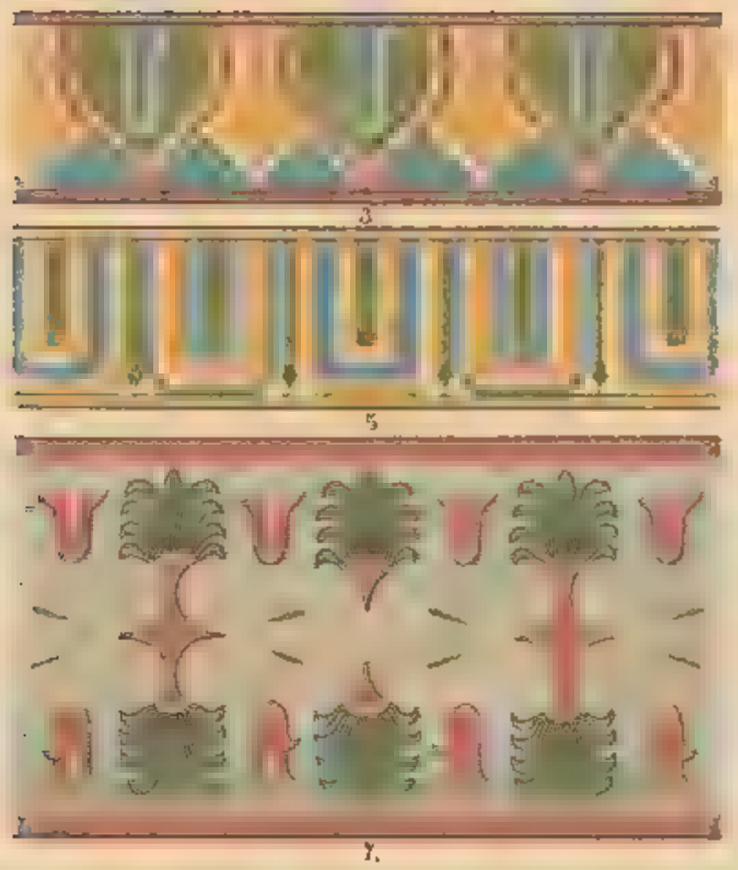

1.

2

3

9.

10.

12.

1

13

11

14.

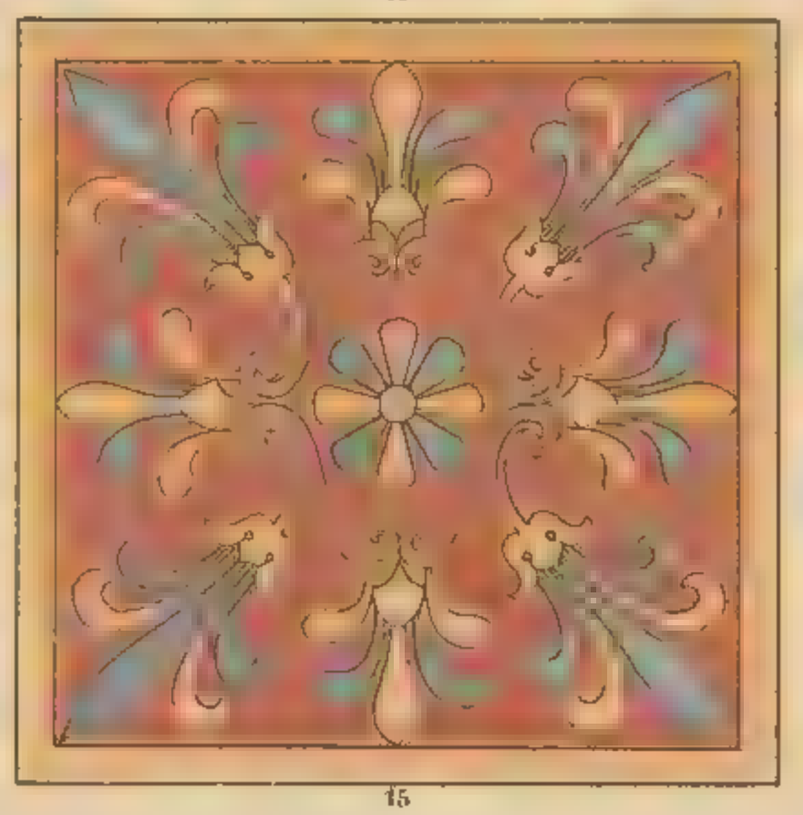

15

16

Tabule 5.

SLOH ŘECKÝ.

Architektonické části polychromované.

Polychromie, jíž Řekové rádi užívali ku zjasnění a oživení svých plastik, přenesena do Řecka z Egypta a Assyrie. — Barev užíváno jasných, nejčastěji červené, modré, zelené, žluté a zlaté.

Řecký pletenec.

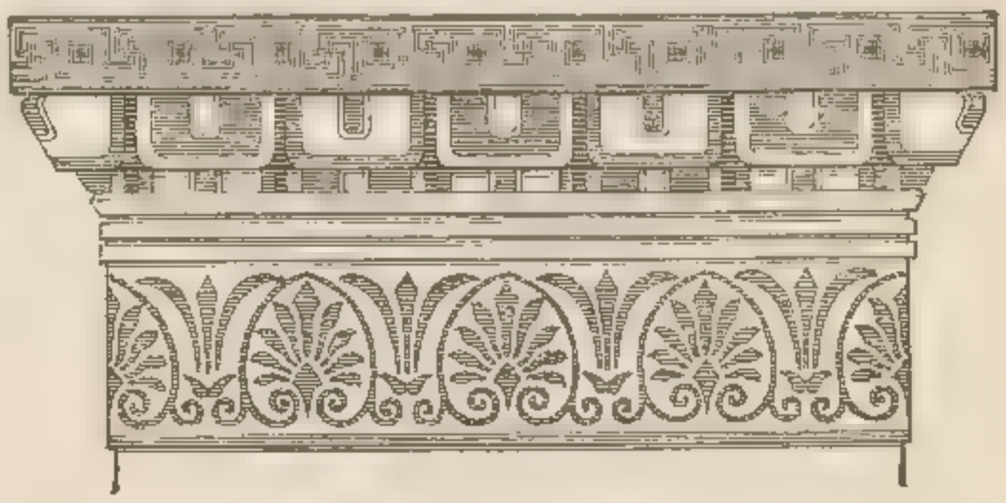

Polychromovaná dorská hlavice antová

Nejbohatší polychromií honosil se sloh dorský; chudší barvitost shledáváme v ornamentice jonské, kdežto i v detailech bohatě vyvinutá plastika korintská spokojila se jen ozlacením žebroví a okrajů listů a proložením červeně neb modře mezi listy akantovými na hlavicích sloupů.

Na tab. 5. seřazeny jsou ukázky takovýchto architektonických ozdob polychromovaných. S těmito ozdobami (meandry, perlovci, kymaty, listovci, anthemiemi, palmetami, akroteriemi, růžicemi a p.) setkáváme se i v bohaté a později (v 6.—7. stol. př. Kr.) až k figurálním ozdobám vyspělé řecké mosaice, a pak při ladných a účelných výzdobách vás a výrobků řecké keramiky vůbec.

Že pak v architektuře Řekové velmi často uchylovali se k polychromii, zdůvodněno tím, že chtěli úplně ploše provedenému ornamentu, jenž často jen nepatrně konturovou rýhou ze základní plochy vystupoval, dodati přesnosti i rázu, aby i na větší vzdálenosti jasně, zřetelně a účelně vynikal a při tom ozdobně působil.

Kyma z pálené hlíny z dorského chrámu v Metapontu

Obr. 1. Polychromované sima (hlavní římsa žlábkovací) s lví hlavou (na símatu bývaly lví hlavy na způsob chrliče) ze Selinuntu. (Selinunt, město na Sicilii, založené Karthaginskými. Zříceniny města toho chovají mnohé vzácné památky umění stavitelského.) — Obr. 2. Akroterie z chrámu Nike-apteros (neokřídlené bohyně vítězství), postaveného blíže Propylaeí na Akropoli athénské. — Obr. 3.—6. Malba římsoví z Propylaeí v Athénách. (Propylaeie na Akropoli athénské, vystavěné Mnesiklem za Periklea.) Obr. 7. Ornament polychromované hlavice antové z chrámu Theseova. Athény. (Anty, pilastrovité výstupky, zakončující prostoru chrámovou. Vyskytují se ve slohu dorském, atticko-dorském i jonském. Patky i hlavice antové vyznamenávají se svým rozčlánkováním i výzdobou. Theseion - chrám Theseův v Athénách, jedna z nejušlechtilejších staveb attického dorismu.) — Obr. 8. Ozdoba anthemiová z chrámu v Selinuntu. — Obr. 9. Vlys z chrámu Jupiterova v Aegině. — Obr. 10. Anthemiová ozdoba simatu z Parthenonu. (Parthenon, velkolepý chrám Athény Panny na Akropoli athénské z času Perikleova, později pobořený, nyní opět valně obnovený. Značná část plastických ozdob přenesena do Londýna. — Obr. 11. Rostlinná ozdoba lodyhová. Nalezena v Palazolle. (Palazolla, městečko na Sicilii, v němž zachovaly se zbytky starověkých náhrobků, předmětů železných a měděných a t. d.) — Obr. 12.—13. Meandry (ozdoba přímočará, pravoúhlá, značící proplétání dvou pásů). — Obr. 14. Ozdoba kassett. Londýn. (Kassetty — prohloubené desky na stropech chrámových, na pokrajích meandry neb listovcem, uprostřed růžicemi ozdobené. — Obr. 15. Terrakottová ozdoba metopová, nalezena v Palazolle. (Metopy — otevřené mezery mezi triglyfy, u Řeků zdobené bohatými reliefy, předvádějícími scény z bájí bohatýrských.

Vyňato z děl: »Hittorf et Zanth, architecture antique de la Sicile ou recueil des plus intéressants monuments d' architecture des villes et des lieux les plus remarquables de la Sicile ancienne.« — »Semper, Stoh.« — »Jones, the grammar of ornament.«

11 12 6 2. 5 1 9 4 3 7 8 13 14

15

16

17

18

19

20.

21

22.

23

24

25

26.

10

27

28

29

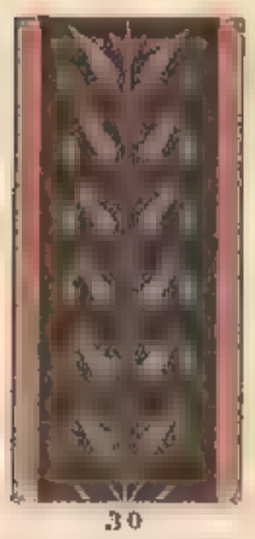

30

32

31

Tabule 6.

SLOH ŘECKÝ.

Keramika.

Promlouvajíce o řeckém umění zmínili jsme se při tab. 4. o tom, že všestranný jeho vliv jevil se i v umělecké výzdobě předmětů řemeslných a průmyslových.

Duchaplným upotřebením ušlechtilých forem a volbou vhodných ozdob stal se i jednoduchý výrobek řeckého průmyslu vzorným, všem aesthetickým požadavkům vyhovujícím dílem uměleckým.

Památky řecké keramiky, až do dnešních dnů zachované, jsou toho neklamným svědectvím. Svými tvary, výzdobou i zbarvením ukazují uměleckou vyspělost svých tvůrců, — ať již pocházely z rukou prostého řemeslníka, či původ svůj měly v uměleckých dílnách předních mistrů řeckých.

Lví brána v Mykenae.

Řekové to byli, již hrnčířství z prostých počátkův a nevkusných vzorů vznesli až na výši uměleckou. Kdežto jinde, na př. v Aegyptě svěřováno hotovení obyčejných hliněných nádob hrubým rukám sluhů, — řecké výrobky keramické vytvářeli praví umělci, jichž památce raženy pamětní mince a stavěny pomníky. — Po řídku vyskytují se v řecké keramice výrobky, prostou rukou vytvořené a plasticky zdobené. Valnou změnu v dokonalosti výroby hliněných nádob způsobil hrnčířský kruh, známý již Egyptanům, u nichž objevuje se na malbách, a zmínka o něm děje se již v dobách Homérových.

Památky prvých předmětů hliněných, vyrobených na hrnčířském kruhu, nalezeny též ve zříceninách mykénských, kde ve vykopaných hrobech vedle zlatých a bronzových objeveny i nádoby hliněné, uložené nyní v „Národním museu“ v Athénách.

Řecké vásy, neprávem „egyptské“ jmenované, mají původ svůj nejvíce v dílnách korintských.

Lví hlava ze Selinuntu na Sicilii

Řecká malba na vásách

Forma jejich i výzdoba jsou zcela jednoduché. Vyrobeny jsou z hlíny nažloutlé neb červenavé. Hnědé, vodorovné proužky ozdobeny řadou malovaných kruhů, čtverců a p.; později objevují se mezi těmi ozdobami i podoby zvířat.

V nejladnějším spořádání mezi ozdobami pásovými, meandry, pletenci, lodyhovými ozdobami rostlinnými, mořskými vlnami, palmetami, perlovci a p. objevuje se schematická výzdoba figurální: podoby zvířat a postavy lidské z bájí mythologických i heroických, s nimiž shledáváme se v ornamentálné výzdobě i jiných prací řeckých. Ozdoby ty provedeny černě neb hnědě, aneb barvou bílou a černou na půdě červené neb na světlejším podkladě.

V době rozkvětu řecké keramiky střídala se základní barva s barvou ornamentu neb výzdoby figurální.

Nádoby, prováděné ve značných rozměrech a v bohaté ornamentální rozmanitosti pokládány byly lesklou černí, od níž ornamenty a figurální výzdoba v původní oranžové červeni hlíny jasně se odlišovaly.

Jistota kontur a souladná úměrnost postav, štětcem nanášených, dodávala těmto zvláštního půvabu a dokonalosti.

Když pak Řekové v ornamentálné dekoraci hliněných nádob sáhli ku polychromii, znamenalo to úpadek keramického umění řeckého. Z barev užito nejvíce světle žluté, zlatožluté, modré, fialové a zlata.

Ma.by na řeckých vásách.

Antická vása Atheňana Sosibia.
(V Louvru pařížském.)

Obr. 1.—9. Řecké vásy. — Obr. 1. Amphora. Nádoba dvojuchá na olej a víno. Panathénajské amphory dávány jako ceny vítězům panathénajským. Amphora Sosibiova z parského mramoru chována je v pařížském Louvru. — Obr. 2. Hydria. Nádoba na vodu, s krátkým hrdlem, objemným břichem, se dvěma menšími a jedním, vzadu umístěným uchem. — Obr. 3. Urna — popelnice. Nádoba, obsahující popel spálených těl. Obr. 4. Oenochen. Nádoba ku nalévání vína. — Obr. 5. Kylix. Plochý kalich ku pití o krátké noze, se dvěma uchy. Tyto nejvkusnější nádoby starořecké hojně jsou zastoupeny ve všech sbirkách antik. — Obr. 6. Deinos, kratér. Okrouhlá nádoba značných rozměrův, v níž se mísilo víno s vodou, směs pak nabírána menšími nádobkami ku pití. Nádoby tyto stávaly na podstavci. Tvar kratérů časem valně se měnil. Robeny z hlíny, bronzu a drahých kovů. — Obr. 7. Lekythos. Nádobka na olej, štíhlých tvarů, jednoduchá. Kladena často mrtvým do hrobu. Nádob těchto hojně chová „Národní museum“ v Athénách, „Britské museum“ a j. — Obr. 8. Kantharos. Dvojuchý, větší pohár, známý attribut Dionysův. Obr. 9. Rhyton. Řecká nádoba, z níž tekutina (víno) úzkým proužkem do úst vtékala. Dolení část, špičatá, byla často zdobena hlavou zvířecí. Obr. 10. Postava dívčí z amphory v „Národním museu“ v Neapoli. — Obr. 11.—32. Ozdoby vas z museí v Neapoli, Římě, Mnichově, Paříži a Londýně.

Z díla: Genick. Předlohy umělecko-průmyslové. Keramika. Tvary nádob klassického starověku.

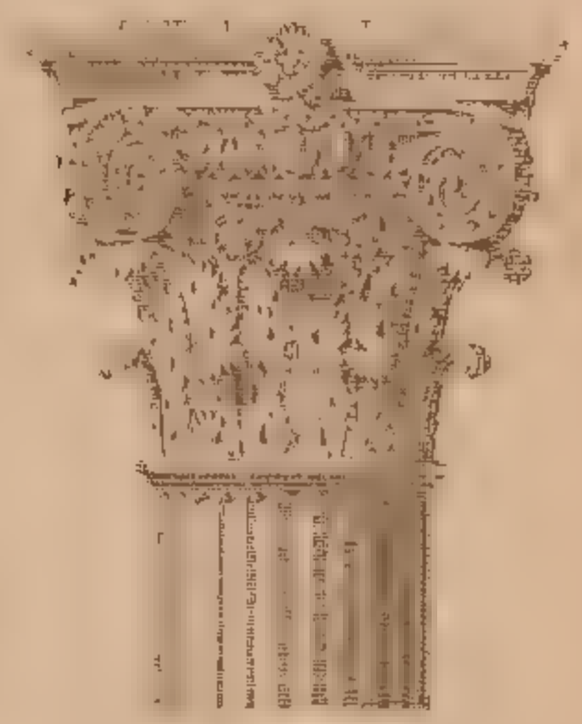

4.

5

6

7

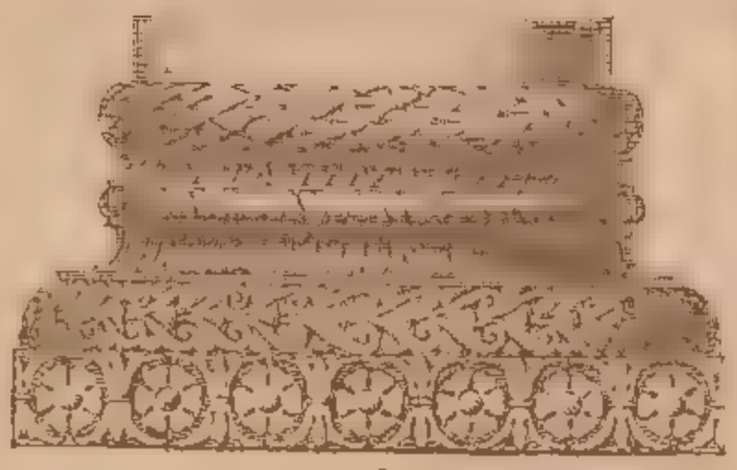

8.

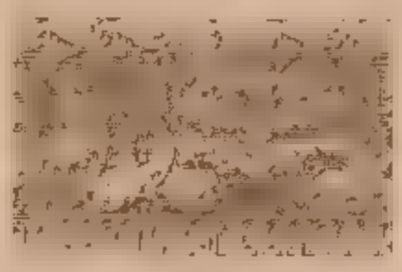

9

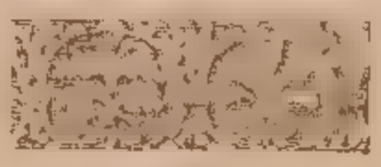

10.

11.

Tabule 7.

SLOH ŘÍMSKÝ.

Architektura. Sochařství. Ornamentika.

Jdouce po stopách původu uměleckého tvoření římského, přicházíme až k Etruskům a Řekům, z nichž první tvoří most mezi architektonickou tvorbou řeckou a římskou.

Vliv na vývin umělecké tvorby římské měly jednak spousty uloupených pokladů uměleckých z dobytých řeckých měst, nahromaděné v Římě, — valnou měrou pak i sami vysoce umělecky nadaní výtvarníci řečtí, již za bohatou odměnu vstupovali v Italii do služeb nejen státních, nýbrž i bohatých soukromníků.

S ohromným rozpětím římské moci stoupala i náklonnost Římanů k umění a nádheře.

Od Ertrusků přejali v architektuře užívání klenutí, jež ve spojení se sloupem a rozmnoženo novými formami přetvořeno bylo v klenutí křížové; — jinde pak nad půdorysem kruhovým prováděno bylo ve formě polokoule (kupole).

Vítězná brána Konstantinova v Římě

Bohužel, že na úkor klassické čistoty slohové nastoupilo bohaté dekorování ornamentálné, jež v pozdějších dobách ve své pře-

Římská vása mramorová.

hnanosti potlačovalo nejen ladný dojem ale i vlastní charakter forem architektonických (na př. sloupy na obloucích vítězných).

Největšího užití i rozšíření v architektuře římské doznal sloh korinthský, jenž svou bohatostí nádheře a lesku bohatého Říma nejvíce odpovídal (obr. 1.).

Sloučením hlavice jonské a korinthské vznikla nová forma architektonická „hlavice kompositní“ (obr. 3.).

Plastiky římské vykazují hojně kopií řeckých soch, množství realistických portrétů, a v době císařské s velikou zálibou pěstovaný relief, zvláště historický (na slavnostních obloucích a sloupech), i ten, jímž ozdobovány římské sarkofagy.

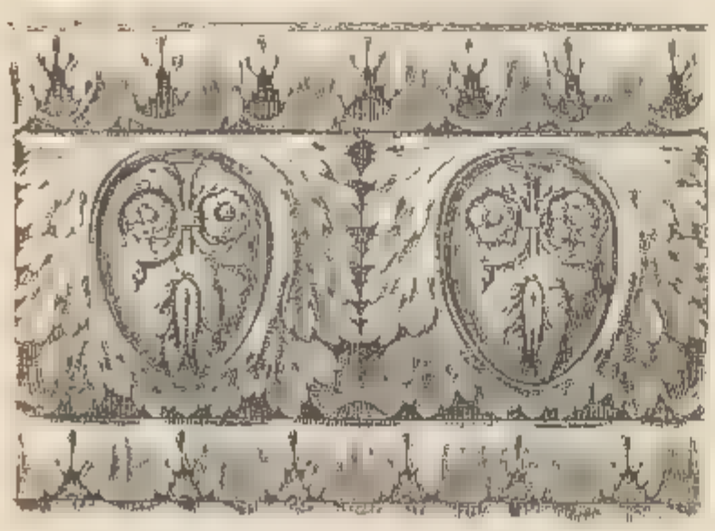

Ozdobený římský vejcovec.

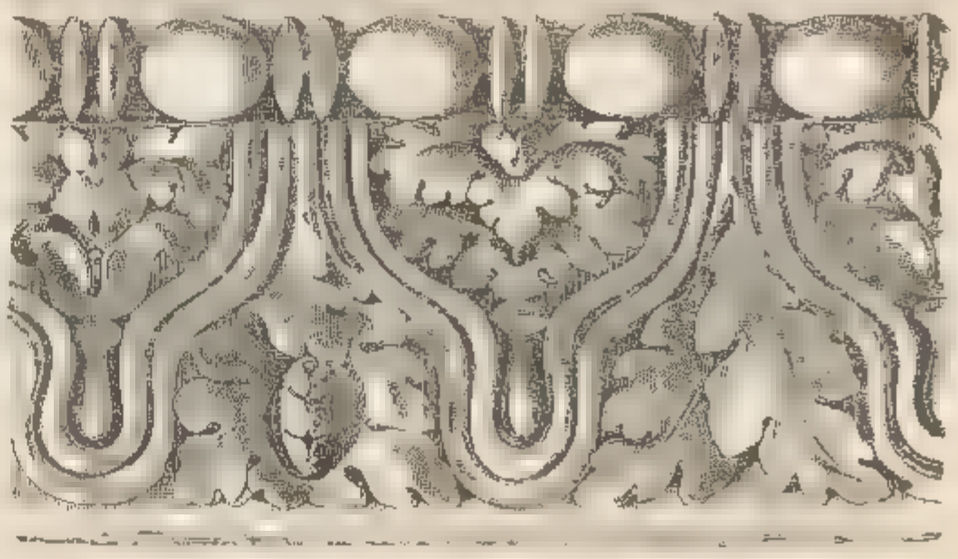

Římsko lesbické kyma s perlovcem.

Z ornamentiky římské, v níž stylisací tvarů rostlinných často těžko poznati přirozený původ ozdoby, vyniká na prvém místě „akant“, jejž na rozdíl od řeckého po,menovali „akantem římským“. Přiklání se podobou svou více původnímu tvaru rostlinnému: laloky a lalůčky jsou ve značné míře přeloženy, zuby širší a kratší, povrch listu je hladší a celá forma plastičtější.

Mimo akant setkáváme se v ornamentálných ozdobách římských s rostlinami a plody, podaným inaturalisticky, aneb, jak již pověděno, přísně stylisovanými: palmettami, listy a plody dubu, vavřínu, šiškami piniovými; částmi révy, palem, břečťanu, aloë, svlačce, klasů, makovic, fíků, lilií a j. v.

K ornamentálné dekoraci počítati dlužno též festony: bohaté věncoví, spletené z ratolestí vavřínových a j. s různými plody, — svázané stužkami. Festony tyto ozdobovaly reliefně architráv a vlys.

Římský orel mramorový.

Obr. 1. Korintská hlavice z Pantheonu v Římě. — Obr. 2. Hlavice osvětlovacího stojanu (kandelábru) z musea vatikánského. Obr. 3. Kompositní hlavice z chrámu Junonina v Římě. — Obr. 4. Zlomek vlysu z letohrádku Hadriánova v Tivoli. Uloženo v lateránském museu v Římě. (Laterán — papežský palác, upravený Řehořem XVI. na museum starožitností.) — Obr. 5. a 7. Růžice z musea vatikánského. — Obr. 6. Zlomek vlysu z Říma. Obr. 8. a 11. Patky sloupů z doby římské — Obr. 9. a 10. Část římsoví ze zřícenin císařských paláců na Palatinu. (Palatin římský pahorek, na němž zbudováno Palatium (palác) — sídlo císařské.)

(Obr. 3., 8.—11. dle rytin Piranesiho, ostatní dle snímků fotografických.)

15

16

17

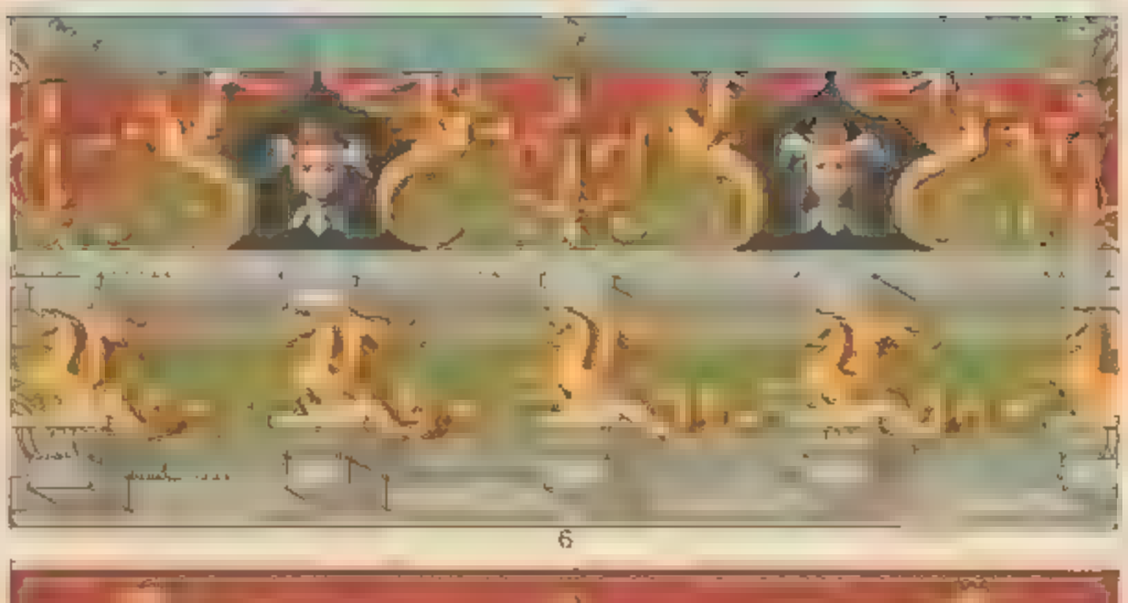

6

18

20

2

1

3

4

14

7

8

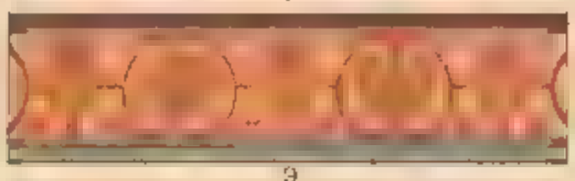

9

10

11

12

13

Tabule 8.

SLOH ŘÍMSKÝ.

Mosaikové podlahy.

K nádherným výzdobám římských staveb veřejných i soukromých, paláců císařských, velikolepě zařízených therm a j. nutno řaditi mosaikovou dekoraci podlah a stěn, již právě Římané látkou i způsobem provedení přivedli k plné dokonalosti.

Před nimi již staří Řekové a Foiničané vykazují mezi uměleckými výtvary svými práce mosaikové. V bohatosti a ladném seřazení střídají se tu nejen vzory geomemetrické, ale i květiny, festony, různé plodiny, masky, podoby zvířat, postavy lidské i různých božstev, ba i skvostné obrazy, valným počtem kopie řeckých mistrů.

K dlažbě mosaikové užito kamenných hranolkův mramorových, čedičových, porfyrových, hadcových, jaspisových, syenitových a žulových, jež vpravovány byly do snadno tvrdnoucího a vlhkosti vzdorujícího tmele, a jichž povrch pak po řádném ztvrdnutí srovnán a vyleštěn pískovcem neb smirkem.

Mosaikovými ozdobami z různých skliček dekorovány stropy i stěny, ježto pro ostrý povrch se tento způsob práce musívní pro výzdobu podlah nehodil.

Vnitřek domu římského.

V době pak, kdy v mosaice k výzdobě podlah užito ozbob, jež měly působiti plasticky jako polovypukliny (tab. 5. obr. 13.), možno mluviti již o počátku úpadku dekorativního vkusu v ornamentice římské.

Obr. 1. Mosaikový vlys z domu Faunova (Casa del Fauno) v Pompejích (dle Nicolliniho). (Casa del Fauno, bohatý soukromý dům pompejský s podlahou ozdobenou skvostným mosaikovým obrazem, představujícím vítězství Alexandrovo nad Peršany u Issu. Mosaika tato uložena nyní v museu neapolském.) — Obr. 2. a 3. Dlaždičkový vzorek mosaikový v palatínském museu v Římě (od H. Dolmetsche). Obr. 4. a 5. Mosaikové podlahy v loveckém letohrádku u Trevíru. (Schmidt: Památky

V lázních Karakallových.

stavitelské z období římského v Trevíru a jeho okolí 1843.) — Obr. 6. a 7. Mosaikové podlahy z Pompéj (od H. Dolmetsche). — Obr. 8., 9. a 10. Tytéž z therm Karakallových v Římě (od H. Dolmetsche).

(Thermy tyto dal vystavěti císař římský M. Aurelius Antonius Bassianus, lidem posměšně zvaný Caracalla (počátkem III. století). Rozsáhlé a uvnitř nádherně zařízené tyto stavby sloužily účelům lázeňským; bylo v nich však též o všemožnou zábavu postaráno.)

Tabule 9.

POMPEJE.

Malby nástěnné a barevné basreliefy.

Pompeje, Herculaneum, Stabie, jména tato spojena v historii lidstva s ohromnou katastrofou živelní, — výbuchem Vesuvu, který r. 79. po Kr. je zvýší 4—5 *m* zasypal a slídivosti lidské po staletí ukrýval.

Po půldruhém tisíciletí objevily se oku lidskému obrysy jmenovaných míst opět, — a paprsek sluneční, dotýkající se vykopaných trosek bývalých nádherných staveb, osvětlil znovu vše, co dříve úryvkovitě a namnoze i lživě bájeno o životě římském.

Prvou dobu vykopanin pompejských nazvati možno dobou plenění. Teprve od r. 1860., kdy výkopy trosek pompejských řídil italský učenec Fiorelli, možno tytéž nazvati systematickými i účelnými.

Z objevů pompejských velice nás zajímají dekorativní malby nástěnné, umístěné nyní z větší části v „Národním museu neapolském“. Malby ty jsou cennými svědky zašlého malířství řeckého, neboť lze je považovati za reprodukce děl řeckých mistrův, provedené tu jednoduše a zběžně, jinde opět s podivuhodným mistrovstvím a elegancí, ovládanou vší nádherymilovností ducha římského.

Všecky tyto dekorativní práce malířské provedeny jsou přesně slohově a po většině mistrně al fresco (na čerstvo) a lze je seskupiti ve čtvero období: 1. dobu předřímskou, 2. dobu republiky, 3. období na počátku císařství a 4. na dobu poslední až do záhuby.

Z posledního tohoto období objeveny stěny bezokenných komnat, pokryté fantastickou, lehkou, štíhlou a vzdušnou malbou architekturní.

Výzdoba stěn rozdělena takto: Nejdoleji pás nad podlahou (jednobarevný); ostatní plocha stěny rozdělena pak na střední a horní pole.

Podstavec (pás nad podlahou) proveden jednobarevně (černě neb hnědočerveně) a na pokrajích vyzdoben jednoduchým ornamentem květinovým neb prostou ozdobou lineárnou.

Nad tímto pásem rozdělena stěna na pole v barvách: tmavočervené, zelené, modré neb žluté, — s malbou architektonickou: štíhlými sloupy podepřené kladí, oživené v jasných barvách provedenými amoretty, různými fantastickými podobami, vasami, kandelabry a p. Mezi tím pak zvábeno oko ladně a přesně perspektivně provedenými průhledy a pohledy na krajiny, obrazy genrové, výjevy mythologické dle toho, k jakým účelům vyzdobené místnosti bylo užíváno.

Stavby veřejné zdobeny výjevy historickými, soukromé domy malbami genrovými; písárnu označoval kalamář, svitek papíru, — jídelnu zvěř, ovoce a p.

Veškery pak ozdobené části stěn spojovány v ladný celek věncovím a pletenci, v nichž lze zříti, květiny, ovoce, břečťan, révu, bobek, myrtu, cypříš, olivu, palmy a p. Hořejší pás býval obyčejně bílý, zpestřený ladnou barevnou ornamentikou.

Nalezeny však též místnosti, jichž stěny počínají nad podlahou pásem žlutým a končí černým vlysem. Nejhořejší část vyzdobené stěny končila plastickou sádrovou a polychromovanou římsou, nad níž zvedal se klenutý strop, dekorovaný na světlém podkladě provedenými pestrými ornamenty lineárnými a někdy též barevnými ozdobami sádrovými.

Obr. 1. Nástěnná malba, zobrazující „bohyni vítězství“, z Pompej. — Obr. 2.—3. Malované sloupy osvětlovací (kandelábry). V museu neapolském. — Obr. 4.—5. Ozdobné pásy. Z Pompej. — Obr. 6. Vlys. Z Pompej. (Dle H. Dolmetsche.) — Obr. 7.—12. Ozdobné pásy z Herculanea a Pompej. — Obr. 13.—14. Ozdoby nástěnného podnoží (pásu nad podlahou) z Pompej. — Obr. 15. 20. Sádrové, polychromované římsy z Pompej (dle Dolmetsche).

(Obr. 1.—5., 7. 14. z velkých děl Zahna a Niccoliniho.)

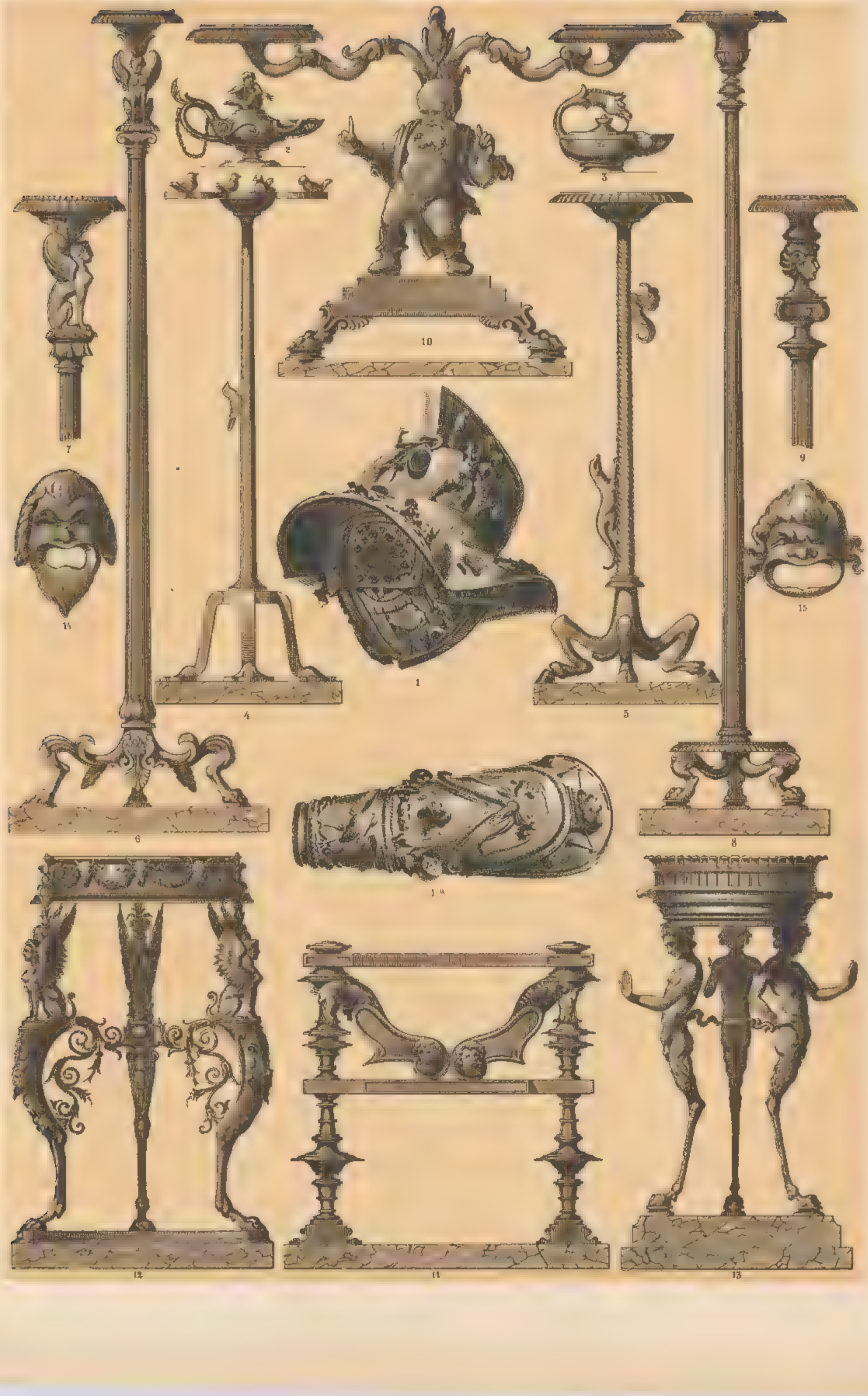
2
3
10
7
9
14
15
1
4
5
6
8
16
12
11
13

Tabule 10.

POMPEJE.

Ozdoby bronzové.

Kdo touží, utvořiti si jasný obraz o výrobcích uměleckého průmyslu římského, nechť navštíví „Národní museum v Neapoli“, sbírky ve Florencii a na mnohých jiných místech Italie.

Všecky, sem snesené předměty jasně ukazují na bohatý výkvět ducha antického, na krasochuť umělcovu, řízenou jasným porozuměním při řešení spojitosti mezi účelností vyrobeného předmětu a jeho uměleckým provedením i výzdobou.

Antická mramorová noha stolní, z musea Neapolského.

Noha mramorového stolku z Pompej; z předu

ze strany

Kam oko pohlédne, od nábytku až po nejjemněji provedené bronzy, vše jasní nám stkvělou představu o řeckém a po něm i římském umění, jemuž z doby naší po bok postaviti se mohou jen nejušlechtilejší výrobky uměleckého průmyslu francouzského.

Škoda, že při katastrofě pompejské zničeny byly všecky umělecké výrobky ze dřeva. Ve sbírkách spatřujeme jen věci bronzové, pak z kosti a mramoru.

Při prvých vykopávkách, jež v pravdě nazvati možno „drancováním“, odneseny a zašantročeny nejkrásnější skulptury mramorové i bronzové.

Skulptury bronzové sestaveny vždy z několika, zvlášť litých a přesně spojených částí; mnohé z nich kladou se mezi nejkrásnější výtvory antické (na př. tančící satyr, Dionysos s levhartem, poprsí Lucia Caecilia Secunda a j.).

Mezi oněmi, jež později objeveny byly, méně jest těch, které by se mohly honositi exaktním uměleckým provedením. Nábytek i nářadí domácí, i to nejjednodušší, vše provedeno formou bezvadnou, elegantní, a ozdobeno vkusně a případně.

Antické masky z Pompej

Veškery výrobky umělého průmyslu římského: kandelábry, lampy, podstavce k lampám (obyčejně trojnohé), úhelníky, vásy, nádobí kuchyňské, náčiní k jídlu, nádoby k pití (jichžto ladný profil, krk, rukojeti i ucha plnou hotovost a geniálnost výrobcovu prozrazují), odpočívadla, nohy různého nábytku, masky, brnění, zbraně i skvosty, — vše to je neklamným svědkem antické krásy řecké, jež stala se východištěm i matkou všeho uměleckého tvoření Římanů.

Obr. 1. *a.* Přilba (v museu neapolském. — Obr. 1. *b.* Nánožní brnění (tamtéž). — Obr. 2. a 3. Dvě lampy (tamtéž). Obr. 4. a 5. Dva světelné stojany (kandelábry) ze sbírek v Louvru v Paříži. — Obr. 6. a 8. Dva světelné stojany (z musea v Neapoli). — Obr. 7. Hlavice kandelábru (obr. č. 6.) zvětšená. — Obr. 9. Hlavice světelného stojanu (v Neapoli). — Obr. 10. Dvojramenný malý svícník s podobou Fauna (v Neapoli). — Obr. 11. Bisellium, čestné sedadlo pro členy magistrátu, vkusně profylované (v pařížském Louvru). Obr. 12. a 13. Trojnohé stojany z Herculanea (v museu neapolském). — Obr. 14. a 15. Masky (části předmětů dekoračních), z Neapole.

(Vyňato z děl Overbeckova a Niccoliniho.)

1

2

3

4

5

6

7.

8

9

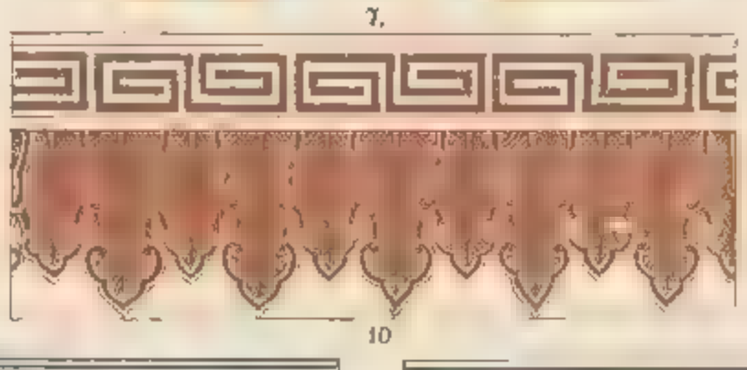

10

11

12.

13.

Tabule 11.

ČÍNA.

Malby.

Číňané jsou jedním z východoasijských národů, jehož kultura sahá do nejzazší dávnověkosti. Všecky jich umělecké výtvory i výrobky umělého průmyslu, jež svým charakterem, účelností, vkusem i jemným provedením našly z dálných krajů nejvýchodnější Asie cestu do všech končin Evropy (nemyslíme tu arci ony levné tuctové předměty, vyráběné hlavně pro trh evropský), podávají neklamné svědectví o dávné umělecké hotovosti, originalitě, vynalezavosti, duševní bystrosti i obdivuhodné pracovní vytrvalosti tohoto národa asijského.

Bohužel, že novodobý Číňan v ničem, co v tak nesmírném bohatstvi mu zachováno, nepokročil, ničeho nezdokonalil, ničeho nového nevynalezl.

Ba možno směle tvrditi, že nyní nelze ani některé předměty umělého průmyslu čínského zhotoviti tak, jak objevují se, zachovány z dávných dob v četných sbirkách čínských starožitností.

Věky tomu, co dosáhli Číňané značné výše umělecké hotovosti; — nynější doba znamená však v čínském dekorativním umění ztrnulost a ve mnohém i prosté, často i méně dokonalé napodobení ornamentálných vzorů starých.

Umění malířské (mimo malbu písma) je cizorodé a přišlo do Číny s buddhismem. Representováno zprvu jen malířskou výzdobou chrámů buddhistických, k níž později přidružila se malba portretů, miniatur a aquarell.

Ač čínští malíři byli mistry v přípravě i užití barev všech možných odstínů, — přece malby jejich, — ku podivu, — trpí naprostým nedostatkem zobrazování perspektivného, jímž honosí se na př. vesměs architekturní malby nástěnné v Pompejích.

Zvláštní pozornosti zasluhují „malby na porcelánu“, jehož výrobou honosí se Čína od pradávných dob. O takovéto malby dělilo se a dělí dosud na jediné nádobě (vase) několik rukou: jeden maluje bordury a ornamenty, druhý květiny a stromy, jiný opět zvířata a opět jiný postavy lidské.

Okraje nádob těchto bývají zdobeny bordurami, v nichž hojného užití nalézá meandr v nejrůznějších proměnách. Obrazy 9., 10., 11. a hořejší část obrazu 4. znázorňují některé z nemnohých bordur formy konvencionelní.

Ostatní plochy nádob zdobeny jsou vzorky geometrickými, květinami, kvetoucími keři a stromy, ovocem, zvířaty (mezi nimiž vybájený čínský „drak“ neposlední místo zaujímá), výjevy ze života s celou, do podrobností provedenou stafáží a p.

K ornamentálným motivům užito z domácí flory hojně čajovníku (celé byliny i její části: listů a květů), růží, kamelií, melounů a p.

Dekorativní tyto malby provedeny buďto věrně a téměř úzkostlivě dle skutečnosti, aneb jednotlivé tvary se vzácnou elegancí stylisovány; tu umístěny v ladném postupu a střídání, jinde opět v libovolném rozčlenění a naprostém neladu po nádobě jsou roztroušeny. — Celkové dekorativní této výzdobě nádob a předmětů porculánových dodává pak zvláštního půvabu nedostižitelný lesk zelenobílé čínské glasury porculánové (jež na rozdíl od porculánů evropských nanášena na nádoby za syrova ve stavu tekutém pomocí rourek bambusových).

Obr. 1.—5. a 9.—13. Bordury. — Obr. 6.—8. Vzorky z čínských porculánových nádob s malovanými ozdobami. — Z musea v South-Hesingtonu. (Ozdoba na obr. 1. upomíná komposicí i charakterem na ozdoby perské.) — Žlutá barva na obr. 4., 6. a 10. značí v originále zlato.

Vyňato z díla „Examples of chinese ornament by Owen-Jones.“

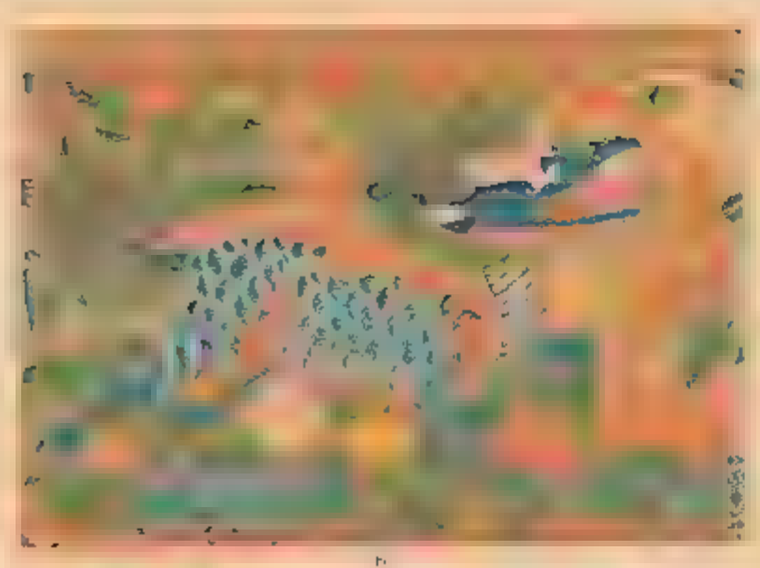

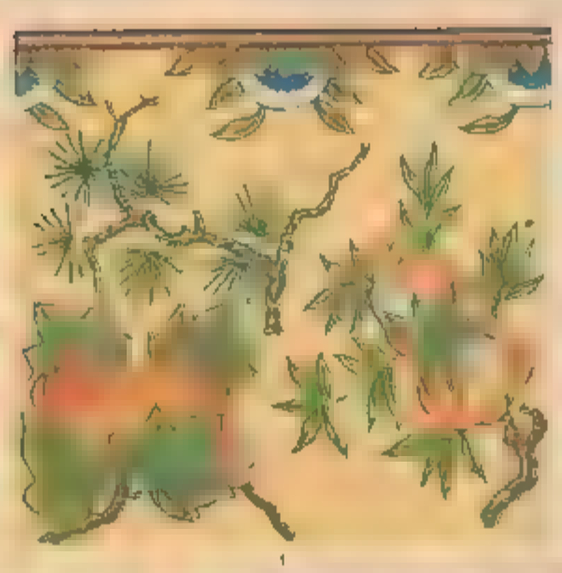

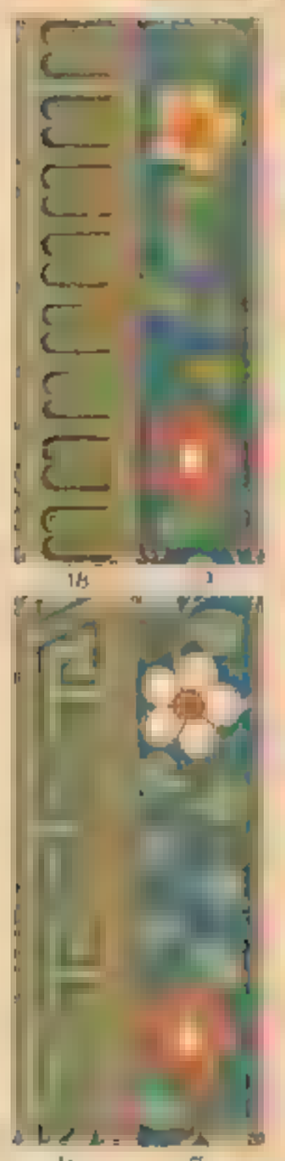

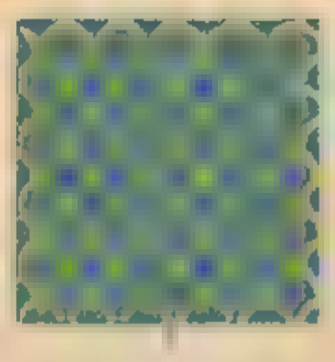

Tabule 12.

ČÍNA.

Malby, tkaniny, výšivky, ozdoby smaltové.

Hovoříce o dekorativních malbách čínských (viz text ku tab. 11.), musíme, připomínajíce si rozmanitost motivů ornamentálných a jich originelní seřazení, ještě dodati, že kontury ozdob bývají obyčejně prováděny v barvách: černé, bílé, modré, červené a zlaté, – čímž docíleno, že kresba z jasného či temného pozadí zřetelně vystupuje a od téhož rázně se odlišuje.

Zároveň budiž tuto jen letmo při hovoru o umění a uměleckém průmyslu čínském zmínka učiněna o některých jeho odvětvích.

Z čínských sbírek antik možno učiniti si jasný pojem o vysokém stupni dokonalosti čínského řezbářství, jež již v V. a VI. století vykazuje práce tak znamenité, že předstihují vše, co v oboru tom vykonáno bylo v Číně v době přítomné.

Též i výroba hedvábných tkanin (atlasů, krepů a p.) náleží dalekým dobám př. Kr. I tu dlužno připomenouti, že hedvábné látky i staré čínské výšivky daleko předčí výrobky novověké.

Též i v uměleckém zpracování tvrdých dřev, kosti, kovu i kamene byli staří Číňané pravými mistry.

Jemné čínské porculány, smalty i nedostižné práce lakové (černé, červené, žluté a červenohnědé) jsou jasným důkazem vysoké umělecké schopnosti i vyspělosti starých Číňanů.

Naposled budiž ještě několika slovy učiněna zmínka o „smaltu jamkovém (émail cloisonné)“, jenž barevnou krásou svou i originelním provedením a jemností v užití svém co ozdoba vas i destiček získal si zaslouženého obdivu i všestranné obliby.

Věž »tha« v Pekingu.

Kde původ smaltu toho hledati dlužno, nelze s naprostou určitostí zjistiti; nade vši pochybnost možno však tvrditi, že užití téhož sahá do dávných dob.

Sídlem dnešní výroby smaltů jamkových je Pe-king, postup práce pak následující:

Ozdoba mosaiková, arabesková neb květinová naznačí se nejdříve v kontuře na měkké hlíně neb kovu, načež se vtlačí do hlíny tenké proužky zlaté neb mosazné (pokud jde o desku kovovou, tedy se na ni v kontuře ozdoby takovétéž proužky přiletují). Vzniklé takto přihrádky vyplňují se vhodně zbarveným smaltem, jenž pak v pecích se taví. Po vychladnutí celá smaltem vyzdobená plocha se vyleští.

Volba motivů dekoračních i seřazování a umísťování ozdob, takto provedených, je totéž jako

u ozdob malovaných. Obr. 10. značí smaltem takovýmto provedeného „draka", oblíbený to motiv dekorační a zároveň znak Číny i čínské rodiny císařské (žlutý drak s pěti drápy).

Čínský plochý ornament.

(Hojného poučení o umění i uměleckém průmyslu čínském najde čtenář ve vzácných sbírkách Náprstkova průmyslového musea v Praze.)

Obr. 1. Ozdoby, malované na porceláně. (Ovoce a květiny, provedené formou konvencionelní.) — Obr. 2. Malovaná bordura. Z čínské nádoby. — Obr. 3. Malba na dřevěné skříince. — Obr. 4., 5. a 6. Ozdoby, vyšité na hedvábí zlatem (z 15. století). - Obr. 7., 8. a 9. Vzorky tkanin. — Obr 10. 11, Ozdoba staré čínské vasy kovové, provedená smaltem jamkovým. — Obr. 12.—23. Ozdoby vas, misek, kuřáckého náčiní, provedené smaltem jamkovým.

Vyňato z děl: „Excamples of chinese ornament by Owen-Jones". — „Les arts décoratifs par Ed. Lièvre". — „Umění a průmysl " (bavorské prům. museum v Norimberce. 1875.).

9

11

1

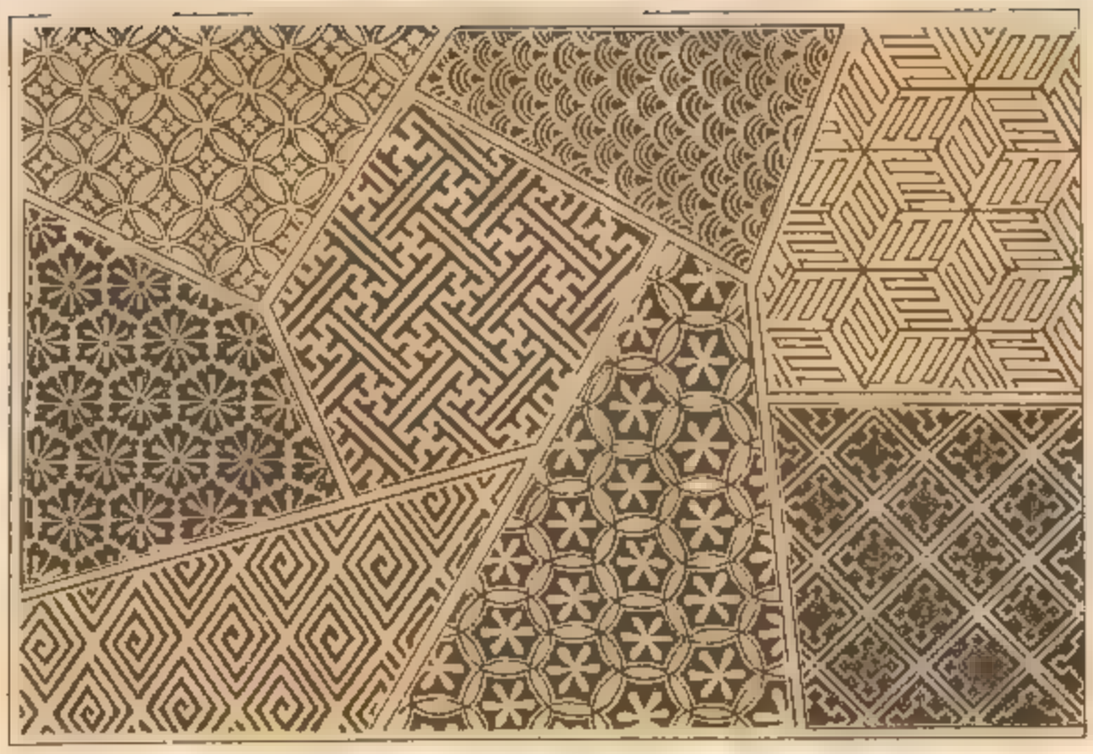

8

12

13

14

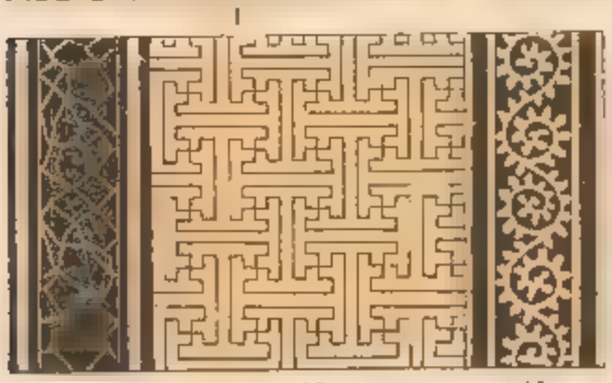

17 15 18

17

18

19

24

20 16 50

20 21

22 23

26 27 28

29 30 31

32

40 41

42

37

38

43

44

36

45 46

Tabule 13.

JAPAN.

Ukázka maleb předmětů lakovaných.

Japonnerie! Kdož by pod tímto výrazem neznal zvláštním kouzlem jímající intimní zákoutí evropských salonů a musei, vyzdobená uměleckými výrobky japanskými: pracemi lakovými, výrobky keramickými, uměleckými výrobky železnými, měděnými i bronzovými, vzácnými smalty, drobnými řezbami, tkaninami i nádhernými výšivkami, provedenými ve stkvoucích barvách a s uměleckým vkusem ve výběru předmětů zobrazených i v uměleckém obrazů těch provedení?!

Výstava londýnska r. 1862. to byla, jež rázem získala sympathie celé vzdělané Evropy pro umění tohoto, territoriálně tak vzdáleného národa. A od té doby setkáváme se s „japonneriemi" nejen v museích, nýbrž i v salonech boháčů a umělecky vzdělaných jednotlivců (v Praze Náprstkovo „Průmyslové museum").

A ze všech těchto předmětů, jež staly se uměleckým majetkem vzdělané Evropy, jedno z nejpřednějších mist zaujímají mistrně provedené práce lakové s přiměřenými obrazy a ornamenty, buď vrytými nebo vystupujícími, aneb různými vzácnými látkami vykládanými (zlatem, perletí, sloní a p.).

Jako vše umělecké tvoření i tyto vynikající výrobky kolébku a původ svůj mají v umění čínském, jež přes Koreu našlo si cestu do blízkého Japanu.

A v čem spočívá ono nedostižitelné kouzlo tohoto odvětví uměleckého tvoření Japonců?!

Je to elegance provedení, — plná a bezvadná technická dokonalost (výsledek to staletých uměleckých tradic, jež z rodin přecházely na rodinu), lesk, tvrdost i neporušitelnost, kterýmižto vlastnostmi stávají se práce tyto vrcholem umělecké produkce japanské.

Sídlem výroby uměleckých prací lakových jest Tokio, Kioto, Niigata, Osaka a Vakamatso.

Laky, jimiž Japonci práce své provádějí, jsou tajemstvím těch kterých výrobců. Podstatou jejich jest miza, ronící se z poraněných míst stromu uruši (Rhus vernicifera), jež několikanásobným očišťováním stává se pokostem, vzdorujícím změnám teploty a vyznamenávajícím se vzácným leskem, pevnosti i trvanlivosti. Laku toho rozeznávají se tři druhy: žlutý, hnědý a světležlutý, jenž na vzduchu mění se v temně černý.

Lak ten nanáší se na věci dřevěné, papírové, z papíroviny (papiermaché), kovové aneb pletiva lýčená, kterážto poslední natírána dříve pryskyřicí, aby nabyla hladkého povrchu.

Čím jemnější je předmět, jenž má lakován býti, tím větší počet vrstev pokostu (až 20), z nichž nižší vytvořují se lakem obyčejným, vrchní pak lakem tak zvaným „zlatým" Každá natřená vrstva pečlivě je uhlazena a vysušena, z čehož posouditi možno, jaké práce tyto vyžadují času i trpělivosti.

Kdežto ornamentální výzdoba čínských výrobků lakových vykazuje nejčastěji motivy naturalistické, shledáváme se u ozdob japonských častěji s tvary geometrickými, někdy pak i s kombinacemi linearnými.

U obou však pozorovati lze zřejmou nechut k systematickému řadění a umísťování detailů ornamentálných. (Viz obr. 1.—8., 11., 12., 14., 20. a 21., 22. a 23., tab. 14. obr. 10.) Nejobyčejnější výzdoba lakem zlatým provádí se dvojím způsobem:

1. buďto se na každou vrstvu laku ozdoba tato nově nanáší, až nabývá vzhledu reliefního; aneb
2. nanesena na nejhořejší plochu potírána bývá ještě pokostovou vrstvou transparentní.

V Evropě setkáváme se s prvými ukázkami japonských prací lakových v 17. století.

Obr. 1.—50. Ukázky ornamentálné výzdoby prací lakových, vyňaty z „Keramic art of Japan by Andsley-Bowes."

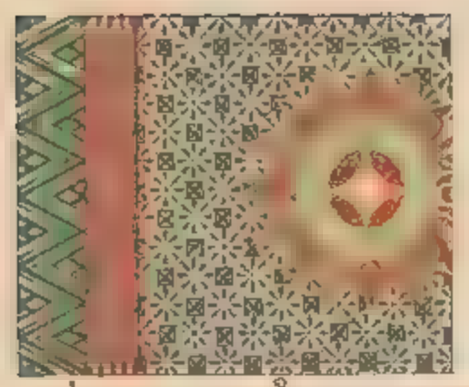

1 2

3

4

5

6 7

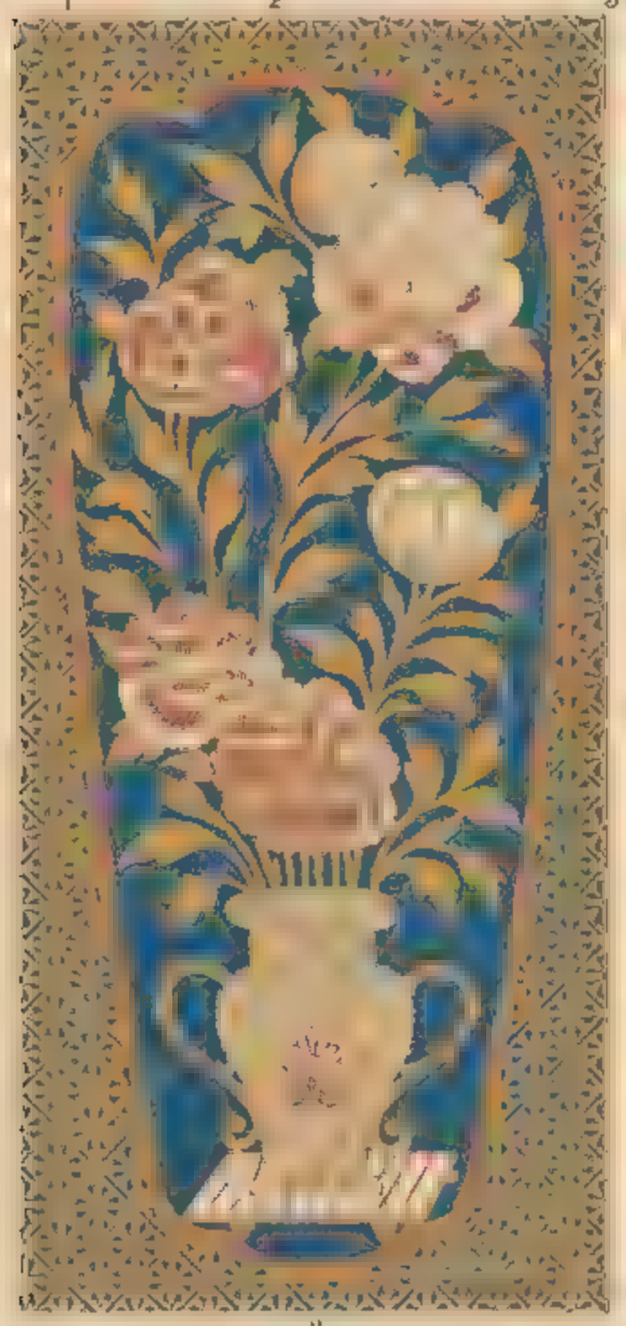

8

10

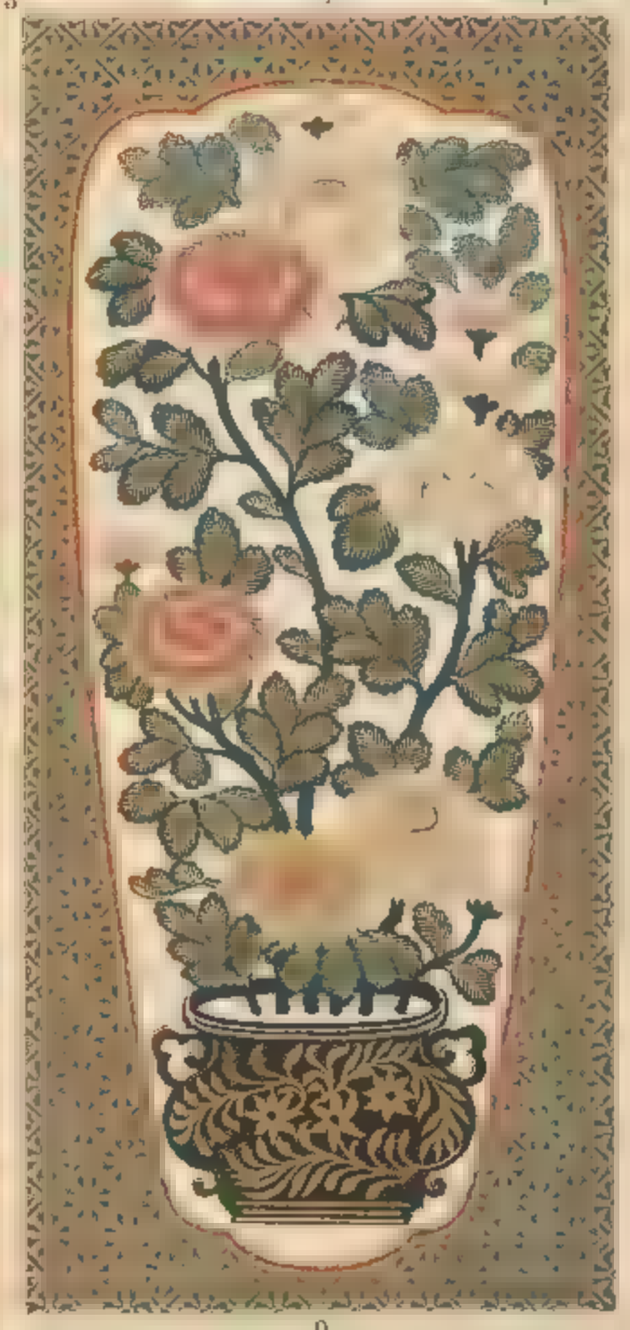

9

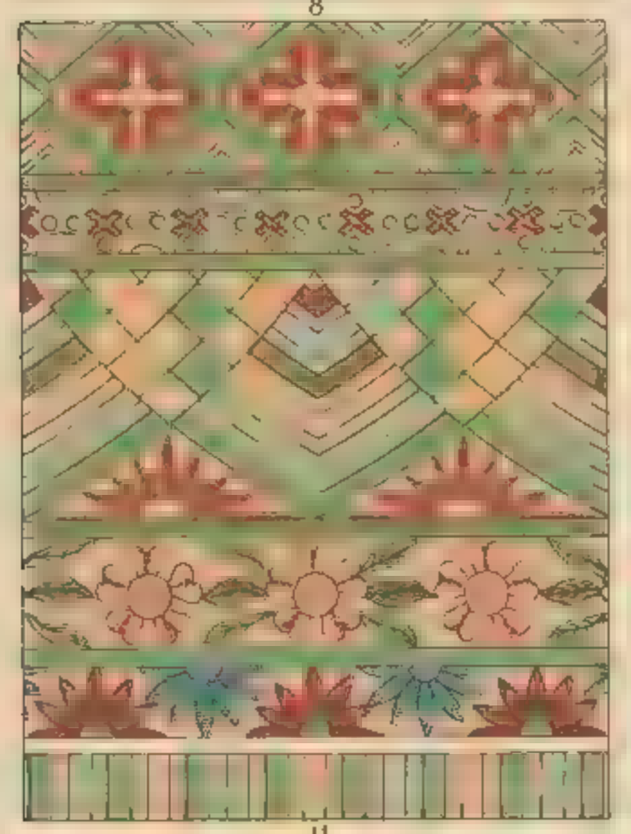

11

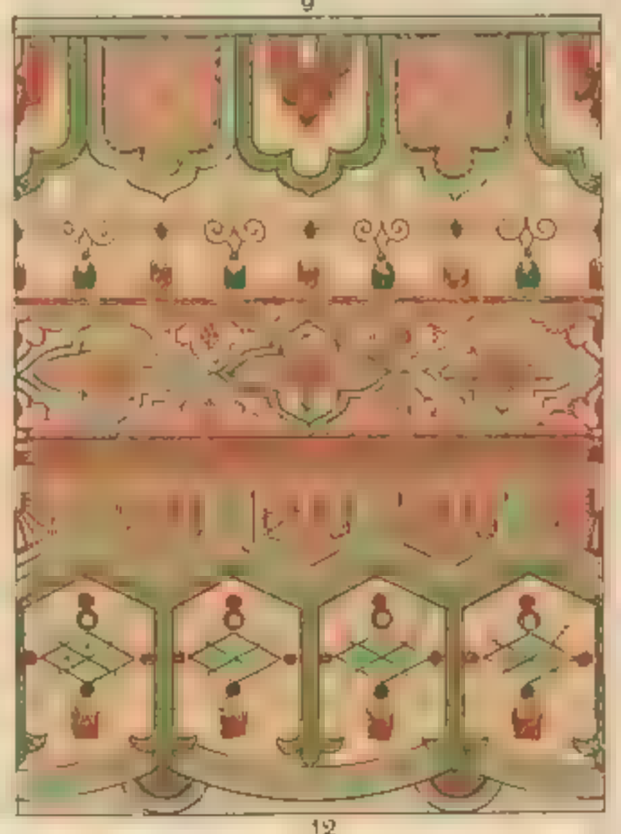

12

13 14

15

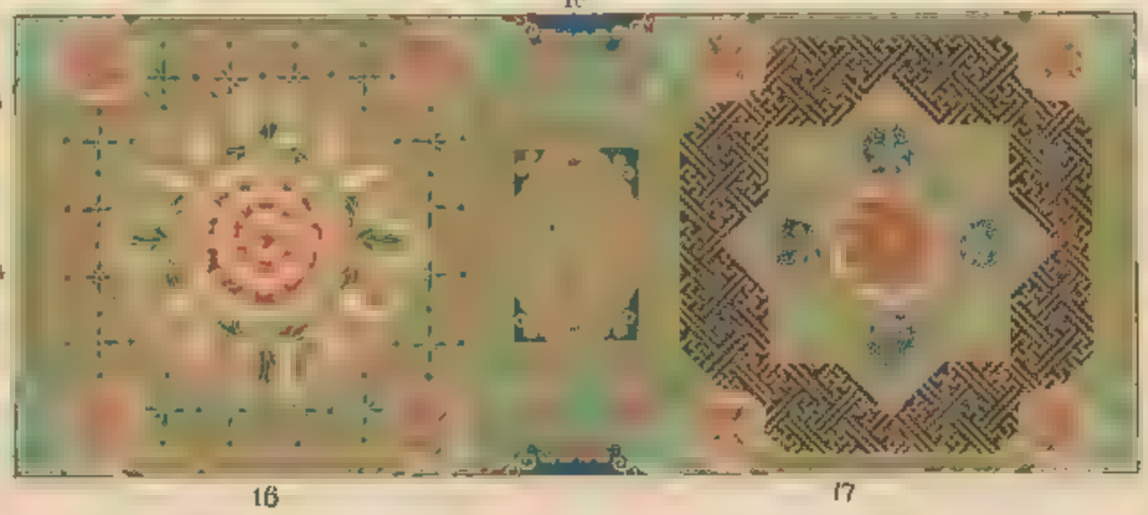

16

17

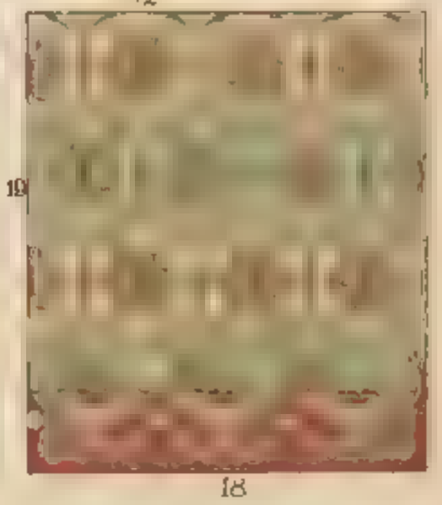

18 19

Tabule 14.

JAPAN.

Tkaniny, malby a smalty.

Čím vyniká veškero umění japonské, — o jehož širokém odvětví, uměleckých pracích lakových, právě jsme se zmiňovali, — nad umění mnoha národů jiných, a to nejen asijských, nýbrž i evropských?!

Rostouc ze základů čínských rozvinulo se v tak svérázných formách a odlišuje se originalitou provedení, že marně v bohatosti motivů hledáme mu rovna. A dadouc se ve veliké své části do služeb uměleckého průmyslu, zvyšuje hodnotu tovarů japonských tou měrou, že nesamostatnost jeho v tomto směru snadno lze oželeti. Po čem u nás dosud marně toužíme, — aby totiž řemeslník a umělec v pracích svých vzájemně se doplňovali, — provedeno v Japonsku již před staletími ku vzácnému prospěchu obou: umělce i řemeslného výrobce.

Umění, jehož prosté ukázky na nejlevnějších předmětech denní potřeby dostaly se v nejširší vrstvy lidové, zobecnělo, zušlechtilo cit a vytříbilo požadavky pro vkus i uměleckou výzdobu.

Vše, čeho umělec japonský užil ku svým kresbám i malbám, „listy, snítky, květy, různá zvířata i lidé," vše to mistrně odpozorováno přírodě a buďto věrně dle ní reprodukováno neb účelně stylisováno

Z přírody této, věčně se měnící, vzata všecka ta rozmanitost, neklid a volnost v malbě i kresbách japonských; proto ten vzdor proti vší symetrii a mechanickému opakování a rovnání elementů dekorativních, jemuž japonský umělec vyhýbá se všemožně i úzkostlivě.

Vše, čím Japonci různě vyrobené předměty dekorují, „ptáci, stromy, ryby, hmyz, květy" a p., vše kresleno s uměleckým porozuměním a tak jemně a vkusně, že pod dojmem kreseb těch i prostinká věc, jimi vyzdobená, stává se krásnou a cennou.

Ohlédajíce se po staletých dějinách japonského umění, dotýkáme se jen několika slovy na prvém místě malířství, jež v prvých počátcích svých i v dobách pozdějších vyvíjelo se pod mocným vlivem Budhismu, a o jehož historii, různých fásích i školách podrobně lze se poučiti v četných spisech japonských, francouzských, anglických a německých.

Vliv náboženský jeví se i při sochařství a řezbářství. I zpracování kovů patří k význačným oborům umění japonského, zvláště pak umělecká výzdoba těchto různými obrazy a ornamenty, provedená technikou a dovedností nenapodobitelnou.

Nutno, zmíniti se ještě o jemných tkaninách hedvábných (bavlněných a konopných), jichž umělecká výzdoba provedena vyšíváním krásných obrazů a ozdob ve stkvoucích barvách a v dokonalosti nedostižné.

Z uměleckých výrobků, jež značným počtem do Evropy putují (mimo mnohé trhové výrobky hlíněné, hrubě malované a robené s ohledem na láci), vzbuzují nelíčený obdiv japonské kameniny a porculány, neskonale jemné a různými malbami skvostně a bohatě zdobené.

Výzdoba některých druhů nádob porculánových provedena smaltem jamkovým, jehož způsob provedení dosud marně Evropany byl zkoušen a napodobován (viz průvodní text ku tab. 12.).

Podivuhodno i to, že, ač Číňané byli ve zpracování porculánu mistry Japonců, předčili je tito nejen jemností látky, nýbrž i značnými rozměry provedených nádob i desk, jež, na celém povrchu pokryty smaltem jamkovým, jímají oko nádherou koloritu i bohatostí ozdob.

Obr. 1.—7. Bordury a vzorky na látkách hedvábných. — Obr. 8., 9. a 10. Malby na starobylých vásách. — Obr. 11.—12. Bordury ze dvou vás fayencových. Obr. 13. 19. Ornamenty z vás smaltovaných (ozdoby 16., 17. a 19. jsou moderní).

Vyňato z díla „Keramic art of Japan by Andsley-Bowes".

Tabule 15.

SLOH INDICKÝ.

Ozdoby předmětů kovových.

Pravý obdiv vzbuzují s největší nádherou a jemným vkusem vyzdobené různé zbraně a náčiní kovová, jichžto výroba ode dávna tvořila důležité odvětví uměleckého průmyslu indického.

Nádoby kovové vyráběny byly obyčejně ze směsi mědi, cínu a zinku. Ornamentálná výzdoba takovýchto nádob i měděných tepaných ukazuje zřetelně na perský původ. V Nepalu vyráběné kovové náčiní (nádoby na vodu, lampy, svícny a p.) vyznamenává se bohatou výzdobou figurální.

Na tabuli této věnována zvláštní pozornost pracím zakládaným — taušírovaným či damaškovaným (zlatem a stříbrem vykládaným). Způsobem tímto vyzdobené zbraně (damaškované) v bývalé své kráse a dokonalosti vyrábějí se dosud v Hajderábádu. Ozdoby tyto prováděny na oceli, železe a cínu, na kterémž výzdoba ornamentálná vystupuje působením síry v intensivní černi.

Ornamenty taušírované neb damaškované pracovány jsou z jemných plátků zlatých neb stříbrných, které tlakem neb tepáním připevňují se na jemně rytý kovový podklad, načež celý vyzdobený povrch oceli se vypuléruje.

Ke všemu, co tuto stručně připomenuto, ještě budiž dodáno, že výroba zbraní s takovýmito ozdobami vykládanými v přítomné době značně poklesla. Skvostné exempláře starých indických, bohatě vyzdobených zbraní, zvláště pušek z 16. a 17. století, uchovány jsou v různých sbírkách londýnských a petrohradských.

Obr. 1. Cínová nádoba, vyzdobená ornamenty taušírovanými. — Obr. 2. Burdýř s ozdobami leptanými. — Obr. 3. Burdýř, vyzdobený prací taušírovanou. — Obr. 4. Štít z kůže nosorožce s pobitými a vykládanými ozdobami kovovými. — Obr 5.– 8. Taušírované ozdoby z dýmek (zvaných „huhkas“). — Obr. 9. Tepaná výzdoba zlacené konvice měděné. — Obr. 10. Ornamentálná výzdoba tepané konvice měděné. — Obr. 11. Damaškovaná výzdoba cínové vásy. — Obr. 12. Taušírovaná výzdoba, provedená na ocelové pochvě dýky. — Obr. 13. Taušírovaná výzdoba cínového koflíku. — Obr. 14. Ornament z tepaného měděného talíře. — Obr. 15. Ozdoba z tepaného talíře cínového.

Obr. 2., 9., 10., 12.—15. z indických originálů v král. zemském průmyslovém museu ve Stuttgartě. — Obr. 1., 5.—8. a 11. z indických originálů v majetku továrníka Pavla Stotze ve Stuttgartě.— Obr. 3. vyňat z „Bedford, the treasury of ornamental art.“ — Obr. 4. z Waringa, masterpieces of industrial art and sculpture at the international exhibition 1862.

4

12

13 7

3

2

14

1

11

6 10 5

Tabule 16.

SLOH INDICKÝ.

Výšivky, tkaniny, pletiva a malby lakové.

Indie, země bohatství a krásy přírodní tak velikolepé, že Evropanům dala podnět k báchorkám o ráji! Dávno ještě v evropských pustinách často i v polodivokosti; prohánĕli se různí národové, kdy v Indii kvetlo již bohatství a značná vzdělanost.

A všechen ten přepych přírody, nádherná květena i nevyčerpatelné poklady a ložiska vzácných kovů i drahokamů, — vše to obráží se v charakteru všech uměleckých děl, co jich v nejkrásnějších i nejbizzarnějších formách vytvořil snivý duch, jemný cit a bujná fantasie tohoto tělesně i duševně nejztepilejšího a pravou velikou a velebnou zbožností a vyvinutým smyslem pro krásu honosícího se národa asijského!

Mluvíme-li o indickém konservatismu, jenž zahostil se po staletí ve zřízeních sociálních a náboženských, a kterýž nezůstal bez patrného vlivu i na snahy umělecké, — přece nesmíme jej stotožňovati s hlubokým úpadkem mravním i hmotným, v němž v posledních stoletích ocitl se mohamedánský Orient.

Zdá se však, že v posledních dobách tento národ, honosící se tisíciletou vzdělaností, opět nových chápe se prostředků a prací, aby postavil se po bok ostatním, novodobou vzdělaností honosícím se národům.

Pozorujeme-li a rozebíráme elementy indických ozdob ornamentálných, postřehneme v nich v brzku značnou příbuznost s ornamenty perskými. Plošná ornamentika, jež jako taková nikdy charakteru svého nepozbývá, podobně jako čínská nese stopy svého tisíciletého původu.

V nesmírné bohatosti motivů, čerpaných nazvíce z bujného přepychu indické flory a prováděných přesně stylisovaně i realisticky, mile oku lahodí skvostná harmonie barev, že mnohou fantastickou výzdobu povyšuje na zjev čistě umělecký.

Plošný ornament, podávající prostou silhouettu, při němž vyloučen všechen dojem plastický, konturován bývá na světlém podkladě hlubšími a na tmavém světlými barvami.

Z indické flory bohaté motivy ornamentálné vykazuje skvostně kreslená růže, karafiáty, granátový strom, banán, strom mangový, posvátná rostlina banjana a j. V poslední době objevují se často ve výzdobě ornamentálné konvencionelně prováděné listy palmové (obr. 11. a na tab. 15. obr. 9. a 5.; tab. 17. obr. 23., 28. a 29.).

V poslední době poklesla některá odvětví uměleckého průmyslu, a to zvláště ta, při nichž potřebí bylo zručnosti a uměleckého vkusu, — což platí hlavně o tkalcovství (látky bavlněné a hedvábné), jež trpí velmi soutěží výrobků cizích, najmě anglických, a jež kdysi všestranně zdokonalováno, těšilo se velikému rozvoji.

Z výrobků tohoto oboru světoznámy jsou indické šály kašmírské, dekorované ornamentem květinovým, často též indickou palmettou (zvanou kašmírskou, složenou z jemných vzorků, ladně zbarvených), — jež vedle toho honosí se zvláštní jemností látky. (S nimi konkurují v poslední době zvláště na trzích evropských výrobky francouzské.)

Totéž nutno pověděti i o posledních výšivkách hedvábných, jichž kdysi pověstná harmonická barvitost utrpěla velmi užitím ostrých, ba přímo křiklavých barev anilinových.

Veliké oblibě těší se pestré koberce bavlněné, pracované hojně zvláště v Pendžábu (i v mnohých trestnicích), jež nahrazují úplně drahé koberce vlněné. Vyzdobeny bývají kresbami pruhovanými, látce výborně přizpůsobenými.

K nim pak druží se i pletené rohože, jež podobně jako tkaniny a koberce honosí se pestrou barvitostí a pěknými kresbami a vzorky.

Ne na posledním místě uměleckého průmyslu indického nacházejí se krásné a skvostně zdobené práce lakové, jež ve mnohém připomínají podobné výrobky perské a východoasijské.

Dekorace těchto prací vyznamenávají se jemností stylisovaných motivů rostlinných, jež ze svého pozadí zlatou neb barevnou tmavou konturou plně vynikají.

I tu setkáváme se často s obvyklým dekoračním motivem indickým, — kašmírskou palmettou.

Od lakových prací čínských a japonských umělecké tvary tyto liší se tím, že laku dána tu prostě úloha, chrániti zlatý neb polychromovaný ornament.

Obr. 1. Vyšívaný koberec z 16. století. — Obr. 2.—6. Bordury z výšivek hedvábných. — Obr. 7. Vzorek plošný, vyšitý na hedvábí. — Obr. 8. 9. Bavlněné koberce. — Obr. 10. Rohož z pletiva sítinového. — Obr. 11.—12. Lemový vzorek na šálu kašmírském. — Obr. 13.—14. Malované práce lakové.

Vyňato z děl: Wyatt, the industrial arts of the nineteenth century 1851. Waring, masterpieces of industrial art and sculpture at the international exhibition 1862. — Bedford, the treasury of ornamental art. — Lièvre les arts décoratifs à toutes les époques.

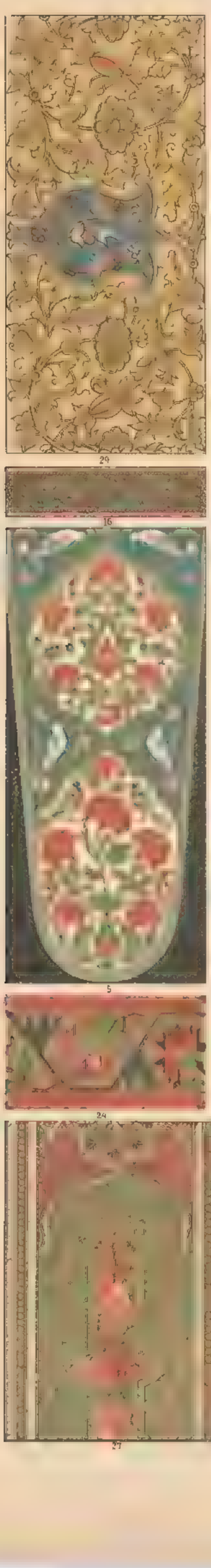
29

16

5

24

25 26

14 2 1 4 3 12

6

10

1

23

8

27 6 20 2 7 28

Tabule 17.

SLOH INDICKÝ.

Ozdoby kovové, výšivky, tkaniny a malby.

Veliká záliba ve špercích způsobila, že i klenotnictví dosáhlo u Indů značné umělecké dokonalosti.

Nejkrásnějšími pracemi klenotnickými honosí se Bengálsko a Kalkuta. Z uměleckých výrobků indických klenotníků vynikají na prvém místě zlaté a stříbrné práce filigránové a vzácné, na zlato, stříbro a měď nanášené ozdoby smaltové (émail champlevé).

Ornamenty, určené ku smaltování, vyhlubovaly se rydlem, a ku omezení jednotlivých ploch ponechán byl v ozdobě úzký okraj. — Ostatní postup byl týž jako u smaltu, zvaného „émail cloisonné".

Jako skvostný doklad takového smaltování jest obrazem 4. znázorněný „ankus", přístroj, jehož užívají Indové ku řízení slonů.

Mezi malbami, honosícími se živým a sytým koloritem jakož i plností dekorativní, vynikají malby knižní (miniaturní), jímající svou prostotou a něžností, na nichž však zřejmě lze pozorovati vliv arabský a perský.

Takovéto malby nacházíme u Indů zhusta v různých královských poselstvích, rukopisných dokladech a rukopisech obsahu náboženského i básnického.

Moderní indické malby rukopisné stkví se v plné orientální nádheře barevné i dekorační.

Obr. 1. „Ankus" z ciselovaného železa. — Obr. 2. a 3. Naušnice a zlatý knoflík tepaný a ciselovaný. — Obr. 4. Ankus smaltovaný a drahokamy vyzdobený. — Obr. 5.—9. Smaltované ozdoby z různých zbraní. — Obr. 10. Slunečník, bohatě zlatem vyšívaný. — Obr. 11.—13. Vyšívaný vějíř. — Obr. 14. Střevíc ze zlaté látky tkané, vyšitý hedvábím a perlami. — Obr. 15. Vyšívaná pokrývka stolní. — Obr. 16. Bordura z pokrývky sedlové. — Obr. 17. Výšivka na černé tkanině. — Obr. 18. Bordura z vyšívaného koberce sametového. — Obr. 19.—22. Květinová výzdoba výšivek hedvábných. Obr. 23. Ozdoba indického šálu tkaného. — Obr. 24. Bordura z látky tkané. — Obr. 25. a 26. Vzorky z tkanin hedvábných a zlatých. — Obr. 27. Malby lakové. — Obr. 28. Část desky knižní s malbou lakovou. — Obr. 29. a 30. Malby rukopisné.

Vyňato z děl: „Wyatt, the industrial arts of the nineteenth century 1851." „Waring, masterpieces of industrial art and sculpture at the international exhibition 1862." — Man's Garments, the textile manufactures of India. — „Bedford, the treasury of ornamental art." — „Racinet, le costume historique."

1
2
3
4
5
6
7
8
9

Tabule 18.

SLOH INDICKÝ.

Ozdoby v mramoru.

Staroindická architektura nese na sobě známky směsi různých forem a slohu. Zajisté že na ráz a vytváření její značný vliv měla bujná fantasie a bohatá příroda, z jejíž ústředí architektonická díla indická vyrůstala. Nerozhodovaly tu přesné tvary konstruktivní, nýbrž fantastická libovůle, toužící po formách i rozměrech, vzbuzujících hrůzu i velebnost.

Zavedením kultu budhistického (kolem r. 250 př. Kr.) vytvořily se dva druhy staveb indických, a to: 1. stupy (schránky reliquií a obydlí kněží), a 2. stavby jeskyňové, jež vyplynuly z požadavku náboženského, vyžadujícího na věřících, aby ve skalních slujích a jeskyních oddávali se náboženskému rozjímání.

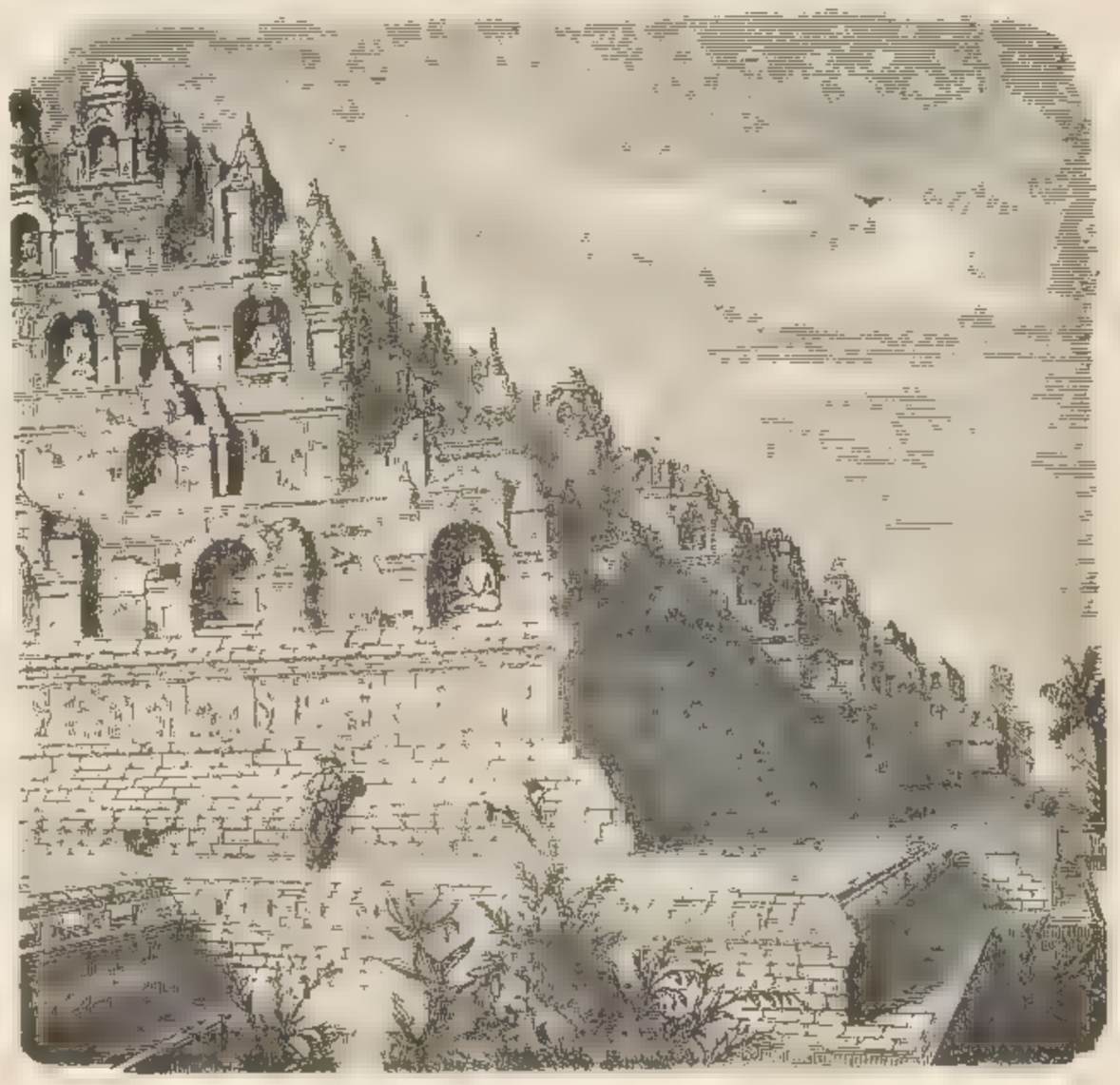

Část Buddhova chrámu na ostrově Javě

Architektura staroindická, vzepnouc se k největšímu rozkvětu v druhé polovině prvého tisíciletí po Kr., vlivem mosleminským zanikla úplně.

Chrámy Budhovy zovou se pagodami, jichž hlavní části mívaly formu kupole neb pyramidy.

Pyramidy tyto vyzdobeny byly nesčetnými skulpturami, vyznačujícími podoby lidské i těla oblíbených posvátných zvířat indických: opic, lvů, hadů a nejčastěji slonů, jimž přisuzovány různé lidské cnosti a tajemné síly.

V ornamentálné výzdobě architektonických článků starých chrámů budhistických setkáváme se vedle skulptur i s četnými malbami a mosaikou i barvami vyzdobenými pracemi stuccovými, jimiž dovršována byla přeplněnost i bohatost výzdoby.

Tato přeplněnost se vší rozmanitostí a spletitostí i zvláštní fantastičností dostala se i do umělých jeskyň, skalních svatyň obrovitých rozměrů, vytesaných i v nejtvrdších horstvech žulových, — i do paláců indických. — Obdélníkové tyto skalní stavby, mající často i několik pater, vyzdobeny byly po všech plochách různými a mnohonásobně se opětujícími modlami, řadami lvů, slonů, fantastickými a obrovitými postavami lidskými, — jež jako karyatidy podpíraly římsoví, – znázorněnými vřavami válečnými a p. A mezi vším tím plno bylo různých nápisů a tajemných průpovědí.

Rozsáhlé tyto podzemní prostory dělily řady pilířů na tři oddělení, z nichž dvě krajní měla strop rovný, prostřední pak kryto bylo valenou klenbou (chrám Viasma-Karma a v Eloře).

Zvláštní pozornosti při stavbách těchto zasluhují sloupy, pilíře a pilastry (stěnové ozdoby, utvořené z polosloupů neb z pilířů s hlavicí), při nichž znatelna je snaha umělecká. Nápadno je tu stále se objevující střídání forem hranatých a oblých. Některé pilíře jsou bez patky i hlavice. Jiné spočívají na čtyřbokém podstavci, nesoucím dřík, zúžený v hrdlo, z něhož vyniká forma kotoučovitá. Na této nachází se opět těleso tvaru čtyřbokého, jež samo neb konsolami podpírá vodorovná břevna (architravy). Na těchto pilířích spočívají mnohdy též posvátná zvířata a odznak Budhy, „ležící lev" (tab. 15. obr. 16. a tab. 16. obr. 15.).

V pozdějších dobách, kdy vlivem arabským i mohamedánský sloh po Indii se rozšířil, lze na stavbách z doby té pozorovati jakousi velikolepost, jevící se v užití arkád s lomenými oblouky a mohutných kupolí.

Kaylas v Ellore.

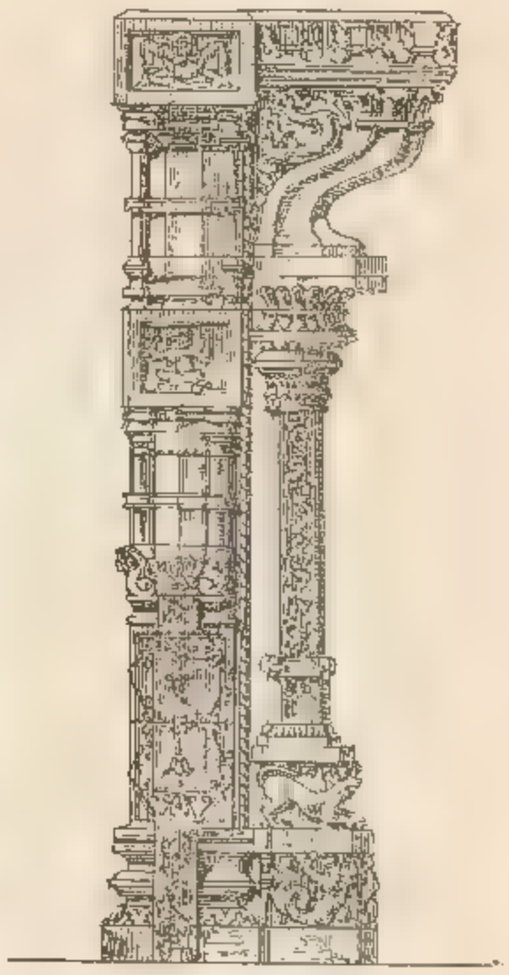

Indický pilíř a sloup z chrámu v Moodbidri.

Rozkvět tohoto období klade se do 16. a do prvé poloviny 17. století. V naznačenou dobu klásti dlužno na této tabuli znázorněné vykládané ozdoby mramorové z mongolských náhrobků v Agře.

Kámen, z něhož tyto nádherné a bohatě umělecky vyzdobené náhrobky byly provedeny, jest čistě bílý mramor.

Všecky architektonické články těchto staveb vyzdobeny byly mosaikou z různobarvých nerostů, jako jaspisu, heliotropu, chalcedonu, achatu a p., v níž každá linie, poupě, květ, list vše výborně je přírodě odpozorováno a prastaré technice mosaikové přizpůsobeno.

Obr. 1.—9. Vykládané ozdoby mramorové z náhrobků šacha Jehána a Bega Mamtáz-i Muhala.

Vyňato z „Journal of Indian Art."

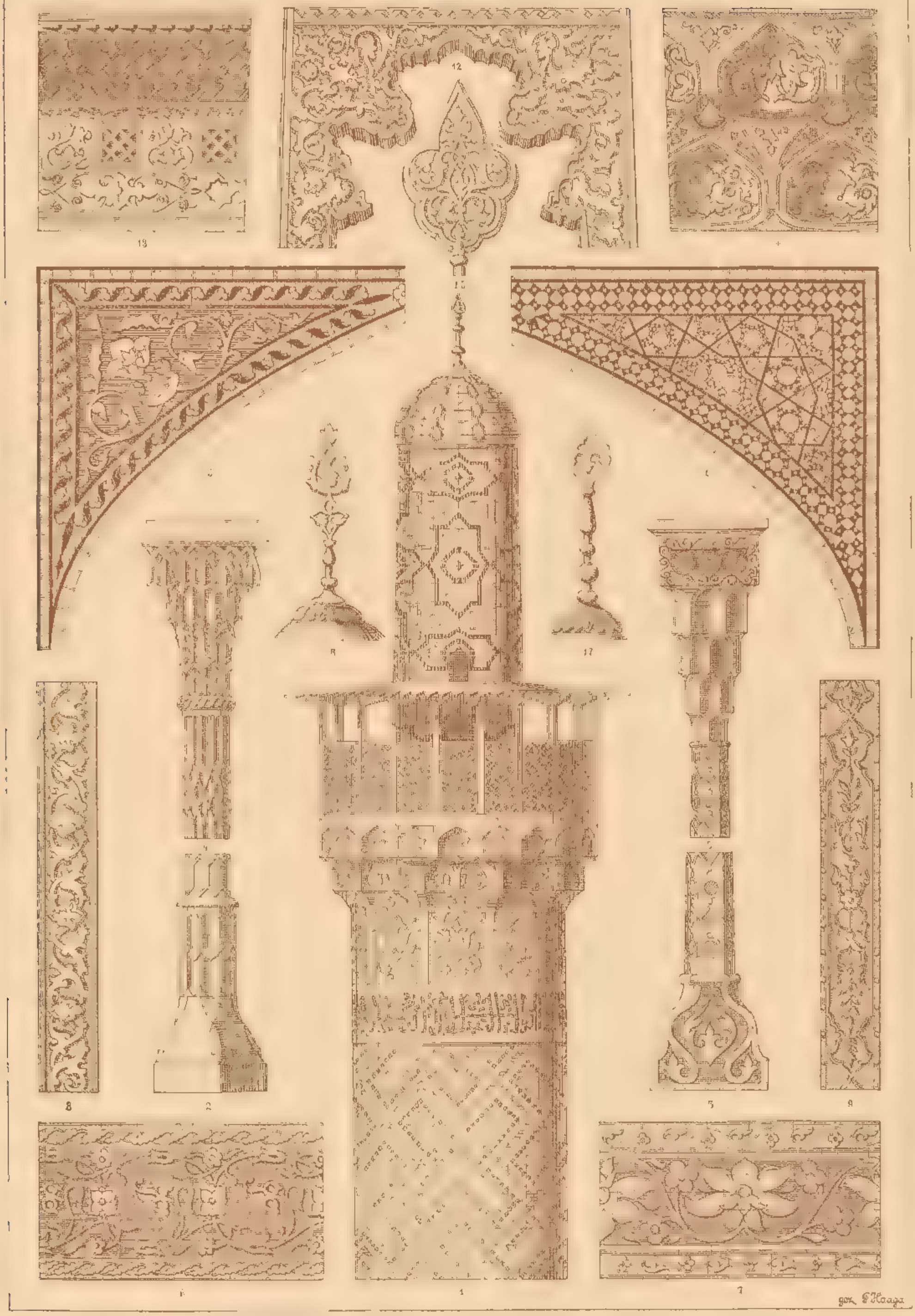
19
12
1
18
17
8
10
5
9
1
7

Tabule 19.

SLOH PERSKÝ.

Architektura.

Ustáleným zvykem Peršanů je, opouštěti dům zemřelého majitele a stavěti si obydlí nové. Tím a pak stálým přeměňováním svých obydlí vnesl Peršan do architektury své stálé oživování, a tím trvale udržen a až po naše doby zabezpečen zůstal značný rozkvět tohoto důležitého odvětví výtvarných umění perských.

Z hojných zbytkův architektonických památek staroperských, jež ukazují vesměs na stavby královské, dlužno na prvém místě jmenovati královské náhrobky, z nichž nejvýznačnějším je náhrobek Kyrův, pak i hrobky královské, vytesané obyčejně ve skále, s vnitřní výzdobou architektonickou.

Nejpamátnějším pak svědkem stavitelského umění staroperského jsou zbytky královského paláce v Persepoli a nověji objevené stavby v Susách

Ze všech těchto, třebas úplně rozvalených památníků lze souditi na pohádkovou nádheru královských paláců i perských mešit staré říše kalifův.

Všude u jmenovaných staveb oko pozorovatele poutá svérázný sloup, štíhlý, s dříkem žlábkovaným, spočívající na silné patce, s hlavicí, vyvrcholenou dvěma jednorožci neb býky, na nichž kdys položeno bylo kladí.

Ostatní části těchto monumentálných staveb (stěny, římsy a p.) zdobeny byly polovypuklinami z říše zvířat i rostlinstva a mnohými nápisy. Stěny zevně opatřeny polévanými barevnými cihlami a destičkami, i bohatou polychromií a zlacením.

O výzdobě této možno dosud přesvědčiti se v bývalém hlavním městě perském Ispáhánu, jež v rozvalinách svých ukazuje bývalou svou báječnou nádheru i rozlohu, a jehož starobylé stavby přesvědčují, jak užitím pestrobarvých, malovaných a polévaných destiček hliněných dovedli Peršané zvýšiti nádherný dojem svých rázovitých staveb.

Jsouť způsobem tímto vyzdobeny nejen hruškovitě a cibulovitě vytvořené kupole a hroty mešit a minaretů a stěny jejich, alebrž všecky skorem části těchto staveb.

Porovnáváme-li pak architekturu perskou s tehdejší mohamedánskou, je právě tento způsob výzdoby pro Peršany a jich stavby význačným.

V dekorativním umění perském nenalézáme tak hojných kombinací ornamentů geometrických jako u Arabů a Maurů; za to však ornament rostlinný, jehož motivy dlužno hledati v nádherné flóře perské, skýtá značnou bohatost a různost tvarů i veškeru nádheru pestrého, však jemně sladěného koloritu.

Pozoruhodny jsou též často se vyskytující kamenné obruby okenní, jichž prolamování vyplněno je barevnými skly.

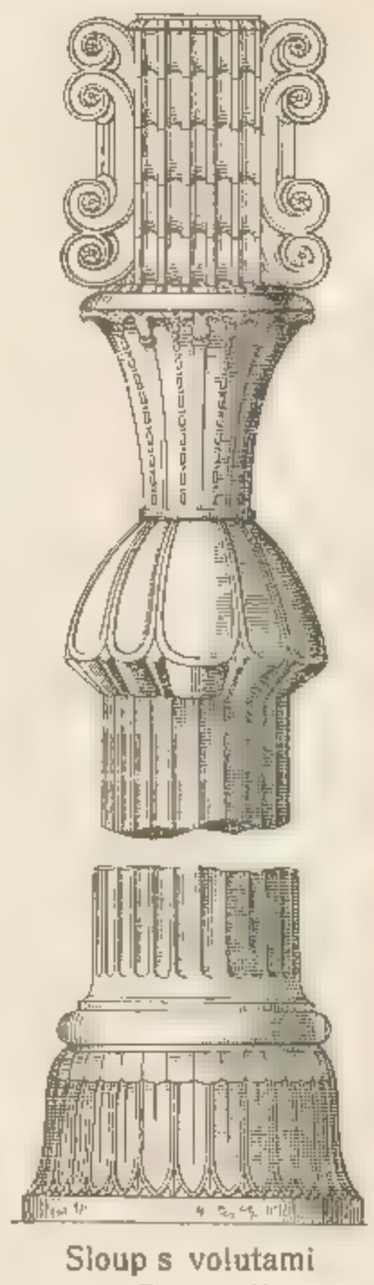

Sloup s volutami v Persepoli.

Taktéž hodna zmínky jsou t. zv. „krápníková klenutí“, složená z malých, jedna nad druhou umístěných klenbiček.

Že i novodobá architektura perská vykazuje stálý postup i rozkvět, toho důkazem jsou školy, mešity, pavillony a jiné nádherné budovy v městech perských, jež svou krásou a původností všecky ukazují na vyspělost stavitelského umění novoperského.

Obr. 1. Svršek minaretu mešity Mesdjid-i-Chah. — Obr. 2.—5. Patky a hlavice. — Obr. 6. Bordury z průčelí mešity Mesdjid-i-Chah. Obr. 7. Pásová ozdoba z téže mešity. — Obr. 8. Prolamovaná kamenná obruba okenní (k obr. 12.). Obr. 9. Bordura (ozdoba nástěnná). Obr. 10. a 11. Ornament z kollegia Medresseh-Maderi-Chah-Sultan-Hussein. — Obr. 12. Prolamovaný kamenný oblouk

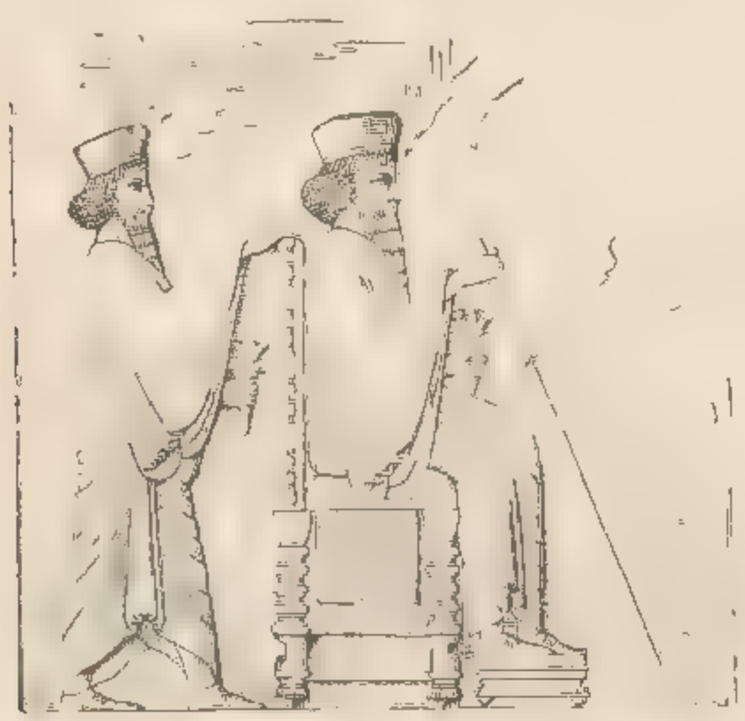

Krá. perský

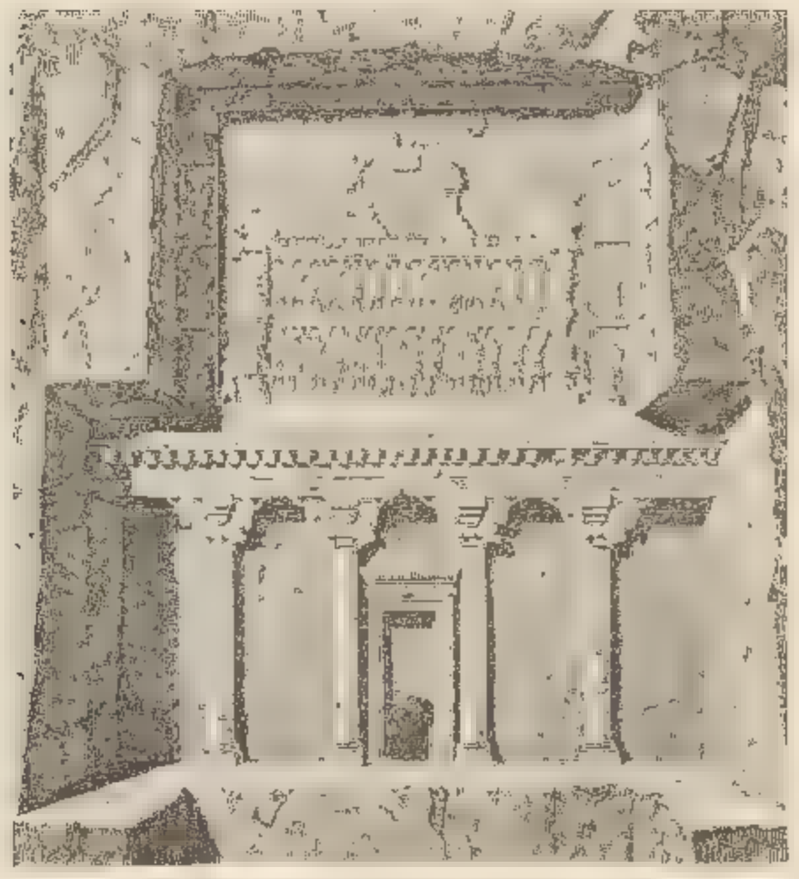

Skalní hrob perský v »Nakš i Rustemu«.

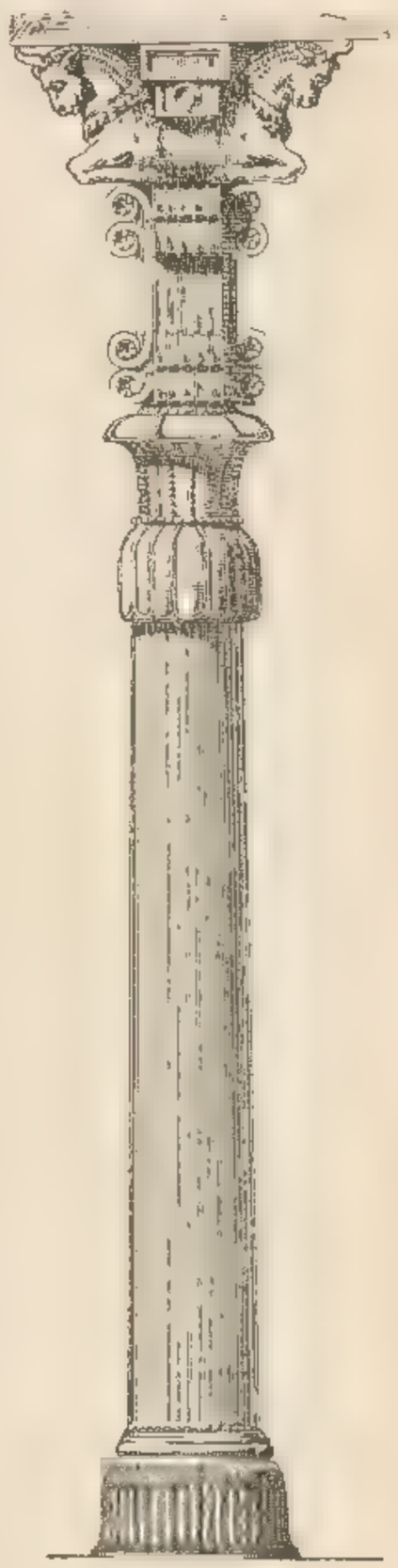

Perský sloup ze Sus

okenní (tečkovaný základ značí barevné sklo). — Obr. 13. Hlavní římsovi z pavilonu Tchehel-Soutoun. Obr. 14. Krapníkové klenutí z „pavilonu osmi rajských bran.“ — Obr. 15. 17. Různé hroty kupolí. Vše z Ispáhánu.

Vyňato z děl: „Coste, monuments modernes de la Perse.“ — „Collinot et Beaumont, recueil de dessins etc.“

Tabule 20.

SLOH PERSKÝ.

Keramika.

Staré perské výrobky hliněné jsou: pálené nádoby černé neb červené, lineárně zdobené a — vásy s úzkou nohou.

Glasurované dlažice, jimiž prováděna byla nádherná výzdoba všech částí staveb perských, mají ornament, provedený jasnými a ladnými barvami, jehož přesné a nerozlezlé kontury svědčí o vyspělosti a dovednosti perských výrobců.

Nádoby fayencové byly pak ode dávna důležitým předmětem vývozním umělého průmyslu perského.

Učiněna-li při tab. 19. zmínka o skvostné výzdobě architektonických částí staveb perských barevnými a glasurovanými dlaždicemi, tož nesmíme nezmíniti se o vkusně ornamentálně dekorovaných barevných talířích a miskách, jichž malá ukázka na této tabuli je srovnána. Ornament vyznačuje se úplnou plochostí a ladně slohově upravenými tvary perské flory.

Obr. 1.—5. Staroperské fayencové talíře v „Musée Cluny“ v Paříži. — Obr. 6. 7. Bordury z fayencového obložení stěn.

Vyňato z děl: „Umění a průmysl“ (vydáno bavorským průmyslovým museem v Norimberce r. 1879. a 1880.). – „Prisse d’ Avennes, l’ art Arabe.“

1 2

I. L. Kober

TKANINY A MALBY RUKOPISNÉ.

Tabule 21

SLOH PERSKÝ.

Tkaniny a malby rukopisné.

Mluvíce o umělém průmyslu tkaninovém, nemůžeme opomenouti, zastaviti se u skvostných koberců a šálů, jež každoročně za sumy, jdoucí do milionů, zvláště na trhy evropské se dovážejí.

Největší množství koberců hotoví se ve Fársistánu, Chorásánu, Kirmánu a Kurdistánu.

Perské šály, jež jemností látky i vkusnou výzdobou plně vyrovnají se šálům kašmírským, vyrábějí se ručně z jemné srsti kozí, a to zvláště v Kirmánu.

Zvláštní pozornosti zasluhují skvostné, bohatstvím tvarů i originelním zbarvením vyznamenávající se výšivky Reštovské.

Jako u výrobků hliněných i při tkaninách a malbách rukopisných významno je hojné užívání barev podvojných a lomených, jež navzájem i se základním tonem vyzdobené látky šťastně jsou sladěny, čímž výzdoba nabývá zvláštní jemnosti, při tom však plně živoucího koloritu.

Vše to vysvětluje nesmírnou oblibu, rozšíření i značnou cenu perských koberců, posetých květinami a oživených ptáky a různými zvířaty. Nad ně však ještě vynikají textilní výrobky arabsko-maurské, jež netrpí jako perské nerovným rozdělením hmoty.

Na obr. 1. je dekoračním elementem ozdoba rostlinná tvarů konvenienčních.

Obr. 3. vykazuje výzdobu velkolistou stylisace, jaká se vyskytuje v ornamentice arabské (srovnej s tab. 20. obr. 1.).

Obr. 1. Perský koberec z 16. století. — Obr. 2. Ornamentálné motivy tkaninové ze staré perské knihy ozdob v „museu of Ornamental Art“ v Londýně. — Obr. 3. Malba rukopisná z Koranu.

Vyňato z děl: „Lièvre, les arts décoratifs.“ — „Bedford, the treasury of ornamental art.“ — „Owen Jones, the grammar of ornament.“

Tabule 22.

SLOH PERSKÝ.

Ozdoby praeí kovových.

Vedle skvostných koberců a šálů, jichž výroba udržuje se stále ještě na výši dokonalosti, - pomíjejíce i pověstné nargile (vodní dýmky), jež ve značném množství vyvážejí se do zemí východních z Ispáhánu a Šírázu, — neklamné svědectví o rukodělné dovednosti Peršanů podávají bohatě vyzdobené kovové předměty: brnění, zbraně, zdobené nádoby a mnohé jiné bronzové výrobky, dosud vyvážené nejen na východ, nýbrž i do Evropy (ač nyní ne již v tak značném množství).

Výzdoba těchto předmětů, provedená taušírováním neb jako práce jemně tepaná, ve své bohatosti i originalitě motivů, jich applikaci i vhodném plošném rozložení jasné podává svědectví o ladnosti, původnosti i kráse slohových ozdob perských i o bohatém nadání Peršanů pro výtvarné umění.

Mezi ozdobami těmito nápadny jsou plochy, vyzdobené výňatky, průpovědmi neb větami z koranu a náboženského obsahu vůbec. Mezi ornamentem pozorovati lze postavy zvířecí i lidské v různých fantastických podobách.

Obr. 1. 2. Přilba a štít. — Obr. 3. Bordura z brnění. — Obr. 4.—8. Ozdoby z kovových nádob. — Obr. 9.—12. Části stolních příborů.

Obr. 1. –8. z originálů v král. zemském průmyslovém museu ve Stuttgartě. — Obr. 9.—12. z „Collinot et Beaumont, recueil de dessins“ etc.

Tabule 23.

SLOH PERSKO-ARABSKÝ.

Obložení stěn z polévané hlíny.

Totéž, co řečeno bylo o dlážkových výzdobách stěn a různých částí staveb perských, dlužno připomenouti i při faïenci persko-arabské. Ornament proveden v barvách sharmonisovaných pod silnou, jasně průhlednou vrstvou skloviny a v pevných konturách.

Na tabuli této zobrazeny jsou ukázky dlážkového obložení stěn v mešitě Ibrahima Agy v Kahýře z XVI. století, výtvor to umění slohu persko-arabského, v němž výzdobě dodává zvláštního rázu užití ornamentu rostlinného, prozrazujícího značný vliv perský (kdež nedbáno předpisu koranu (arci falešně vykládaného), dle něhož nesměla zobrazena býti žádná bytost stvořená).

Arabeska z mešity v Tabrizu.

Arabská ozdoba štuková z mečety E Mas v Kairu (11 století

Arabský ornament z mečety v Kairu (13. století).

(Kahýra — hlavní město Egypta na úpatí Mokattamu na pravém břehu Nilu. Vyniká velikým množstvím památek kultury islámské, k níž ukazují mnohé veřejné, skvostně provedené kašny, nesčetné mešity, z nichž mnohé již v rozvalinách; nejstarší z nich Gámiibu Tulún z r. 879.)

Vyňato z díla: „Prisse d' Avennes, l' art arabe."

3

2

Tabule 24.

SLOH ARABSKÝ.

Tkaniny, výšivky a malby.

Smečem v ruce postupovali Arabové, rozšiřujice víru Muhamedovu a podmaňujice si země i státy ve všech třech dílech starého světa.

Zprvu spokojovali se při zřizování chrámů přizpůsobováním dobytých svatyň potřebám a výkonům náboženským, — přestavujíce jednotlivé části jejich a doplňujíce je stavbami novými.

Tim vysvětluje se zřejmý vliv vzorů perských, římských a byzantských na prvotní architektonickou tvorbu i dekorativní slohovou výzdobu arabskou.

Arabské ornamenty z 13. století

Ale již 250 let po založeni učení Muhamedova, kdy Arabové vedle umění válečného i klidné práci mohli se věnovati, vznikají nádherné, vnitř pohádkově vyzdobené chrámy, upomínající sice stále ještě na vlivné působeni antiky a staveb byzantských a perských, jevící se však již svéráznými tvary architektonickými, jakož i zvláštní slohovou arabskou ornamentikou.

Nesprávně vykládaná věta koranu, dle níž nebylo vyznavačům Muhamedovým dovoleno, zobrazovati postavy lidské, způsobila, že Arabové všechnu svou bujnou fantasii a uměleckou vynalezavost věnovali ornamentu, jenž, — vyhybaje se postavám lidským i zvířecím i zobrazování naturalistickému tvarů rostlinných, — vyvinul se v ornamentálné formy nebývalé i nevidané ladnosti a krásy.

Plochy stěnové vyzdobeny byly spletí čar přímých, lomených i v různé obloukovité tvary zakřivených; pole pak, mezi čarami těmi vzniklá, po všem prostoře stěnovém vyzdobena byla arabským ornamentem „arabeskami“.

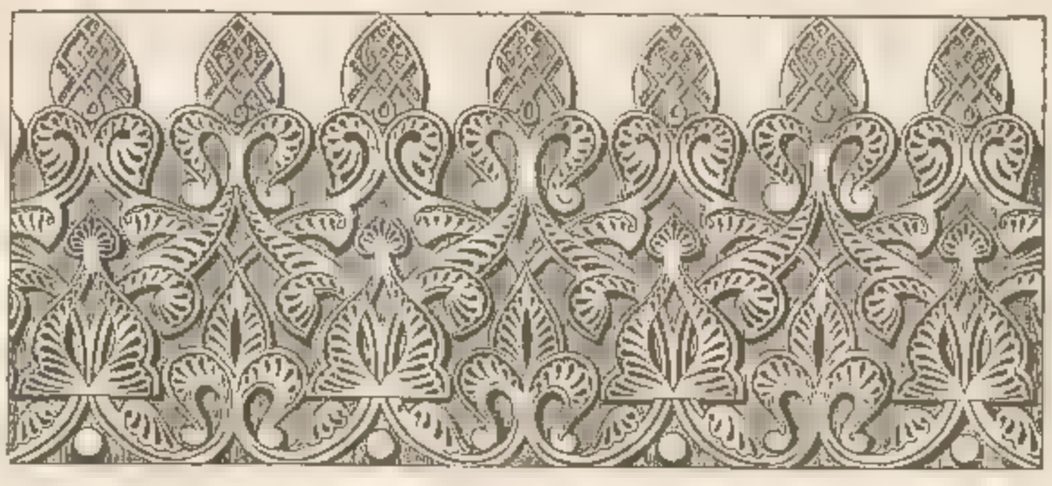

Arabský ornament z mečety kalifa Kolomna v Kairu (13. století).

Ornamenty tyto, vyznačující naprostou svéráznost arabské stylisace, — jež v pozdější renaissanci našly dalšího hojného uplatnění, vyznačují se užitím přesně a hluboce stylisovaných tvarů rostlinných, ladně a souměrně propletených pruhy a pásky přímo — neb křivočarými.

Výzdobou touto dovedli arabští umělci stejnou měrou upoutati oko i mysl, jež obé kochá se v uměleckém požitku pestrou hrou originelních dekorativních kombinací lineárných i důmyslně stylisovaných výzdob rostlinných.

A při vší té spletitosti linií, pásů přímo- i křivočarých i ozdob rostlinných sledovati lze důmyslný postup od ústředí k jednotlivým částem, od vlnovky lodyhové k řapíkům listů i květů, při skvostných útvarech růžic a hvězdic k místu vzniku. Ornament rostlinný vyvinuje se též často z ústředí listového, z něhož ladné linie a ozdoby po ostatní ploše úměrně se dělí a rozrůstají.

Ke všemu tomu druží se i dekorativní písmo kúfické, jímž vyzdobeny jsou široké a ploché lišty.

Arabské ornamenty z 13. století

A všechnu tu na prvý pohled nerozluštitelnou ornamentálnou spleť oživuje harmonická a živá polychromie, níž provedeny jsou nejen ozdoby obrubové, nýbrž i veškeren ostatní ornament. Leč i umístění barev bylo vypočítavě účelné a vyvrcholovalo živostí zvláště v nejvyšších částech, — obloucích a klenbách, — kdež účinek zbarvení, zvýšený jasem slunečným, uchvacoval oko dojmem přímo magickým.

Bohatá tato ornamentálná výzdoba je patrna i v různých oborech umělého průmyslu, jako malbách rukopisných, keramice i majolice, ornamentálných řezbách, umělém zpracování kovů, výrobě předmětů skleněných, v různých oborech výrobků textilních, výzdobách taušírovaných a j.

Specifickou značkou v arabském slohu provedené stylisace tvarů listových jsou zohýbané špičky listů (obr. 3.).

Horní část obr. 1. je ukázkou užití písma v ornamentaci, což u výzdob arabských nijak nebylo vzácným. Na tabuli této umístěny ukázky ornamentálné výzdoby: tkaného koberce ze XIV. století, umístěného v kostele v Nivelles (obr. 1.); výšivkové applikace z XVIII. století (obr. 2.) a část malbou bohatě dekorovaného stropu mešity el Bordeyny v Kahýře.

Vyňato z díla „Prisse d' Avennes, l' art arabe."

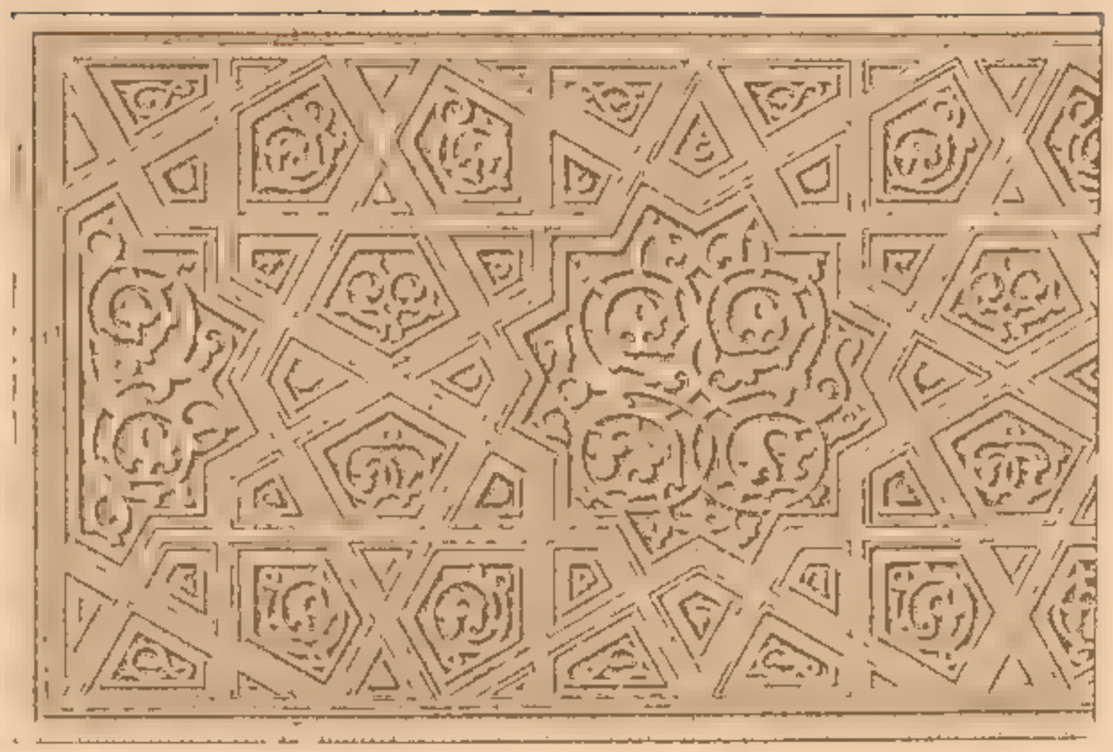

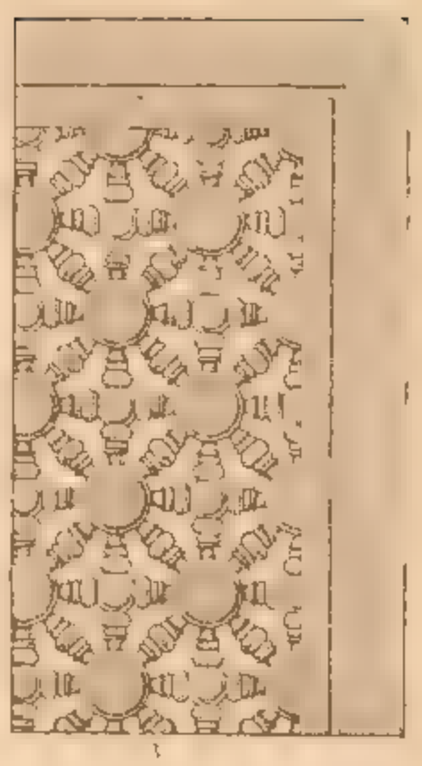

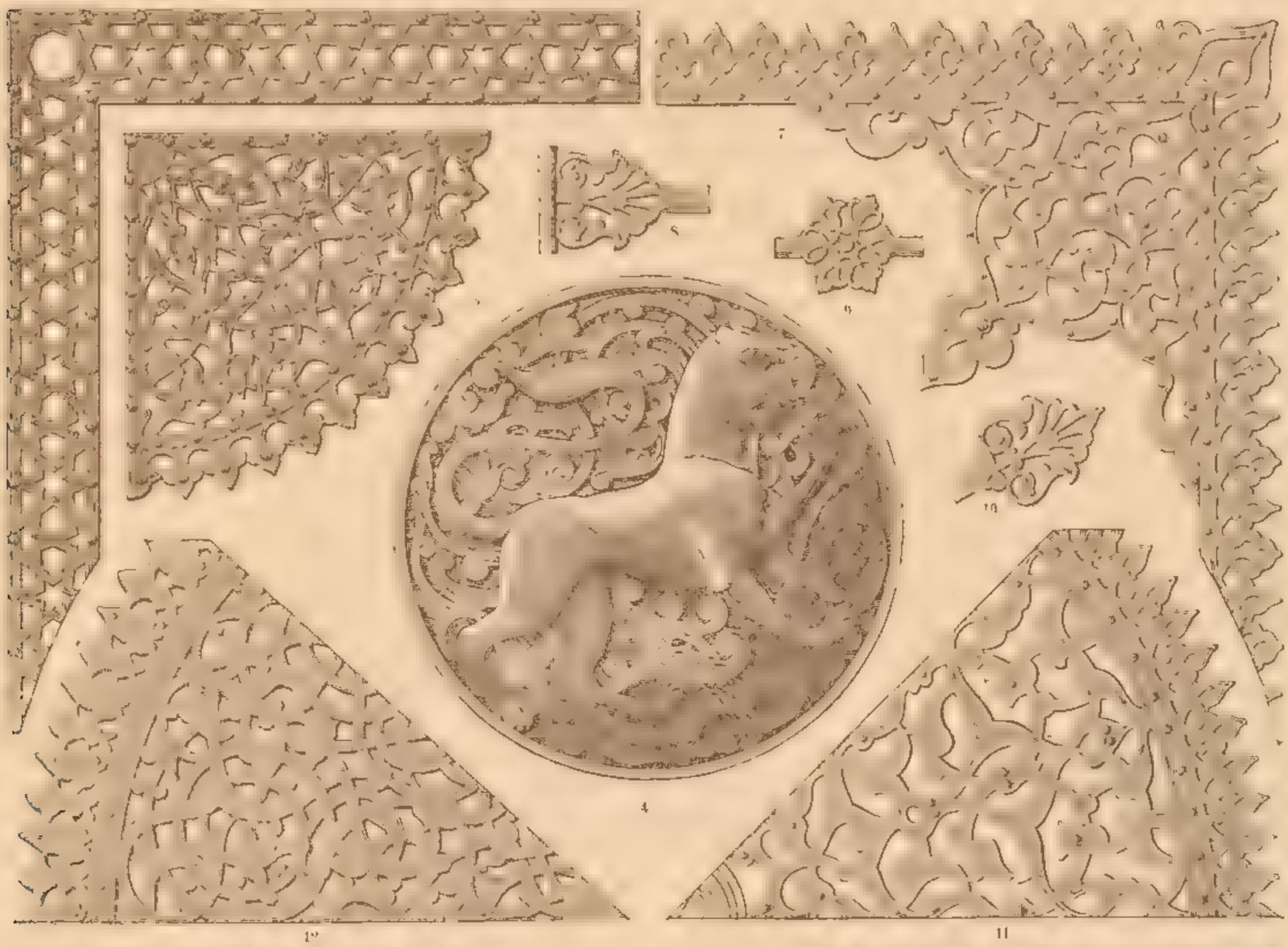

Tabule 25.

SLOH ARABSKÝ.

Ozdoby prací dřevěných a kovových.

Zmiňujíce se o vzniku arabských slohových ozdob ornamentálných a užití jich v umělém průmyslu a umění vůbec, přinášíme na této tabuli ukázky „ozdob dřeva“ a „různých kování“.

Obraz 2. a 3. značí ukázku jemně provedené ozdobné řezby dřevěného mříží, jimž opatřovány otvory okenní, jdoucí na ulici, aby zabráněno bylo nahlédání dovnitř, při tom však aby výhled z vnitřku budovy nijak nebyl omezován.

Arabsky ornament z 13. století

Nejkrásnější výzdobou však stkvěly se různé části dveří, kde hloubající a vynalézavý duch vysoce nadaného umělce (a snad i jen řemeslníka) snažil se vytvořiti výzdobu nejen krásnou, ale ve všech částech i originelní.

Obraz 1. předvádí výplň bohatě řezaných a dlabaných dveří, kdežto v obr. 5.—15. seřazen bohatý výběr bronzových, sličně ornamentovaných dveřních kování.

Arabský ornament z mečety v Kairu (13. století)

Kování tato jsou umístěna tak, že buďto sama tvoří ornamenty, aneb kovem nepokrytá místa jako kresba vynikají.

V bronzi ornamentálně provedený znak na obr. 4. jest častou výzdobou mnohých arabských mincí.

Vyňato z děl „Bourgoin, les arts arabes“. „Prisse d' Avennes, l' art arabe“.

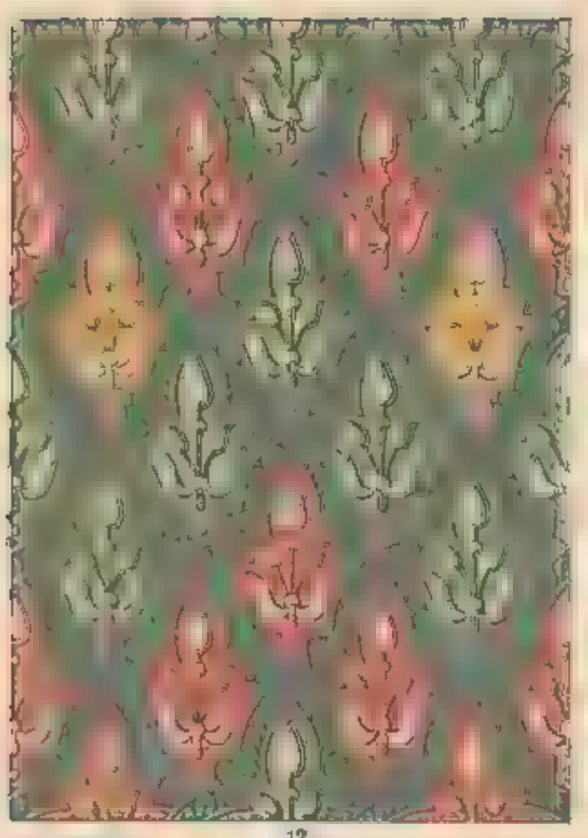

12

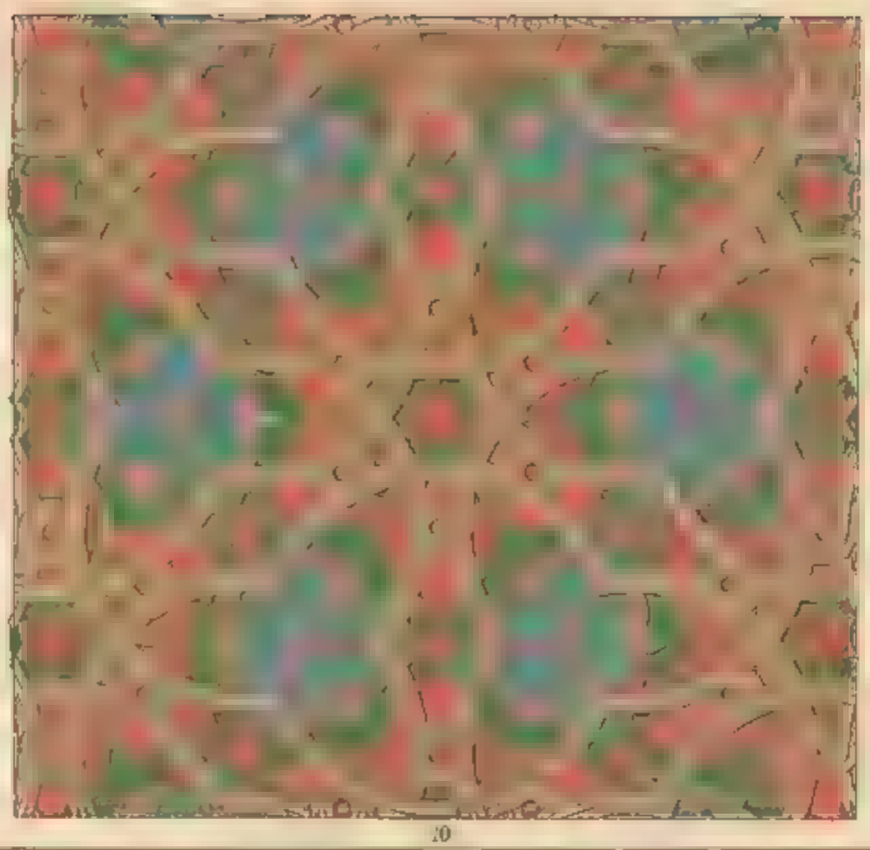

10

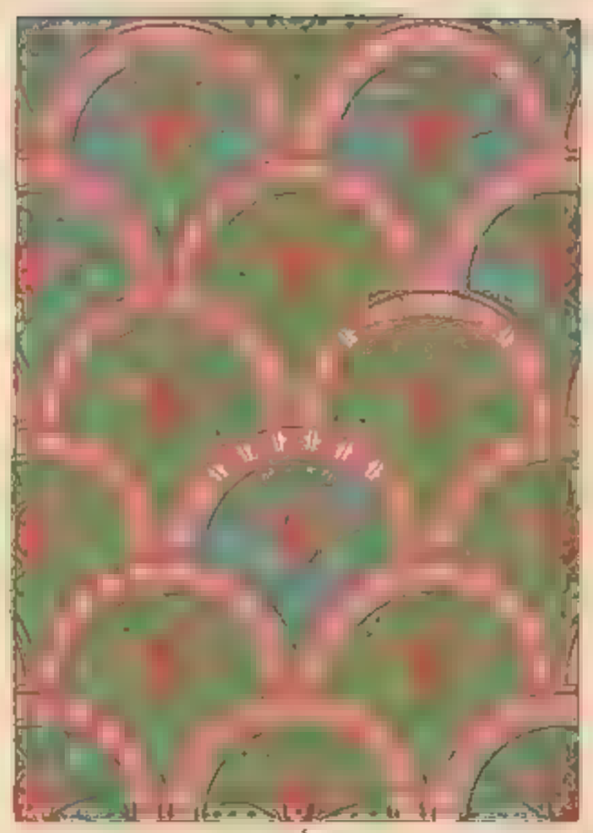

11

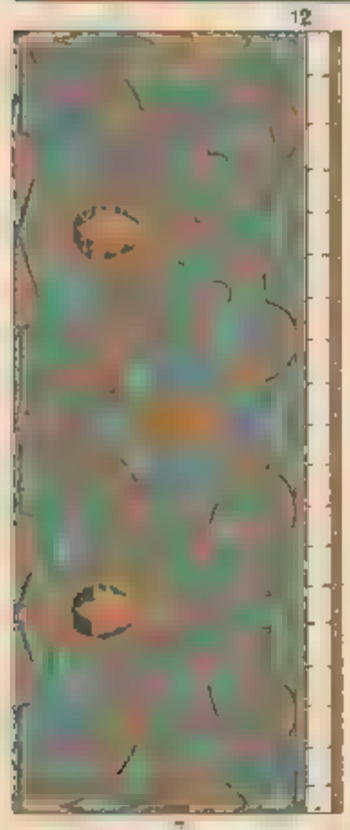

7

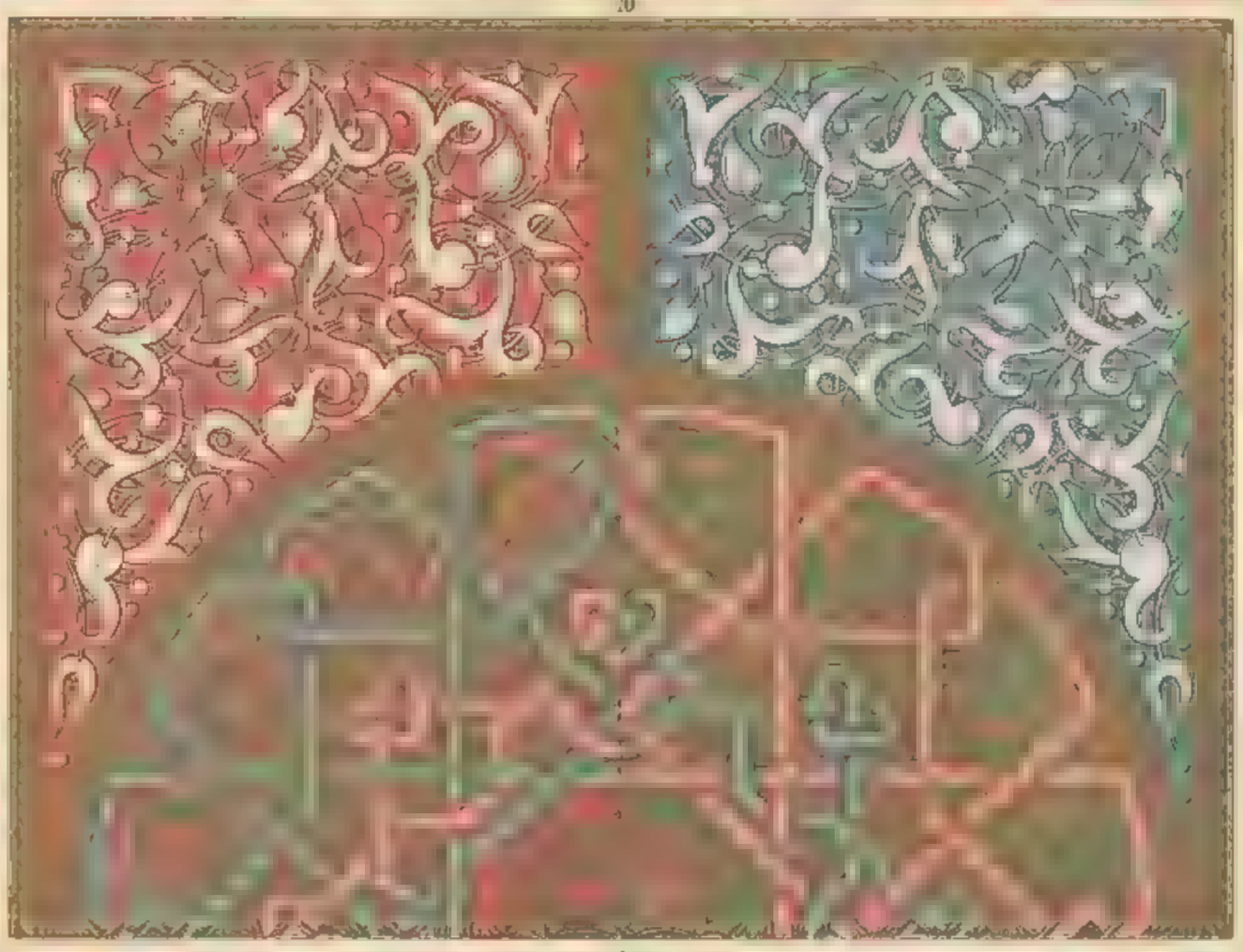

5

9

8

4

6

2

3

1

Tabule 26.

SLOH ARABSKÝ.

Malby rukopisné.

Kromě jiných oborů umění i v „malbě rukopisné“ byli Arabové mistry. Zvláště rukopisné malby na pergamenu seznamují nás s Araby jako umělci zvláštního nadání i dokonalosti v provádění plošné ornamentiky.

V bohaté polychromii, v níž střídají se nejčastěji barvy: červená, modrá, žlutá a zlatá, — rozvinují se v bohaté invenci a přesné stylisaci ozdoby lodyhové, střídající se s ornamentem geometrickým, — pásy, hvězdice, růžice, dessiny; — na jiném listě opět pole, a vzniklá průpletem čara pásů, vyzdobena různými arabeskami jako výplněmi.

Takovým a podobným způsobem provedena výzdoba celých stran mnohých rukopisů koranu.

Obr. 4. a 5. ukazuje čtvero barevných motivů takového způsobu ornamentování.

Písmo pak ohraničeno a obklopeno je růžicemi a vlysy, jež vyplněny jsou novými, plošně i barevně skvostně vyrovnanými kombinacemi ozdob lineárných i ornamentů rostlinných.

Tato barevná, vzácným souladem však dýšící živost maleb těchto ještě je značně zvyšována hojným užíváním zlata.

Ozdoba 6., vyznačující se stylisovanými pestrými květy, snadno by mohla pozorovatele svésti k úsudku, že tu patrný vliv perský neb indický, a u ozdoby 8. a 9. pak románský; leč všecky ornamenty tyto vyznačují se neklamnou pečetí a charakteristickou ornamentace arabské: ohnutými neb zavinutými špičkami listů.

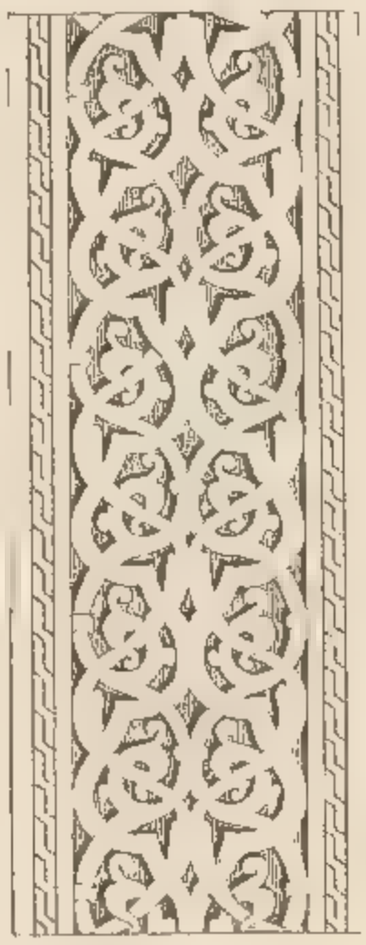

Arabský ornament
z 13. století v Kairu

Arabský ornament
z 13. století v Kairu.

Obr. 1. Ozdoba z arabského koranu (ze XIV. stol.). — Obr. 2—3. Ozdoby z arabského koranu (z XII. stol.). — Obr. 4.—5. Ozdoby z koranu maurského (z XVIII. stol.). — Obr. 6.—7. Ozdoby z arabského koranu (z XVI. stol.). — Obr. 8.—10. Ozdoby z arabského koranu (ze XVII. stol.). — Obr. 11. -12. Ozdoby z maurského koranu (z XVIII. stol.).

Vyňato z díla: „Prisse d' Avennes, l' art arabe“.

Tabule 27.

SLOH ARABSKO-MAURSKÝ.

Ozdoby architektonické.

Zmiňujeme-li se o architektuře arabsko-maurské, činíme tak proto, že u některých částí staveb setkáváme se s bohatostí a nádherou ornamentálnou.

Již na jiném místě bylo řečeno, že na architekturu arabskou značný vliv měl způsob staveb v zemích podmaněných.

Typ staveb západních jeví se v obdélníkovém dvoru se sloupovými ochozy a vysokou zdí; uprostřed dvora umístěna je studna s kupolí. Vlastní svatyni tvoří však „kiblah", místo k uschování koranu, kdež rozmnožena sloupořadí a jež přikryto plochým stropem. Ke všemu tomu přidruženo několik minaretů.

Jednoduchá klenba nahrazena obloukem špičatým; jiná oblíbená forma oblouku byl oblouk „podkovitý" a „kýlový". Někdy pak vyzdobovány oblouky dřevěnými neb sádrovými ozdobami vykrouženými, čímž hlavní čára klenutí byla pak zoubkovaná neb krajkovaná.

Leč i licní plochy klenutí vyzdobeny byly malými výklenky sádrovými, seřazenými vedle a nad sebe, čímž vznikla „klenutí krápníková — stalaktitová (Mo arnas)"

Z nízkého a těžkopádného sloupu vyvinul se sloup štíhlý, nejdříve dle vzorů antických, později s hlavicí zvláštního rázu, kde závitnice nahrazeny zavinutými lupeny.

Vlysy a římsy vyzdobeny byly pásky a dekorativním písmem kúfickým. Nad římsou vystupovalo pak jednoduché a hladké, někdy však bohatě ozdobené cimbuří (obr. 13.—15.).

Nejvíce vyzdobeny byly portály, síně, studně, galerie, výklenky k uschování koranu, vyvýšená místa pro kněze (mihrab) a kazatelny (mimbar).

Stěny pokryty původními arabskými ornamenty „arabeskami" (viz text k tab. 24) a průpověďmi z koranu, provedenými dekorativním písmem kúfickým. Výzdoba stěn prováděna byla buďto otiskováním neb vrytím ornamentů do měkké sádry, nebo plasticky ve štuku, kameni, pomocí polévaných desk hliněných, anebo vkládány byly do bílé omítky ozdoby z barevných skel.

Obraz 1. znázorňuje výzdobu stěny, jež často prováděna byla barevně. Jest provedena ze sádry jako plochý relief.

Obr. 1. Výplň stěnová z Alhambry. — Obr. 2. Kamenná ozdoba nade dveřmi v Kahýře. Obr. 3. 4. Patka a hlavice sloupu z Kahýry. — Obr. 5.—6. Patka a hlavice sloupu z Alhambry. Obr. 7. 8. Výzdoba stalaktitová z Kahýry. — Obr. 9.—10. Podpěrné kameny z Kahýry. Obr. 11.—15. Cimbuří z Kahýry.

Vyňato z děl „Goury a Jones, Alhambra." — „Bourgin, les arts arabes." — „Prisse d' Avennes l' art arabe."

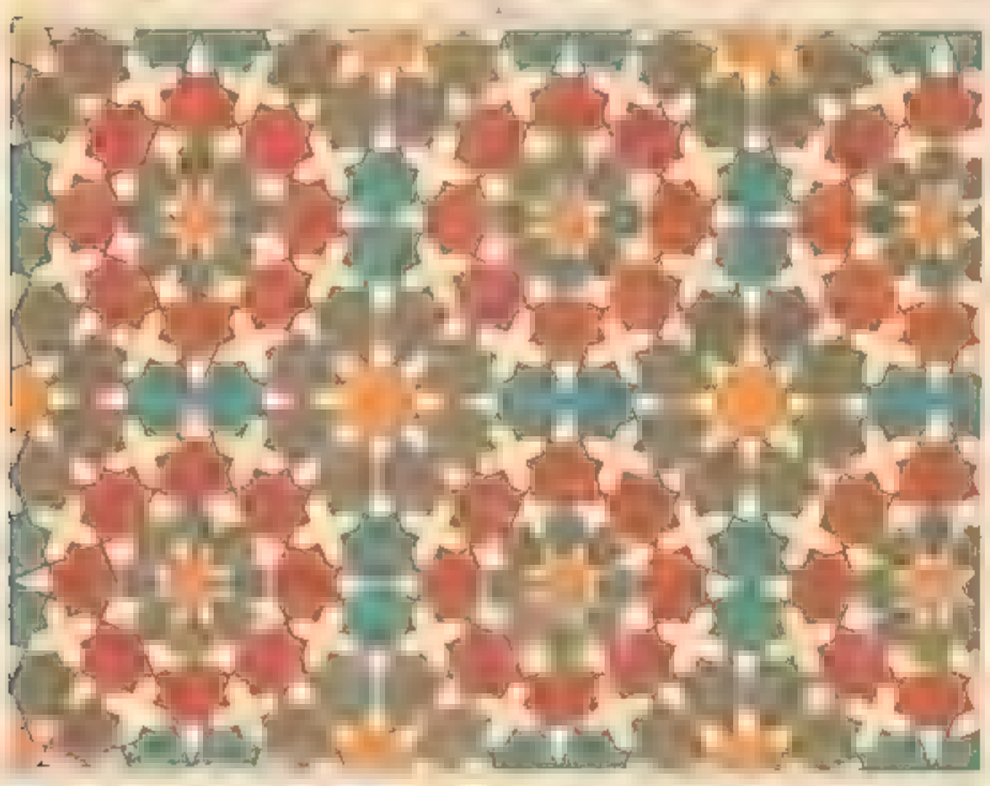

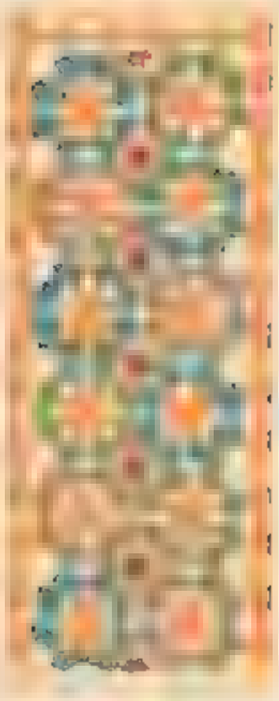

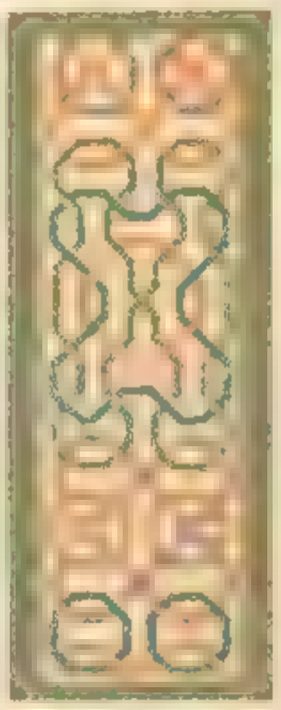

1

2

Tabule 28

SLOH ARABSKO-MAURSKÝ.

Mosaika a ozdoby z polévané hlíny.

Arabové užívali výzdoby mosaikové nejen na podlahách, nýbrž i stěny od podlahy do výše několika decimetrů vykládány byly mosaikou z barevných polévaných cihel.

V přebohaté rozmanitosti motivů ornamentálných užito tu výhradně forem geometrických, přesně provedených.

Tyto význačně umělecky prováděné výzdoby mosaikové pořizovány byly z různobarevných mramorů aneb z malovaných a polévaných hlíněných destiček.

Různé ornamenty byly též do mramorových desk vtesávány, a vyhloubená místa pak barevným cementem vyplňována.

U výzdob mosaikových převládají barvy lomené

Také není tu stopy po jinak oblíbených barvách základních; přednost dána tu zeleni a barvě oranžové.

Obraz 1., 3. a 4. Obložení stěn polévanou hlínou (z Alhambry). — Obr. 2. Obložení stěn polévanou hlínou z mešity „Cheykhoun" v Kahýře. — Obr. 5. 7., 9.—11. Obložení mramorová se štukovými výplněmi z Kahýry. — Obr. 8. Obložení mramorová s výplněmi štukovými v Damašku.

Vyňato z děl „Bourgoin, les éléments de l' art arabe." — „Prisse d' Avennes, l' art arabe". — „Goury a Jones, Alhambra".

Tabule 29.

SLOH ARABSKO-MAURSKÝ.

Ozdoby architektonické.

Ač v troskách leží před námi civilisace a kultura Maurská, vše to, co zbylo na půdě Španělska, v Kordově, Seville a ostatních městech východního pobřeží tohoto polouostrova, — hlásá vysokou uměleckou intelligenci tohoto nešťastného národa, jehož nepatrné zbytky až po dnešní dobu udržely, se v horách granadských.

Vše, co provedeno ve znamení vznešeného jich umění, při palácových stavbách královských, v zahradách uměle založených, vodovodech, pavilonech, dvoranách, sloupeních a p., dokazuje, že umění islamu vydalo zde nejušlechtilejší květy své.

Maurský ornament ze 14. stol. v Alhambře.

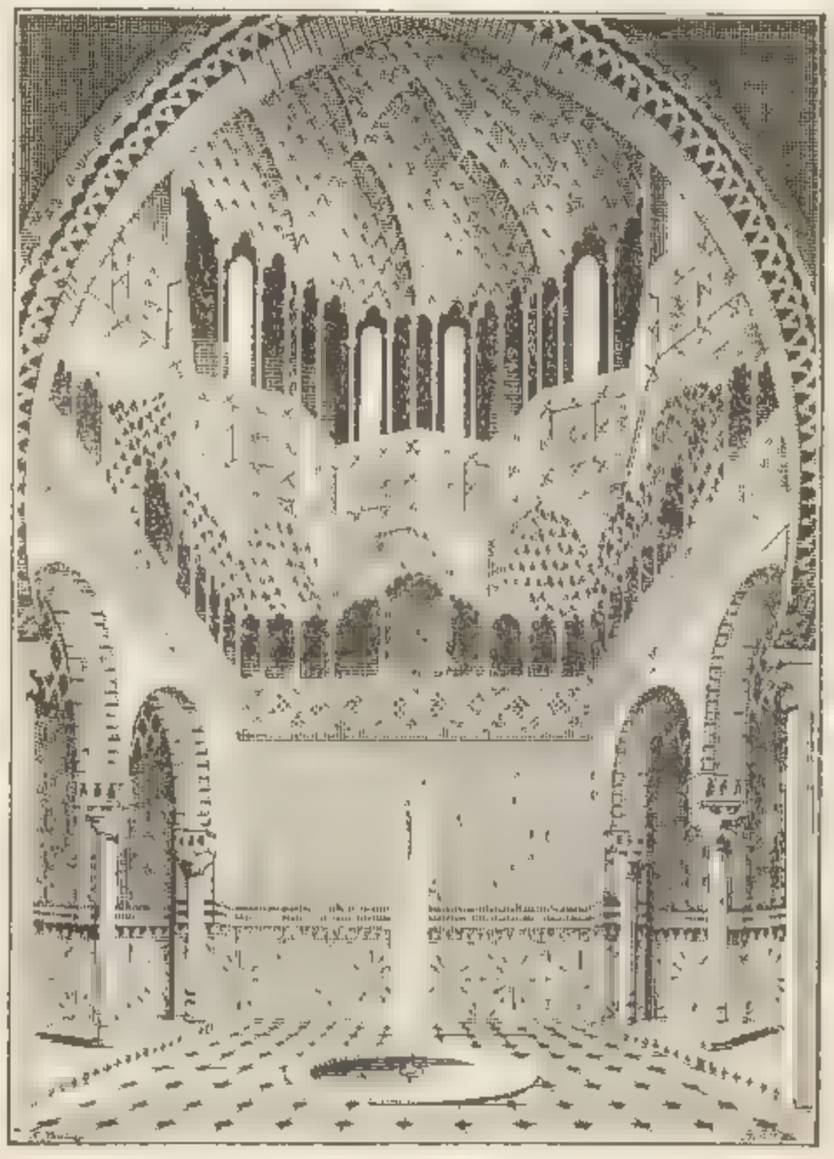

Síň Abenceragů v Alhambře.

Marně po několik století čeká Evropa, kdo a kdy z vyprahlých a zchudlých lánů Španělska vykouzlí opět onu pohádkovou čarokrásu a ztepilou báseň architektonickou, jakou jeví se býti „Alhambra“ v Granadě, jež je zaniklého umění maurského svědkem tak význačným, že každý nepředpojatý ctitel pravé krásy architektonické s úžasem a hrůzou zraky své i mysl odvrací od těch dob, v nichž národ, tvořící takové divy umění, neúprosně vyhlazován mečem, a památky jeho kultury rozbíjeny a srovnávány se zemí!

Ornamentálná výzdoba slaví při stavbách maurských pravé triumfy. — Žádné napodobení vzorů římských a byzantských, vše vytvořeno formou originelní a umění to charakterisující.

Všecky vynikající vlastnosti arabské ornamentiky našly tu svého uplatnění.

Obr. 2. 10. znázorňuje architektonické články a části stěn, vyzdobené štukem a polychromované. Mistrné zbarvení ornamentu reliefního prováděno bylo v nejhlubších partiích červeně, stínová místa modře, části pak nejvyšší a nejvýznačnější byly zlaceny, kdežto menší ozdůbky provedeny barvami zelenými, oranžovými neb purpurovými.

Zvýšené pásy a úponky bývaly obyčejně zlaceny; byl-li základ proveden červeně, jest barva listů modrá neb opáčně; mimo tyto barvy užito často i běli.

Všecka charakteristika ornamentiky arabské jsou tu uplatněna, ač na tolik dlužno připomenouti, že ornament maurský ještě nad arabský vyniká šťastným rozčleněním základní plochy i pestrostí motivů ornamentálných.

O báječné dovednosti umělců maurských svědčí nádherné proplétání a protkávání ozdob geometrických s ornamentem rostlinným, čímž docíleno efektů skutečně kromobyčejných.

Maurský ornament ze 14. stol v Alhambře.

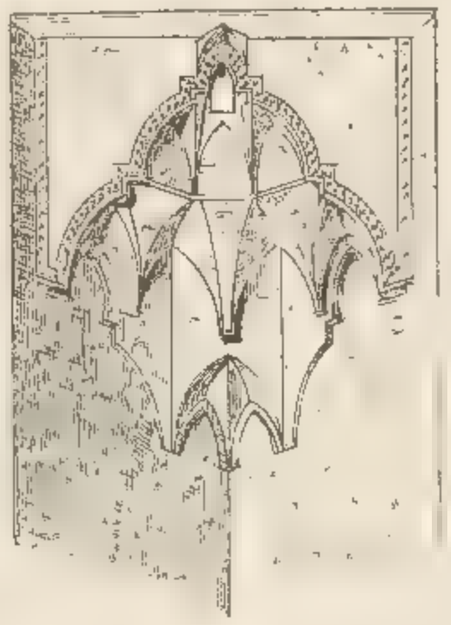

Maurská dekorace koutová v Seville.

Zde možno stopovati bohaté duševní nadání i kouzlo fantasie, jež obé čarovalo na plochách, často úplně fádních, ornamenty takové svěžesti, krásy a síly!

V bohatosti té lze sledovati dvě i tři soustavy ornamentálné (obr. 6., 7., 9. a 10.), navzájem se doplňující a spřádající, jichž nádheru zvyšoval ještě jemný ornament, vkládaný do ploch pásů a listů.

A všecka tato dokonalost a plnost ornamentálná jeví klid a nedává oku těkati v pochybnostech nějaké změti neurčitých linií a tvarů, — nýbrž vše působí kresbou i barvou tak určitě, že různé ornamentálné ty systémy přesně lze sledovati od vzniku až k nejjemněji zavinutým úponkům, kterážto určitost jest právě nejcharakterističtější a spolu nejkrásnější vlastností maurské ornamentiky.

Ornament proveden je obyčejně jako úplně plochý relief a neztrácí nikdy charakteru svého jako výzdoba plošná.

Při polychromii jsou hranice jednotlivých barev rozlišeny bílými proužky.

Pohádkový dojem této zářivé krásy ornamentálné doplňovalo ba i zvyšovalo dekorativní písmo, vhodně umístěné i vpletené mezi úponky a listoví, — jež v nádherných výzdobách stěn palácových a chrámových panovníkům stále mělo zároveň připomínati, že veškera jich světská moc pochází od Boha (obr. 6., 7. a 10.).

Všecky ukázky, umístěné na tomto listě, jsou z paláce Alhambry v Granadě.

„Alhambra“, starobylý hrad nad městem Granadou a bývalý palác maurských králů granadských. Celá stavba ještě podnes stkví se v barvách: modré, červené a zlaté na stěnách i stropech. Bohaté zlacení sloupů ve „Lvím dvoře“ zmizelo úplně. Stropy skorem všecky jsou stalaktitové. Dlažby a podlahy jsou mosaikové. Nejspodnější části stěn jsou obloženy polévanými kachly. Všude mezi ornamentálnou dekorací je hojně zlacených nápisů. Zvláštní výzdobou královského dvora jsou figurální obrazy na stropech, malované na sešívaných kožích.

„Granada“, město ve Španělsku na úpatí Sierry Nevady mezi dvěma pahorky, z nichž jižnímu vévodí světoznámá „Alhambra“. Z dob maurských zachováno velmi málo.

Vyňato z díla „Goury a Jones, Alhambra.“

Tabule 30.

TURECKO.

Architektonické ozdoby z polévané hlíny.

Počátkové architektury moslemínské vymezeny jsou prostým adaptováním staveb, jak je v dobytých zemích mohamedáni našli, a jež prostě svým potřebám a účelům bohoslužebným buďto přizpůsobili, aneb jich částečně k novým stavbám svým použili.

O zvláštním a svérázném arabském slohu dlužno připomenouti, že vyvinul se teprve ke konci devátého století; avšak slohu, v němž by zračila se zvláštní individualita mohamedánů, opanovavších kraje půlostrova balkánského, jimž zvykli jsme říkati „Turci“, jako takový jeví se teprve v 15. století.

Před tím jako ve všech ostatních dobytých zemích byly křesťanské chrámy prostě měněny v mešity. Tak přeměněn a znešvařen velkolepý chrám „Boží Moudrosti“.

Že pak i mnohé novostavby turecké i vnitřní jich výzdoba svěřovány stavitelům a umělcům křesťanským, vše to vlivně účinkovalo na architektonické založení a učlánkování i ornamentálnou výzdobu staveb tureckých, v nichž jeví se v obojím vyznačeném směru vliv byzantský.

Vedle téhož pak pozorovati lze dekorační a ornamentálné systémy perské a arabské, mezi nimiž výsledný sloh turecký jeví se býti úplně nesamostatným, a jeho ornamentika pak smíšeninou ornamentálných prvků persko-arabských.

V ornamentálné výzdobě staveb tureckých nápadným jeví se vypuklý úhel u listoví a úponků, mající původ svůj v Persii (srovnej tab. 21. obr. 3.), jakož i zvláštní chudost ozdob úponkových, jež značí se proti bohatosti maurských ozdob tím, že základní plocha ornamentem plně a rovnoměrně není vyvážena, nýbrž ve značných částech zůstává prázdna — prosta všech ozdob (obr. 5. a 6.).

Ozdobám, jež na listech různobarevně bývaly nanášeny, schází ona zvláštní jemnost formy, jakéž obdivovali jsme se u ornamentu maurského; za to umělá spleť několika systémů lineárných i u umělců tureckých velmi byla oblíbena.

I v polychromii postrádána ona bohatost a stkvělost zbarvení ozdob maurských. Základní plocha jevila se tmavě sytě modrá, kdežto na pozdějších ozdobách nabyla převahy barva zelená i světle červená.

Že všude v moslemínské ornamentice tedy i u Turků hojného uplatnění a užití doznal ornament rostlinný, vidno z obr. 8., 10. a 11.

Persie pak zvlášť v 17. století nalezla pro umělecké výrobky své v Turecku hojného odbytu, a to zvlášť na polévané hlíněné desky malované, jichž užíváno k obkládání stěn, — jak zřejmě ukazuje bohatá výzdoba a obložení stěn mešity sultánky Validy v Cařihradě, jež všecka vyrobena a dovezena z Persie.

Obr. 1., 2., 5., 6., 7. a 9. Z mešity Yéchil-Djami v Brusse. — Obr. 3., 4. a 8. Yélich-Turbey. Náhrobek sultána Mohameda I. — Obr. 10. a 11. Z náhrobku — Mourahdieh.

Vyňato z díla: „Parvilée, architecture et decoration turques au XV. siècle.“

1.

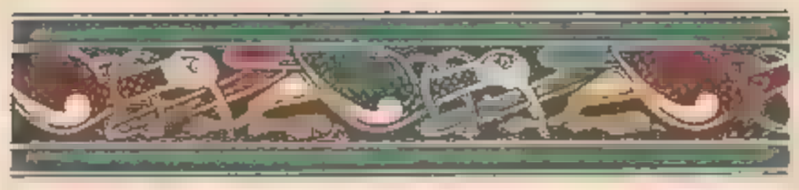

5.

6.

4

7.

3.

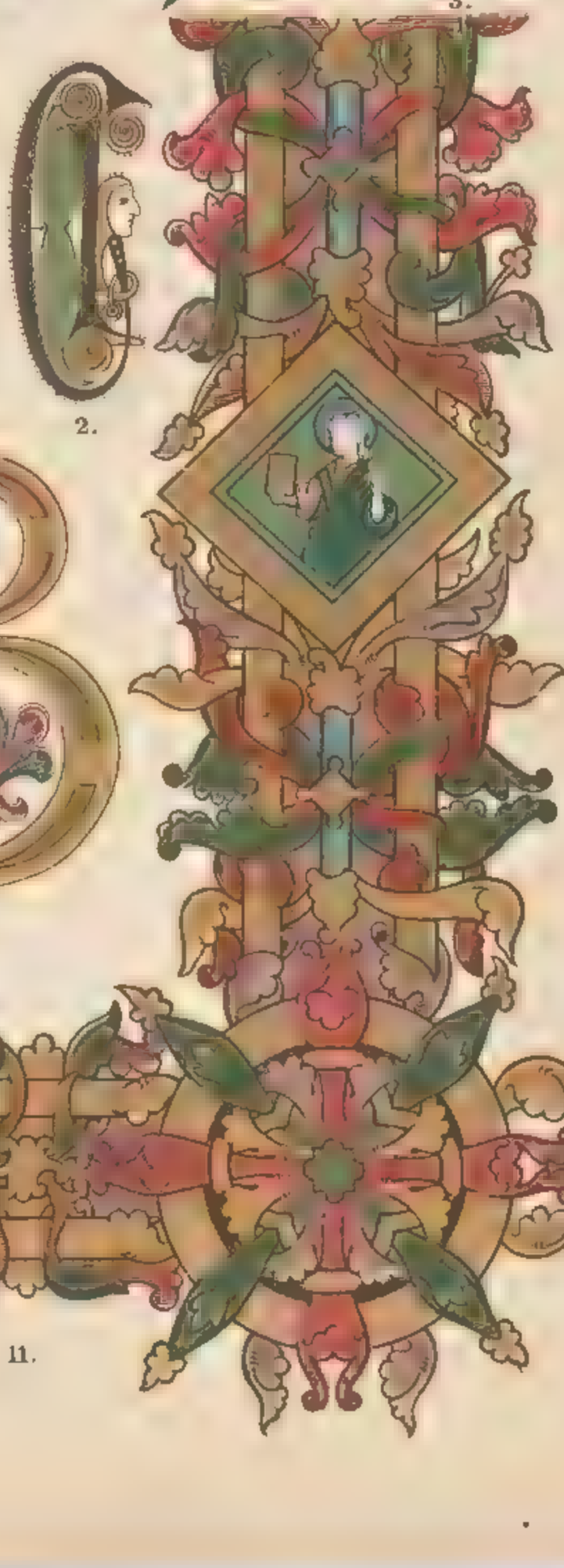

2.

9.

10

8.

12.

11.

Tabule 31

OZDOBY GALLSKÉ.

Malby rukopisné.

O Gallech čili Keltech praví kulturní historie, že nebyli umělci, ale dovednými řemeslníky. Je o nich známo, že z rud dobývali kovů, kuli zbraně a vyráběli různá náčiní kovová. I v ozdobnictví dosti vynikali. Hrnčířství jejich bylo též na značném stupni dokonalosti.

Máme-li však na mysli onu gallskou větev, jež obývala Irsko, pozorujeme, že vyvinul se u nich, a to záhy již, kdy obyvatelstvo ostrova toho tonulo ještě v pohanství, zvláštní způsob a druh výzdoby ornamentálné.

Do doby té dlužno zajisté klásti původ oněch kamenných rakví, jež opatřeny jsou takovýmitéž ozdobami, jaké nalézáme počínaje 6. stoletím v rukopisných památkách mnichů gallských.

Ornamentika ta je tak svérázná, že o nějakém vlivu umění byzantského anebo snad jiho- či východoevropského naprosto mluviti nelze. Stopy zvláštních těchto ozdob gallských, jež vedou nás až do Skandinavie, i ty původem svým jasně ukazují na Irsko.

V nejstarších irsko-gallských památkách rukopisných vyznačeny jsou iniciály síťovou ozdobou, sestávající z červených bodů, jež počátečné písmeno obklopuje (viz obr. 1. dole). — Avšak záhy potom užíváno již při provádění iniciál výzdoby a výplní z „pletiva stužkového“, jež svým umělým provedením i rozmanitostí motivů vzbuzuje obdiv každého uměnímilovného pozorovatele (obr. 1., 3. a 9.).

S podobnou výzdobou ornamentálnou, při níž důležitým elementem jsou výše zmíněné ozdoby a výplně z pletiva páskového, setkáváme se opět v době renaissance.

Keltické ozdoby proplétané vyplňovaly různé nepravidelné mezery a plochy v písmenech, anebo bylo jich užito jako ozdob krajových, jež písmeno ladnými křivkami svými lemovaly neb ukončovaly.

Ku proplétaným ozdobám těm užito bylo často též těl a údů hadů, ryb, ptáků, psů i zvířat smyšlených (viz obr. 1., 5. a 9.). I s lidskými postavami se tu setkáváme. Podivno však, — že po ozdobě a motivech rostlinných není ani té nejmenší stopy.

Užití těchže objevuje se teprve v 9. století, a po nesmělých nábězích (srov. obr. 8.) množí se dekorace ornamentem rostlinným vedle ozdob páskových, a to pod značným vlivem romanismu.

I barvitost rukopisných ozdob gallských v počátcích svých je velmi jednoduchá; zvláště zlata užito teprve v dobách pozdějších.

Obr. 1. 5. Ze VII. století. — Obr. 6. 7. Z VIII. století. — Obr. 8. Z IX. století. — Obr. 9.—11. Z X. století. — Obr. 12. Z XI. století.

Vyňato z děl: „Humphreys and O. Jones, the illuminated books of the middle ages.“ — „Wyatt, the art of illuminating as praetis ed in Europe from the earliest times.“

1

Tabule 32.

SLOH BYZANTSKÝ.

Skelná mosaika, smalt a malby rukopisné.

Stejně s rozpadávající se říší západořímskou a mizícím s ní uměním, rozvinuvším se kdysi v Italii, počalo se v rozkvétající říši východořímské pod záštitou mocných a nádherymilovných císařů vytvářeti umění nové, jež rozšiřujíc se ze svého střediska, královského dvora v Byzantiu, po oblastech celé rozsáhlé říše, vykrystalovalo se ve zvláštní „umění a sloh byzantský."

Počátkové byzantského umění jeví původ svůj v kultuře řecko-římské; zvláštní vliv pak na umění to jeví pozdní doba římská. — Leč i styk Asie s Evropou, pěstovaný hojně v samém středisku říše východořímské, — bohaté a nádherné Konstantinopoli, jevil značný a zřejmý vliv na vytváření se zvláštního umění byzantského i jeho bohatou ornamentiku, v níž i motivy slovanské hojně byly uplatněny.

Rozhárané poměry evropského západu způsobily, že sloh byzantský až do konce prvého tisíciletí zaujal Italii i jižní Francii, kam ve značné míře cestu si proklestilo i malířství a umělecký průmysl byzantský, jehož výrobky z říše východořímské ve značném množství putovaly do Italie, kamž i řemeslníci a umělci byzantští byli ku provádění různých prací povoláváni, a zde pak techniku svoji vlivně uplatňovali a rozšiřovali.

Obchodem i vzácnými dary klestily si plody umění byzantského cestu i do jiných končin Evropy; a jen tím vysvětliti si a pochopiti možno, že skorem ve všech částech Evropy setkáváme se s uměleckými předměty, jež nesou zřejmou pečeť původu byzantského.

Oproti jednoduchému vnějšku vynikal vnitřek veřejných budov, paláců a chrámů nádhernou a bohatou výzdobou, a to v malbě i plastice.

Zvláštní dekorací pak stkvěly se stěny, pokryté nádhernou mosaikou, níž prováděny byly pomocí litých skelných krychliček různé velikosti rozsáhlé obrazy, jako na př. ve chrámě sv. Žofie, v San Vitale v Ravenně, u sv. Jiří v Soluni a p.

Mosaika tato prováděna byla vesměs ve zlaté půdě a obrubována pak stuhami, provedenými v pestrých a živých barvách, z nichž užito nejvíce: červeně, modře a zeleně.

Se sytými těmi barvami setkáváme se i u ozdob, provedených smaltem buněčným.

Technika tato přenesena sem záhy z Číny neb Indie.

Ježto nebylo možno, dle platných předpisů náboženských výzdobu figurální a posvátné výjevy znázorniti plasticky, měl vše to nahraditi smalt.

Podklad kreseb byl vždy zlatý neb stříbrný, kresba sama provedena pak smaltem černým neb pestrobarevným. Někdy též kontůry kresby vyznačeny zlatými drátky, spájenými s podloženou deskou kovovou.

Ornamentika byzantská vyznačuje se bohatou rozmanitostí motivů, jež tu jeví se v přesných formách geometrických jako prostý neb složitější vzorek (viz obr. 6. a 7.), anebo vyniká jemně stylisovaným rostlinným ornamentem lodyhovým a květinovým. Stylisace ozdob rostlinných zvláště ve svých počátcích upomíná velmi na vzory starořecké.

Avšak záhy, jak pozorovati možno na př. u listů akantových, zřejmo jakési ztrnutí forem, jež je zvláště nápadno u maleb rukopisných.

Mezi ornamentálnými detaily objevují se velmi zhusta symbolické znaky křesťanství, zvláště pak podoba kříže.

Obr. 1. Skelná mosaika na valeném klenutí nad hlavní lodí hřbitovního chrámu „Galla Placidia“ v Ravenně. — Obr. 2. Skelná mosaika nástěnná z chrámu sv. Marka v Benátkách. — Obr. 3. Skelná mosaika z výklenku v chrámě sv. Žofie v Cařihradě. — Obr. 4. Skelná mosaika z klenutí křestní kaple Sct. Giovani in Fonte v Ravenně. — Obr. 5. 9. Ozdoba smaltová z oltářního antipendia v klášterním chrámu v Komburku u Šváb. Hallu. Obr. 10.—11. Malby rukopisné z evangeliářů X. a XI. století v carské knihovně v Petrohradě. — Obr. 12.—13. Ornamenty z rukopisu ze XIII. stol., v museu v Moskvě.

Byzantinský ornament (mosaika skelná) z chrámu sv. Žofie v Cařihradě

Obr. 1. Dle nákresu A. Knoblaucha, staveb inspektora v Tübingách. — Obr. 4. Dle nákresu A. Borkhardta, vlád. stavitele ve Stuttgartě. — Obr 5.—9. Dle nákresu H. Grossa, malíře, professora stát. umělecko-průmyslové školy ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato z děl: „Hessemer, arabské a staroitalské ozdoby architektonické.“ — „Salzenberg, památky staveb starokřesťanských v Cařihradě.“ — „Boutovsky, histoire de l'ornement russe du X. au XVI. siècle, d'après les manuscrits.“

20
19
14
16
17
13
18
11
12
9
10
7
1
8.
2
3
4.
5.
6

Tabule 33

SLOH BYZANTSKÝ.

Smalt jamkový; mramorová a skelná mosaika.

Byzantské umění malířské representováno je hlavně mosaikou, o níž zmínka učiněna již v textu k tab. 32. Jednotvárnost a ztrnulá obřadnost, jež vytýkána je mnohým postavám, zobrazeným byzantskou mosaikou, vyzírá již z těchto nejstarších památek. V době, kdy válkami (zvláště doba válek křižových byla pro kulturu byzantskou pravou pohromou) a úpadkem říše klesalo i umění byzantské, — zachovány a stále s nemenším úspěchem pěstovány různé obory prací uměleckých, jako ku př. jemné řezby ze slonové kosti, tkaní drahocenných látek hedvábných, bohaté vyšívání, — a mezi jiným i „mosaika a smalty."

Vedle „smaltu buněčného" pěstován hojně též „smalt jamkový."

Obraz 1. předvádí touto technikou provedený obraz Krista, trůnícího na duze a obklopeného symboly čtyř evangelistů. Na obraze tom a postavách jiných, podobně provedených, bije do očí postupem doby do umění byzantského vniknuvší tvoření mechanické, při němž přirozený tvar, životnost i ušlechtilost, jež byly rázovitými vlastnostmi tvoreb klassických, znenáhla mizí. — Postavy stávají se v proporcích tělesných nepřirozenými, — oděv naznačen buďto pouhými plochami neb proveden v nemožných nesčíslných záhybech, a obličej, v jehož oduševněném výrazu snaží se každý umělec vyvrcholiti všechnu svoji dovednost, znázorněn obyčejně vrásčitý, bez života, nehybný, nesympatický.

Svatyně chrámu Boží Moudrosti v Cařihradě.
(Dle Langlových Dějepisných obrazů.)

Z obrazů, značících na tabuli této ukázky mramorové mosaiky, níž zdobeny byly podlahy, vidna je bohatá rozmanitost ornamentálných motivů geometrických. Ozdoby tyto zajisté že mocným byly popudem pro tvořící se a bohatě vyvíjející, nejrůznějšími ozdobnými prvky geometrickými oplývající ornamentiku mohamedánskou.

Mezi výzdobou tohoto způsobu lze však pozorovati i formou kovencionelně provedený ornament listový i lodyhový, jenž tvary svými upomíná na vzory, vzaté z antiky. —

Obr. 1. Desky knižní ze zlaceného bronzu, ozdobené smaltem jamkovým a drahokamy (z XII. století) v museu „Correr" v Benátkách. — Obr. 2., 3. a 5. Mramorová mosaika z podlah v Sct. Alessio v Římě. — Obr. 4. Mramorová ozdoba mosaiková podlah v Sct. Maria. — Obr. 6. Mramorová mosaika

podlahová v Sct. Vitale v Ravenně. — Obr. 7. Skelná mosaika v Sct. Maria v Římě. Obr. 8. Skelná mosaika ze Sct. Alessio v Římě. — Obr. 9. a 10. Skelné mosaiky z dómu v Messině. Obr. 11.—13. Skelné mosaiky z dómu v Monreale. - Obr. 14.—16. Skelné mosaiky z fasády dómu v Orvietě. — Obr. 17. a 18. Mramorová mosaika na hlavicích v Sct. Marco v Benátkách. — Obr. 19. a 20. Mramorová mosaiková výzdoba stěn chrámu Boží Moudrosti v Cařihradě.

Obr. 1. proveden A. Borghardtem, vlád. stavitelem ve Štuttgartě. — Obr. 2., 5., 7., 8., 14., 15. a 16. od H. Dolmetsche ve Štuttgartě.

Ostatní vyňato z děl: „Morey, Charpente de la cathédrale de Messine.“ — „Hessemer, arabské a stavitelské ozdoby staveb.“ — »Salzenberk, starokřesťanské památky stavitelské z Cařihradu.“ — „Zahn, ornamenty všech období umění klassického.“

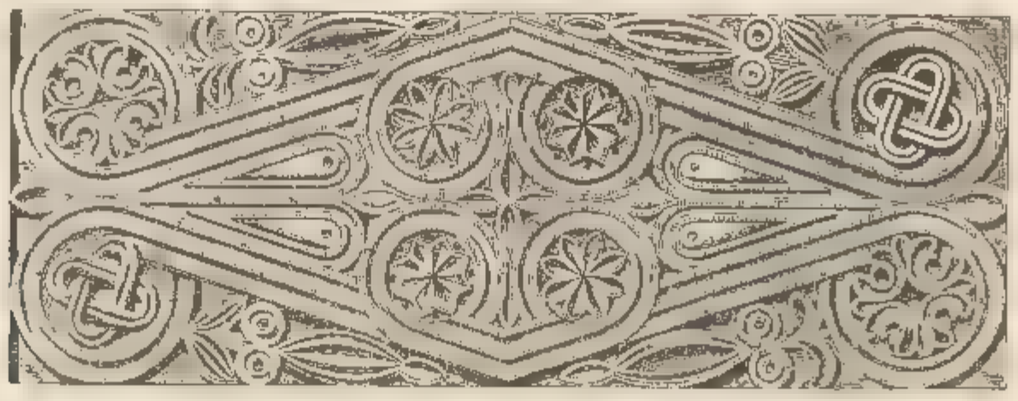

Byzantský ornament z chrámu sv. Marka v Benátkách

9

6

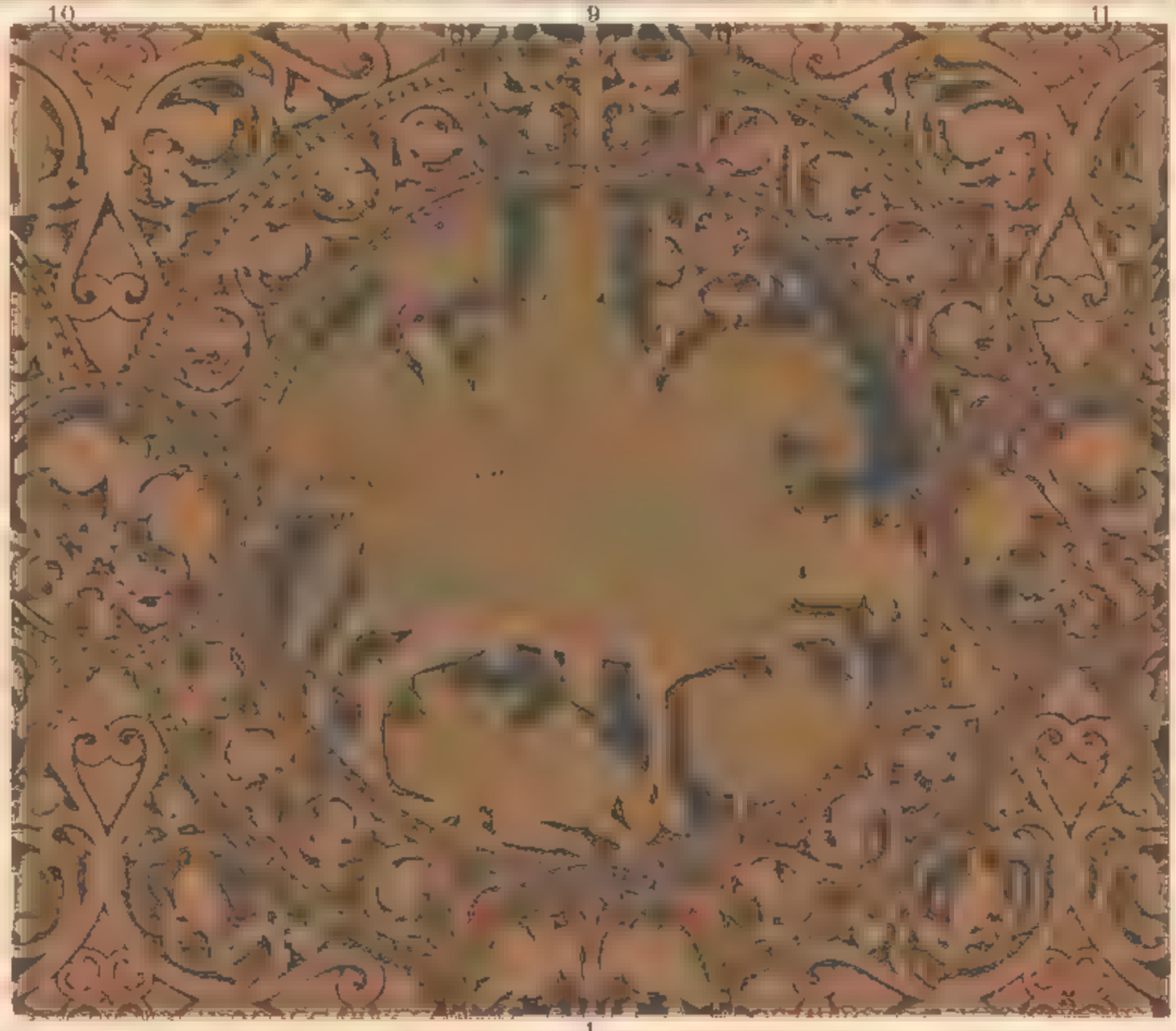

10

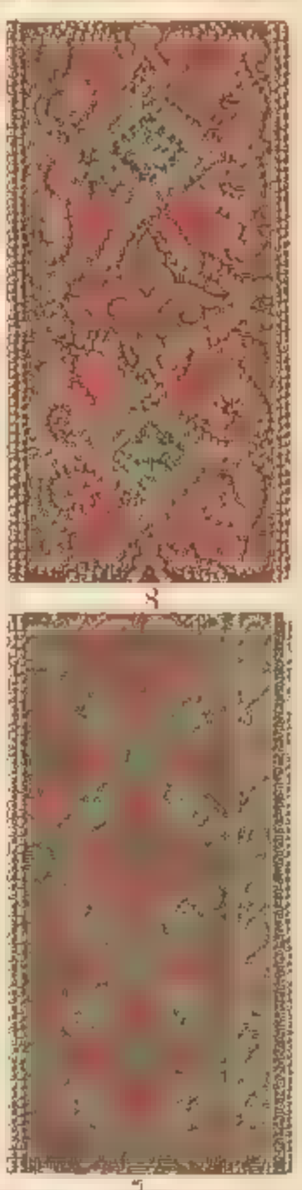

11

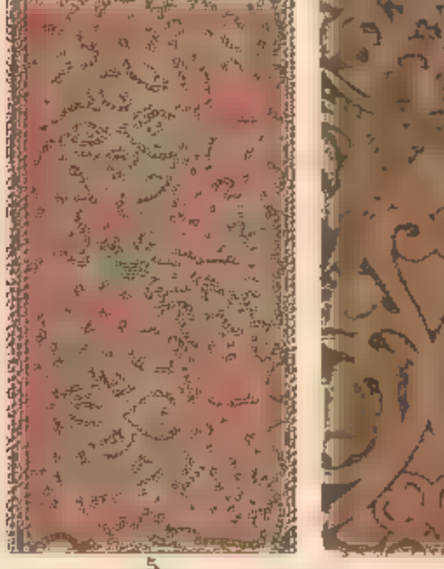

5

7

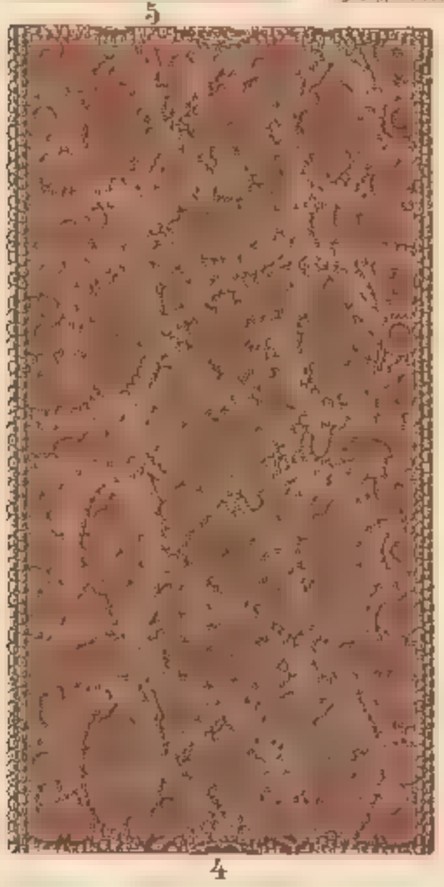

4

1 2

3

Tabule 34

SLOH BYZANTSKÝ.

Výšivky a tkaniny.

V dějinách hedvábnictví lze se dočísti, že právě v polovině 6. století (r. 552.) za císaře Justiniána přineseno bylo semeno (vajíčka) bource morušového dvěma mnichy v dutých bambusových holích z Číny do Cařihradu. Záhy pak od doby té hned po prvých zdařených pokusech rozšířilo se a kvetlo hedvábnictví byzantské tou měrou, že již koncem 6. století svými tkaninami směle mohlo soutěžiti s výrobky asijskými, a stálo až do 12. století v čele i určovalo vkus veškerému evropskému průmyslu hedvábnickému.

Hlavice byzantská.

Ze čtyř období, v něž vývoj evropského průmyslu hedvábnického je rozřazen, prvé období nese název „byzantské“, a střediskem výroby tkanin byl v době té až do konce VIII. století Cařihrad.

Tkanivo bylo celohedvábné neb smíšené s bavlnou. Látky vyráběny silné, a v ně vetkány nejčastěji podoby osob a zvířat.

S látkami těmi, - jež honosily se bohatými vzorky, anebo byly nevzorkované, vyzdobeným nádherným vyšíváním a vetkanými perlami (viz obr. 3., 5., 7. a 8.), čile a hojně obchodováno.

Ve druhém období evropského průmyslu hedvábnického, jež zove se „arabským“ a sahá rázem svým až do XIV. století, zápolily o primát na trhu evropském tkaniny byzantské s výrobky tkalců saracenských (průmysl hedvábnický rozšířen v době té po sev. Africe, již. Španělsku a Sicilii).

Výrobky jejich vyznamenávaly se vzácnou jemností, a často ku zvýšení drahocennosti protkávány i zlatem.

Ze Sicilie, když dobyta byla Normany, a značný počet zajatých tkalcův přiveden byl do Palerma, rozšířil se průmysl hedvábnický z královských tkalcoven sicilských až do severní Italie, a na světovém trhu objevily se umělecké výrobky hedvábné, honosící se mohamedánskou bohatou invencí, přizpůsobené však již umění křesťanskému.

Ke tkaným postavám lidským a podobám zvířecím přidružil se již jemně provedený ornament rostlinný, a na mnohých tkaninách benátských pak znázorněny umělecky výjevy náboženské.

Na této tabuli seřazeny předměty původu sicilského, které nesou zřejmou stopu vlivu ornamentiky arabské; rázovité tvary byzantské však předc jen jasně pronikaji. —

U všech těchto hedvábných tkanin provedený ornament je úplně plošný. Podoby osob a zvířat i rostlin nejsou provedeny naturalisticky, nýbrž účelně stylisovány. Vliv křesťanství jeví se na obr. 9., kde lev, sápající a rdousící velbloudа, vyznačuje symbolicky křesťanství, vítězící nad Islamem.

Obr. 1. Vyšívaný purpurový háv v pokladu velechrámu v Bamberce. — Obr. 2. Vzorkovaná hedvábná tkanina Jindřicha II. v národním museu v Mnichově. Obr. 3., 4. a 7. Vyšívaná bordura z císařské alby. Z císařské klenotnice ve Vídni. — Obr. 5. a 6. Vyšívané bordury z tunicelly. V cís. klenotnici ve Vídni. — Obr. 8. Vyšívané bordury z císařského pláště. Z císařské klenotnice ve Vídni. Obr. 9. Vyšíváni z téhož cís. pláště. — Obr. 10. a 11. Malované vzorky z náhrobních kamenů v kostele „Sct. Lorenco fuori le mura" v Římě. Obr. 10. a 11. die Dolmetsche.

Ostatní z díla „Bock, poklady svaté říše římské". — Obr. 1., 3. a 9. z 12. století.

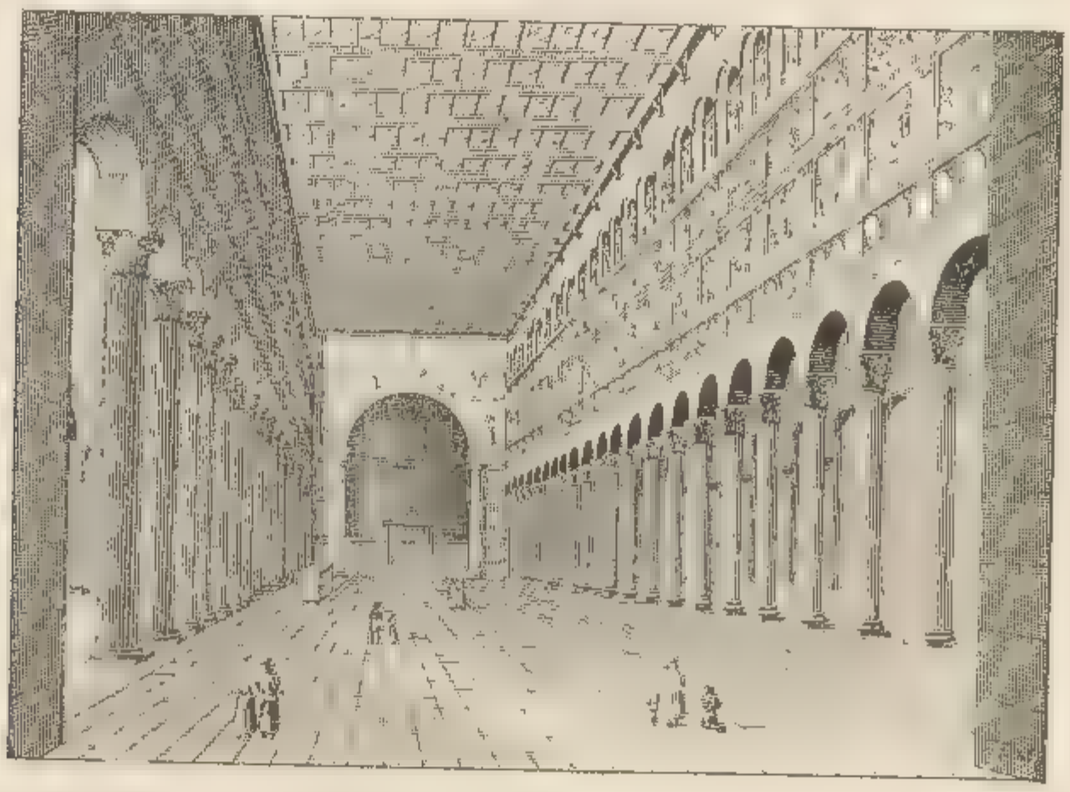

Chrám sv Pavla v Římě

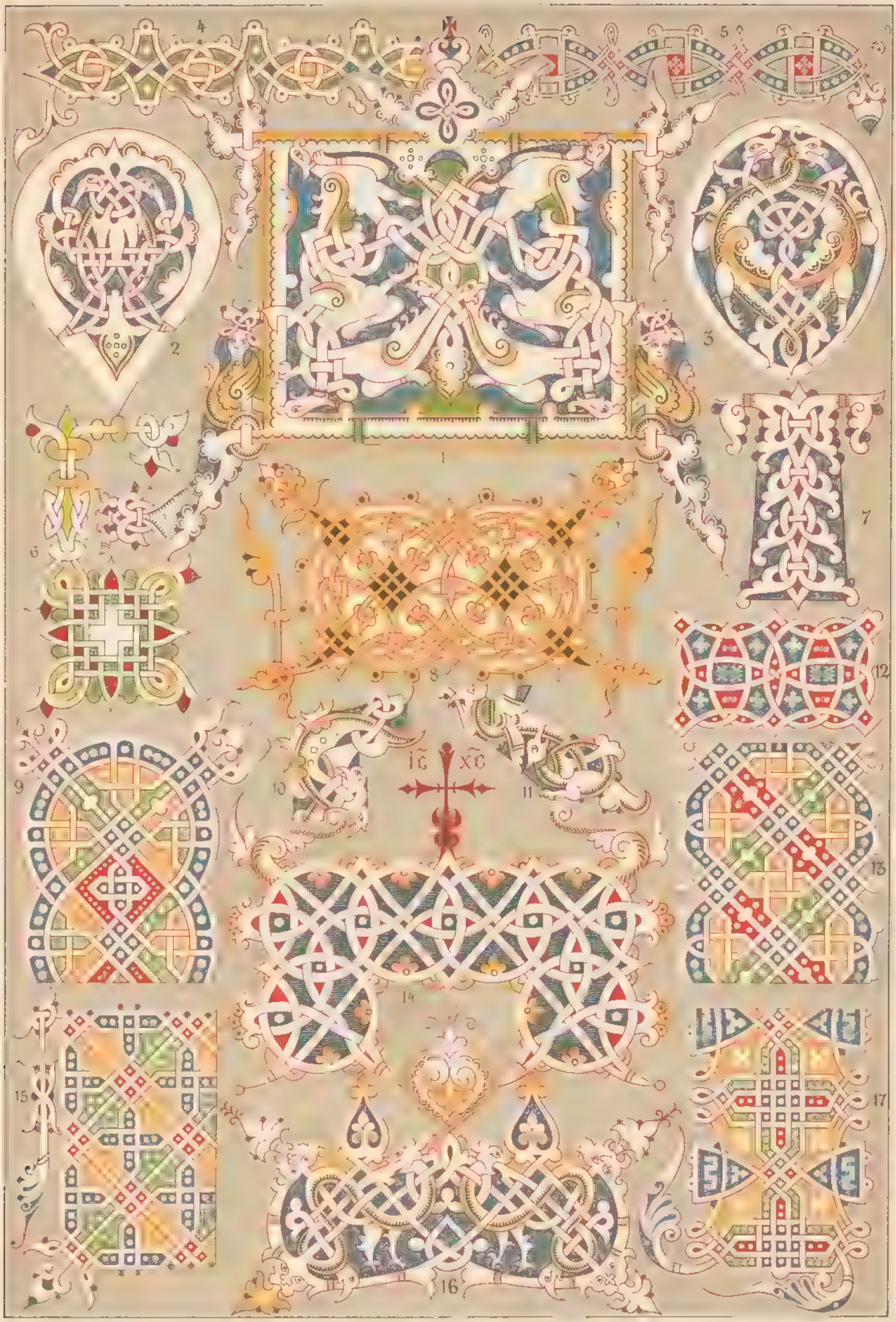
4
5
2
3
1
6
7
12
8
9
10
11
13
14
15
17
16

Tabule 35

ORNAMENT RUSKÝ.

Malby rukopisné.

Vývoj umění ruského jeví se postupem času jako výslednice různých styků jednak s východním císařstvím římským, — v Asii pak s Indy, Peršany i Tatary. Leč i evropský západ vlivně působil na umělecké tvoření ruské, jež ochotně klassické vzory antické přijímalo, měnilo je a přizpůsobovalo svým potřebám i staletým tradicím.

A tak spatřujeme na různých pracích uměleckých a ornamentálných tu probleskovati vzory byzantské, jejichž ztrnulost a předepsaná obřadnost neblaze i na tvorbu ruskou působila, — onde opět proniká ráz asijský, – na konec pak hlásí se i evropský západ, z jehož vzorů a jich horlivého napodobování na konec krystaluje se pravé ruské umění, posvěcené čistou národní individualitou.

Staroslovanské malby rukopisné, které původem svým kladeny jsou až do 10. století, mají co děkovati mnohým klášterům ruským, v jejichž bohatých knihovnách a ještě bohatších klenotnicích nedotčeny zůstaly až po naše doby zachovány.

Mimo to pozorohodnou sbírku ozdobných těchto prací rukopisných najdeme ve veřejné carské knihovně v Petrohradě a v knihovně tiskárny sv. synodu (nejvyššího církevního sboru na Rusi) v Moskvě.

Na tabuli 32. uvedeny jsou jako různé doklady ornamentiky byzantské ukázky maleb rukopisných, původem z X. až XIII. století, uchované v různých museích ruských. K těmto pojí se ukázky maleb rukopisných, seřazené na této tabuli, jež, vzniknuvše ve XIV. a XV. století, jsou svědky rozkvětu slohové ruské ornamentiky rukopisné.

Dobu tu charakterisuje jednak ze základu geometrického vyvíjející se pletivo ornamentálné, — jednak volněji kombinované a k ozdobám průpletným užité motivy živočišné, podobné těm, jež objeveny na prvotinách umění ruského, pocházejících z dob starých Slovanů, usedlých kol Černého moře, kde mezi ornamentálnou výzdobou nacházíme již těla, hadovitě prodloužená a různě proplétaná.

Z barev, jichž v rukopisné ornamentice užíváno, jmenovati sluší modř, červeň, žluť a zeleň.

A právě tato jednoduchost barev a geometrické řadění forem ornamentálných působí na oko pozorovatele i v době novější blaživě, a příčinou je hojného užívání starých těchto motivů ornamentálných i v novodobém barvotisku, smaltování a podobných technikách uměleckých.

Obr. 1. Z evangeliáře ze XIV. století ve veřejné carské knihovně. Obr. 2., 3., 12. a 13. Ze žaltářů v knihovně kláštera Sv. Trojice v Moskvě. — Obr. 4. a 5. Ze žaltářů ve veřejné carské knihovně. — Obr. 6. a 7. Z evangeliářů v Rumjantzově museu v Moskvě. Obr. 8. Okrasná linka. XV. století. Z Rostova. — Obr. 9. a 15. Z modlitební knihy v klášteře Bieloserském. XV. století. — Obr. 10. a 11. Části písmen. XIV. století. Obr. 14. Z modlitební knihy v klášteře Bieloserském. XV. století. Obr. 16. Z evangeliáře v klášteře „Zvěstování Panny Marie“ u Niž. Novgorodu. — Obr. 17. Ze žaltáře. XV. století.

Tato tabule sestavena M. Schervinským, ředitelem musea v Rize.

Vyňato z děl: Sbírky moskevského umělecko-průmyslového musea.

W. Stassov, „Slovanský ornament dle starých i novějších památek rukopisných.“

„Dějiny ruské ornamentiky od X. do XIV. století. Umělecko-průmyslové museum v Moskvě.

„Appendice à l' imitation de Jésus-Christ.“

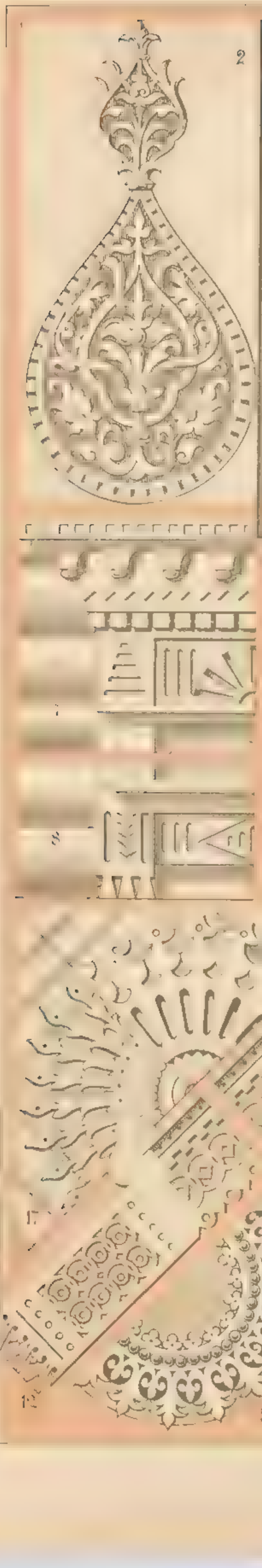

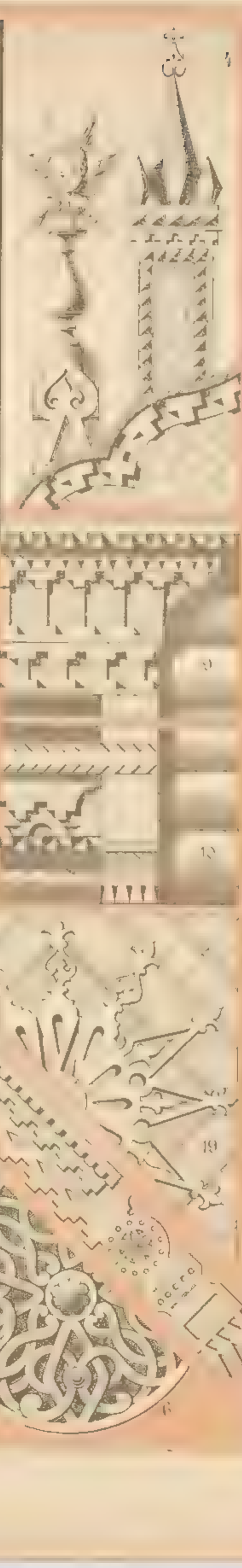

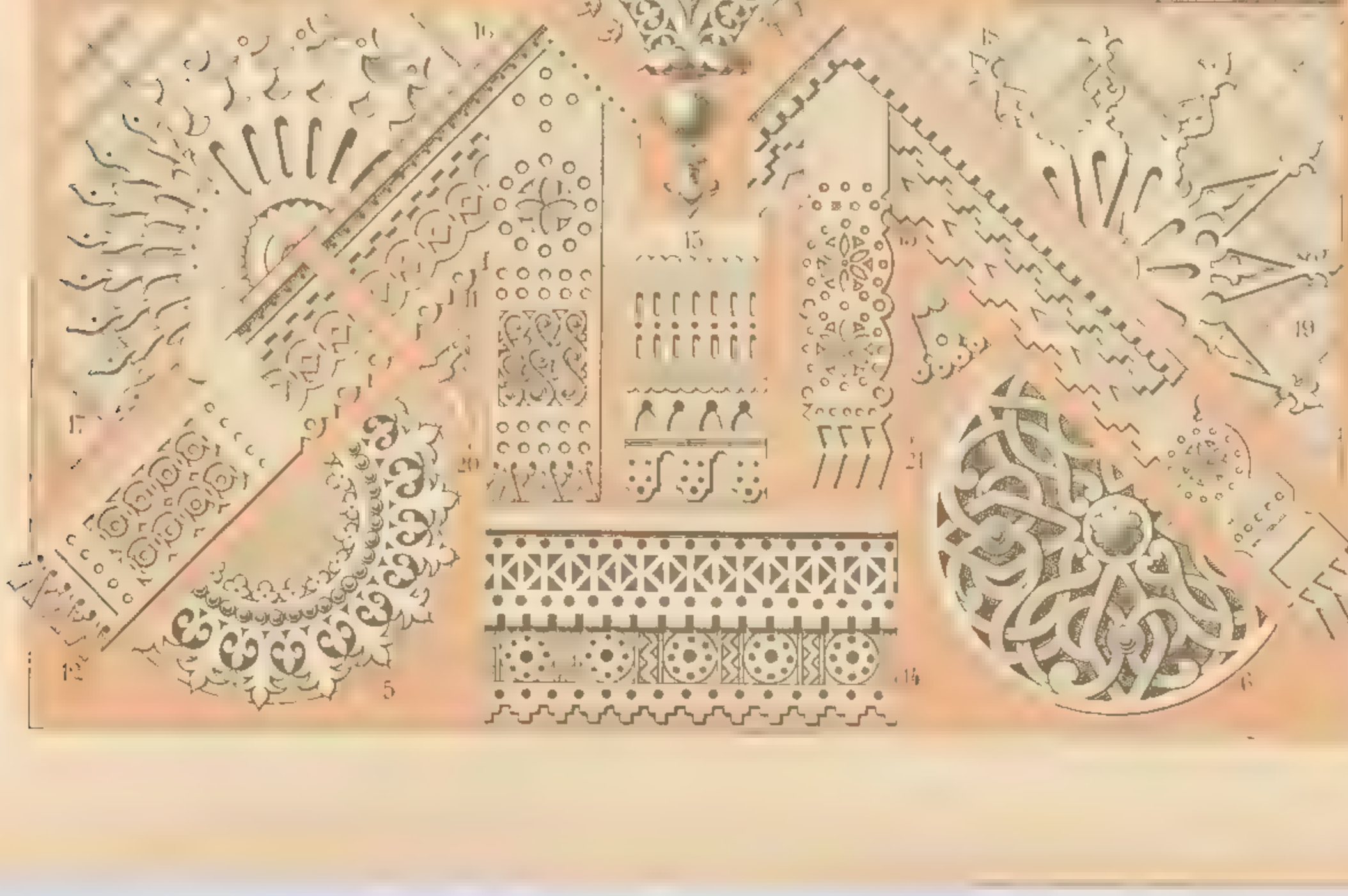

Tabule 36.

ORNAMENT RUSKÝ.

Výzdoby architektonické a řezby.

O prvotinách ruského umění, - jež nesou ráz čistě slovanský, svědčí vykopané památky umělecké z kurhanů (mohyl) slovanských, uložené v museích, zvláště v petrohradské Eremitáži.

Také již při tab. 35. učiněna zmínka o motivech ornamentálných, jichž užito ku výzdobě prastarých těchto předmětů uměleckých (nádob, šperků, zbraní a p.) původu vesměs staroslovanského.

Když pak křesťanství z říše byzantské razilo si cestu i na Rus, znamená doba ta pro vývoj umění ruského období nové, jež zvláště v architektuře zjevno je na stavbách prvých ruských chrámů křesťanských.

Tím pak snadno lze si též vysvětliti vliv byzantský na vytváření prvých těchto památníků ruského umění stavitelského, jež z popudu prvých křesťanských knížat a kněžen ruských budovány byly i vyzdobovány mistry, často až z Cařihradu sem zavolanými.

Doba ta, jež počíná druhou polovinou IX. a překloňuje se až do století XI, vyznačena je kijevským chrámem sv. Sofie, z něhož bohužel v původním slohu zůstaly jen stěny ikonostasu s freskami a mosaikami, - a na vzory byzantské vším upomínající mosaikový obraz Matky Boží.

Ač na všech, v tomto období vzniknuvších stavbách obráží se vliv byzantský, předc jen mnoho je tu zvláštních motivů architektonických i ornamentálných, jež teprv zde na Rusi našly plného uplatnění a rázovitého rozvinutí.

Mnohé detaily slohu ruského, — jako římsy, štíty, sloupy a p. — zvláště však z XVI. století, doby to vyspělosti slohové, podobou svou nápadně připomínají dálný východ asijský a dřevěné stavby perské i tatarské.

Chrám sv. Vasila v Moskvě.

Ve XIV. století na vytváření ruského slohu valný vliv měla Moskva, odkudž pak brány vzory pro chrámové stavby po vší Rusi. Do doby té klásti dlužno též charakteristický znak ruských chrámů, — na válcovitém podstavci spočívající cibulovité kupole, nejrůznějším způsobem provedené (obr. 1.).

Nejvýznačnějším pomníkem tohoto slohu moskevského jest kathedrála sv. Vasilije Blaženého v Moskvě, již v polovině XVI. století na paměť dobytí Kazaně postaviti dal car Ivan IV. Hrozný.

Při moderních pracích, prováděných v ruském slohu, směrodatnými jsou právě motivy a detaily tohoto období, zvaného „moskevského.“

V době té v bohaté nádheře zřizovány v ruských chrámech baldachýny (pevné, z pravidla kamenné stříšky), vytvářené formami bohatými a ušlechtilými, zdobené obloukovitými štíty a věžičkami, a upomínající velmi na gotiku. Nad hlavními oporami rozpínající se vyzdobené oblouky sbíhají se ve volně vznášející se a bohatě krášlenou krápeň (obr. 3. a 4.).

Vedle velikolepých staveb chrámových pozoruhodny jsou dřevěné součásti prostých venkovských chat ruských, a to zvláště v oblasti střední a severní.

Slohové ozdoby ornamentálné na lidových těchto stavbách jsou často původu prastarého. Jest v pravdě podivuhodno, jak přesně slohově a i provedením dokonale z hoblovaných prkének vyřezány jsou na stavbách těch všecky ozdoby ornamentálné.

Se zvláštní zálibou opatřována tu podstřeší visutými ozdobnými prkénky, jichž užito i při římsách a obloženích okenních (obr. 11., 12. a 13). — Milý dojem těchto dřevěných dekorativních součástí lidových staveb zvyšuje ještě barvitost, jež z dálky činí dojem, jako by to byly pestrobarevně vyšívané a krajkami obroubené ručníky, jichž se hojně užívá jako ozdobných závěsů k ikonám, zrcadlům a p.

Slohová tato rázovitost a bohatost, jež objevuje se nejen na monumentálných stavbách chrámových, ale i na prostých dřevěných vesnických chatrčích, zasluhuje bedlivé pozornosti i pravého ocenění vší, o umění zajímací se Evropy, a s potěšením lze uvítati všecky novodobé publikace, jimiž i širší, mimoruské veřejnosti je umožněno, poznati a po zásluze oceniti půvaby i zvláštnosti vysoce zajímavé a svérázné ruské architektoniky.

Obr. 1. Fantastické chrámové kupole z Jaroslavi. XVII. a XVIII. století. — Obr. 2. a 3. Zlacené řezby z baldachýnu nad císařským křeslem v kostele sv. Mikuláše v Jaroslavi, XVII. století — Obr. 4. Výzdoba baldachýnu. V museum carské akademie umění. Obr. 5. a 6. Vyřezávané růžice z hlavních dveří oltářních v chrámu sv. Jana u Rostova. XVII. století. — Obr. 7.—10. Rámoví okenní na dřevěných stavbách z gubernie „Vologda". — Obr. 11.—13. Štítové ozdoby tamtéž. — Obr. 14.—15. Ozdobná prkénka na římsoví. — Obr. 16.—19. Růžice z dveřejí, složené z prkének. Z obvodu Samarského. — Obr. 20.—21. Části takovýchto růžic.

Obr. 1., 4. a 15.—21. dle obrazů M. Schverinského, ředitele průmyslové školy v Rize.

Ostatní z děl: Knížete Gagarina „Sbírka byzantských a staroruských ornamentů".
„L' architekt". Petrohrad, roč. 1885.
„Viollet-le-Duc, L' art russe".

18
17
1
2
16
6
7
10
11
13
12
14
8
3
5
4
9.

Tabule 37.

ORNAMENT RUSKÝ.

Smalt, majolika, malby nástěnné a lakové.

Jako při stavbách tak i při řemeslech mnohé vzory přeneseny byly z Cařihradu, kde vzácné práce lakové získávány darem neb koupí, a dle nich pak zřizovány a ozdobovány předměty umělého průmyslu ruského.

Z umělých řemesel a různých technik, které již v prvých dobách vzácnou tvorbou se nonosily, sluší jmenovati hlavně řezbu ve dřevě a sloni, — hotovení rouch, nádob a potřeb bohoslužebných vůbec, skvostné práce tepané a ozdoby smaltové, nanášené na zlato, stříbro a měď, jichž výroba již v prvých dobách ruského umění byla v plném rozkvětu, a jež těšily se hojnému rozšíření i oblibě.

Obrazy 15.—18. jsou na této tabuli znázorněny ukázky smaltových ozdob ruských, z nichž zvláště obr. 15. zajímavý je tím, že značí, jakého rozšíření doznalo upotřebeni ozdob smaltových: Naznačena obrazem tím smaltová ozdoba krajová zlatého talíře, jenž vzat je z příboru pro 120 osob, jejž od uměleckých výrobců ruských zhotoviti dal car Alexej Michajlovič (v létech 1645—1676).

I tepané práce ruských umělců vyznamenávají se vzácným provedenim a bohatostí dekorace ornamentálné i figurálné. Skvostné vzory těchto prací spatřiti lze ve vyzdobené ikonostasi v klášteře sv. Jiří u Niž. Novgorodu, kde v nevýslovné nádheře ve zlatě provedeny bohaté ornamenty, postavy a p., kteréžto bohatství zvýšeno nad to užitím drahokamů a perel.

Hrnčířství ode dávna je lidovým průmyslem ruským a provozuje se všude, kde vyskytuje se hrnčířská hlina. Kameniny obyčejné i vzácnější již druhdy hojně byly rozšířeny. Technika majoliková výrobky své dodávala ku vnější výzdobě průčelí paláců a chrámů; uvnitř pak užito majoliky ku výzdobě oltářů.

Výrobků majolikových i v kamnářství hojně bylo užíváno, jak stopovati lze ve městech na Volze, zejmena Jaroslavi, kde spatřiti lze hojně památek starých ruských majolik. I v novější době počíná opět technika tato značně se rozšiřovati a zdokonalovati.

Památky ornamentálných maleb nástěnných a stropních za starších dob velmi jsou sporé.

Pokud byly zachovány, obsahují jemně stylisovaný ornament úponkový s velikými listy a květy; provedený sytými barvami dle vzorů východních, — v němž užito tu a tam k doplnění výzdoby malovaných medailonů s podobiznami.

Z různých druhů domáckého či kustarného (po rusku) průmyslu, jenž je značně výnosným vedlejším zaměstnáním a svědkem účelného zužitkování zimní doby, nejvýznamnější je výroba dřevěných prací lakových, vyznačujících se značnou trvanlivosti. Udržuje se zejména ve středních částech evropské Rusi (obr. 19.—21.)

Dřevěné nářadí (jehož výrobou zaměstnáno je více než 10.000 dvorů), natíráno je nejprve jemně plavenou tuhou, na kterýžto nátěr malovány jsou různé ozdoby nejvíce barvou červenou neb černou; to vše pak potřeno na husto svařeným lněným olejem. Olejový tento nátěr způsobuje, že podložená tuha nabývá zelenavě zlatého tonu, jenž lidovým těmto pracím lakovým dodává bohatého i teplého koloritu.

Obr. 1. 4. Nástěnné malby ze závitnicovitých schodů z kathedrály „Zvěstování Panny Marie“ v Moskvě. XV. století. — Obr. 5. 7. Ornamenty z klenutí domu v Moskvě. XVII. století. — Obr. 8.—9. Majolikové pilastry, jichž užito jako okenního orámování v paláci císařoven (Terem) na Kremlu v Moskvě. — Obr. 10.—14. Kachlíky z kamen, vyrobené v městečku Uotjugu. XVII. století. V museu carské společnosti ku povzbuzení umění v Petrohradě. — Obr. 15. Okraj zlatého talíře z pokladu na Kremlu v Moskvě. — Obr. 16. 18. Obvěsek svatého obrazu ze XVII. století. Smalt na stříbře. Z musea carské společnosti ku povzbuzení umění v Petrohradě. Obr. 19.—21. Lakovaná dřevěná lžíce a deska podnožky Lidové výrobky (průmysl kustarný) z obvodu Novgorodského. — Obr. 19. 21. od M. Scherwinského, ředitele průmyslové školy v Rize.

Ostatní vyňato z děl: „N. Simakof, L'ornament russe dans les anciens produits de l'art industriel national.“ — „Th. Souzew, Starožitnosti ruského carství. Moskva 1849—1853.“ „Viollet-le-Duc, L'art russe.

Tabule 38.

OZDOBY NORSKÉ.

Řezby.

Není tabule této úkolem, vésti čtenáře všemi obdobími slohu norského a zmiňovati se u příležitosti té o všech slohových odstínech a variacích, jak se vyvíjely v Norsku, obdobím římsko-germanským počínaje až po zavedení křesťanství!

Vyobrazení naše omezují se většinou jen na dobu do 12 století.

Pokud stala se zmínka o ornamentice gallské (u tab. 31.), již tam bylo připomenuto, že vynikala zvláštní svérázností, a že stopy výzdob tohoto slohu zvláště po Skandinavii hojně lze sledovati.

Irský sloh, jenž putujícími irskými missionáři skorem po celé západní Evropě byl rozšířen, dostal se v VIII. století až k dálným Severanům, zvláště pak do Norvézska.

Na památkách z doby té jasně lze rozpoznati, jak prvky nejstaršího slohu irského mísily se s ozdobami původního slohu norského z doby stěhování národů (za Karla Velikého), z kteréhožto těsného spojení vyvinul se zvláště v IX. století, v době to velikého rozmachu Severanů (doba Wikingů) zvláštní sloh, zvaný „norsko-irský“, který ještě v XI. století jasné dává svědectví o značném uměleckém vlivu, jaký v době té vyvíjel i osamělý Island

Jako po všem umění západo- a severoevropském setkáváme se v době té s hojnými slohovými ozdobami zvířecími, tak i v umění skandinavském převládají ozdoby z motivů zvířecích, ukazující jasně příbuznost ornamentiky norské s ornamenty irskými.

Motivy tyto tvoří z počátku beze všech ozdob jiných plošnou ornamentálnou spleť, utvořenou těžko rozeznatelnými těly zvířecími a prodlouženými a různě propletenými jich údy.

Teprve později mísí se v ozdoby tyto prvky cizí v podobě ptáků, plazů, lvů, okřídlených draků a p., kterážto zvířata, provedena slohem nejrannějšího středověku jeví se pak v nejrůznějších a nejfantastičnějších podobách ve spojení s bohatou ornamentikou z pletiva rostlinného a páskového

Znenáhla však vedle ozdob, jež tvořila různě provedená těla zvířecí, zmáhalo se užívání dle románského vzoru prováděného listovi, jež dalo prvotnímu slohu směr, klonící se ku tradicím umění řeckého.

Podoby zvířecí neměly tu — jako v ornamentice jiných národů nijakého významu symbolického; nutno je posuzovati se stanoviska ryze ornamentálného.

Hlav lidských, zvířecích i ptačích užíváno hojně jako dekoračního motivu na vrcholech štítů, u výtoků vody, při zakončení pilastrů a p. (obr. 13.—16).

Budiž ještě učiněna zmínka o zvláštní ornamentice písmen jakož i o široce rozvětvené technice „vroubkování“, jehož zvlášť v drobném umění hojně užíváno.

Bohatou pokladnicí ornamentiky norské jsou do dnes v hojném počtu zachované dřevěné chrámy, původem z XII. a XIII. století, jako v Borgundě, Tindu, Urnesu, v klášteře Bergenu a Hitterdalu, kdežto vnitřek dřevěných těchto staveb proveden je úplně jednoduše, zevnějšek objevuje se opáčně v bohaté dekoraci ornamentalné, oplývající motivy živočišnými i rostlinnými.

Vedle těchto věkovitých památníků norského umění ornamentálného významné svědectví o vysoce vyspělém umění řezbářském podávají hojné poklady umělecko-průmyslových museí v Kodani, Štockholmu, Christianii a j., z nichž možno si učiniti ponětí o bezpečném užití pečlivě provedených dekorací řezbářských na př. na nejrozmanitějším domácím nářadí, při čemž ku zvýšení pěkného dojmu často užito i různého zbarvení.

Obr. 1. Portál chrámu v Hédalu. — Obr. 2. Postranní část portálu chrámu v Austadu. - Obr. 3. Totéž z chrámu v Hyllestadu. Obr. 4. Arkádové oblouky z chrámu v Opdalu (Numedalu). Obr. 5. a 6. Ozdoby z hlavic z chrámu v Lomenu. Obr. 7. Prolomená galerie v chrámu v Hurunu. — Obr. 8. a 9. Ozdoby z hlavic v témže chrámě Obr. 10. 11. Hlavice z chrámu v Urnesu. – Obr. 12. Část lavice z kruchty v témž chrámě. — Obr. 13. Nejvyšší část pilastru v chrámě v Golu. – Obr. 14. Nosec přídy lodní v museu v Christianii. Obr. 15.—16. Chrliči z chrámu v Moere. — Obr. 17. 23. Švédské ozdoby vroubkové z Norského musea ve Štockholmě.

Vyňato z děl: „Rupricht-Robert, l' architecture normande.“ „Tidskrift for Kunstindustri.“ — „Dietrichson, de norske stavkirker.“ „Mindesmerker af Middelaldereus Kunst i Norge.“ — Oldenburg, trämiderimönster ur Nordiska Museet i Stockholm.“

Tabule 39.

SLOH BYZANTSKÝ A ROMÁNSKÝ.

Architektura a skulptury.

Sloh, zvaný „románský“, nesen byl po kulturní Evropě na ramenou oné bohyně, jejíž posláním bylo: šířiti vzdělanost křesťanskou a nítiti novým náboženstvím i nové myšlénky a vzněty.

Této době, plné ruchu a života, nově po všech oborech umění tvořícího, děkuje původ svůj i architektura románská, jejíž úkolem bylo, staré tradice umělecké novému ruchu křesťanskému přizpůsobiti a vytvořiti z nich nový, po všech částech sladěný a organicky sečleněný celek.

A ježto křesťanství po teritoriu kulturní Evropy široce se po různých národech rozvětvilo, — v prvých počátcích (z kraje tohoto tisíciletí) jeví se na slohu tom a jeho výtvorech značné různé vlivy vnitřní, jimiž však osobitý jeho ráz, jevící se zvlášť od 10. až do 13. století na všech stavbách kře-

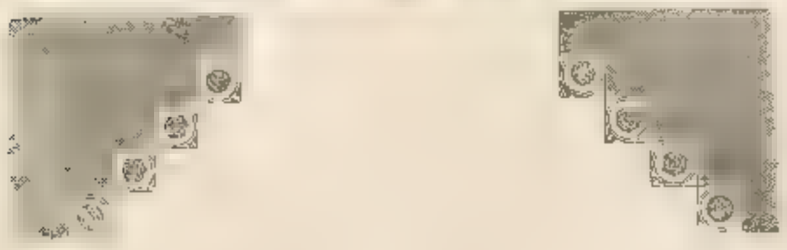

Románský portál z Heidelbronu.

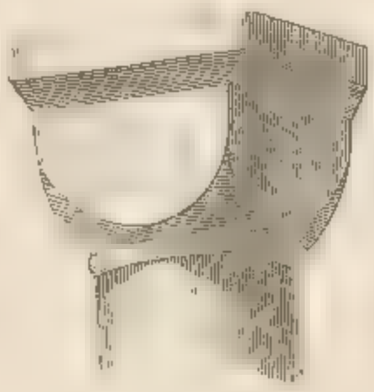

Dřík sloupu románského.

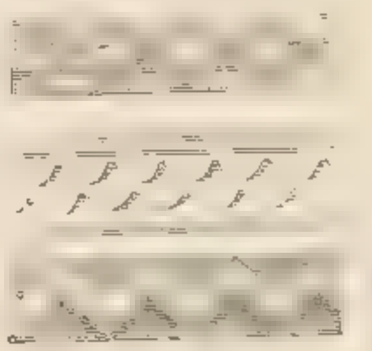

Románské vlisy.

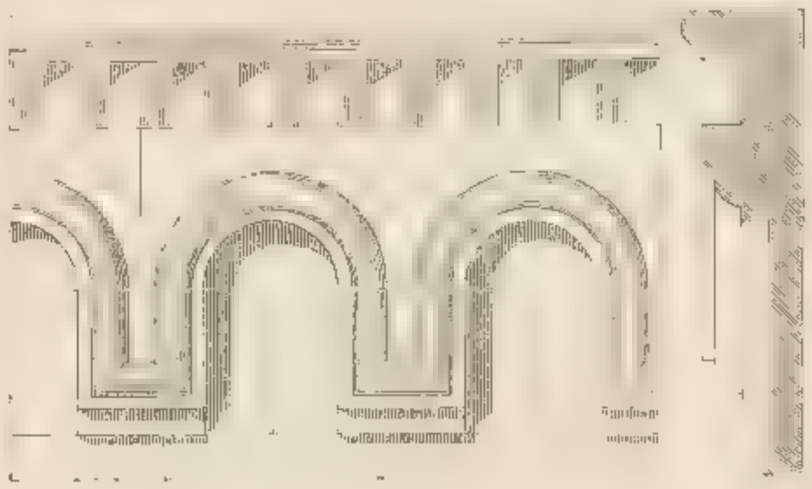

Obloučková římsa.

sťanských, nijak nebyl zastíněn. A tu spatřujeme v ornamentice románské steré motivy ze slohu byzantského, — jenž v celku arci od slohu románského velice se různí, — ale různost ta v části dekorativní omezuje se na míru nejmenší, — kterážto okolnost zdůvodněna stálými obchodními styky evropského západu s Konstantinopolí, — hojný vývoz výrobků uměleckých na západ, a pronikavá práce umělců byzantských, působících v Italii a střední Evropě.

Hlavice byzantská jeví po všech svých částech převážný vliv antiky. Tu objevují se napodobeniny hlavic korintských a jonských (obr. 1) s ozdobami listovými, zvlášť akantem, při čemž snadno lze při těchto napodobeninách motivů antických postřehnouti jakousi ztrnulost, jíž ustoupila krása a úměrnost tvarů řeckých, pečlivě přírodě odpozorovaná (listoví je na př. nepoměrně hluboce

zoubkované a ostře zašpičatělé); — jinde opět setkáváme se s hlavicí krychlovou (obr. 2.), jejíž všecky čtyři strany vyzdobeny nepatrně vystupujícím konvencionelním ornamentem z pletiva páskového kol různých symbolických podob zvířat, znamení, nápisů a p.

Hlavice románská, jež je rázovitým článkem slohu románského, jeví se z prvu ve formě korintisující neb byzantinisující. Z korintské vynechány voluty a nahrazeny hlavami i celými podobami zvířecími i lidskými. Později proměněna způsobem originelním v podobu krychle, jejíž spodní rohy jsou zakulaceny, a tím utvořen přechod ku dříku.

Tato hlavice byla buďto prosta všech ozdob, aneb v rovných plochách vyzdobena lupenovým ornamentem aneb pletivem stužkovým, vinoucím se kol různé výzdoby figurální (obr. 10.).

Konečně spatřujeme hlavice tvaru kalichovitého, zdobené ornamentem listovým, sestávajícím ze dvou řad po čtyřech lupenech (někdy i s květy).

K ozdobě této družily se též motivy figurální (podoby zvířecí i lidské).

Dřík býval obyčejně hladký, též však různě vyzdoben: rýhován šroubovitě aneb křížem propletaně, aneb i dekorován polovypuklými postavami lidskými.

Patka románská s konsolkami.

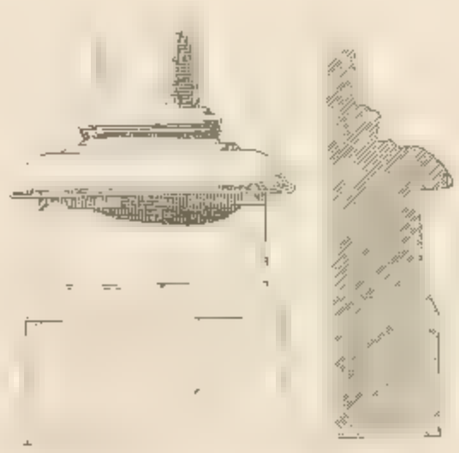

Patka románská.

Oblíbenou ozdobou dříků, svorníků vrcholových, vlysů, říms a p. byl ornament lodyhový a listový, na jehož stilysovaných formách všude, zvlášť za prvých dob znatelno bylo naprosté nepochopení krás přírody.

Ku docílení ostrých protiv mezi světlem a stínem byly ozdoby hluboce profilovány a skorem úplně plasticky propracovány (viz obr. 13.). Obr. 13. a 14. vzat již ze slohu, t. zv. přechodního.

Obr. 1. Hlavice z Agie Theotokos v Cařihradě. Konec IX. století. — Obr. 2. Hlavice ze Sct. Vitale v Ravenně. — Obr. 3. Překrov okenní z Agie Theotokos v Cařihradě. Obr. 4. Hlavice přípory z chrámu sv. Mikuláše v Myře. Obr. 5. Hlavice pilastru z Agie Sophie v Cařihradě. Obr. 6. Obruba dveřní z opatského chrámu v Sct. Denis. Z poloviny XII. století. Obr. 7. Výplň. — Obr. 8. Výzdoba sloupů z kathedrály v Bourgesu. Obr. 9. Totéž z kathedrály v Autunu. — Obr. 10. Hlavice z opatského chrámu v Sct. Benoitu. Obr. 11. Totéž z Barbarossova paláce v Gelnhausenu. Obr. 12 Obruba oblouková z chrámu Sct. Amant de Boixe. Obr. 13. Totéž z chrámu v Gelnhausenu. Počátek XIII. století. — Obr. 14. Krákorec z chrámu v Gelnhausenu. Počátek XIII. století. — Obr. 15. Ozdoba sloupu (dříku) z chrámu v Tournusu. XIII. století. — Obr. 16. Ozdoba na sloupě (dříku) v kathedrále v Chartresu. XII. století. Obr. 17. Obruba dveří z bývalého benediktinského opatského chrámu v Ellwangenu. Obr. 18. Vlys z kaple Sct. Valderichovy v Murrhardtu. — Obr. 19. a 20. Oblouková konsola z postranní lodi z chrámu sv. Sebalda v Norimberce. Obr. 21. Ozdoba vrcholového klenáku z téhož chrámu. — Obr. 22. Ozdoba vrcholového klenáku z dómu v Bamberce.

Obr. 8., 9., 13., 15. a 16. dle odlitků ze sbírky sádrových modelů ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato z děl: „Schwarz a Cades“, bývalý benediktinský opatský chrám v Ellvangenu. „Baudot, la sculpture française au moyen-âge et à la renaissance.“ — „Salzberger, starokřesťanské památky stavitelské v Konstantinopoli z V.—XII. století.“ — „Gailhabaud, l'architecture du V. an XVII. siècle et les arts qui en dépendent. „Viollet-le-Duc. Dictionaire raisonné de l'architecture française du XI. au XVI. siècle.

Tabule 40.

SLOH ROMÁNSKÝ.

Smalt a malby rukopisné.

Nejvolněji rozvinul se románský ornament v malbách rukopisných, kdež bohatou dekorací ornamentálnou a figurálnou vynikají „iniciálky“ (začátečná písmena) různých rukopisných knih bohoslužebných (obr. 1. a 2.). Dekorace provedena byla z podob lidských a zvířecích ve spojení se stylisovaným bohatým ornamentem úponkovým v nejpodivuhodnějších tvarech arabeskových.

Dle vzoru byzantského malovány na pergameně initiály na podkladě nejdříve zlatém, později pestrobarevném, kteréžto bohaté výzdobě prací rukopisných věnována zvláště v klášteřích nevšední péče. V bohatých českých památkách rukopisných přední místo zaujímá „Kodex vyšehradský“ a „Legenda o sv. Václavu“ v knihovně Volfenbüttelské.

Románská hlavice v praefektuře v Angersu

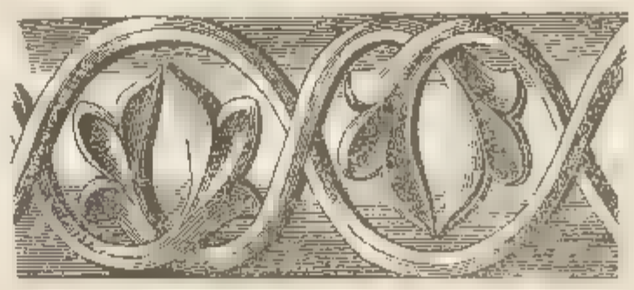

Ozdoba portálu zabořského

Hlavice románského slohu z chrámu v Schwarzrheindorfě z 11. století

Románské dekorace ornamentálné, provedené technikou smaltovou dle vzoru smaltů byzantských, dospěly ku znamenité dokonalosti. Smalt nanášen však místo na drahou podložku zlatou — na měď, kdež mezi zlacenými obrysy prostor byl vyhlouben a různobarevným smaltem vyplněn.

Technika tato rozšířila se až do Francie, hlavně do Limogés, — nabyvši pověsti světové, — a nazvána „email champlevé“ (smalt jamkový) na rozdíl od techniky byzantské, již Francouzi nazvali „email cloisonné“ (smalt buněčný).

Jednalo-li se o výzdobu figurální, bylo způsobem tím provedeno jen pozadí a ornament, postavu obkličující; postava sama zůstala smaltem nepokryta jen v kovu, v němž pak detaily uměle vyryty

(jako obrysy údů, šatu a p.) a rýhy pak smaltem zvlášť ještě vyznačeny (hlava u obr. 20.). — Obr. 3. znázorňuje trochu odchylný způsob smaltovnictví obrazového, kde obrysy zůstaly prostě v kovu, kdežto ostatní části postavy plně jsou smaltovány. Hlava jako u mnoha jiných podobných obrazových tvoreb uměleckých provedena je z pozlacené mědi a zvlášť do obrazu vsazena. — Obrazy 6. a 11. značí v architektuře oblíbený románský „vlys obloučkový" a vlys, vyplněný klikatě vedeným pásem přímočarným, propletaným ornamentem úponkovým.

Obr. 1. Iniciála z německého rukopisu (škola rýnská). XI. XII. století Z bibliotéky v Paříži. — Obr. 2. Iniciála z rukopisu z XII. století ze soukromé sbírky v Kolíně. Obr. 3. Ostatkový kříž z prvé poloviny XII. století v diecésním museu ve Freisingu. Obr. 4. Pilastr ze skříně sv. Heriberta v benediktinském opatství v Deutzu. — Obr. 5. 10. Ze skříně velikých ostatků v Cáchách. XII. století. Obr. 6 Ze sbírky v Bonnu. XII. století. — Obr. 7. Ozdoba skříně z bývalého opatství v Siegburgu. XI. století. Obr. 8. a 9. Z reliquiáře v museu South-Kensington v Londýně. XI. století. — Obr. 11. Z reliquiáře. XII století. Obr. 12. 13. Z přenosného oltáře sv. Ondřeje v dómu v Tríéru. X. století. — Obr. 14. Kruhová výplň z pozlacené mědi. Soukromý majetek. Bamberk. XII. století. — Obr. 15. Aureola (svatozáře). Z bývalého opatství v Siegburgu. XI. století. — Obr. 16. 19. Ozdoby z přenosného kříže v Essenu. XI. století. —

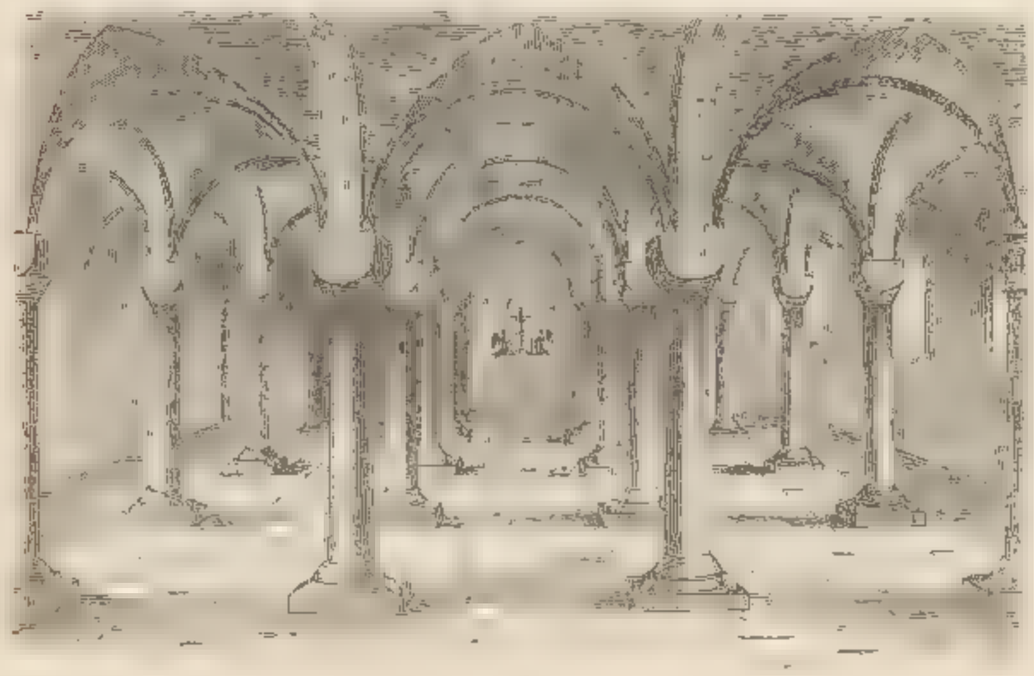

Kaple sv Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi

Obr. 20. Podoba anděla na skřínce sv. Heriberta. Viz obr. 4. Obr. 21. Ze skřínky Karla Velikého v Cachách. XII. století. — Obr. 22. a 23. Ze skřínky sv. Mauritia v Siegburgu. XI. století. — Obr. 24. Z oltářní stěny. XII. století. — Obr. 3.—24. jsou smalty.

Vyňato z děl: „Labarte, histoire des arts industriels." „Weerth, památky umělecké křesťanského středověku v Porýní." — „Becker a Hefner, umělecká díla a náčiní ze středověku a renaissance." — „Hoffmann, les arts et l'industrie "

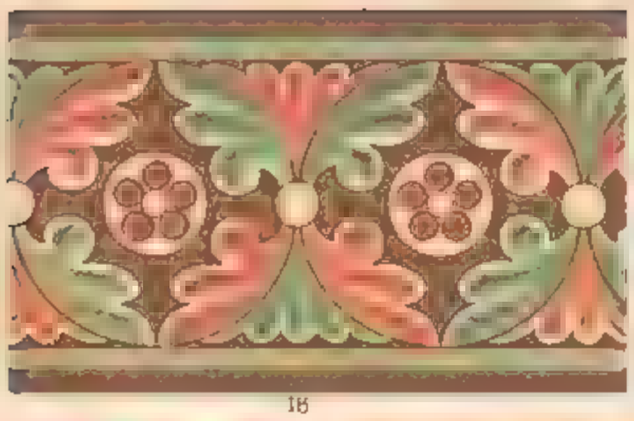

16

2

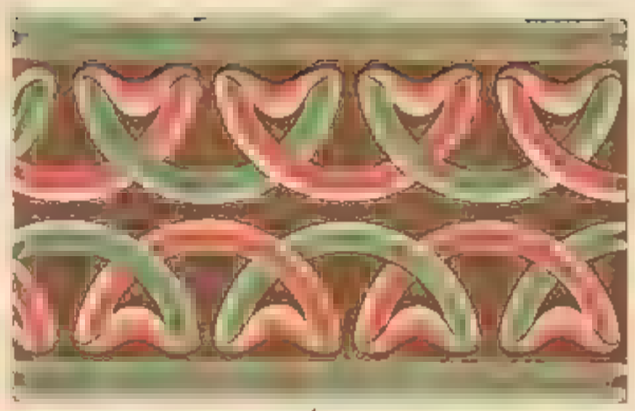

1

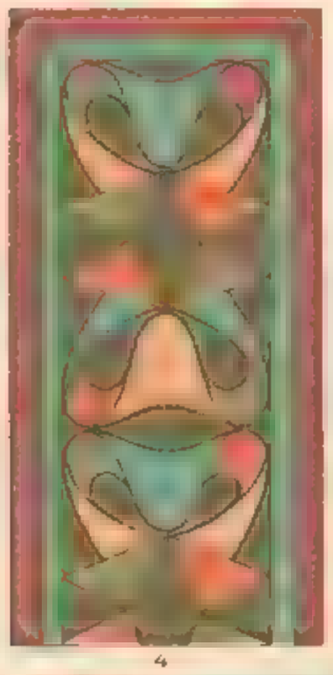

4

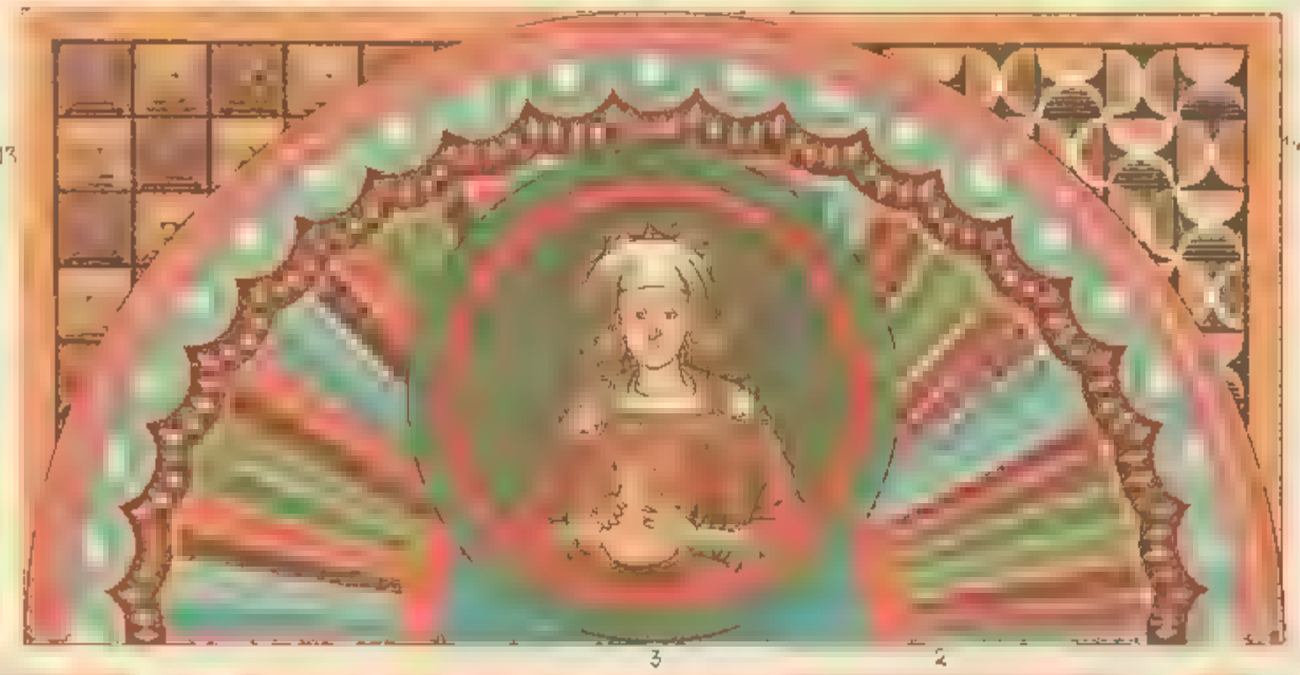

3

5

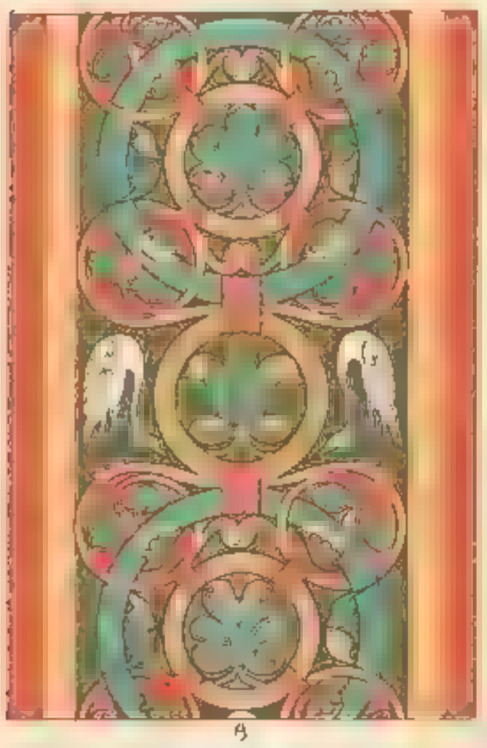

6

1

7

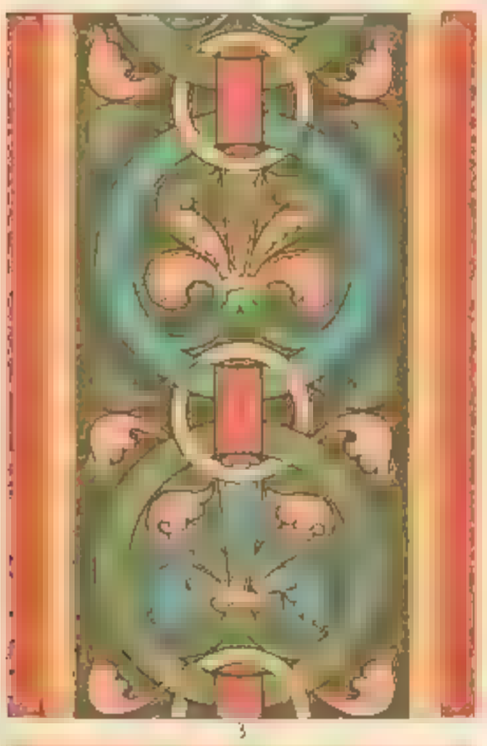

8

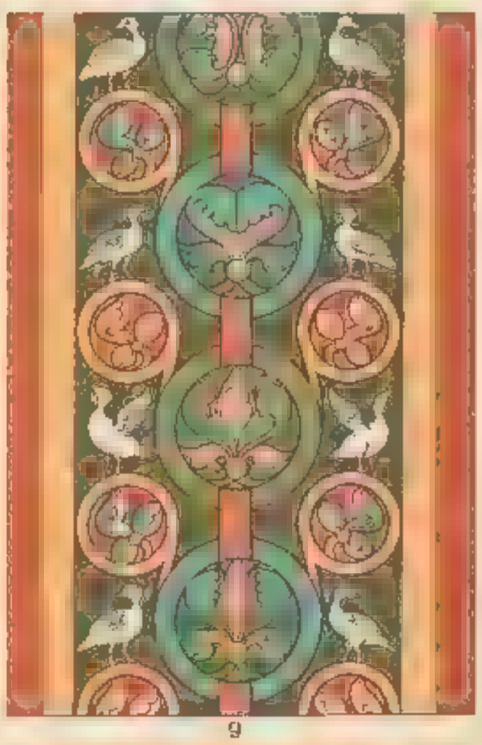

9

10

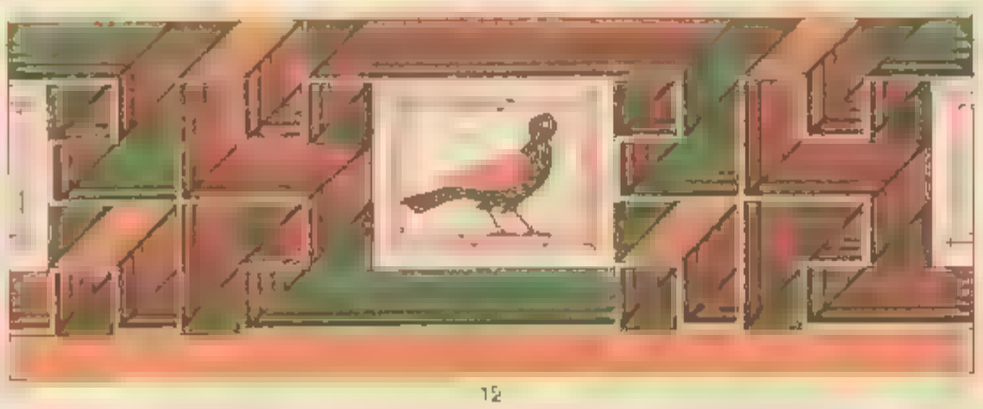

12

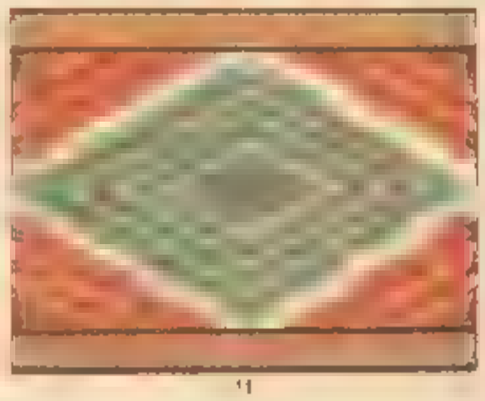

11

Tabule 41

SLOH ROMÁNSKÝ.

Malby nástěnné.

Vedle mosaiky, jejíž umělé výtvory po drahnou dobu v umění byzantském i západokřesťanském stkvělou byly ozdobou chrámových stěn a klenutí, — pěstována byla hojnou měrou malba nástěnná (zvláště v Italii) a byla příčinou i nového oživení techniky freskové, jež opět (počátkem XIV. století) nabývala dřívějšího svého půvabu, krásy i umělecké dokonalosti.

Malby nástěnné prováděny vesměs barvami svěžími a pestrými. Podoby lidské nezírají z maleb těch s onou stařeckou sešlostí jako stejnodobé práce byzantské, — naopak, — provedeny jsou s pružnou elegancí, vesměs pak vzezření svěžího, mladického. I oděv, jenž zobrazen obyčejně ve formách, k tělu těsně přiléhajících, jeví ladnější a účinnější linie záhybové než na obrazech byzantských.

Při malovaném ornamentu užito pak všech oněch zvláštností a bizzarních motivů, jak jsme je uvykli vídati v ornamentice románské vůbec.

Z tvarů geometrických nejhojněji užito kruhu a jeho částí.

Obr. 1. a 2. Z apsidy basiliky „di Sct. Angelo“ ve Formidě u Capui. XI. století. — Obr 3.—5. Z bývalého opatství „Brauveiler“ u Kolína. XI. století. — Obr. 6.—9. Z podzemní části chrámu ve Schwarz-Rheindorfu u Bonnu. XII. století. — Obr. 10., 11. a 15. Z presbyteria kapitulního chrámu v Brunšviku. XII. století. — Obr. 12. Z bývalého opatského chrámu v Marcigny. XII. století. — Obr 13. a 14. Z chrámu v Anzy. XII. století. — Obr. 16.—17. Z podzemních částí chrámu Sct. Francesco v Assisi. — Obr. 16. a 17. dle Dolmetsche.

Ostatní vyňato z děl: „Weerth, Malby nástěnné v křesťanském středověku v Porýní.“ — „Salazaro, studi sui monumenti della Italia meridionale del IX. al XII. secolo.“ — „Gailhabaud, l' architecture du V. au XVII. siècle.“ — „Galliah, Encyclopédie d' architecture.“

Tabule 42.

SLOH ROMÁNSKO-GOTICKÝ.

Malba na skle.

Význačnou zvláštností doby románské a gothické jest „malba na skle.“

Ač již v IX. století vyráběno bylo barevné sklo, — o „malířství na skle“ mluviti možno až koncem X. století.

V době té činěny prvé pokusy, tabule z barevné hmoty skelné tmavši roztavenou barvou stínovati. A ve XIII. století pokročila technika výroby barevného skla ještě dále: Bezbarvé sklo s nádechem žlutozeleným opatřováno barevným povlakem, do něhož pak různé ozdoby vbrušovány; konturami ozdob těch pak pronikala spodní hmota bezbarvá; pak i pronikající tyto kontury bezbarvé spodiny opět jinou barvou pokrývány, — a na konec k vůli zvýšení barevného effektu sklo na obou stranách opatřeno barvami různými.

Skla takto zbarvená spojována olověnými pásky v různé podoby a ornamenty.

Malby na skle z doby románské mají vesměs ráz kobercový. Skelná plocha vyplněna je ornamentem pásovým a listovým, v jehož středu záhy již nalézáme medaily s různými vyobrazeními; řídčeji setkáváme se s postavami stojícími, jež celou prostřední prostoru okenní vyplňují.

Postavy provedeny jsou v kresbě chybně a v pósách nejapných.

Obr. 1.—6. Z kathedrály v Chartresu. - Obr. 7. Z opatského chrámu v Sct. Denis. Obr. 8. Z chrámu Sct. Urbain v Troyesu. — Obr. 9. Z kathedrály tamtéž. - Obr. 10. Z kathedrály v Laonu. — Obr. 11. 12. Z kathedrály v Angersu. — Obr. 13.—14. Ze samaritánského chrámu v Bourgesu. Obr. 15. Z kathedrály tamtéž. — Obr. 16. Z kathedrály v Châlonsu. — Obr. 17.–18. Ze Sct. Chapelle v Paříži. — Obr. 19. Z velechrámu ve Strassburce. — Obr. 20.—23. Z presbyteria chrámu Sct. Francesco v Assisi. — Obr. 24. Z chrámu Sct. Paolo fuori le mura v Římě.

Obr. 20. 24. die H. Dolmetsche

Ostatní vyňato z děl: „Cahier, et Martin, mélanges d' archéologie.“ — „Gailhaband, l'architecture du V. au XVII. siècle.“ — „Louandre, les arts somptuaires.“ — „Lacroix et Seré, le moyen âge et la renaissance.“ - „Decloux et Doury, histoire de la Sct. Chapelle à Paris.“ — „Willemin, monuments français inédits pour servir à l' histoire des arts.“ — „Viollet-le-Duc, dictionnaire raisonné de l'architecture française.“

12
1
2
3
4
15
27
26
13
14
24
29
31.
25.

Tabule 43.

SLOH ROMÁNSKO-GOTICKÝ.

Ozdoby podlah.

Při monumentálných stavbách slohu románsko-gotického nutno povšimnouti si též i zvláštnosti výzdob podlah.

Kde nestačil vhodný materiál kamenný k vytvoření a umělecké výzdobě podlahové, užito k obložení destiček hliněných. O těchže stala se již zmínka při ukázkách ornamentiky arabské. Desky kamenné opatřeny ozdobami a kresbou z barevného cementu (obr. 1.–8.); mimo to pak skládána mosaika podlahová z destiček hliněných různého tvaru i zbarvení (obr. 9.—16.).

Poslední způsob mosaiky podlahové nalézáme zhusta v době panství slohu románského, v kterémžto slohovém období buďto každá barva zvláštní destičkou v ozdobě byla zastoupena (obr. 13.—16.), aneb byl ornament na hliněnou desku vytisknut, — prohlubeniny kolem pak různobarvou hmotou cementovou vyplněny a vylity, vše pak pokryto průhledným povlakem sklovitým (obr. 17.—27.).

Mimo to stalo se obyčejem, jenž pak i do období slohu gotického byl přenesen a značně rozšířen, - že jednotlivé vlysy pomocí modelu opatřovány byly kresbami vyhloubenými i vypuklými. Destičky tyto, z nichž vždy teprve „čtyři“ ve složení svém tvoří určitou ozdobu, ponechány v tónu přirozeném (v barvě pálené hlíny); někdy užito též desk polévaných.

Při mosaice, vytvořené z hliněných desk polévaných i nepolévaných, setkáváme se arci nazvíce jen s jednoduchými motivy geometrickými, kdežto při ostatních způsobech výzdoby podlah, o nichž stala se zmínka, objevují se pravidlem podoby lidské i zvířecí.

Z motivů rostlinných je to lilie, jejíž forem v různé stylisaci (jako u maleb na skle) tu užito, jakož i listy dubu a révy, — s nimiž všude opět a opět se setkáváme.

Obr. 1.–8. Ryté desky kamenné ze staré kathedrály „Sct. Omer“. XIII. století. (Základní plocha hnědá, vnitřní kresba koně a jezdce červeně vyplněná.) — Obr. 9. a 10. Mosaikové podlahy z pálené hlíny smaltované. Ze sbírky v Drážďanech (barva černá a červená, střední body s bílým lemem). XIII. století. — Obr. 11. a 12. Podobné z klášterního chrámu Colombe-les-Seus (v barvě červené, černé a žluté). XII. století. — Obr. 13.—14. Podobné z opatského kostela v Sct. Denis (v barvě červené, černé a žluté). XII. století. — Obr. 15. 16. Podobné ze starého opatského chrámu v Pontigny (v barvě žluté, červené a černé na zeleném základě). XII. století. — Obr. 17.—23. Smaltované hliněné vlysy ze Sct. Pierre-sur-Dive (v barvě žluté a černohnědé). XII. století. — Obr. 24—25. Podobné z chrámu v Bloxhamu (v barvě červené a žluté). XIII. století. — Obr. 26. 27. Podobné z „Beddington-Church“ v Surrey (v barvě červené a žluté). XV. století. — Obr. 28. Hliněné vlysy ryté z radnice v Ravensburgu (bez glasury). XIV. století. — Obr. 29. Podobné z patricijského domu tamtéž. XIV. století. — Obr. 30. Hliněné vlysy s vyhloubeným základem (bez glasury) z chrámu v Gaildorfu. XIV. století. — Obr. 31. Hliněné vlysy s vyhloubeným základem a vypuklými postavami. Z kláštera v Alpirsbachu. XII. století.

Obr. 24.—27. dle obrazů architekta Theophila Freye ve Stuttgartě. – Obr. 28.—29. dle obrazů učitele kreslení Bosche v Ravensburgu. — Obr. 3. dle H. Dolmetsche.

Ostatní vyňato z děl: „Hassler, Švábské vlysy. Pojednání spolku pro umění v Ulmu a horním Švábsku.“ — „Cahier et Martin, Suite aux mélanges d'archéologie.“ — „Galliat, Encyclopédie d'architecture.“ — „Amé, Les carrelages émaillés du moyen-âge et de la renaissance.“ — ‚Viollet-le-Duc, Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XI. au XVI. siècle.“

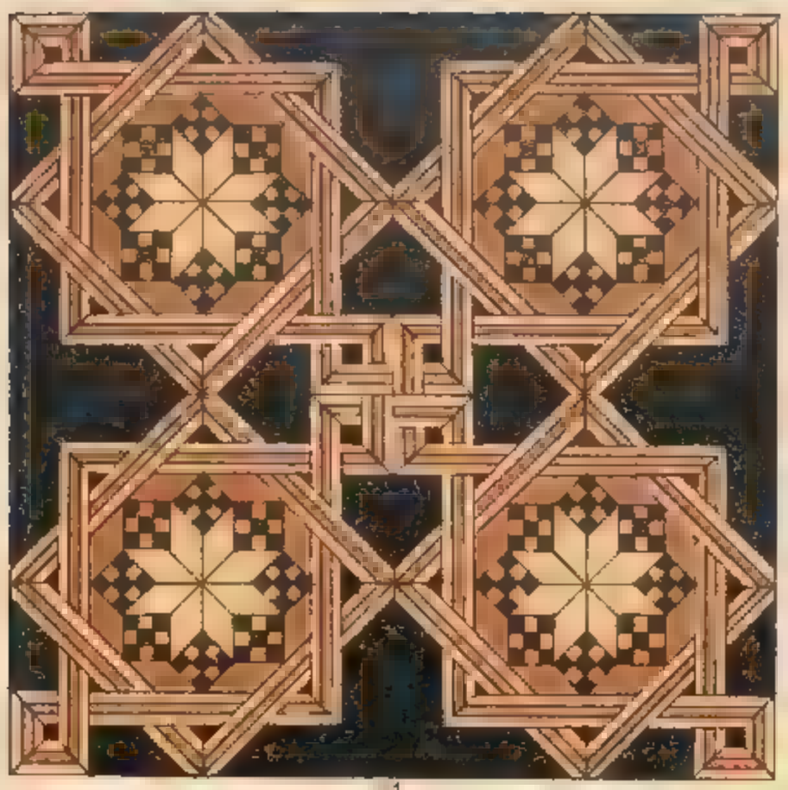

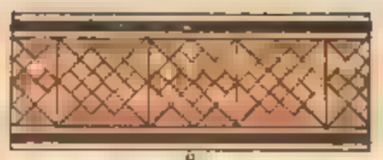

8

1

12

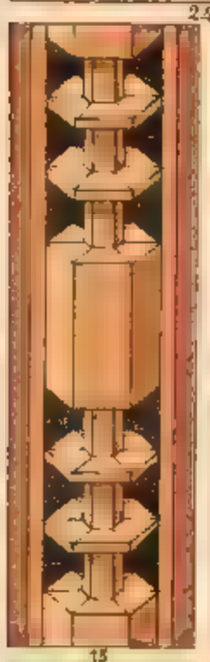

24

23

25

26

27

15

14

22

16

3.

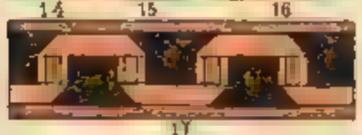

17

18

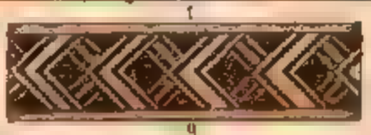

9

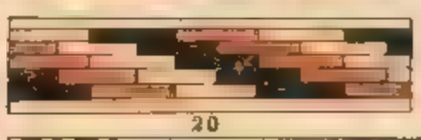

20

21

9

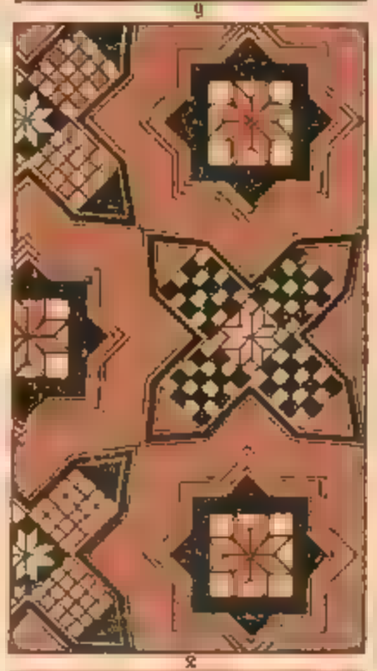

2

8

10

Tabule 44.

SLOH GOTICKÝ.

Vykládané ozdoby ve dřevě.

Vedle bohatých výzdob figurálních i ornamentálních stěn a podlah staveb gotických, provedených z nejrůznějších hmot, — přikročeno v době gotiky i k výzdobě předmětů ze dřeva, a to tak zvanou „mosaikou dřevěnou“.

Ploché ornamenty sestavovány z různotvarých i různobarvých dřev, jež se na plochou spodinu řídkým klihem připevňovala.

A jakkoli mezi ostatními ornamentálnými výzdobami gotickými nacházíme přebohatou rozmanitost motivů rostlinných, figurálních i prostých geometrických, — jeví se tato mosaiková ornamentika značně ve své invenci omezena povahou dřeva. A tak postrádáme (zvláště v době gotiky) motivů rostlinných, jež byly přece nevyčerpatelnou studnicí pro ornamentiku gotickou; — i postavy a podoby lidské i zvířecí jsou ve vykládaných ozdobách dřeva velmi řídké. Místo nich užito ponejvíce pásové a lineárné výzdoby geometrické, — „vzorkování“, vzniklého řaděním malých různobarvých destiček dřevěných v pásy, vzorky, hvězdice a p.

Obr. 1.—6. Vykládaná ozdoba pultu z domu v Orvietě. — Obr 7.—8. Ozdoba z chórových sedadel chrámu v Benátkách. — Obr. 9. 17. Z dveří sakristie chrámu sv. Anastasie ve Veroně. Obr. 18. 27. Z chórových sedadel kathedrály v Ulmu.

Obr. 9. 17. od vlád. stavitele Borkhardta ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato z děl: „Benoit, monographie de la Cathédrale d'Orviéto.“ — „Stegmann, Umění a průmysl.“ — „Egle, Ulmský velechrám.“

Tabule 45.

SLOH GOTICKÝ.

Malby na skle.

Velikolepý dojem, jaký zanechávají v mysli uměnímilovného pozorovatele mohutné, architektonicky i ornamentálně nádherně provedené i vyzdobené monumentálné stavby gotické, — zvyšuje slohová barevná výzdoba oken, jimiž tajeplné příšeří chrámové zásvitem slunečním občas zastkví se v paprskové hře barev, promitaných z obrazů okenních do prostředí velebného ticha chrámového nitra.

Nádherné tvary gotických oken postranních i okrouhlého okna nad portálem splývají v jemných a vzdušných svých profilech s barevnou bohatostí skla v jeden mohutný celek, jímající svou velikolepostí, souladem i krásou.

Vrcholem tohoto architektonického i barevného souzvuku jsou malby okenní ze XIV. a XV. století, v nichž jeví se oproti barevné dekoraci okenní z dob románských nejen zdokonalení, ale i značný obrat.

Obrovské, štíhlé prostory okenní ještě rozčleněny malovanými články architektonickými, jako štíty, baldachýny a p., mezi nimiž pak umístěny postavy světců a světic. Dřívější pravidelné dekorace kobercové užito tu jen k zpestření barevného pozadí postav. Motivů rostlinných užito pak jako orámování dekorace figurální. Tyto ozdoby rostlinné nejeví se více ve formách byzantských a později ani ne románských, nýbrž vzaty jsou z rostlin domácích a zobrazeny volně dle přírody.

Mezi rostlinnými ozdobami těmi spatřujeme stylisované stonky s listy a květy liliovými, — listy dubové, vinné, hlohu, růžové, jahodové i mnohé jiné s květy i plody i bez nich.

Mimo tuto figurální výzdobu oken gotických vypravena jsou některá úplně jen ornamentálně, z kteréhožto způsobu výzdoby nutno zmíniti se o ornamentálné malbě na skle, zvané „grisaille“, jež původ svůj má v prvých dobách malovaných ozdob okenních a prováděna na špinavě bílém skle tím způsobem, že dessin, stíny i čárkování naneseno černou barvou, jež pak do skla byla vpálena.

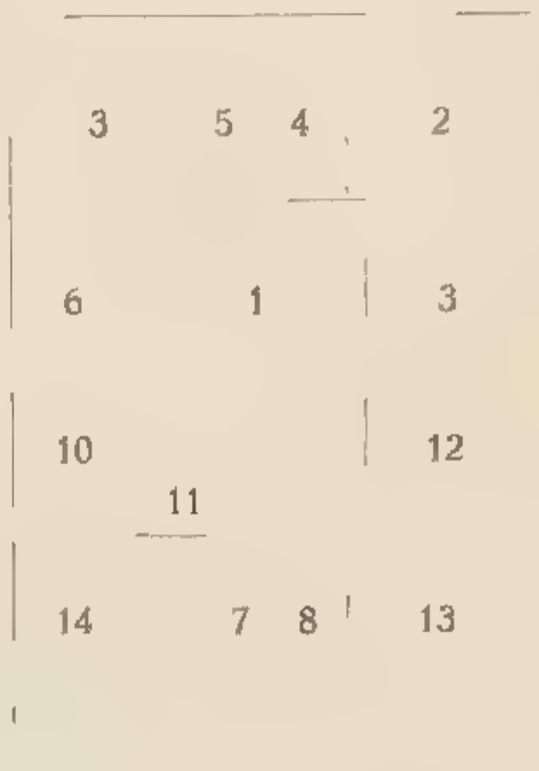

Obr. 1. Okno z presbyteria kathedrály v Ulmu. — Obr. 2.—3. Z presbyterních oken v chrámu Matky Boží v Esslingenách. — Obr. 4. 8. V národním museu mnichovském, dříve ve velechrámě v Řezně. — Obr. 9. Z presbyterního okna velechrámu v Kolíně n. R. - Obr. 10. 11. Z klášterního kostela v Königsfeldenu (ve Švýcarech). - Obr. 12. Z lodního okna chrámu Sct. Francesco v Assisi. Obr. 13. a 14. Z oken postranních lodí chrámových tamtéž.

Obr. 1. Dle malby Frt. Dirra v Ulmu. — Obr. 2.—3. Dle malby malíře skla Annemüllera ve Stuttgartě. — Obr. 4.—8. Dle obrazu kreslíře P. Haaga tamtéž. Obr. 9. Vyňato ze Schmitzova díla „Velechrám v Kolíně n. R.“. — Obr. 10., 11. a 13. Od H. Dolmetsche. Obr. 12. Od vlád. stavitele Borkhardta ve Stuttgartě.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19.
20
21
22

Tabule 46.

SLOH GOTICKÝ.

Architektura, skulptury a ornamentika.

Nádhera gotiky nezírá na nás jen ze smělých kleneb, štíhlých pilířův, ladných kružeb okenních a bohatého učlánkování, — ale i z účelné dekorace všech detailů stavebních, jež ve slohu tomto, čím pokorněji podřizuje se formám architektonickým, tím více povznáší celé dílo geniálních tvůrců gotiky na vrchol umělecké dokonalosti.

Každý detail stkví se jako výslednice přesného výpočtu a usuzování, — a jeho výzdoba pak je plodem dokonalosti umělecké, obé pak, doplňujíc se vzájemně, je chloubou stavitelských mistrův i parléřů velebné gotiky.

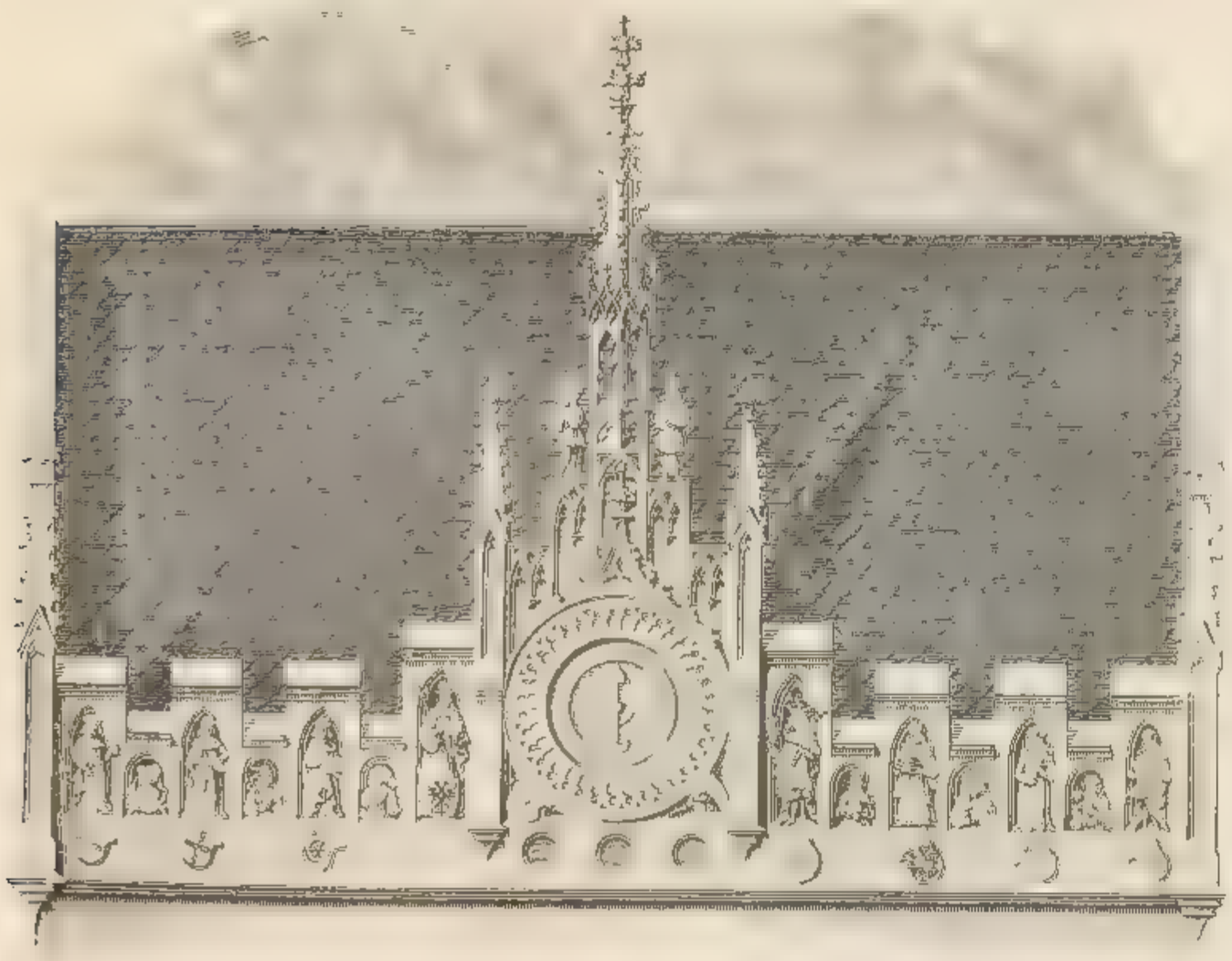

Cimbuří a štít domu z XV. století

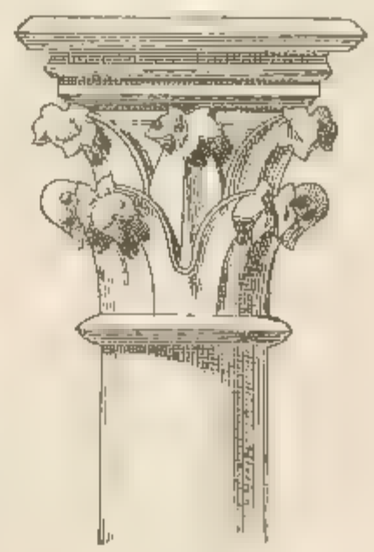

Got cká hlavice z ranní period,

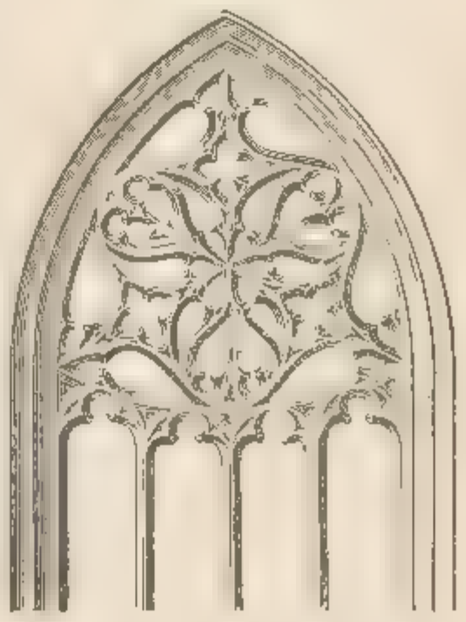

Okenní kružby z pozdní gotiky t. zv. flamboyantní

A tak, dívajíce se na velikolepé stavby gotické (až na některé výstřelky z doby nejpozdnější gotiky), stále můžeme sledovati, jak bohatá výzdoba všude a všude podřizuje se architektuře, — tutéž nikde nezastiňujíc ani nepřevyšujíc; — nikde není sama sobě účelem, nýbrž jen účelným prostředkem: „harmonický dojem detailů architektonických doplňovati a tytéž důmyslně dekorovati.“ Přesnou slohovou výzdobou opatřeny jsou nejen portály a okna, pyšně do výše pnoucí se štíhlé věže a vížky, fiály, vimpergy (ozdobné štíty) atd. atd., hlavice, římsoví, chórová sedadla, galerie, – ale i předměty drobného umění, domácí i kostelní nádobí a náčiní a p.

Vnitřní piliře, původně oblé, změnily podobu svou přidáváním sloupků i polosloupků, spočívajících na společné mnohoúhelníkové patce a končících složitou hlavicí, odpovídající hlavicím jednotlivých částí, hlavnímu dříku přičleněných.

Hlavice tyto, mající nazvíce formu zvonovitě rozšířeného dříku, ozdobeny jsou volně se vinoucím ornamentem lodyhovým s listy i květy (réva, javor, břečťan a p.) (obr. 15.—17.). — Ornament rostlinný jako zlatá nit proniká vší tvorbou gotické ornamentiky. Kraby na šikmých hranách vimperků a věží nejsou než volně stylisované listy; opěrné oblouky, fiály, vlysy, konsoly, svorníky a p., vše vyzdobeno lupením, mezi nímž opět (jak již při tab. 45. zmínka učiněna), hojně zastoupena flora domácí: dub, buk, jetel, břečťan, hloh, šípek, jahoda, mák a p.

A dle zpracování a stylisace ornamentálných těchto prvků rostlinných přesně určiti se dá doba vzniku té které stavby, toho kterého náčiní a p. Tak spatřujeme v prvých dobách gotiky (18. století) tvary přírodní jen lehounce stylisované (obr. 4.. 5 , 6., 15., 16., 21.), kdežto později stává se modelace tvarů těchto ostřejší, hlubší i effektnější (obr. 10.—12.), až konečně v pozdních dobách gotiky postřehnouti lze stále znatelnější oddalování od tvarů přírodních; listoví provedeno v různém nakupení, jednotlivé tvary objevují se hluboce vykrojované, jimž spíše neklid — než ladnost lze vytknouti (obr. 17., 18. a 20.).

O gotickém ornamentě ještě to sluší připomenouti, že se od antického značně liší úplným odvinutím od pozadí, k němuž často jen stopkou neb jinak nepatrně se připojuje; způsob tento má za účel, aby ostrým rozlišováním a střídáním světla a stínu obrysy i tvary jednotlivých částí i celé ozdoby přesně a plně vynikaly.

Průřez chrámu stejnolodního.

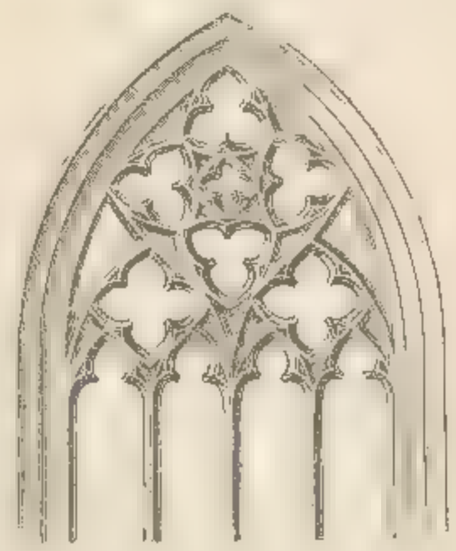

Okenní kružby z doby vyvinutého slohu

Výzdoby figurální užito na portálech, galeriích, pilířích, tympanonech a p.

Žertovné často náladě mistrů gotiky pak lze přičísti vytvoření různých pitoreskních podob lidských i zvířecích, jichž různě užito pak v architektonické výzdobě (zvláště pak jako chrličů vody dešťové).

Obr. 1. Řezaná postava z chórové lavice velechrámu v Ulmu. - Obr. 2. Knoflík u sedadlového sklopu (Misericordia) na téže lavici — Obr. 3. Ozdoba svorníku z dómu v Naumburce. — Obr. 4. Ozdoba z hlavice z chrámu v Gelnhausenu. Obr. 5. Ozdoba podobná původu francouzského. - Obr. 6. Kytka křížová (got. ornament v podobě lupenu, křížem rozloženého jako ukončení fial, věží atd.) z chrámu „Notre-dam" v Paříži. - Obr. 7. Knoflík na kytce křížové tamtéž. — Obr. 8 Křížová kytka (růže) z oltářního svatostánku v kostele v Eslingenách. — Obr. 9. Kraby (plazivé lupeny, zdobící hrany gotických fial, oblouků a štítů) z Norimberka. Obr. 10. Kraby z dómu v Kolíně n. Rýnem. Obr. 11. 12. Ozdoby mezistřeší tamtéž. — Obr. 13.—14. Chrliče tamtéž. Obr. 15. Hlavice původu francouzského. — Obr. 16. Hlavice z křížové chodby v chrámě ve Vimpfenách. — Obr. 17. Hlavice z chrámu Matky Boží z Essling. Obr. 18. Hlavice z křtitelnice v kostele Panny Marie v Reitlingenách. - Obr. 19. Ozdoba římsoví z kathedrály v Troyesu. — Obr. 20. Řezaná a prolamovaná výplň otvoru ve skříni původu francouzského. - Obr. 21. Ozdoby mezistřeší z chrámu ve Vimpfenách. — Obr. 22. Ozdoby mezistřeší z Norimberka.

Obr. 1., 2., 3., 4., 9., 15., 17., 18., 20.—22. dle sádrových modelů z král. ústředních sbírek pro obchod a řemesla.

Ostatní vyňato z děl: Frant. Schmitz, „Kolínský velechrám." — Heideloff, „Středověká ornamentika." — „Viollet-le-Duc, Dictionnaire raisonné de l'architecture française de XI. au XVI. siècle." — „Raguenet, materiaux et documents d'architecture et de sculpture."

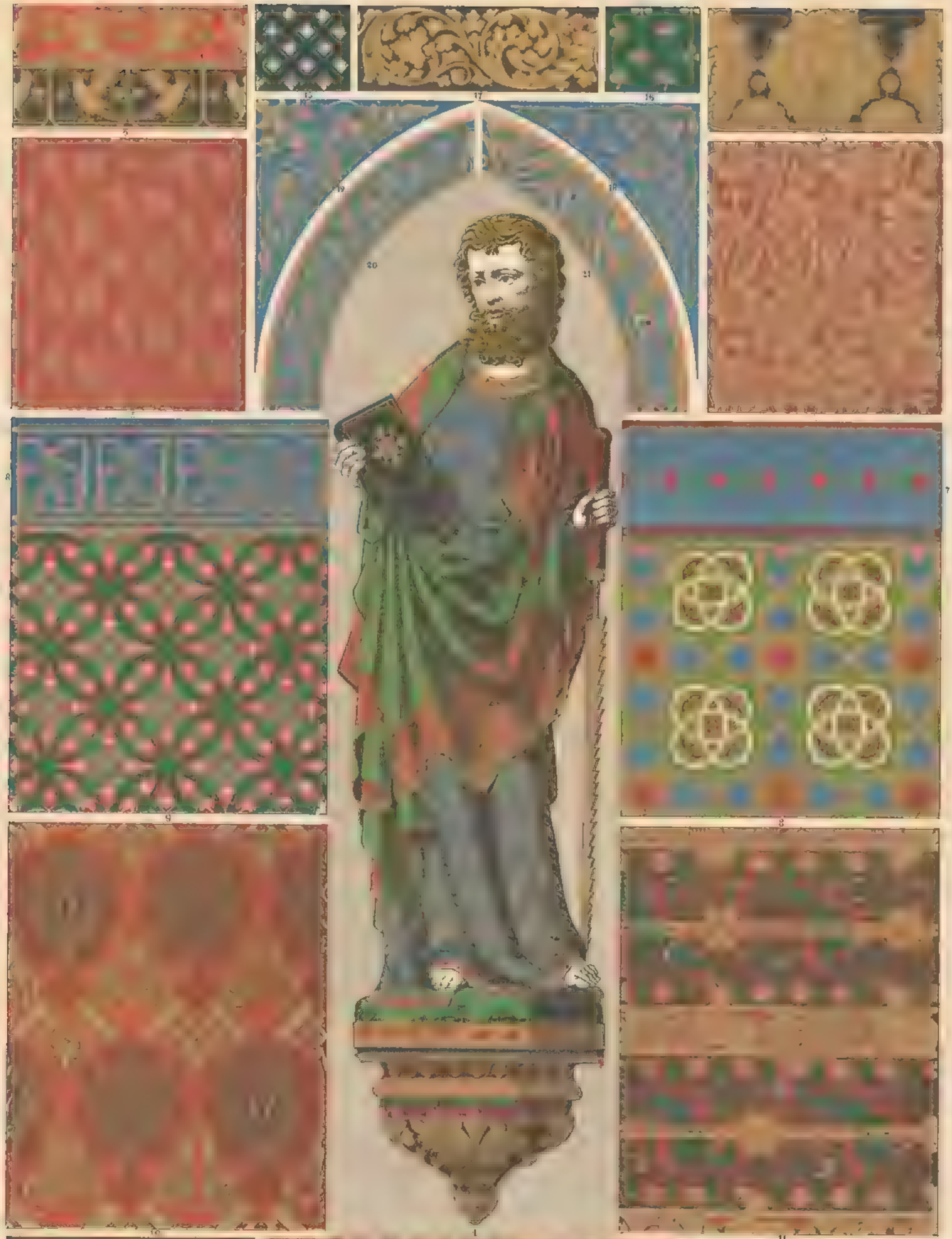

Tabule 47.

SLOH GOTICKÝ.

Tkaniny, výšivky, polychromované řezby a smalt.

Na tkaninách a výšivkách, — v období slohu gotického ve značném množství po různých klášterech prováděných, v prvých dobách jasně lze postřehnouti napodobení a užití vzorů jižních i východních, pod jichž vlivem ornamentika těchto výrobků textilních se vyvíjela (obr. 11.).

Po opuštění vzorů těchto všecek zřetel obrácen k ornamentu rostlinnému (listy a květy), a to v přísné stylisaci; — ano i výzdoba figurální nijak nebyla pomíjena. Tuto spatřujeme velmi zhusta zejména na rouchách obřadných, záclonách a kobercích kostelních, kde měla pravidlem pak význam symbolický.

Gotická řezba na stropních trámech radnice v Überlingen (15. stol.).

Gotický vzorek látkový z hlavního oltáře chrámu v Rothenburgu. (15. stol.)

V gotice italské, jež na této eminentní půdě antiky a klassicismu nikdy dokonale se neujala, uplatnil se i ornament lineárný, ukazující na dávné vlivy umění byzantského i arabského (srovnej tab. 49., obr. 13., 14., 16., 19.).

Řezby a ozdoby kamenné bývaly polychromovány. Obr. 12. a 13. vzaty jsou z přechodní doby mezi gotikou a renaissanci.

Bedlivého povšimnutí zasluhují též skvostné reliquiáře zvláště ze 13. století, bohatě smaltované, při jichž výzdobě hojně užito forem románských.

Obr. 1. Socha sv. Šimona z dómu v Kolíně n. R. — Obr. 2. Vzorek z roucha z jiné sochy tamtéž. — Obr. 3. Vyšívaná bordura původu francouzského. XV. století. — Obr. 4. Vyšívaná látka původu francouzského (místo zlata je na originále užito stříbra). XV. století. — Obr. 5. Vyšívaná látka původu francouzského. XIV. století. — Obr. 6.—9. Bordury a kobercové vzorky z nástěnných maleb horního chrámu sv. Františka v Assisi. XIV. století. (Assisi, město v italské prov. perugijské, sídlo biskupské a slavné místo poutnické, rodiště sv. Františka z A. V něm je slavný chrám sv. Františka z r. 1228., skládající se z hrobky, chrámu horního a spodního, freskami bohatě vyzdobený. — Obr. 10. Kobercový vzorek z malby temperové Niccola Alunny (1466) v pinakotece v Perugii. (Alunno Niccolo, italský malíř, jehož malby jsou veskrze à témpera provedeny.

Kazatelna chrámu sv. Kříže ve Florencii od Benedetta de Majano. (Z 15. stol.)

Perugia, město v italské provincii téhož jména mezi pravým břehem Tiberu a jezerem Trasimenským.) — Obr. 11. Sicilská tkanina z chrámu Panny Marie v Gdansku. XIII. století. — Obr. 12. Okraje koberce na obraze Hugo van der Goesa v galerii degli Uffizi ve Florencii. XV. století. (Hugo van der Coes, malíř nizozemský z XV. století, narozený v Gentu; vstoupil později jako mnich do Červeného kláštera u Soignies, kdež zemřel jako šílenec. Řadí se mezi největší umělce všech dob.

Florencie jest hlavním městem italské provincie florencké a slyne bohatými obrazárnami, z nichž „Galeria degli Uffizi“ má bohaté ukázky maleb cizích škol. — Obr. 13. Okraj koberce na obraze od Mantegny v Sct. Zeno ve Veroně. Konec XV. století. (Andrea Mantegna, italský malíř a mědiryjec, narozen r. 1431. ve Vicenze a zemřel r. 1506. v Mantově.) — Obr. 14. Bordura z vyšívaného mešního roucha. XIV. století. Obr. 15. a 16. Látkový vzorek francouzského původu ze XIV. století. — Obr. 17. Zlacená mědirytina z katolického farního chrámu v Mettlachu. — Obr. 18. 20. Smaltované ozdoby ze schránky sv. tří králů v dómu kolínském. Počátek XIII. století. — Obr. 21. Smaltovaná bordura z počátku XIII. století v Musée de Cluny. Obr. 6.—8. Od vlád. stavitele Borkhardta ve Stuttgartě. — Obr. 9. 10. Od H. Dolmetsche.

Ostatní vyňato z děl: „Weerth, Umělecké památníky křesťanského středověku z Porýní.“ — „Hoffmann, Les arts et l'industrie.“ — „Cahier et Martin, mélanges d'archéologie.“ — „Louandre, Les arts somptuaires.“ — „Dupont-Auberville, l'ornement des tissus.“ — „Viollet-le-Duc, dictionnaire raisonné du mobilier français.“

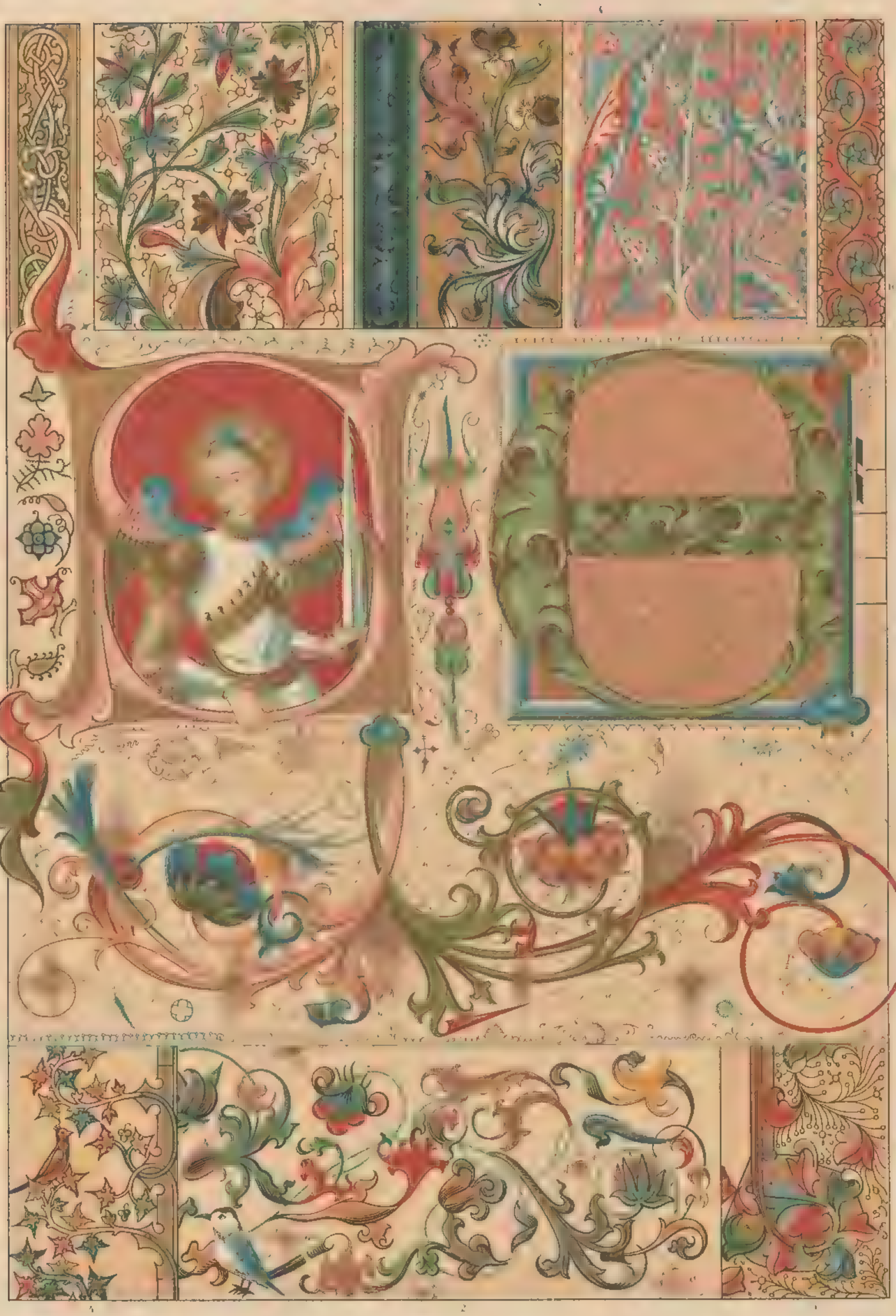

Tabule 48

SLOH GOTICKÝ.

Malby rukopisné.

Malířské výzdoby knižní, spojené těsně s kalligrafii, vyvíjely se utěšeně již od raných dob slohu románského, dělice se jednak na samostatné obrazy, orámované architektonicky neb ornamentálně, — a pak na ornamentiku písmennou, z níž na prvém místě sluší zmíniti se o bohatě dekorovaných iniciálkách (zvláště ve XIII. stol.).

Ozdobené plochy pevně konturovány a pokládány barvami krycími (velký slovník „Mater verborum“ a „evangeliář kláštera třebenického“).

Později obrázky kresleny pérem a lehce zbarveny (bible Velislavova, passional abatyše Kunhuty).

Vlivem miniaturního umění francouzského vniká z nenáhla do maleb rukopisných pevnost kresby a účelnost i důmyslnost v ornamentaci.

Illuminátoři (kterýžto termin z francouzského „enlumineurs“ rychle se rozšířil) vkládali do iniciál celé obray a ozdobami vyplňovali i postranní pásy a okraje kolem textu. Motivy ornamentálné v nehledané živosti i pestrosti, vinoucí se v malebných závitech a rozvilinách z paty písmene, brány z přírody a setkáváme se tu nejen s listy, květy a plody, obrazy ptáků, hmyzu atd., nýbrž i s podobami a zjevy pitvornými, vytvořenými bohatou obrazotvorností vzdělaného a umělecky bohatě nadaného illuminatora.

Malba šablonová na skříni v Braniborech (15. století)

Malé písmeny zdobeny pak ornamentem nitkovým (filigran).

Prvky rostlinné provedeny buďto v jemné stylisaci neb úplně naturalisticky; často však oba zmíněné způsoby setkávají se, — a to zvláště v pozdní gotice, — a spojují navzájem, jak zřejmo z obr. 8. a 13.

V době té pozoruhodno je plné stínování, jakož i nasazování světel.

S podivem sledujeme rozmanitost i nádheru barev, jakou stkví se bohatá a kypící květinová ornamentace miniatur starých těchto památek rukopisných.

Obr. 1.—4. ze XIV. století - Obr. 5.—13. s jednotlivými listy a květy z XV. století.

Obr. 1., 5. a 6. Od kreslíře P. Haaga dle miniatur z musea starožitností ve Štuttgartě. — Obr. 12. Dle prof. Händla ve Veimaru.

Ostatní vyňato z děl: „Humphreys and Jones, the illuminated books of the middle ages.“ — „Wyatt, the art of illuminating as practised in Europe from the earliest times“.

achan
Dmr

Tabule 49.

SLOH GOTICKÝ.

Malby nástěnné a stropní.

Vznešenost a nádhera monumentálných tvoreb gotiky zvyšována barevnou výzdobou vnitřku, kde stěny, části kleneb, hlavice, okna, vše tonulo v intensivním zbarvení, jehož bohatost, tlumeně ozařovaná světelnými effekty barevných oken, dodávala prostorám chrámovým vzezření v pravdě velebného.

Jen jedna okolnost jaksi kladla meze bohatému a plnému rozvinutí ornamentálné dekorace i figurálných maleb nástěnných, a to, že zřídka kde na stavbách gotických bylo lze nalézti větší vhodné plochy, jež by obrazem značnějších rozměrů mohla dekorována býti.

Jinak však bohatá členitost vnitřku slohovou výzdobu jednotlivých částí malovaným ornamentem (a to zvláště rostlinným) účinně podporovala.

Že pak často bylo umělcům zdobiti nástěnné plochy značné výšky a při tom velmi úzké, jeví se figurální výzdoba takovýchto prostor obyčejně „velmi štíhlou," a malované postavy světců i světic jasně ukazuji na takovýto nepoměr rozměrů, jemuž se vší neúprosností musel umělec tvorbu svoji podříditi.

Figurální malba nástěnná honosí se pak tou význačnou předností a od maleb románských zřejmě se liší zvláštní živostí, životností rysů, vznešeností i něhou v držení těla a zvláštní výrazností celéno vzezření.

V pozdějších dobách vývinu slohového lze však na malovaných podobách postřehnouti zvláštní stočení a postavení vyumělůstkované.

Záhyby rouch splývají v malebných a měkkých liniích, jsou černě konturovány a slabě v pestrém zbarvení stínovány.

Na obraze 1. je stínění provedeno černým čárkováním. Obraz 17. patrný podává důkaz, jak se opět i zde antika celou mocí svou vždy víc a více uplatňuje, tvořic tak znenáhla přechod ku renaissanci.

Obr. 1. Ozdoba ze špitálního kostela ve Stuttgartě. XV. stol. — Obr. 2. Polychromovaný ornament plošný s vyhloubeným pozadím. Obr. 3. a 4. Z chrámu brauvailerského. XIV. století. — Obraz 5. z kaple ramersdorfské. XIV. století. — Obr. 6. -7. Z ozdob vedlejší místnosti kollegiátního chrámu ve Fritzlaru. — Obr. 8. Z dominikánského kostela agenského. XIII. století. Obr. 9. a 10. Ze Sct. Chapelle v Paříži. XIII. století. — Obr. 11. — 19. Z horního chrámu San Francesco v Assisi. — Obr. 20. — 21. Ze spodního chrámu tamtéž.

Obr. 1. od P. Haaga ve Stuttgartě. — Obr. 2. kreslil učitel kreslení Weiss v Blaubeurenu. — Obr. 12.—19. od H. Dolmetsche.

Ostatní vyňato z děl: Weerth, „Malby nástěnné křesťanského středověku v Porýní." Endel, „Časopis pro stavitelství." Calliat, „Encyklopédie d' architektur".

Tabule 50

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby na skle.

Stále víc a více přicházeli umělci ku přesvědčení (a to již v době gotiky), že naprosté vyplnění oken různobarevnými skly znamená značné přetížení, takže počátkem renaissance znenáhla ustupuje tato mnohobarevnost malbám na skle, ale rozměrů menších, a to na pozadí úplně bezbarvém, při nichž ovšem opět setkáváme se s ornamentálným orámováním, jež ve své bohatosti a snaze, dospěti k dokonalosti ideálné, poutá často oko pozorovatele větší měrou než obraz sám.

V okrajových těch ozdobách spatřujeme motivy ornamentálné i figurálné: věncoví z listů, květů, ovoce; — podoby ptáků a jiných různých zvířat; postavy lidské i podody symbolické a p.

Vše svědčí o zralém a plném uvažování skutečnosti a bedlivém pozorování přírody. S obdivem spatřujeme, kterak tato snaha, pomíjejíc úplně středověký schematism, hledí vpraviti všecky tyto a podobné detaily ornamentálné v jedině správnou formu: „v dokonalé krásno!“

Ač vedle zmíněného již schematismu vyvíjející se renaissance i symbolický význam ornamentu úmyslně pomíjela, tož předc jediný pohled na tabuli 50. přesvědčuje nás, že tu a tam zvláště v ornamentice pozdější renaissance, z níž vzaty jsou ukázky našich vyobrazení, — vzal umělec předc ob čas útočiště ku předmětům a postavám symbolickým.

Obraz 1. Z národního musea v Bargellu (bardžèlo) ve Florencii. Zobrazeno H. Dolmetschem. Palác „Bargello“ čili palazzo del podestà“ z r. 1255. proměněn po obnovení (v l. 1859.– 65.) v národní museum. Obr. 2.–8. Z „Certosy“ u Florencie (od Giovani da Udine). Zobrazeno vládním stavitelem Borkhardtem a architektem Eckertem ve Stuttgartě.

(Certosa di Val d' Ema, klášter kartusiánský, 4 km. od Florencie na jihozápad, založen r. 1864. Niccolou Acciajuolou. Chová krásné obrazy Giottovy, skulptury Donatellovy a j. v.)

Tabule 51.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Desky majolikové.

Do Italie dostala se prvotní maurská výroba faïencí z ostrovů středomořských, zvláště z Majorky. V kolébce vše ovládající renaissance vyrostlo a vykvetlo toto odvětví uměleckého průmyslu zvlášť ve druhé polovině XVI. století k netušené dokonalosti, ač krátce na to majolika italská ustoupiti musela výrobkům francouzským.

Faïencí nazývány z prvu jen glassované výrobky hliněné, mající původ svůj ve Faenze, odkud hojně vyváženy do Francie.

Majolikou pak zvána faïencová výroba italská v užším slova smyslu, jež vyznačuje se krásnou bílou glasurou, na niž v barevném souladu malovány jsou (a to obyčejně ve 4 barvách: žluté, fialové, zelené a modré v různých odstínech) jednoduché vzorky geometrické, mnohé ozdoby stylisované, upomínající na původ a vzory byzantské i arabsko-maurské, i různé tvary rostlinné, těla lidská i zvířecí, masky a p.

Majoliková vása z paláce del Podesta ve Florencii

Malovaná a vpálením s glasurou úplně spojená ozdoba italských majolik vyznačuje se zvláštní barevnou sytostí, živostí i vzácným leskem.

S dobou slávy a rozkvětu italské majoliky nerozlučně spojeno je jméno rodiny proslulých italských keramistů „Della Robia“, z nichž vynikající místo zaujali:

Florencký sochař Lucca della Robia (nar. ve Florencii r. 1400., † r. 1482.), vynálezce terracotty, jehož výrobky hliněné s bílou neb barevnou glasurou stavěly se přímo po bok těm z kovu i mramoru. Barev užíval: bílé, modré, zelené, fialové a žluté v nejrůznějších odstínech. Po něm takové a podobné práce terracottové zvány „robbie“.

Ještě více však jméno a slávu robií rozšířil synovec jeho Andrea della Robia (nar. r. 1435., † r. 1525.), jehož práce, obyčejně bílé na modrém podkladě, vynikají obzvláštní elegancí a ušlechtilostí.

Po něm dlužno jmenovati ještě oba jeho syny: Luccu mladšího a Girolamu, kteří z Říma přestěhovali se do Francie, pak Giovanniho, jímž počíná úpadek robií.

Obr. 1., 6., 9., 11., 12., 13., 14. a 15. Destičky z obložení stěn schodiště domu č. 26. ve „Via Luccoli“ v Janově.

Obr. 2., 3., 4., 5., 7., 8. a 10. Podobné z domu č. 10. z „Via Sct. Matteo“ tamtéž.

Obr. 16. a 17. Dlažice ze „San Petronio“ v Bologni. (Basilika sv. Petronia založena r. 1390. v ohromných rozměrech. Zůstala nedokončena. Vnitřek chrámu bohat pracemi uměleckými.)

Obrazy dle nákresů vlád. stavitele Borkhardta ve Stuttgartě.

VIRTVS

Tabule 52.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby průčelí.

Počátkem 15. století stala se Italie kolébkou reformního hnutí uměleckého, v němž jako nezmarný foënix proti starým tradicím vyvstal nový kult a obrození umění staroklassického, najmě řeckého

Z nevyčerpatelné studnice věčných kras řeckých brali umělcové podněty ku tvorbě nové, jež nespočívala však v otrockém napodobení staroklassicismu, nýbrž novým studiem a svěžími a luznými vzněty znovu k jarému životu probuzené formy tyto všestranně uplatňovala ve službách uměleckého krásna.

A tak počátkem 15. století z duševního tohoto řekli bychom „zmlazení“ vyrůstá i pro architekturu a ornamentiku nová epocha, jež jako charakteristikon obrozovacích snah svých nese jméno „renaissance“, a v níž v blaživém zápolení i vzájemném doplňování podali si k společné práci ruce své a v nerozlučném objetí spočinuli dva duševní olbřímové: staroklassicism a duch moderní!

Ornament ze staveb vlašské renaissance

A opět zříme Florencii jako šťastnou onu zemi, z jejíž niv vzlétá zlatoperý pták obrozené krásy umělecké i do ostatních zemí Evropy, do Francie, Anglie a i dále. Reformní hnutí to i s mnohými mistry svými až do Čech razilo si cestu (pod názvem „sloh vlašský či lombardský“) a dalo podnět ku vzniku „české renaissance“, vyrostlé ze vzorů italských.

Renaissance jeví se ve třech velkých obdobích uměleckého tvoření svého, a to: 1. jako „renaissance ranná“ (1420—1500), v níž stále zřejmými jeví se ještě hojné vlivy středověké, kdežto 2. v období druhém, jež značí vyspělost a vyvrcholení, mizí středověké tradice úplně, a zavládá ryzost a vznešená slohová jednoduchost, při níž umělcova individualita plně se uplatňuje. 3. Období třetí, jež jest dobou baroku, honosí se tvorbou effektní a celkovou bohatostí a malebností v detailech architektonických i ornamentálných.

Rozkvétající architektura renaissanční zreformovala a značně povznesla zvláště slohovou ornamentiku, jež, tu vyplňujíc celé plochy, onde opět vábně vine se kolem obrazů, tvořic jim umělecké orámování.

Ornament rostlinný ve vší své bohatosti vyvinuje se přirozeně a v malebných, přírodě přesně odpozorovaných tvarech. Ozdoby lodyhové rozvíjí se v ladných křivkách a s pravidelným přiřazováním ornamentálných detailů; jinde opět vábně ovíjí se antický akant kol osy ornamentu; také réva, vavřín, břečťan a p. hojně se uplatňují, a to ve formách naturalistických i stylisovaných. Takovéto a jim podobné ozdoby rostlinné obohacovány a oživovány fantastickými podobami, těly lidskými i zví-

řecími, předměty symbolickými, zbraněmi, maskami, emblemy, vasami, kandelábry a p. Otvory vroubeny, vlysy pak vyplňovány skvostným věncovím, zúženým od středu k oběma závěsům.

Jako nový motiv ornamentálný objevují se tu erby a erbové štíty (kartuše).

Všech tuto jmenovaných nesčetných elementů dekoračních užito též v ornamentě malovaném, jehož bohatost i krása objevují se na façádách staveb renaissančních, kdež buď nahrazují architektonickou výzdobu plastickou jako malované napodobeniny detailů architektonických, festonů a p., — aneb prováděny jsou jako sgrafitta.

Malovaný ornament renaissanční k závratné výši vyspěl v pravdě zázračnou rukou Rafaelovou, jemuž mezi jinými význačnými pracemi svěřena též výzdoba logií vatikánských.

Architektonická výzdoba z arkad nad obrovskými schody ve dvoře dožecího paláce v Benátkách. (Počátek 16. století)

Předmětem takovýchto maleb byl buď ornament neb různé výjevy dějinné. Barev užíváno živých a jemně sladěných, v nichž převládaly: zelená, olivová a purpurová. V pozdější době, kde malbu tuto úplně ovládlo zobrazování výjevů dějinných a ornament skoro napořád byl míjen, provedeny některé malby i barvami bronzovými, neb šedě na šedém podkladě.

Obr. 1.—7. Průčelí domu v Janově (via San Mateo č. 10.). — Obr. 8. Nádvorní fassada z „Cassy Taverny v Miláně. — Obr. 9.—11. Nádvorní fassada z „Palazzo Piccolomini" v Pienze. (Pienza, město v Italii s krásnou kathedrálou, seminářem a palácem hr. Piccolominiho; rodiště papeže Pia II. (Aeneáše Silvia), jenž dal vystavěti dóm, palác biskupský a jiné velkolepé stavby umělecké.) — Obr. 9. 11. dle náčrtů vlád. stavitele Borkhardta ve Stuttgartě.

Otatní vyňato z děl: Reinhardt, „Architektura palácová v Italii: Janov." — Gruner, „Specimens of ornamental art."

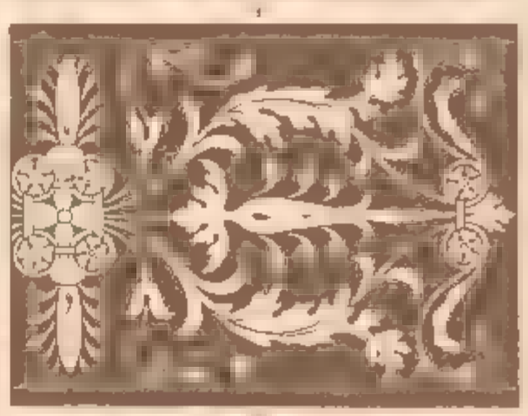

6

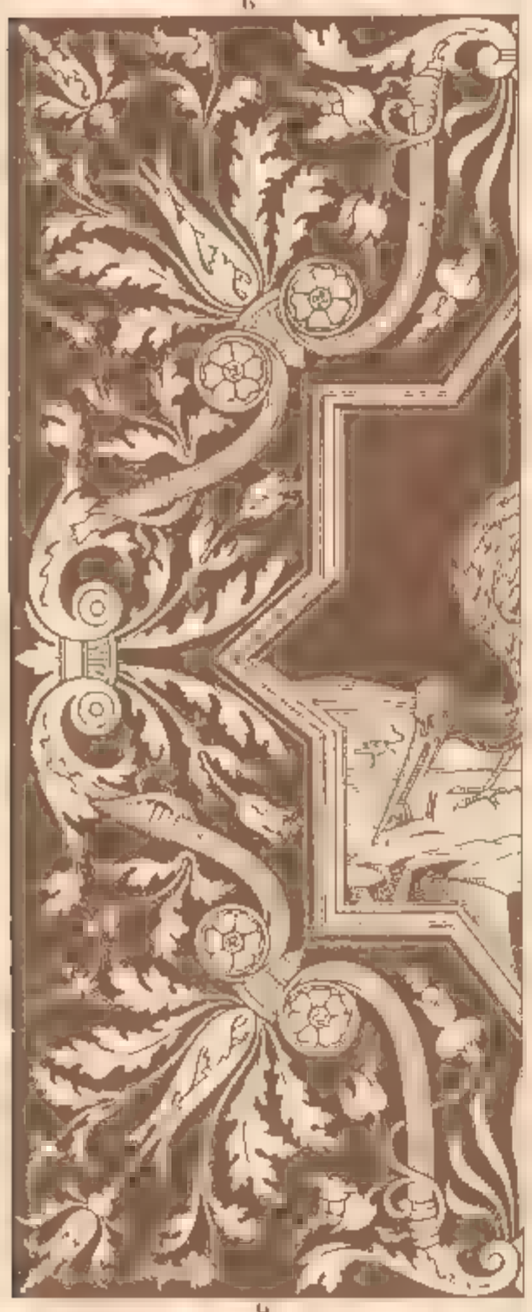

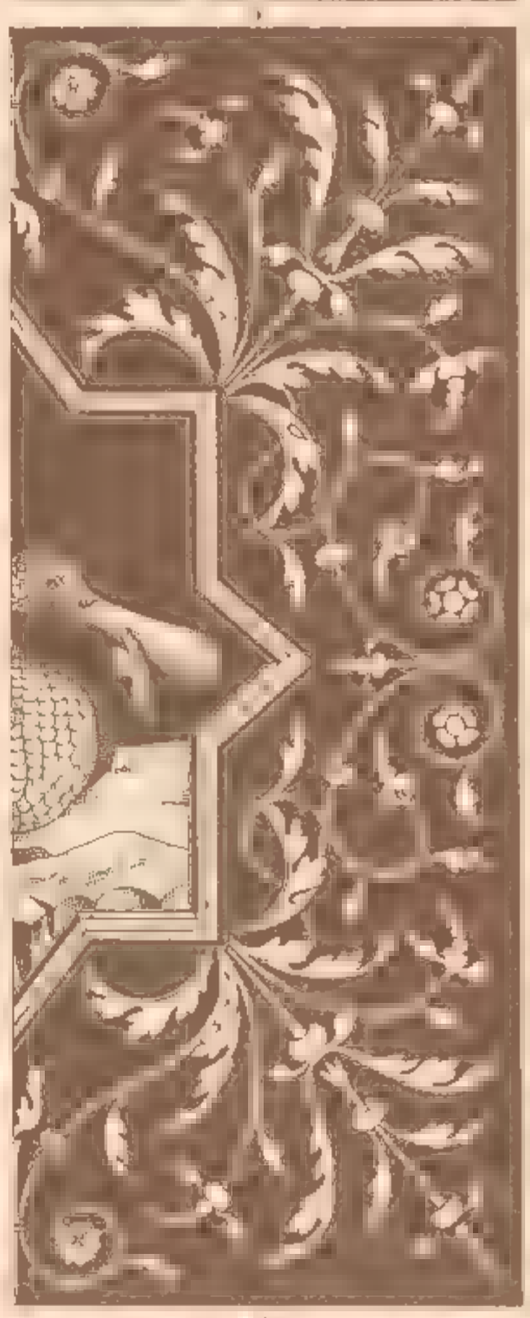

9

7

1

5

13

12

11

Tabule 53.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Intarsie.

Jako majolika tak i různé práce ve dřevě vyspěly v době renaissance k netušené dokonalosti.

A tu vedle skvostných řezeb nutno zmíniti se o „ozdobách vykládaných“, jež na rozdíl od mosaiky a taušírování zovou se „intarsie“, pokud se jedná jen o ozdoby, vykládané různobarvým dřevem, jež pak nesou název „marqueterie“, bylo-li ku ozdobám těm užito různých kovů.

Takto zdobena zprvu zejména chrámová sedadla, skříně v sakristiích a p.; v pozdější renaissanci přikročeno pak i k takovétéž výzdobě nábytku pro účely soukromé.

Strop v paláci vévodském v Mantově (1527).

Vykládané tyto práce nejsou pozoruhodny jedině způsobem svého provedení, nýbrž i přesnou svou slohovou dokonalostí.

Setkáváme se tu s ornamentem rostlinným, vasami, různými nádobami, maskami, podobami lidskými i zvířecími, později i s bohatými arabeskami, od nichž pokročeno k dekorativním motivům jen figurálním, krajinářským i ku kompositím architektonickým, jež pak prováděny v různých barvách.

Seřazení ornamentu lodyhového a mnohých zavilin bylo na plochách, pravidelně omezených, přesně symetrické. Mezi různými detaily rostlinnými setkáváme se tu opět všude a všude s akantem, jenž ovšem, jak toho povaha a zpracování ozdoby vyžadovalo, na špičkách zářezů zvláště byl přizpůsoben.

Intarsiemi jako pracemi, vyžadujícími značného času, tudy málo výnosnými, zabývali se hlavně mniši, již pak prováděli buďto kresby a myšlénky své vlastní, aneb vykládali dle vzorů cizích.)

Italské intarsie dostaly se až do Uher, kde zvlášť krásné věci pracovány pro Matyáše Korvína.

Z Italie přenesena intarsie do Německa a Holandu. I v Čechách v XVII. století (zvláště v Praze a Chebu) prováděny krásné tyto práce, z nichž zachovány až do dnes mnohé cenné památky.

Zvláštní ozdoby intarsiové prováděny byly (a to zejména počátkem XVII. století) ze sloni v černém dřevě; pak vykládány ozdoby též různými drahými kovy a želvovinou.

(V pražském umělecko-průmyslovém museu nalézá se vykládaná skříň z XVI. století s podobami čtyř evangelistů; práce norimberská.)

Vedle prací intarsiových nutno povšimnouti si i ozdob „niellovaných“, jichž rozkvět v Italii dlužno klásti do XV. století.

„Niello“, v jehož užití vynikali hlavně Peršané a Číňané, spočívá v tom, že zvláštní taveninou (stříbro, olovo, měď, — roztavené s určitým množstvím síry) roztlučenou a rozetřenou s roztokem salmiakovým vyplňovány jsou různé ornamentálné i figurálné ozdoby tlačené neb vryté (hlavně na předmětech stříbrných). — Ozdoby takto vyplněné a znovu ohřáté vynikají nad smalt tím, že se se stříbrem úplně spájejí.

Nyní razí si až k nám cestu různé předměty, způsobem tímto vyzdobené, a to nejvíce z Ruska kdež výroba tulská (tula) nabyla jména evropského.

Obr. 1. Z chórového sedadla (chrám sv. Anastasia ve Veroně). — Obr. 2. Ze sakristiových skříní v Sct. Maria in Organo tamtéž. — Obr. 3. 7. Z chórového sedadla tamtéž. — Obr. 8. Z chórového sedadla v Monte Oliveto maggiore. (Monte Oliveto, jižně od městečka Asciano ve střední Italii, bývalé opatství, se znamenitými freskami L. Lignorelliho a Soddomy.) — Obr. 9. a 10. Z chórového sedadla v Sct.

Ornament v dřevě vykládaný v chrámu sv. Petronia v Bologni (1495)

Výplň vlašské renaissance

Vlys ze dveří chrámu Madonna di Galliera v Bologni. (Vlašská renaissance).

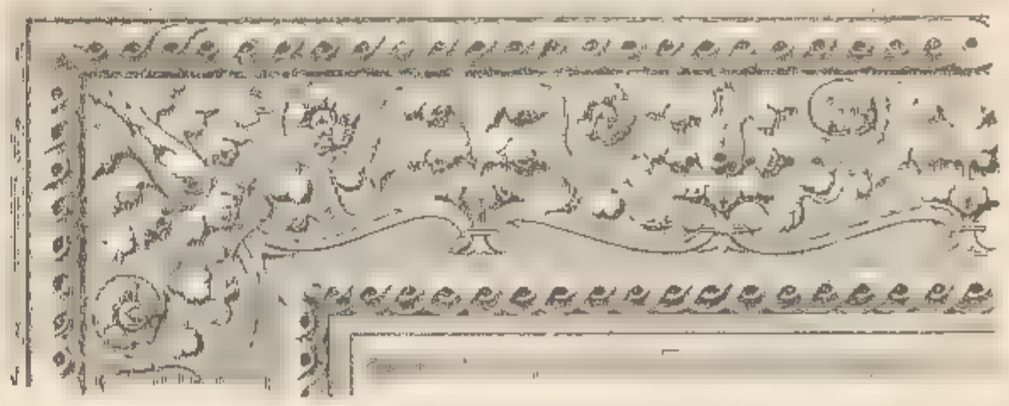

Orámování. (Vlašská renaissance)

Petronio v Bologni. (Základ středních polí černý.) — Obr. 11.—13. Z chórového sedadla v Certose u Pavie. U obr. 12. základ černý. (Certosa di Pavia, velikolepý klášter na sever od Pavie, od r. 1844. majetek národní. Vyniká stkvělou architekturou a rozsáhlostí. Jest dílem stavitelů Marca da Campione a Gamodia. Chrám i jednotlivá obydlí mnichů chovají v sobě pravé poklady umělecké.)

Dle náčrtů vládního stavitele Borkhardta ve Stuttgartu.

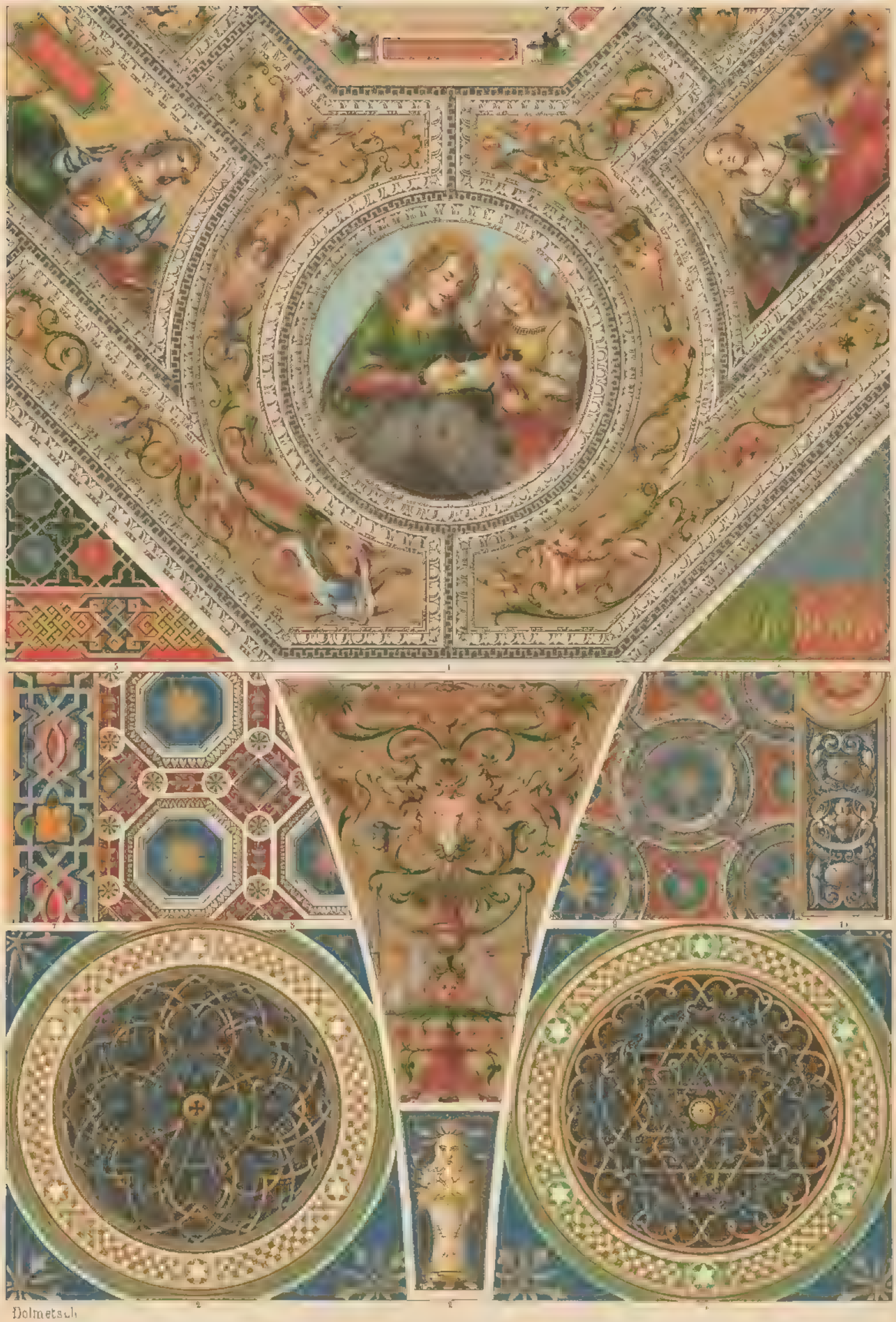

Dolmetsch

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby nástropní.

Ornament ranné renaissance, jímž vyzdobena jsou klenutí i ploché dřevěné stropy chrámů a paláců ve Florencii, Římě, Neapoli a Sieně, zvyšuje svou vzácnou ušlechtilostí a krásou mohutný dojem, jakým vnitřek velkolepých těchto staveb na oko pozorovatele působí.

Nejslavnější mistři vlašské renaissance v malbě al fresco, jako Masaccio, Fiesolle, Benozzo, Gozzoli, Dom. Ghirlandajo, Michel Angelo, Rafael, Corregio a j. současně zdobili malby své krajovým ornamentem, jehož motivy, krásám přírody odpozorované a šťastně stylisované, oživují prázdné části mezi malbami nástropními (obr. 1. a 2.).

V lemových těchto ozdobách střídají se motivy rostlinné s fantastickými podobami zvířecími, postavami lidskými, sfingami, maskami a p. Mezi rostlinnými prvky převládá nádherně stylisovaný akant renaissanční, v malebných liniích vyvinutý ze základní vlnové, spirálně končící osy ornamentu. Jasné a svěží barvy, vystupující z lehkého pozadí, zvyšují nádheru, bohatost i eleganci mistrných těchto ozdob.

Vedle těchto, bohatostí motivů i pestrou sladěností barev honosících se ozdob shledáváme se i s ornamentací úplně prostou.

Kde pak ornament nerámuje a nevěnčí zvláštní nástěnné obrazy, tu nastupuje dekorace větších ploch slohovými, přesně členěnými a rovnoměrně rozloženými růžicemi a kassetami, vroubenými jednoduchým přímo i křivočarým ornamentem geometrickým.

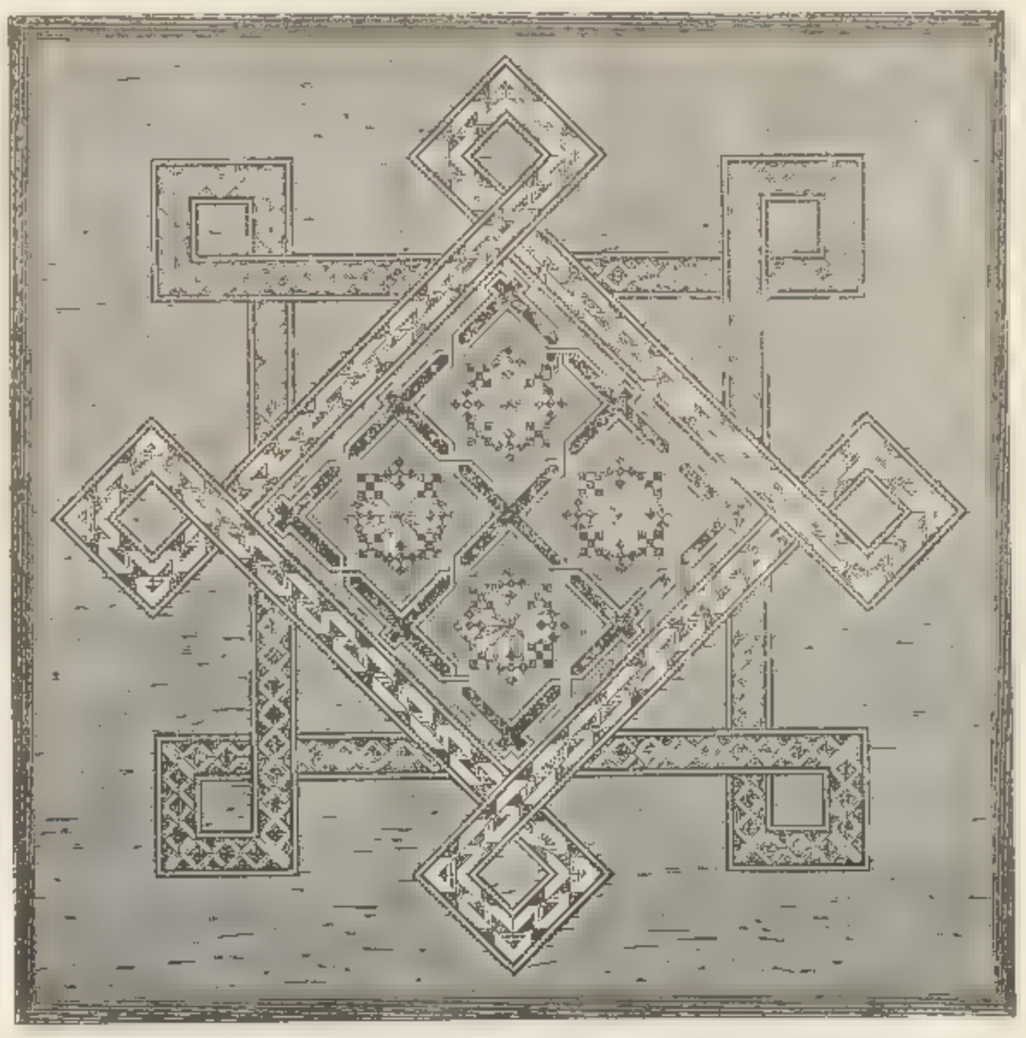

Mosaika dřevěná z chrámu sv. Anastasie a sv. Nazzara ve Veroně. (Vlašská renaissance.)

K této, v malbě prováděné dekoraci druží se i ornamentálné orámování a výplně plastické, dříve mělce, později výše modelované, jež však často malbou tak výborně byly napodobeny, že z přiměřené vzdálenosti pozorovány (obr. 1.) činí dojem polychromovaných ozdob plastických.

V obou růžicích (obr. 11. 12.), jichž původ dlužno hledati v době, renaissanci předcházející, v níž Italie vrací se k zanedbanému slohu románskému, zřejma je příbuznost s pozdější renaissancí.

Obr. 1.—4. Z klenby chóru chrámu „Sct. Maria del Popolo« v Římě. Od Pintuvicchia. (Tento italský malíř, činný v XV. století, pomáhal při výzdobě stěn v kapli Sixtinské; sa-

mostatně pak pracoval na malbách a výzdobě chrámu Sct. Maria del Popolo v Římě. Práce jeho jsou hlavně malby al fresco. Chrám Sct. Maria del Popolo založen papežem Sixtem IV. koncem XI. a přestavěn v XV. století. — Obr. 5. Meandrová přímočará ozdoba z Borgiových síní ve Vatikáně. Síně Borgia (appartemento Borgia) jsou komnaty v I. patře vlastního paláce Vatikánského, obývané kdysi papežem Alexandrem VI. (Roderigo Borgia), vyzdobené freskami, — se dvěma kaplemi, z nichž větší „Sixtina" vyzdobena je pověstnými nástěnnými malbami Michelangelovými. — Obr. 6. a 9. Vzorek z ozdob klenbových v Certose u Pavie. (Klášter Certosa z konce 14. století s kostelem,

Vnitřek chrámu sv. Petra v Římě

jenž je naplněn uměleckými poklady.) — Obr. 7. a 10. Krajové ozdoby kolem polí klenbových tamtéž. — Obr. 11. a 12. Medaillony na polích klenbových v Sct. Francesco v Lodi. (Lodi — město v Lombardsku, památné radnicí a románsko-gotickou kathedrálou z XII. století.)

Obr. 1.—4. od H. Dolmetsche, architekta v Stuttgartě a H. Weinholda, řezbáře v Drážďanech. — Obr. 5. 10. od Burkhardta, vládního stavitele ve Stuttgartě. — Obr. 11.—12. z díla „Gruner, specimens of ornamental art."

Tabule 55

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Krajky.

Krajková výzdoba, starověku neznámá, dospěla k úplné dokonalosti koncem XV. století, takže tobu odtud až do XVII. století dlužno zváti „zlatým věkem“ umění krajkářského.

V době té hotoveny krajky dle kreseb nejslavnějších mistrův (Raffael) a v cenách často závratných (na př. krajková pokrývka vévodkyně Doubairière měla cenu 100.000 K).

Vývoj umění krajkářského podporován vzácnou munificencí dvorů, hierarchií i aristokracií, a ono samo stalo se vedle krajkářek z povolání zamilovaným zaměstnáním dam i z kruhů nejvznešenějších, i hlavy korunované v to počítaje.

Jako k termínu „renaissance“ pojí se nerozlučně slovo „Italie“, tak i zde dlužno tutéž zemi a zvláště její kvetoucí dvě města: Benátky a Janov jmenovati jako místa, kde zhotovovány skvostné ruční krajky paličkové i šité, jichžto posledních vynalezení si Italové úplně přisvojují, a jichž prapůvod hledati dlužno až v říši byzantské.

Tyto šité krajky, zvané „points“, sluší považovati způsobem provedení i koncepcí ornamentálnou za nejkrásnější a nejdrahocennější. Provádění tohoto druhu krajkování jest prace dosti namáhavá. Ornament přepichuje se z kresby na pergamen, a kontury jeho obšívají se několikanásobnými nitmi. Stehy smyčkovacími pak vytvoří se různé výplně, jichž nejkrajnější stehy zachycují se pak za niti na obrysech ozdoby. Pak se ještě okrajové niti osmyčkují, a hotová práce sejme se pak přestřihánim spodnich stehů, jimiž je s pergamenem spojena.

Takto hotoví se díly krajek v délce 10–14*cm*, jež pak vespol teprvé musí býti dovedně spojovány, aby vytvořily ozdobu, ve všech rozměrech nerušenou a úplnou.

O jednotlivé části takovýchto krajkových ozdob dělí se několik krajkářek, jichžto práci jiné opět v celek spojují.

Druhů takovýchto krajek jest několik: „punto a reticella“, „punto in aria“, pak největší bohatostí a složitostí vynikající druh „punto tagliato a fogliami“ či „punto a rilievo“, provedené ve vysokém reliefu a různými stehy ozdobnými

„Punto di Venezia“ jsou drahocenné reliefní krajky benátské, u nichž jsou listy, květy a p. ozdoby s okrajem zdviženým

Výroba ručně šitých krajek italských rozšířila se po celé západní Evropě.

„Paličkované krajky“ (dentelles) provádějí se z různé látky pomocí paliček, podušky, špendlíků a podvinku zadrhováním a splétáním, postupujícim dle dobře promyšleného systému.

Z různých druhů krajek paličkovaných vynikají italské, francouzské, belgické, anglické a maltézské.

Zvláštním půvabem provedení i ornamentu vynikají starodávné paličkované práce slovanské, jaké dosud ve své ztepilé původnosti provádějí se na Slovači. V českém Rudohoří povzneseno kdysi krajkářství císařovnou Marií Teresií, a ještě počátkem XIX. století živilo se tu krajkářstvím 60.000 lidí.

Krajkový ornament přimyká se těsně ostatnímu ornamentu renaissančnímu s tím omezením, že tu užito nejvíce jen motivů rostlinných, ač tu a tam neschází ani dekorace figurální.

Obr. 1., 2. a 3. Benátská krajka. — Obr. 4., 5. a 6. Benátská krajka reliefní. — Obr. 7. a 8. Podobná krajka se vztyčenými listy. — Obr. 9. Krajka „roselina“. — Obr. 10. Krajka „punto à reticella“. (Krajky šité.) — Obr. 11. Italský „guipure“ (druh krajek paličkovaných, užívaných nejvíce v době Ludvíka XIV.). — Obr. 12. Janovské krajky kostelní. — Obr. 13. Límec z benátského guipuru. (Krajky paličkované.)

Obrazy krajek na této tabuli 55. (původem z 16. a 17. století) zhotoveny jsou dle vzorů a kopií centrální krajkářské školy ve Vídni, jež založena státem k výchově odborných učitelek krajkářství.

Tabule 56.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Výšivky a koberce.

Ve své nádherymilovnosti vyvolala renaissance různá odvětví umělecké výroby, jež vykazují práce skvostné, bohatě vypravené, a to jak látkou tak i dekorací ornamentálnou.

Zmiňujeme se tu o nádherných rouchách, látkách hedvábných, výšivkách, kobercích, řezbách, prácech klenotnických, zbrojířských a j., jež prováděny různými mistry v uměleckých dílnách na mnoha místech západní Evropy (v Praze, Kolíně n. R., Norimberce, Augsburku, dále pak v Anglii, Francii, Nizozemí a t. d.).

Zvláště pak pravými skvosty různých těchto prací stkvěly se chrámy.

Pokud výšivek a koberců se týče, provedena jich výzdoba ornamentálná týmiž motivy, jako u jiných prací uměleckých, a spatřiti tu lze často vedle něžných, svítivými barvami provedených ornamentů rostlinných i (a to zvláště často ve formě medailonů) zobrazené postavy a podoby lidské.

Dekorace koberců tkaných (pokud ovšem nejsou to tkané obrazy) vykazuje povšechně jen tvary geometrické a rostlinné, a lze tu dobře postřehnouti vliv krásných a bohatých vzorů byzantských i orientálních.

Takovýmitéž motivy stkví se výšivky, ať už provedené ploše (vyšívání nepodkládané) aneb jako „applikace“ (vyšívání podkládané), při níž kontury ornamentů vyznačovány šňůrami, prýmky, zlatem a p.

Techniky applikační u výšivek užíváno hojně jako bohaté výzdoby rouch kostelních, koberců, praporů a p.

Všecky tyto ozdoby prací tkaných a vyšívaných stkví se živými barvami, mezi nimiž arci jako znamení přepychu všude hojně užito i zlata.

Obr. 1. Výšivka z kostelního pláště z Sct. Croce u Florence. (Kdysi majetek arcibiskupa Rinuttiniho v Pise † r. 1582.). — Obr. 2. Výšivka na sametu v museu starožitností ve Stuttgartě. — Obr. 3. Na sametě vyšívaná bordura (ozdoba krajová) z mešního roucha. Tamtéž. — Obr. 4. Applikace (vyšívání podložené) na hedvábí z mešního roucha. Tamtéž. — Obr. 5. Reliefní vyšívání zlatem na hedvábí z mešního roucha. Tamtéž. — Obr. 6. a 7. Applikace hedvábná na damašku. (Damašek = vzorkovaná tkanina, bavlněná, lněná, vlněná neb hedvábná. Výroba jeho pochází z Orientu.) — Obr. 8. Kobercové okraje benátského obrazu ve Veroně. — Obr. 9. Kobercové okraje obrazu Niccola Giolfino v museu tamtéž. (Niccolo Giolfino, malíř školy benátské, nar. r. 1450. ve Veroně, † r. 1520. Tvorba jeho jeví vliv Raffaelův; maloval ve Veroně, a to opět nejvíce al fresco.) — Obr. 10. Kobercové okraje obrazu Moroniho v mnichovské pinakothéce. (Giambattista Moroni, malíř italský, nar. r. 1525., † 1578. v Bergamě. Vedle obrazů oltářních je tvůrcem mnoha skvostných podobizen a charakteristický pro cinquecentum.) (Stará a nová „pinakothéka“ v Mnichově; obě chovají pravé skvosty umělecké ze všech zemí kulturních, a to opět na prvém místě pravá unika z umění malířského.)

Obr. 1. dle nákresu Ferd. Bosche, učitele v kreslení v Ravensburgu. — Obr. 2.—5. Dle náčrtu kreslíře Haaga ve Stuttgartě. — Obr. 6. a 7. z díla „Dupont-Auberville, l'ornement des tissus.“ — Obr. 8.—10. z díla Jul. Lessinga „Staroorientálské koberce“.

12 10 11 13

8 4

5 6

K. Schaupert gezt

Tabule 57.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Sgraffito; ozdoby, vykládané mramorem; ploché reliefy.

Mezi bohatou výzdobu slohovou, níž honosily se stavby všech tří období renaissance, sluší jmenovati „sgraffito", kterážto ozdoba z Italie dostala se do celé Evropy, a v XVI. století i k nám do Čech. Jméno své nese tento způsob výzdoby průčelí staveb renaissančních od italského slova „sgraffiare," škrábati.

Ornament sgraffitový měl a má skoro vždy za účel, kresbou nahraditi a napodobiti výzdobu plastickou a nelze se naň proto jako na prostý plochý ornament dívati.

Technické provádění ozdob sgraffitových spočívá v tom, že na plochu, jež má vyzdobena býti, nanese se tmavší (barevná) vrstva malty, jež pokryje se opět jinou světlejší, neb se prostě obílí; má-li býti kresba světlá, na tmavém podkladě, tedy položí se spodní vrstva světlá a vrchní tmavší. Kresba vzniká pak tím způsobem, že se ocelovým rydlem kontura i stíny za vlhka vyškrabou tak hluboko, až pronikne vrstva spodní.

Dle toho pak jeví se ozdoba sgraffitová buďto tmavá na světlé půdě, aneb světlý ornament na tmavším barevném podkladě.

Tento jednoduchý způsob provádění ozdob sgraffitových má tu přednost, že výzdoby proti malbám a ozdobám vykládaným vynikají prostým svým konturovým rázem kresebným, při čemž možno jimi, třebas prováděny byly jen černě, bíle neb šedě (šrafováním), docíliti, — a to právě kontrasty a střídáním světlého a tmavého, — dojmu bohatnosti i mohutnosti.

Tam, kde průčelí staveb sgraffitem je vyzdobeno, zřídka kdy lze vedle téhož zříti členitost plastickou; neboť velmi zhusta bývá celá průčelná architektonika technikou sgraffitovou provedena.

Tento způsob výzdoby přenesen až do Čech, kde ze staveb takto dekorovaných, (zámek Kacerov, Nelahozeves, Litomyšl, zámek v Roudnici a Libochovicích, Vlašský dvůr v Kutné Hoře, atd.) na prvém místě jmenovati sluší palác Schvarzenberský na Hradčanech z r. 1545., kterážto vznešená stavba ve všech svých částech, a to nejen v lunetované římse a štítech, ale i po všem průčelí vyzdobena je škrábanými ornamenty (průčelí sgraffitováno jako kvádrování). Z českých vynikajících architektů, již koncem XIX. století stavby své zdobili sgraffitem, na předním místě sluší jmenovati Zeyera, jenž sgraffita svá vydal v díle „Sgraffita a chiaroscuri."

Vedle drahocenných výzdob průčelí i vnitřku staveb renaissančních užito mramoru též jako ozdoby podlah, jež vedle mosaikových ozdob lineárných, podobných těm z doby starokřesťanské a středověké, prováděna jako mramorová „intarsie" a mramorové „niëlo".

Prvý způsob výzdoby podlahové spočívá v tom, že do přiměřeně vyhloubeného základu vkládají se jinobarvé desky mramorové, tvořící pak výzdobu plochy základní (zcela obdobně vykládaným pracím ve dřevě); při mramorovém „niëlu" vyplňují se prohloubená místa červenou neb černou látkou štukovou, anebo též někdy kovem.

V barvě jsou ozdoby tyto velmi jednoduché; kresba jejich často však překročuje veškeru mez dovoleného, jak zříti možno na pověstné podlaze dómu v Sieně, jež vyzdobena bohatě různými výjevy dějinnými a perspektivní architekturou.

Ploché reliefy (basrelief), italsky „basso rilievo", jež kresbou z plochy základní jen mělce vyvystávají (oproti „vysokým" a „poloreliefům") prováděny velmi jednoduše zdrsněním plochy základní, nad níž nepatrně výše rýsoval se úplně hladce vypracovaný ornament.

Obr. 1. Sgraffito z římského domu, Via Giulia č. 82. — Obr. 2. Sgraffito z římského domu, Via dei Coronari č. 148. - Obr. 3. Sgraffito z římského domu, Vicolo Calabraga č. 31. a 32. — Obr. 4. Sgraffito z římského domu, Vigna alla via Porto Sct. Sebastiano č. 27. — Obr. 5. a 6. Sgraffito z římského domu, Borgoal vicolo dei Campanile č. 4. — Obr. 7. Vykládaná ozdoba mramorová

z dómu v Sieně. (Siena (Sena Sulia) město, založené již ve IV. stol. před. Kr. Vyniká četnými svými gotickými stavbami. Chová mnohé umělecké památky, z nichž nejznámější je dóm, budova slohu románsko-gotického. Vnitřek její okouzluje lahodnou pestrostí; vyniká tu mramorová mosaiková dlažba, azurová, hvězdami krášlená klenba, sochy a sošní ozdoby školy pisánské, kazatelna od Mikuláše Pisánského a malby školy Sienské. V kapli „la Libreria" jsou stěnomalby od Pinturicchia (1502—1506). Chová se zde též 29 velkých kancionálův (viz text k tab. 59.) s drobnomalbami a arabeskami (z druhé poloviny 15. stol.

V baptisteriu je znamenitá křtitelnice s bronzovými reliefy od Donatella, J. della Quercia, Ghibertiho a Pollajuola.

Vlastní sienská škola malířská zůstávala v mezích názorů starokřesťanských a starší techniky až do XV. století, odkud počíná nový směr vlivem Pinturicchia a Leonarda da Vinci.

Obr. 8 a 9. Vykládaná ozdoba mramorová na desce náhrobní v San Giovani e Paolo v Benátkách. (Chrám Sct. Giovanni e Paolo, gotický, nejznamenitější po chrámu sv. Marka, zbudovaný v l. 1240—1430. Je v něm několik náhrobků, z nichž vyniká dílo A. Leoparda, nejkrásnější to náhrobek benátský.) — Obr. 10. vykládaná ozdoba mramorová z desky náhrobní v Sct. Croce ve Florencii. — (Chrám sv. Kříže (Sct. Croce) na stejnojmenném náměstí, vystavěn v l. 1294—1442, proměněn je nyní v národní mausoleum, vyplněné pomníky italských velikánů a jich nejkrásnějšími díly.) — Obr. 11. Vykládaná ozdoba mramorová v chrámě „Frari" v Benátkách. („Scta Maria gloriosa dei Frari", jeden z nejkrásnějších gotických chrámů v Benátkách, dohotoven r. 1398., s mnohými poklady uměleckými. Mezi náhrobky nachází se i Tizianův, jejž zříditi dal nynější rakouský panovník r. 1852. s obrazy Tizianovými Belliniho a j. — Obr. 12.—13. Ploché reliefy z náhrobních kamenů v Sct. Maria del Popolo v Římě. - Obr. 14.—15. Ploché reliefy z náhrobku Vedraminova v San Giovanni e Paolo v Benátkách. (Náhrobek a Vedraminův († r. 1478) dílo A. Leoparda, jeden z nejkrásnějších náhrobků benátských.

Obr. 10.—13. Dle H. Dolmetsche.

Ostatní vyňato z děl: Janoni et Maceari. „Saggi di architettura e decorazione italiana." „Graffiti a chiaroscuri." Meurer: „Italské ploché ornamenty.«

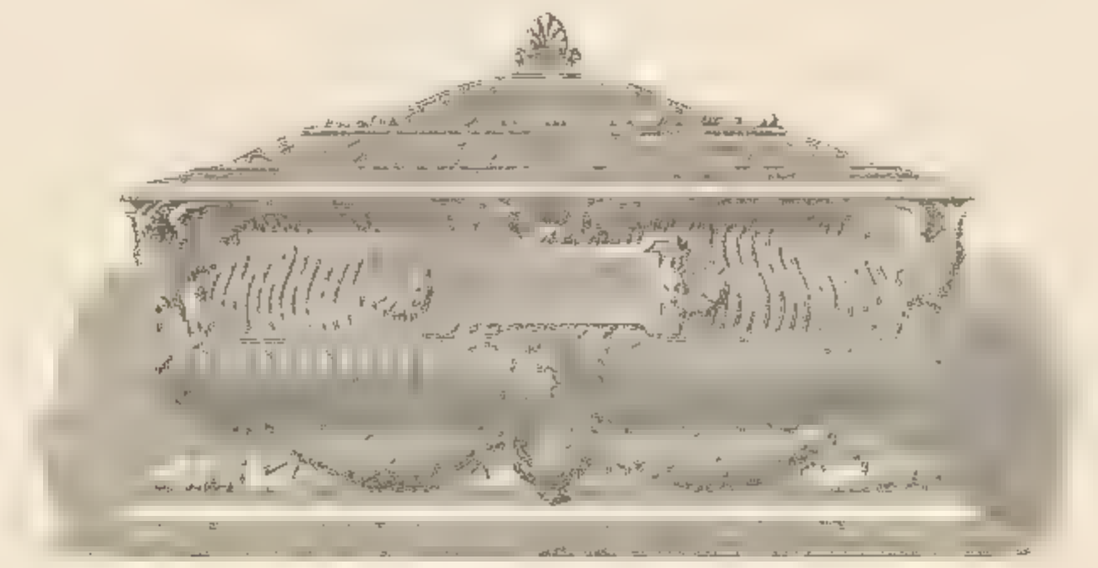

Náhrobek Montorsolia, žáka Michelangelova ve chrámu sv. Matouše v Janově (ze 16. stol.).

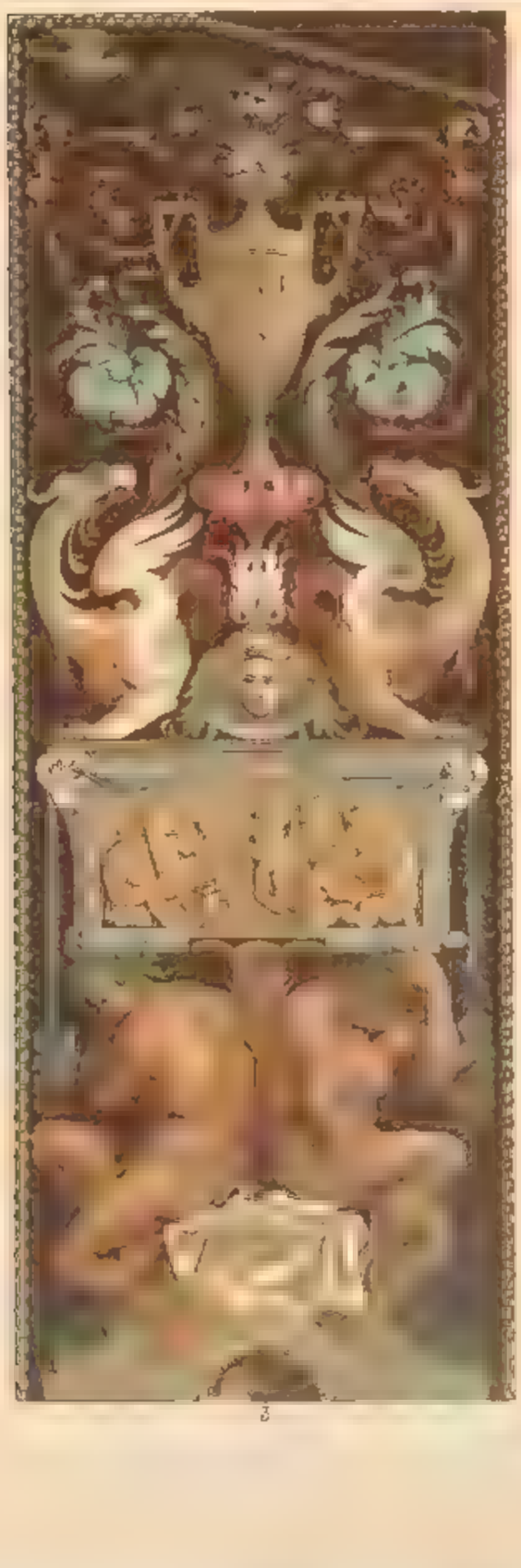

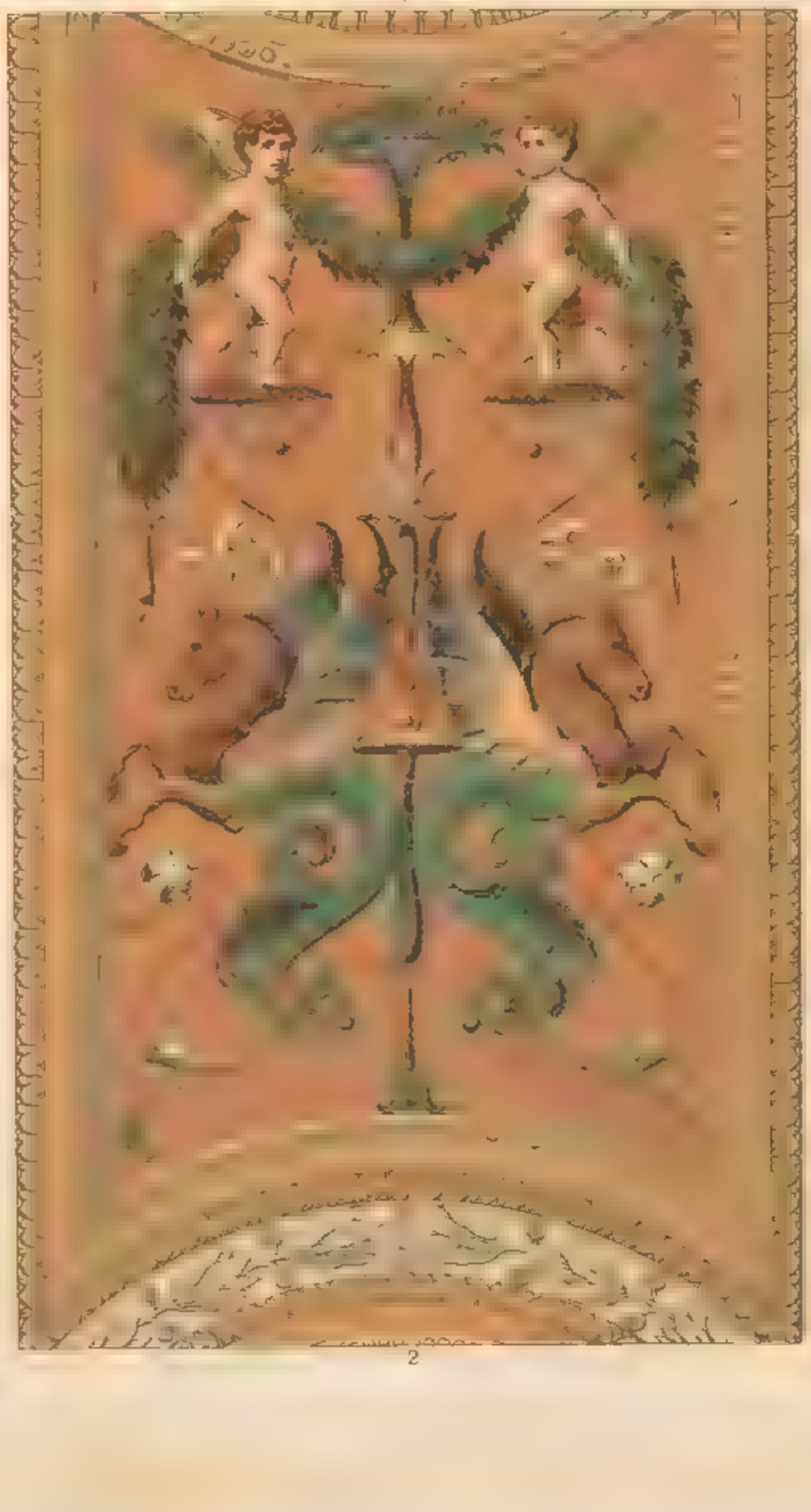

3 2 4

Tabule 58.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby nástěnné a stropní.

Veškeru bohatost a krásu, jakou se honosí vyspělá renaissance, doplňuje a vyvrcholuje malba stěn a stropů, jež vyniká nejen v předmětě samém, ale i ve způsobu provedení absolutní aesthetickou dokonalostí.

Ale nejen malba tato sama, nýbrž vše, co k ní se pojí a vzácnou její ušlechtilost doplňuje a zvyšuje, vše to ukazuje na vznešenou uměleckou posvěcenost všech těch mistrův, jichž šťastná ruka vytvořila ony divy, před nimiž do dnes v posvátné úctě sklání se všechen svět umělecký a umělecky cítící, a jež po věky zůstanou nehynoucími svědky oněch geniů, již uměním posvěceného a vznešeného svého ducha do velebných těchto svých výtvorů promítali.

A jsou to opět na prvém místě práce Raffaelovy a celé jeho školy, zvláště pak výzdoba logií Vatikánských, jimiž vyspělá rennaisance slaví pravé triumfy nade vším, co dosud podobného bylo vykonáno.

Ač snad vše, co pozorovatele v místech těch okouzluje, není vlastní tvorbou tohoto uměleckého velikána, tož i jako práce jeho žáků dýše výsostí a něhou jeho božského umění.

Raffael (Raffaëlo Santi), malíř a současně i sochař a architekt italský, nar. r. 1483. v Urbinu, † r. 1520. v Římě, žák a zároveň pomocník Peruginův, jehož vliv stále působil na vznešenou jeho tvorbu.

Jako architekt Vatikánu ozdobil malbami výše zmíněné třípatrové loggie (od r. 1515.), dekoraci štukovou těchže pak prováděl Giovanni da Udine.

Je nepopíratelno, že mocným vlivem na výzdobu tuto působilo nevyčerpatelné bohatství forem antických, zvláště z tehdy právě objevených „therem Titových“ v Římě, čehož všeho genius jeho využitkoval a nově posvětil celou svou grandiósností. Všecky tyto obrazy loggií vatikánských jsou nedostižným vzorem pro malbu dekorační, jež se tu ladně a účinně pojí s otatní ozdobou štukovou.

Sledujíce i další bohatou malbovou výzdobu Vatikánu, s podivem pohlížíme na vzácný soulad mezi obrazem a ornamentem, mezi dekorací a architekturou; zvlášť pak jímá ona jemná a čistá symfonie barev, jež tu vyniká celou svou nádherou. Hojně převládají barvy podvojné (obr. 2.)

Zvláštní harmonií barev vyznamenávají se též dekorační malby v Palazzo Doria v Janově, provedené jedním z žáků Raffaelových. Třebas nedosahovaly závratné výše dokonalosti tvoreb jeho, vynikají přece v celku i jednotlivostech vzácnou ušlechtilostí a výše již zmíněným souladem barev.

(Palazzo Doria v Janově, postavený nákladem obce r. 1522.—1529. od Montorsoliho, a to pro největšího Janovana, hrdinu Andrea Doria, otce vlasti.)

Obr. 1. Malba stropní v „Palazzo Doria“ v Janově. („Palazzo Doria“, velkolepý palác staroslavné patricijské rodiny janovské; mimo tento chová Janov ještě nádherné paláce Brignole, Spinola, Sauli, Balbi, Deferrari-Galliera, Durazzo-Pallavicini a j.) — Obr. 2. Ozdoba pilastru z logií Vatikánských v Římě. — Obr. 3.—4. Výplň okenního výklenku ve vatikánském museu.

Obr. 1. dle původ. náčrtu vlád. stavitele Borgkhardta ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato z díla: Letarouilly „La Vatikan et la basilique de Sct. Pierre de Rome.“

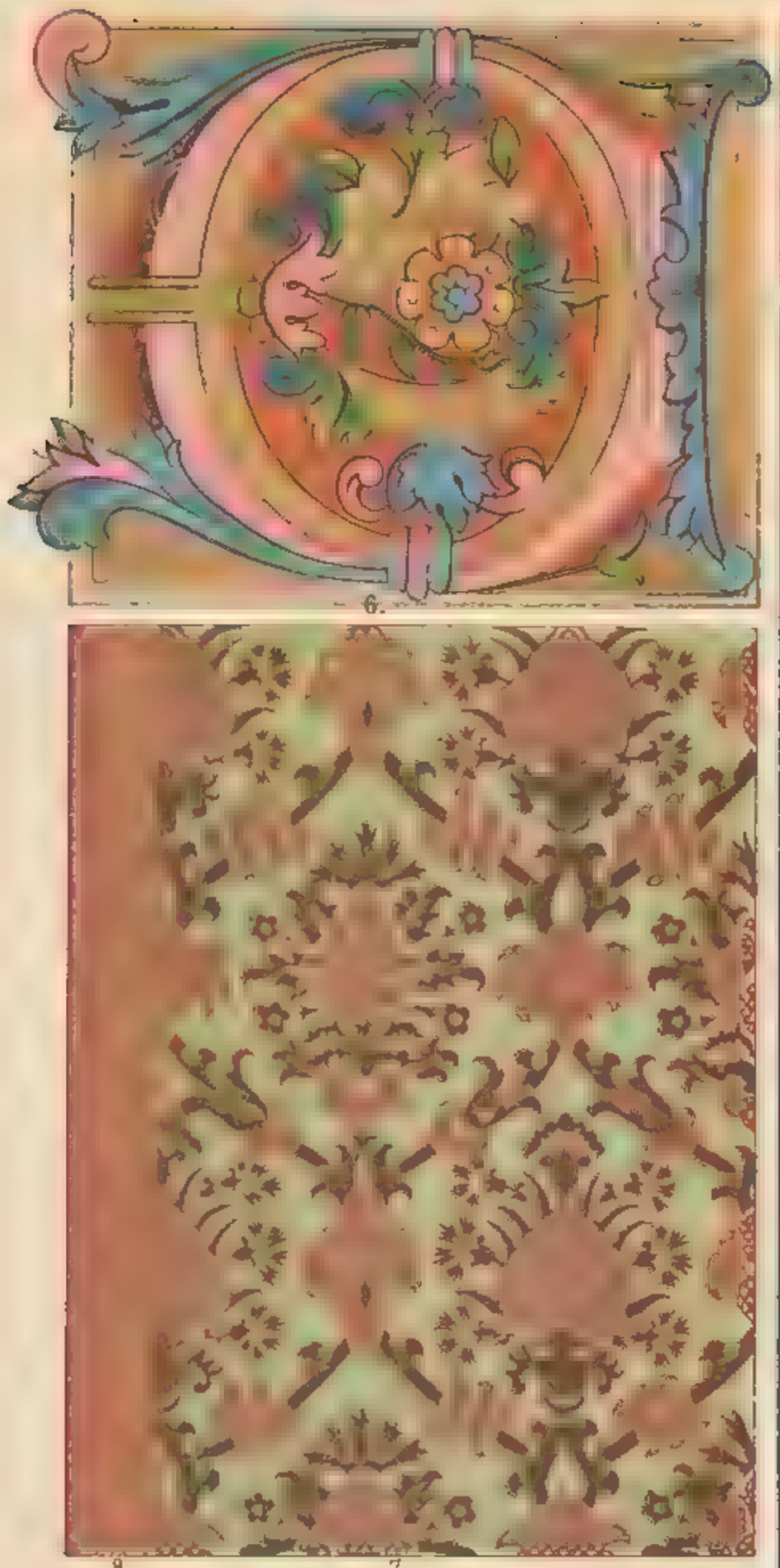

6.

8 7

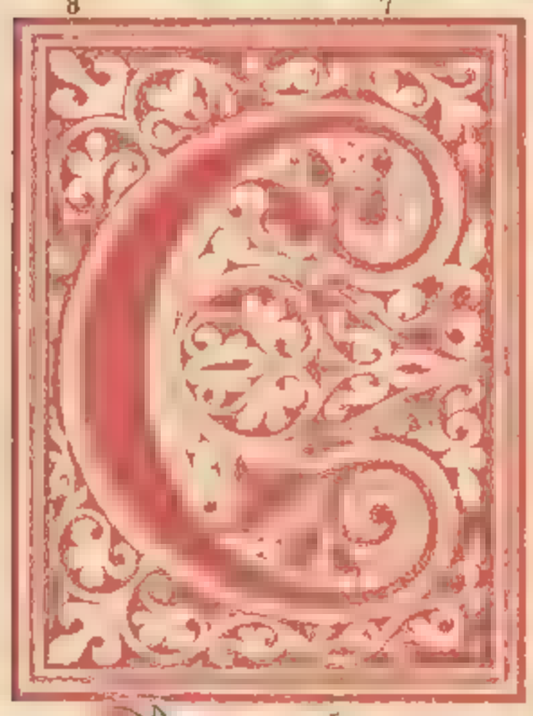

5.

3

9

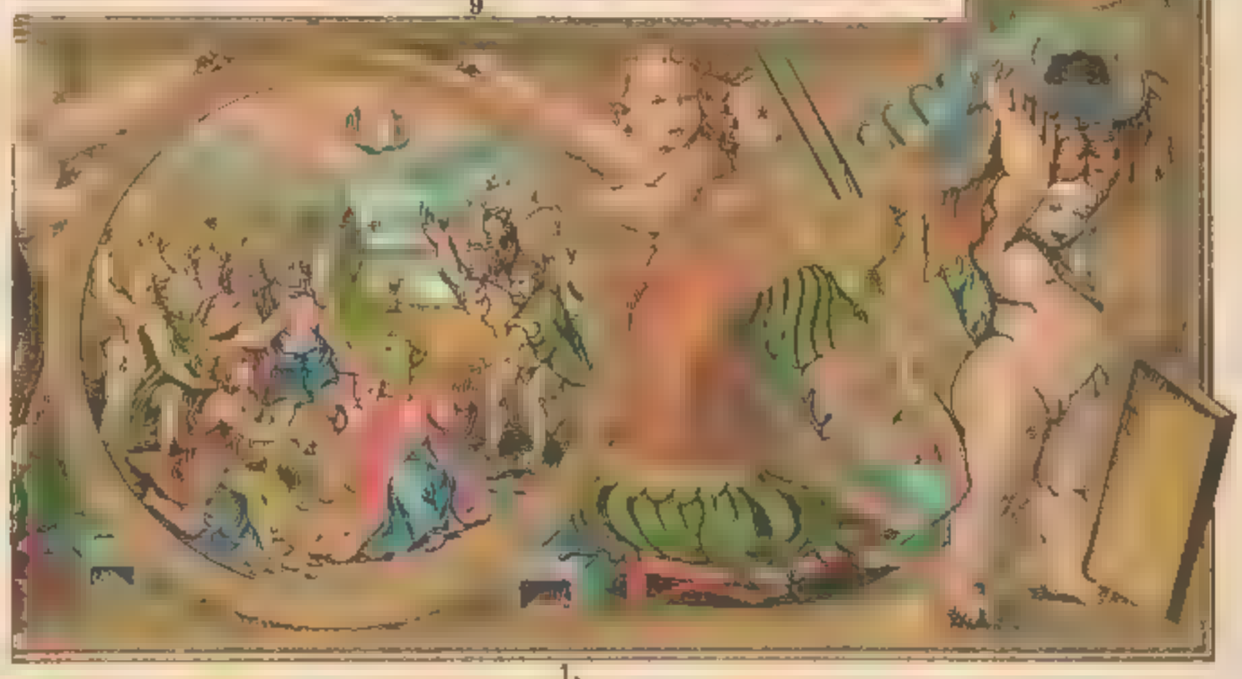

1.

2

Tabule 59.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby rukopisné, tkaniny a mramorová, mosaika.

Umění maleb rukopisných mělo v Italii sídlo své ve Ferraře, Miláně, Sieně a Veroně. Práce tyto nacházely hojné podpory dvorských kruhů; některá z rukopisných děl italských jsou značných rozměrů, jako na př. „chorální knihy veronské a sienské."

Tento obor malířství přizpůsoboval se všem obdobím umění renaissančního.

V druhé polovině XV. století pracoval italský mistr umění miniaturního Attavante degli attavanti s celou školou svou též i pro uherského krále Matiáše Korvína. I v Benátkách vyspělo umění miniaturní v XVI. století ku značnému stupni dokonalosti

Pro umění rukopisné nezůstalo bez účinku vynalezení knihtisku pomocí pohyblivého písma, jež klásti dlužno do středu XV. století. Mělo zajisté v následek zlevnění a tím i značné rozšíření děl literárních, zvláště, když tiskem možno bylo prováděti nejdříve dvojbarvé, později pak i skvostně ozdobené iniciály a listy titulní.

Vedle prvých výrobků knihtiskařských, (biblí, žaltářů, žalmů a zpěvníků kostelních, slovníků a p.) nacházíme stále ještě, jak již na počátku stati této zmínka se stala, umělce miniaturisty, již i při různých tiscích ručně iniciály ozdobovali, a titulní listy psali a barevně dekorovali.

Rukopisné památky doby té, jež honosí se krásným provedním, vykazují v ornamentálné i figurálné dokoraci své často pestrou směs motivů antických, mythologických i křesťanských. Arabesky rostlinné, jakož i listy a květy ozdob initiálek, vykazují ve své stylisaci spíše formy konvencionelní než naturalistické.

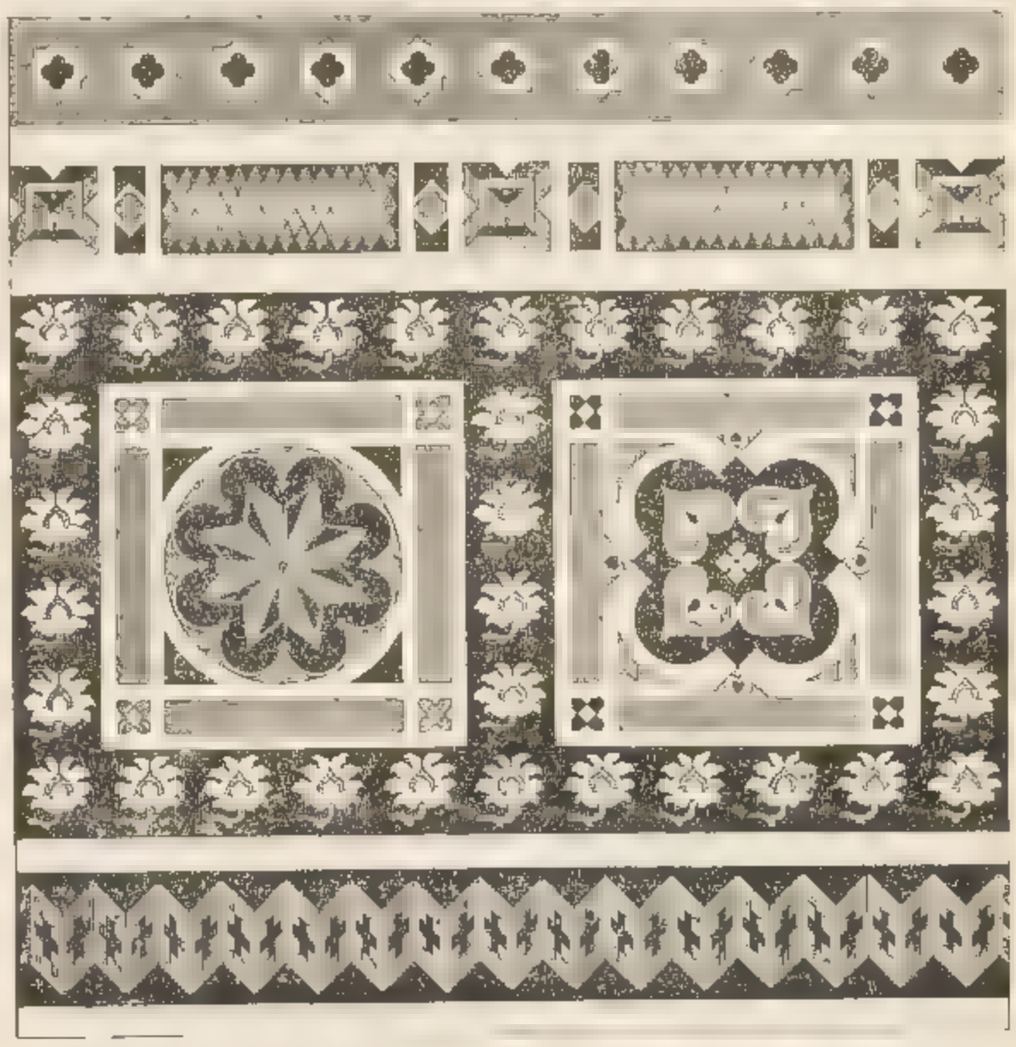

Mosaiková podlaha z mramoru v tabernakulu chrámu Or San Michel ve Florencii.

Oproti této konvencionelnosti stojí opět formou naturalisticky s největší péčí provedené mosaiky, sestavované z malých komolých jehlanů různobarvých mramorů jež zastrkovány do zvláštního tmele neb do cementové malty, a po vyschnutí leštěny.

Takovýmito mosaikovými pracemi zdobeny desky stolů, skříně, a j. v. Mosaika Florentinská provádí se do dnes touto technikou.

Největší příbuznost a podoba s motivy, jež z předchozí doby vstoupily i do renaissance, jeví se na výzdobě tkanin, jež vykazuje sice mnohé tvary, nové době i novým požadavkům uměleckým přizpůsobené, mimo ně však i takové, jež stále připomínají zálibu na vzorech orientálních.

U příležitosti té budiž zmínka učiněna o tkaných čalounech, jež zhotoveny dle kartonů slavného Raffaela na objednávku Lva X. k výzdobě Sixtinské kaple. Tkány byly v Brusselu v dílně Pietra van Aelst. Umění Raffaelovo i na těchto pracích stkví se vzácným oduševněním, uměleckou komposicí i prostotou gesta osob zobrazených. Škoda jen, že kartony k čalounům těm byly rozřezány a mnohé z nich zmizely. Některé staly se později majetkem Anglie.

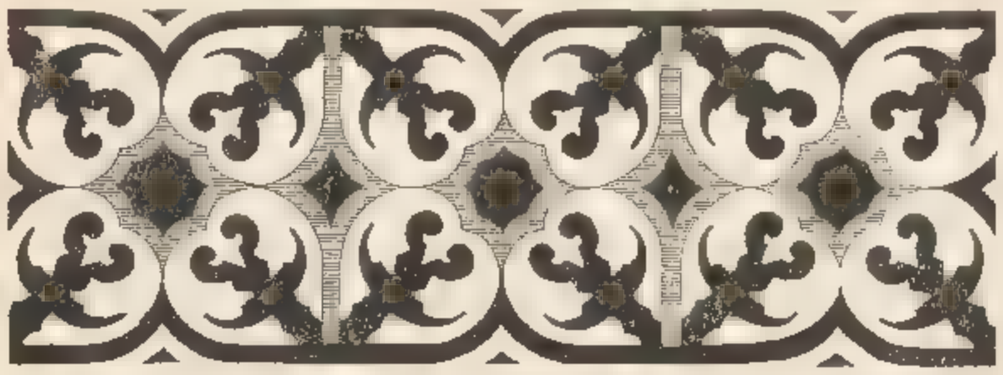

Mosaikové ornamenty z dómy sv Kříže a z baptisteria ve Florencii

Obr. 1.—6. Malby z různých rukopisů. — Obr. 7. Sametová látka z musea starožitností ve Stuttgartě. — Obr. 8. Bordura z hedvábné látky. - Obr. 9. Mramorová mosaika ze stolu v národ. museu v Mnichově.

Obr. 4. Dle náčrtu vlád. stavitele Borkhardta v Štuttgartě. — Obr. 7. a 9. Dle náčrtu kresliře P. Haaga tamtéž.

Ostatní vyňato z děl: „Humphreys a Owen Jones, the illuminating as praktised in Europe from the earliest times.“ „Wyatt the art of iluminated Books.“ „Wyatt the art of illumi- Dupont-Auberville, L'ornément des tissus.“

NEC SPE
NEC METV

Tabule 60.

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby majolikové.

Jak již na jiném místě připomenuto, odvozen výraz „majolika“ od jména ostrova Majorky (největšího z ostrovů Balearských), kde umělecké zpracování hlíny Maury v širokém rosahu bylo provozováno, a kteréžto umění odtud do Italie bylo přeneseno.

Jménem „majolika“ označuje se v užším smyslu slova fayence italská. Dnes jménem tím rozumí se jemně provedené zboží hliněné, glasurované barevně neb bezbarvě, průhledně neb neprůhledně, a pokryté a zdobené malbou pod glasurou neb i na ní.

Italové, kteří záhy stali se mistry v ovládání ciničité glasury a výrobu majolik vznesli zvláště ve druhé polovici XVI. století k nebývalé dokonalosti, postupovali dvojím způsobem: 1. Hliněné nádoby (terra cotta) po náležitém utváření vypáleny, pak do neprůhledné bílé ciničité glasury potápěny, na níž malovány pak v tonu modrém, zeleném, fialovém neb žlutém v různém odstínění ozdoby rostlinné, těla živočišná, grotesky, masky a p., načež barevná tato výzdoba znovu s ciničitou glasurou v pecích spájena.

2. Ježto pak způsob tento po dlouhou dobu byl tajemstvím několika vlašských mistrův, pomáhali si výrobci majoliky tím, že pokryli nádobu ze surové hlíny jemnou vrstvou hlíny bílé, jež pak teprve průhlednou glasurou polévána.

Jako původce a tedy i prvý, kdo pracoval ciničitou glasurou, jmenuje se slavný mistr vlašských majolik Lucca de la Robia, jenž v době rozkvětu renaissance jemnou bílou ciničitou glasuru různými kysličníky kovovými měnil dle potřeby i v různobarevnou. Zvlášť pozoruhodny jsou četné skvostné, mistrem tímto a jeho nástupci provedené práce reliefní.

Italská majolika renaissanční nevyniká a nevzbuzuje obdiv náš jedině svými ušlechtilými tvary, jimiž nad jiné toho druhu tovary vyniká, ale zajímá nás i svými malbami, jimiž je bohatě dekorována.

Pravými mistry sluší jmenovati jedny i druhé, — ony již majolikové nádoby tvarovali, i ty, již krásu jejich zvyšovali a doplňovali malbami.

Třebas že i někde dobře lze postřehnouti jakousi hromadnou řemeslnou výrobu, přece nelze žádné práci, jež vyšla z rukou mistrů italské majoliky, upříti jemné procítění, uměleckou formu i ušlechtilou krásu.

A nešetřeno tu žádného nákladu, zvláště při tehda známé munificenci vládnoucích rodin, aby výrobky ty representovaly se jako pravý výkvět i plod ušlehtilého snažení všech, kdož v době té pomáhali k rozvoji nového tohoto odvětví umění a uměleckého průmyslu italského.

Nejdokonalejšími výrobky vyznamenávala se majoliková výroba urbinská, k jejíž výzdobám malířským užito i za značné sumy získaných návrhů a původnich kreseb Raffaelových.

Barvy, jak již dříve připomenuto, užity: modrá, zelená, žlutá, oranžová i fialová.

Pesarské zboží vynikalo opět perlovými nádechy listrovými, výrobky mistra Andreola Gubbijského opět listry rubinovými, známkami to, dle nichž zcela presně rozpoznati lze různé mistry i původ té které majoliky.

Malířská výzdoba různých těch desk, talířův a p. nebyla jen ornamentálná (ozdoby lodyhové, ornamenty, jednotlivé postavy a j. v.), nýbrž užito tu i kopií (jak již zmínka učiněna při majolice urbinské) maleb a obrazův význačnějších mistrů, takže takovýmito vyobrazeními celý povrch předmětu až po samý kraj byl úplně zakryt.

Obr. 1. Dolní zakončení reliefu Madonny ze školy Robbiovy. — Obr. 2. Plošný vzorek z chrámu Sct. Maria Novella ve Florenci. (Chrám Sct. Maria Novella, dokončený r. 1470., oplývá uměleckými poklady a vyniká zvláště španělskou kaplí, bohatě vyzdobenou skvostnými freskami; Michelangelo nazýval chrám ten „svou nevěstou“.) — Obr. 3.—5. Okrajové ozdoby desk z továrny ve Faenze.

(Faenza, italské město, kde kvetla výroba zboží majolikového, jež po městě tomto nazýváno ve Francii „fayence“.) - Obr. 6. Ozdoba z vásy s uchy, vyrobené tamtéž. — Obr. 7.—9. Profilovaná výzdoba vásy, vyrobené tamtéž. — Obr. 10. Profilovaná výzdoba psaciho náčiní, zhotoveného tamtéž. — Obr. 11.—13. Okrajové ozdoby z desk, vyrobených tamtéž. — Obr. 14. 19. Ozdoby okrajové z desk, vyrobených v Chaffagiolo. — Obr. 20. Takovétéž ozdoby z Gubbia. (Gubbio, město v Italii, kde vyráběna majolika; jmenuje se tu mistr Giorgio z konce XV. století. Průmysl ten je tu nyní v úpadku.) — Obr. 21.—23. Takovétéž ozdoby z Urbina. - Obr. 24.—27. Rozličné nádoby z Urbina. — Obr. 28. Deska. Z továrny pezarské. (Pezaro, hlavní město italské provincie pezarské, kde dosud je značný počet dílen na zboží majolikové.) — Obr. 29. Krajové ozdoby na desce, vyrobené v Pezaru.

Obr. 1., 21., 22, 24.—27. dle originálů, nacházejících se v Bargellu ve Florencii. Dle snímků vládního stavitele Borkhardta ve Stuttgartě.

Obr. 2. od staveb. inspektora A. Knoblaucha v Tübingách

Ostatní vyňato z děl: 1. „Darcel, Recueil de faïences italiennes des XV., XVI. et XVII. siècles“. 2. „Waring, Art treasures of the United-Kingdom“.

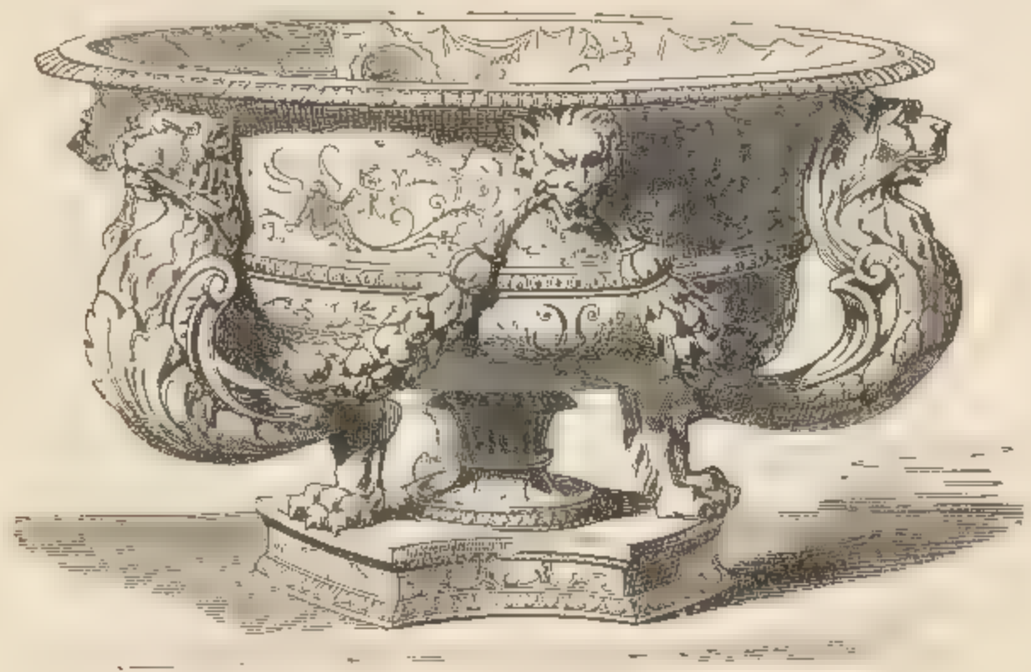

Majonková vása z paláce del Podesta ve Florencii

Tabule 61

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Plastické ozdoby mramorové a bronzové.

Netušeného a všestranného upotřebení došel ve všech obdobích renaissance mramor. Netoliko že jím (zvláště drahocennými cizími druhy) obkládána průčelí staveb a stěny uvnitř (dle vzorů byzantských), nýbrž on byl vhodným materiálem i k vytváření nádherné a naprosto dokonalé ornamentiky.

Hlavice, a to zvláště z doby ranné renaissance, svědčí o značné příbuznosti s řádem korintským; závitnice jsou tu však vyměněny tvary rostlinnými. Hojně užito též podob delfínů draků, rohů štěstěny a p.

Dveřní klepadla

Při této ornamentice hojně uplatňovala se zvláště oduševnělá invence a bohatá tvořivost mistrů renaissance.

Méně se tu setkáváme s akantem, kterého užito spíše v ornamentálném řadění. Mnohé z těchto hlavic pak honosily se i bohatou výzdobou figurální.

Vyspělou renaissancí nastává doba ještě těsnějšího přimknutí k řádům antickým, a to jak dorskému a jonskému, tak i korintskému, kteréžto všecky opět v tomto období renaissance hojně se uplatňují.

Jakož vůbec při provádění plastických dekorací, jimiž tak značnou měrou přibližovali se k antice, - projevovali vynikající výtvarníci různou uměleckou svou osobivost, — dodávajíce originelním oduševněním ornamentální tvorbě své zvláštní působivosti, — tak zvláště při ozdobách bronzových a jich modelaci shledáváme ve vytváření úplnou volnost, vyplývající jednak z individuality umělcovy a pak též i ze snahy, tvarům těm vtěliti formy dle možnosti přirozené a věrně odpozorované.

Že pak svěží vánek kouzlaplné doby té osvěžoval a províval i tvorbu uměle řemeslnou, dávaje různým oborům jejím vyspětí k netušeně dokonalosti, svědčí na tabuli této obrazy bohatě zpracovaných dveřních klepadel.

Obr. 1. Nadpraží s mramorovým vlysem v Palazzo ducale v Urbině. XV. století. — Obr. 2. Vlys z mramorového krbu tamtéž. — Obr. 3. Konsolová hlavice mramorová z chrámu Fonte Giusta v Sieně. Konec XV. století. (Z chrámových staveb sienských na prvém místě vyniká kathedrála, jejíž zdi obloženy jsou deskami černého a bílého mramoru. Podlaha provedena bohatou mosaikou. Vnitřek vyzdoben slavnými mistry Niccolou Pisanem, Peruzzim, Ducciem, Federighim a Michel-angelem. V sousedství je sál knihovní s freskami od Pinturicchia, bronzy a basreliefy. Pak chrám sv. Jana s proslulou křtitelnicí, kostel sv. Dominika s fre-

Krucifix spěžový z hlavního oltáře Certosy v Pavii, velikost 1·35 *m*.

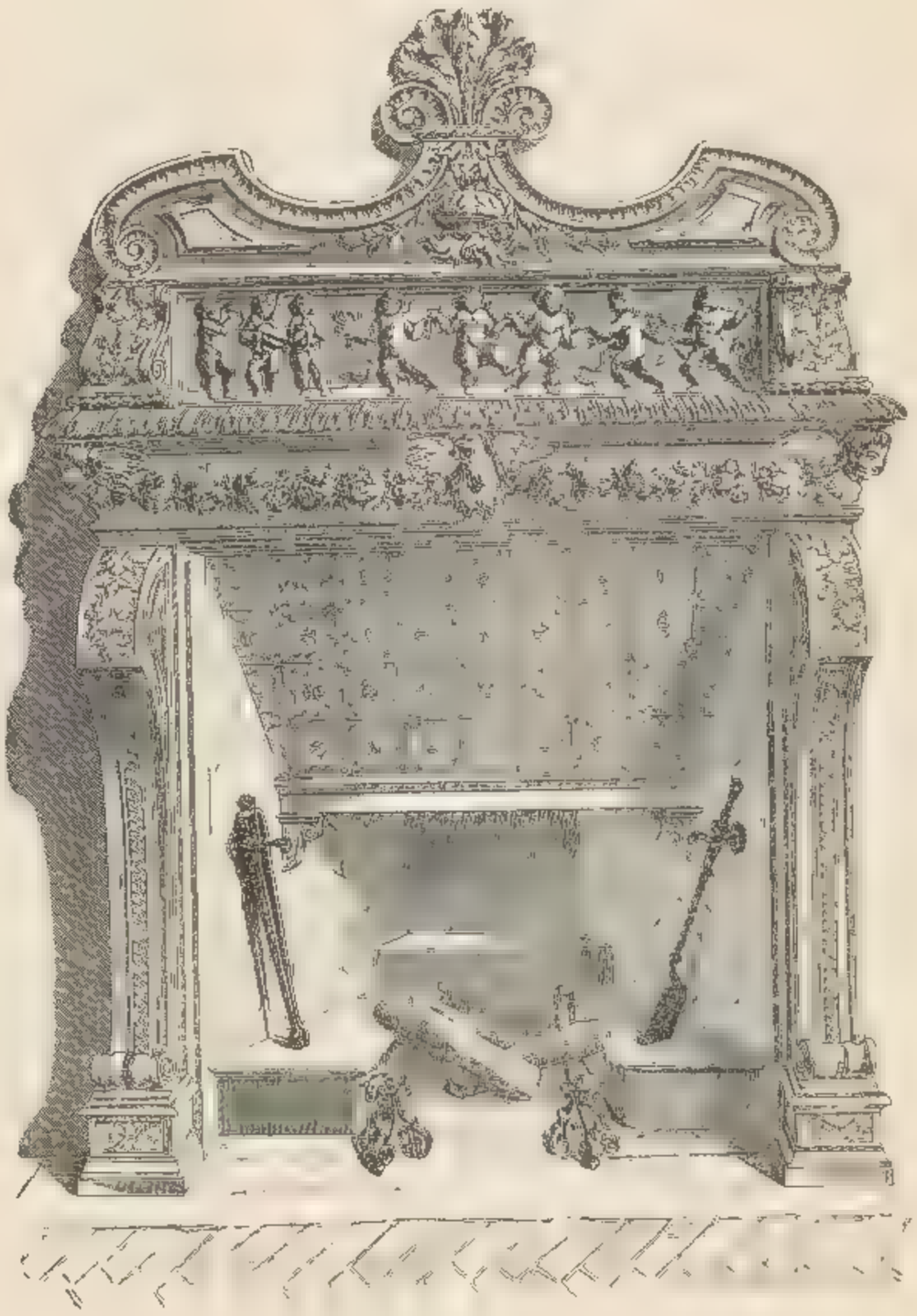

Mramorový krb v paláci »Ducale« v Urbinu (15. století)

skami od Soddomy, sv. Ducha, sv. Kateřiny Sienské a j.) — Obr. 4. Vlys z náhrobku. — Obr. 5. Bronzové orámování dveří baptisteria Sct. Giovanni od Ghibertiho ve Florencii. (Lorenzo Ghiberti, zlatník, sochař a kovolijec italský nar. 1378., † 1455. ve Florencii. Provedl postranní dvéře bronzové baptisteria, jež obsahují ve 20 polích výjevy z N. zákona, 4 evangelisty a 4 církevní otce. O druhých hlavních dveřích portálových, jím zhotovených pravil Michel-angelo, že by hodny byly, tvořiti bránu ráje.) — Obr. 6. Výplň leseny z oltáře v chrámě Fonte Giusta v Sieně. — Obr. 7. a 8. Bronzová klepadla. — Obr. 9. Hlavice z portálu ve Florencii.

Obr. 1.—8. Dle fotografických snimek; kresleno architekty Lambertem a Stahlem ve Stuttgartě. — Obr. 9. Dle Herdtleho: Die Bauhütte.

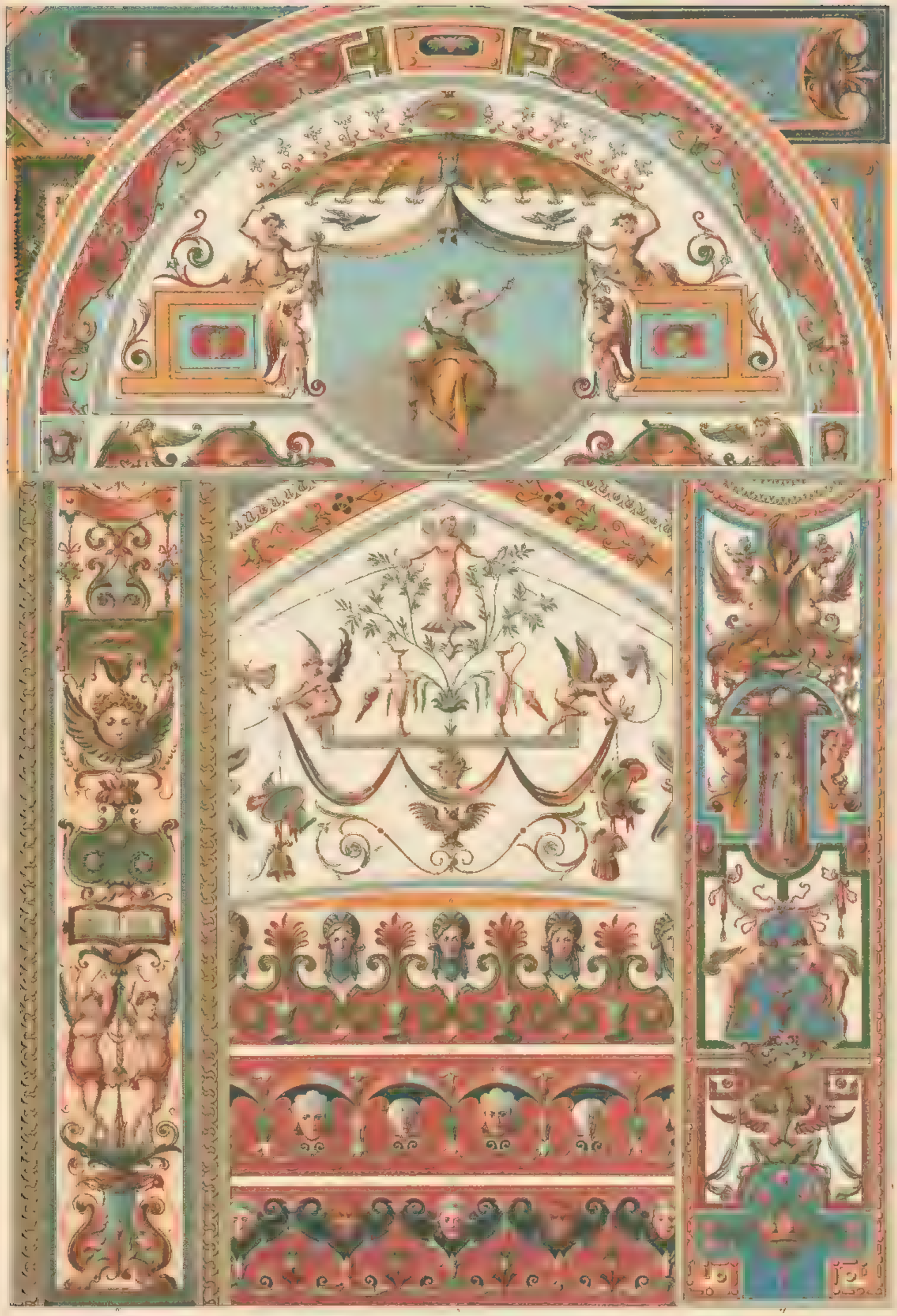

ITALSKÁ RENAISSANCE.

Malby nástěnné a stropní.

Asi v polovině XVI. století počíná třetí období renaissance, zvané „renaissance pozdní“, jinak též doba baroku.

Neshledáváme se tu více s onou naprostou přesností v řízení se dle pravidel slohových, jak tomu bylo v obou obdobích předcházejících i při všem uplatňování individuality umělcovy; jediný cíl, k němuž se tvorba doby této nesla, nebyla již absolutní krása; vše směřovalo spíše jen k vyvolání žádoucího effektu.

Zvláštnosti i bezohlednou libovůli v oboru dekorativního malířství pozorovati lze na obraze 1., 9. a 11.

Není to více něha a elegance, jež je nejvlastnějším příznakem všeho, co vytvořilo quatrocento a cinquecento; vane z ozdob těch chladný dech prosté vypočítavosti.

Vzácná ona harmonie a spojitost ozdob rostlinných s figurálními i onen jemně vytříbený vzájemný poměr barev mizí. Místo všeho toho mdle na oko působí množství úplně bílých ploch, z jichž chladu proniká zlacená neb stříbřená štukatura, níž velké plochy stěn, kleneb i stropů v různotvaré části byly rozděleny.

Rostlinná ozdoba dosti často zůstává nepropracována; její místo zaujímají prvky, z nichž se později vyvinuly tak zvané „kartuše“; ozdoba figurální pak jeví se velmi zhusta ku svému neprospěchu velmi vyumělůstkovaná.

I členitost a rozložení ornamentu na plochách, k výzdobě určených, jeví značné ústupky na úkor jednak rovnoměrnému vyvážení plochy i onomu v pravdě uměleckému podřizování se ornamentu detailům i celku architektonickému, jak jsme tomu uvykli u dekorace ornamentálné v obou předchozích obdobích renaissančních.

Srovnej též tab. 50.

Obr. 1. Oblouková lícha z vévodského sálu ve Vatikáně. — Obr. 2.—5. Jednotlivosti z Rafaelových logií tamtéž. — Obr. 6. Klenbové pole ve zřídelní síni villy „di Papa Giulio“ v Římě. (V nejbližším okolí Říma severně od Borgheské villy stojí villa „di Papa Giulio“ z XVI. století, proměněná ve státní museum italských starožitností mimořímských.) — Obr. 7.—8. Bordury nástropní v téže ville. — Obr. 9. a 10. Výplně pilastrů jedné z kaplí chrámu Sct. Maria Aracelli v Římě. — Obr. 11. Oblouková výplň z křížové cesty kláštera Sct. Maria sopra Minerva v Římě. (Klášterní chrám Sct. Maria sopra Minerva je jediný gotický chrám v Římě. Umístěn v něm mezi ostatní výzdobou bronzový Kristus od Michelangela.)

Die H. Dolmetsche.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

Tabule 63.

ITALSKÁ A FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Drahé kovy s ozdobami smaltovými.

Mluvíce o pracích z drahých kovů, máme na mysli takové předměty, jež, — vyrobeny ze stříbra, zlata a p., — byly ještě různými drahokamy, perlami a smaltem umělou rukou vyzdobeny (na př. šperky), pak drahocenné nádoby a různá náčiní, jež vytvořil umělec z různých vzácných minerálů, jako je „lazurový kámen (lazurit neb lapis lazuli, minerál barvy modré, ultramarínové; ve starověku jmenován safír)", „onyx (achát s pruhy bílými a černými neb červenými, jehož užívá se k výrobě šperků, drahocenných nádob dekoračních, bonboniér, kamejí)" a p., anebo kde hlavní tvar vyroben z křišťálového, bohatě broušeného skla a vyzdoben pak a opatřen ještě uměle spracovaným podstavcem, příklopem, uchem a p.

Mistrem ve výrobě takovýchto druhů ozdobných předmětů, spadajících do oboru klenotnického, byl v období renaissančním „Benvenuto Cellini" (1500.—1571.), sochař, spisovatel a klenotník zároveň, jenž všude uměleckými pracemi svými vzbuzoval zasloužený obdiv. Ku prácem svým studoval kresby a kartony největších mistrův italských Leonarda da Vinci a Michelangela. Obíral se zlatnictvím, ražením, ryjectvím i smaltováním a výrobou zbraní, bohatě zlatem i drahokamy zdobených.

Některé jeho věci, jež pracoval pro krále Františka I, jsou nyní v Louvru (nympha Fontainebleauská). Ve vídeňské klenotnici nachází se jím zhotovená proslulá „slánka", nádobka, okrášlená dvěma allegorickými postavami, množstvím reliefů i drobnější dekorace figurální. Práce jeho, a to zvláště klenotnické, časem byly zmařeny.

Na všech z doby té pochodících pracích klenotnických setkáváme se se vzácnou komposicí a souladem barev. Ušlechtilé linie a krásné formy bohatě uplatňovány na uchách a příklopech vzácných nádob. Bohatá výzdoba ornamentem vegetabilním, postavami lidskými i zvířecími v umělém složení a bohaté spletitosti má tu převahu nad ozdobami geometrickými.

Působení italských mistrů tohoto oboru umění, již do Francie byli voláni, bylo toho příčinou (Cellini sám povolán ke dvoru francouzskému, pracoval ve Fontainebleau), že renaissance francouzská ve formách svých i dekoraci, a to aspoň v XVI. století, při pracích klenotnických italskému slohu těsně se přimyká.

Toto vtělení forem renaissančních nebylo dílem jednoho dne a roku; naopak, zvolna jen nabývalo půdy tam, kde stála kolébka gotiky.

A proto zcela dobře jsou vysvětlitelny při těchto výrobcích francouzských záběhy do gotiky, jež, možno ovšem, že snad u mnohých výrobků klenotnických z pod rukou umělce francouzského vytryskly samovolně.

Obr. 1. Vrcholná ozdoba z oltářku v Galerii d'Apollon v pařížském Louvru (práce italská). — (Galerie d'Apollon nese jméno po obraze Eug. Delacroixe. Jest nejskvostnější z celého Louvru. Jsou v ní umístěny drahocenné sbírky klenotů, smaltů a p., démant Regent v ceně 15 mil. franků a klenoty korunní.) — Obr. 2. Část nádoby z „lapisu lazuli" v Galeria degli Uffizi ve Florencii. (Obrazárna „Galeria degli Uffizi" předvádí ukázky malířství italského z doby nejvyššího rozvoje zároveň s některými vzory škol cizích; jest v ní umístěno též několik skvostných antických skulptur.) — Obr. 3. Víko na křišťálové misce ze smaltovaného zlata. Tamtéž. (Práce italská. — Obr. 4.—5. Závěsky od Benvenuta Cellini (práce italská). — Obr. 6.—8. Závěsky od neznámého mistra (práce francouzská). — Obr. 9.—10. Ucha z nádob v Galerii d'Apollon v pařížském Louvru (práce francouzská). Obr. 11.—12. Masky na štítě. Tamtéž. Práce francouzská. — Obr. 13.—14. Noha a horní část nádoby na vodu. Tamtéž. Práce francouzská. Obr. 15. 19. Bordury z různých nádob v téže sbírce (práce francouzská).

Obr. 2. a 3. Dle snímků vlád. stavitele Borkhardta ve Stuttgartě. — Obr. 10., 13., 14. a 19. Dle vyobrazení továrníka nábytku C. Bauera v Biberachu.

Ostatní vyňato z děl: Dalloz, le trésor artistique de la France. — Daly, revue général de l' architecture et des travaux publies. — Labarte, histoire des arts industriels au moyen âge et à l'époque de la renaissance.

IN
MORTE
VITA
INME

Tabule 64.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Ozdoby typografické.

Francouzské tisky, — zvláště pařížské a lyonské, již koncem 15. století těšily se zvláštní oblibě a všeobecné pozornosti pro pečlivost a krásu provedení. Svéráznými zvláště v užití initiál a ozdobných linek však staly se teprve tehdy, až originelní svou knižní ornamentikou ukázal Tory, že Francouzům nikterak není potřebí onoho otrockého lpění na vzorech italských, a možno tvrditi, že se mu podařilo, francouzské umění knižní z tohoto podruží vymaniti.

Dlouhou dobu až do 16. století byla to gotika, jež vzory svými vedla tuto ornamentiku. Ještě ani pak, kdy cestováním a studiem v Italii a pak mnoha cizími mistry slavila renaissance vítězný svůj vstup na půdu Francie, nemůže býti řeči o nějaké původní renaissanční ornamentice francouzské; neboť vše tvořeno opět dle vzorů vlašských, ano i německých (obr. 1.).

Teprve od r. 1520. znamenati lze jakýsi obrat, jejž přivodil zmíněný již umělec Tory.

Ornamenty jeho, nejvíce květiny a úponkové ozdoby s listy ve spojení s výzdobou figurální provedeny prostými ladnými liniemi, u initiál nejvíce bíle na černém podkladě a beze všeho stínování (obr 2.). Způsobem tímto upomíná na manýru vlašskou.

Dlouho po smrti jeho žilo a ještě nástupcům v další cestu svítilo vzácné jeho umění a ztepilé jeho formy ornamentálné. Leč i po tomto umělci francouzském stále ještě patrným zůstal vliv Italie, čehož jasným a nepopíratelným svědkem jsou jednak postavy dětí a potom i počátečné písmeny, jež jakoby přímo od italských mistrův byly provedeny (obr. 14.).

Zvláštní něha a ztepilost tvarů, níž vyznamenával se renaissanční ornament francouzský, zírá z obr. 9. –11., jež i na arabskou ornamentiku upomínají, jako opět obr. 2. na vzory gotické. Jaká byla v době té výzdoba titulních listů knižních, anebo jak zdobeny byly celé stránky knih, ukazuje obr. 4.

Obr. 1. Písmeno z doby Ludvíka XII. od Toryho. — Obr. 2. Písmeno z doby Františka I. od Toryho. — Obr. 3. Písmeno z doby Františka I. od Claude Garamonta. (Claude Garamont narozen koncem XV., zemřel l. 1561. v Paříži. Náleží mezi nejlepší ryjce a písmolijce francouzské. Po něm pojmenován jeden druh písma „garmond“.) — Obr. 4. Kartuše z doby Jindřicha II. od Jean Goujona. (Jean Goujon nar. v Normandii zemřel asi r. 1568. v Bologni, dvorní sochař a architekt francouzský, jenž byl účasten při stavbě Louvru.) — Obr. 5. Písmeno z doby Jindřicha II. od Jean Goujona. — Obr. 6. Písmeno z doby Jindřicha II. (ze školy Salomona Bernarda). — Obr. 7. - 8. Písmeno z doby Jindřicha II. Obr. 9.—11. Orámování z doby Jindřicha II. od Petit Bernarda. – Obr. 12. Písmeno z doby Jindřicha III. od Jana Tornesia. Obr. 13. Písmeno z doby Jindřicha IV. — Obr. 14. Písmeno z doby Ludvíka XIII.

2 3

Tabule 65.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Tištěné vzorky a výšivky.

Jménem „tištěné vzorky“ značí se potiskování různých druhů látek ornamentálným motivem, stále se opakujícím, aneb „vtlačování“ takovéhoto vzorku.

Potiskování v době nynější děje se měděnými válci, na nichž vzory jsou vyryty, a tisk těchto koná se najednou třebas i ve dvanácti barvách.

U obr. 1., 2. a 4. jest vzorek dosti vypuklý, kdežto u obrazu 3. obrysy téhož jen nepatrně ze základní plochy vynikají.

Na pozdní dobu vzniku těchto kreseb ukazuje jednak trochu drsně provedený akant v obr. 1. a 4., libovolné seřazení dekorace v obr. 1. a pak přeplnění v obr. 1. a 3.; naproti tomu jednoduchá a u porovnání s předcházejícím ušlechtile provedená výšivka (obr. 5.) prozrazuje spíše spojitost s antikou.

Obr 1., 2. a 4. Ražený vzorek reliefní. XVII. století. — Obr. 3. Ražený vzorek plochý. — Obr. 5. Okrajová ozdoba vyšívaného koberce v „Musée du Louvre.“ XVI. století. Základní vzorek tohoto koberce uveden na tabuli 64. Na všech těchto obrazech (1.— 5.) žlutá barva zastupuje zlato.

U obr. 3. je v originále místo červené barva šedě fialová. — Obraz 4. reprodukován dle originálu, jenž jest majetkem H. Dolmetsche ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato ze spisu: Lièvre, les arts decoratifs à toutes les èpoques.

Tabule 66.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Malby kobercové.

Záliba v kobercovité malbě stěn a prostor, obývání určených převzata byla a přešla z gotiky do renaissance. Tento gotický původ proniká vzdor různému upotřebení forem antických; anebo jsou to opět záběhy do vzorů orientálních (srovnej tab. 2. a 7.), které zbraňovaly, aby v oboru tomto vyhránil se čistý sloh renaissanční. Malba stěn prováděna byla tak, že ve dvou dolních třetinách užito bylo plnějšího a těžšího, v horní třetině pak jednoduššího a lehčího vzorku (srovnej obr 3. a 4.).

Užito-li ornamentu lodyhového, jest tento vždy důkladně stylisován; v ornamentálné této výzdobě čelné místo zaujímají monogramy panovníků (velká písmena latinky, dříve zdobená, později hladká), koruny, pak též často lilie jako odznak Francie.

Barev užito bylo nejvíce lomených. — Též i zlata upotřebeno hojnou měrou.

Obr. 1.—9. Vzorková malba kobercová v zámku „Blois“ z dob Františka I.

Vyňato z díla: Le Nail, Le château de Blois. (Blois, prastaré místo, zvané druhdy Blesae, bývalé hlavní město hrabství Blesoix, sídlo hrabat Bloistských, pak majetek rodu Châtillonského, na konec přešel v držení francouzského rodu královského. Stavbu nového zámku začal Ludvík XII., a pokračoval v ní jeho následník František I. Tím stal se zámek Blois vynikajícím politickým dějištěm francouzským, až po spustnutí svém stal se majetkem městským, a od r. 1845. počato s jeho restaurováním.)

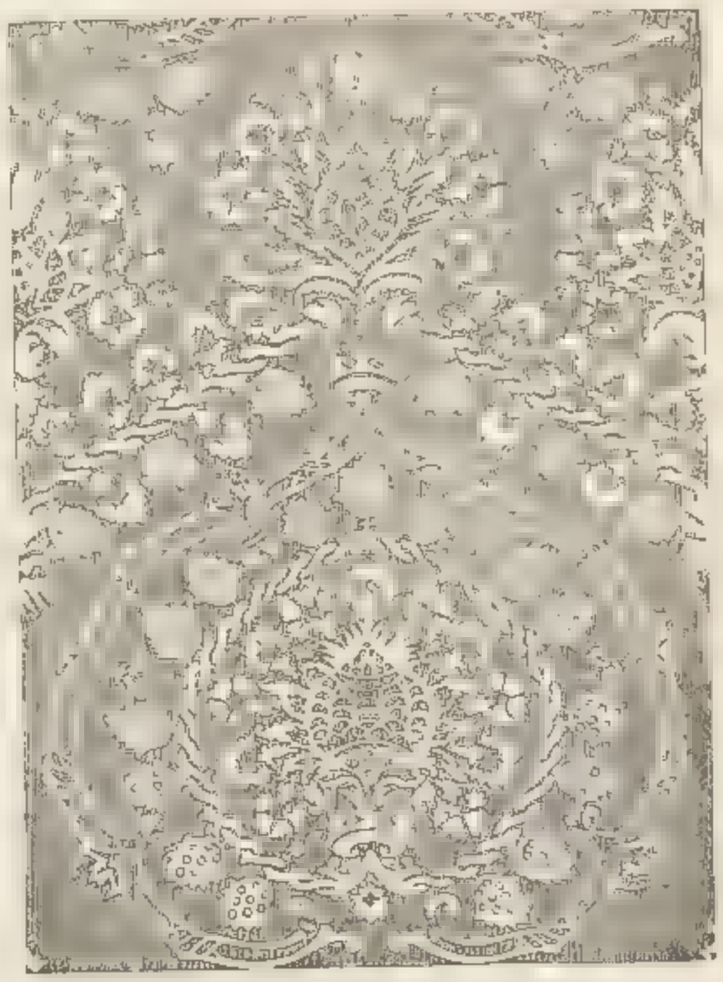

Látkový vzorek z 15. stol.

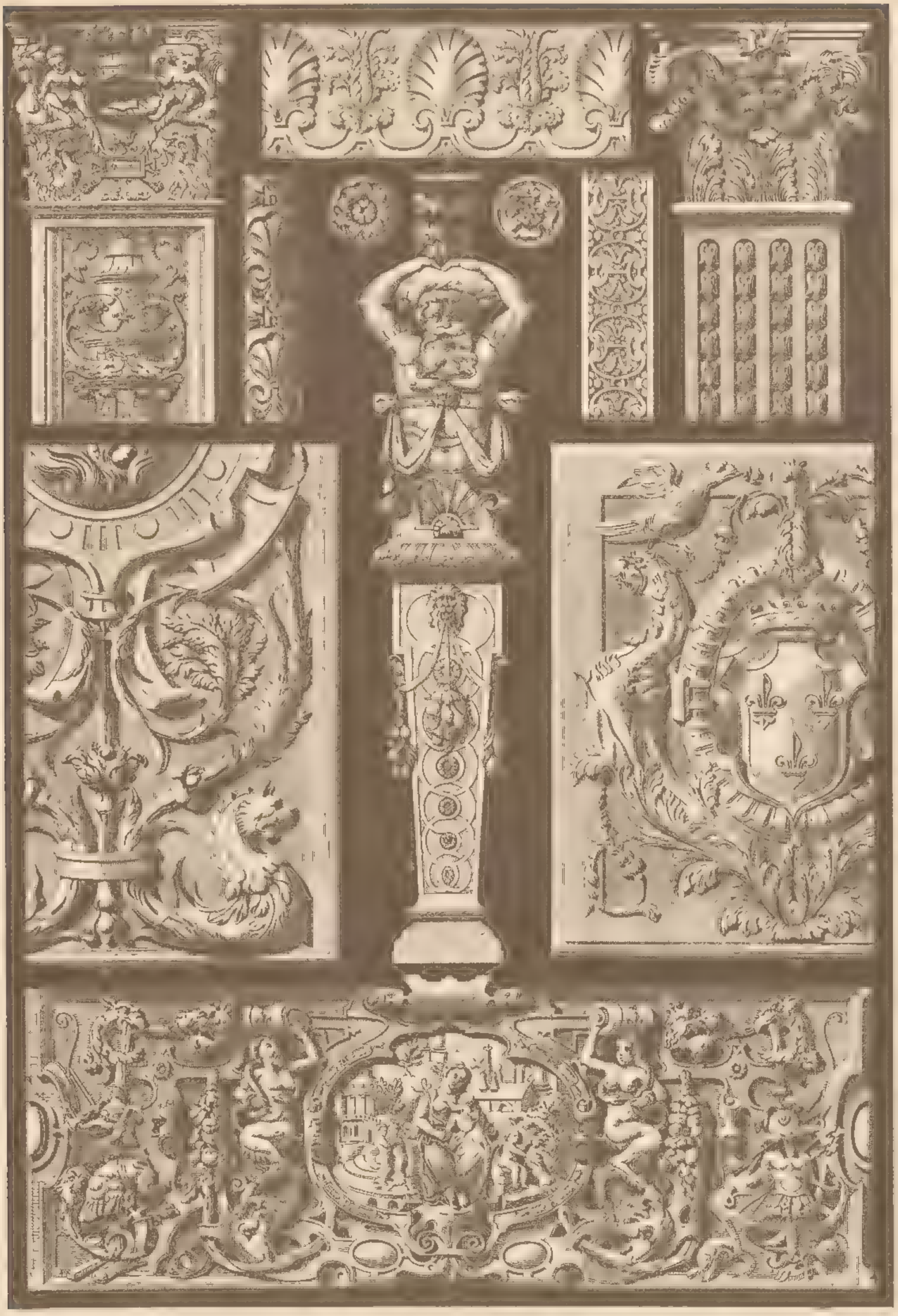

Tabule 67.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Plastické ozdoby ze dřeva a kamene.

Možno-li mluviti o některé umělecké technice, že v renaissanci dospěla na výši své dokonalosti, je to zajisté řezbářství a po něm i plastika prováděná z kamene.

Hlavní látkou, z níž se bohatá ornamentálná výzdoba plastická prováděla, byl mramor, jehož užito k nejrozmanitější dekoraci fasád i vnitřku.

Řezbářství v období renaissančním, jež vyvíjelo se za součinnosti umělce i architekta, stalo se nezbytnou součástí všeho vnitřního bohatého slohového vyzdobeni.

Ve Francii obě tyto techniky vykazují práce, prostší cizorodých motivů a invencí než v kterýchkoli jiných oborech.

Zvláště vyniká tu jemným a ušlechtilým provedením ornament ve formě vysokého reliefu (hautrelief) i relief plochý či nízký (basrelief).

Jako ornamentu užito tu něžných motivů rostlinných, promísených s motivy živočišnými, k nimž hojnou měrou družily se kartuše (štíty s podobiznami, znaky, monogramy, nápisy, hesly, čestnými tituly a p.) v nejrozmanitějších formách.

V ranné renaissanci, kde objevily se kartuše (tvary, vzaté z erbových štítů) jako nový motiv dekorační, jsou tyto tvořeny formou jednoduchou, jež později ustoupila provedení bohatšímu s mnohými polorozvinutými i zavíjejícími se ozdůbkami.

Nadokenní římsa a vlys z Louvru pařížského z dob Jindřicha II. (V polovici 16. století.)

Jako v renaissanci italské i zde hojného užití a uplatnění dochází akant, jenž tu v lehčích, jinde opět v hmotnějších formách se objevuje.

Pilastry a sloupy zvláště po celé délce dříků též bohatě vyzdobovány. Hlavice vykazují často prazvláštní ornamentálné komposice, sic často přeplněné, nepostrádající však na mnoze zvláštního půvabu.

Obr. 1. Pilastrová hlavice z krbu v hotelu Lasbordes v Toulouse. Z doby Františka I. — Obr. 2 Řezaná výplň z nástěnného tabulování galerie Františka I. v zámku ve Fontainebleau. (Zámek ve Fontainebleau (jihovýchodně od Paříže) skládá se z pěti budov s 1000 komnatami. Původ jeho klade se až do r. 998. František I. zřídil tu galerii, k níž Jindřich II. připojil ještě galerii novou.) – Obr. 3. Řezaná výplň ornamentálná ze dveří justičního paláce v Dijonu (z dob Františka I. až Jindřicha II.). (Dijon, bývalé hlavní město Burgundska, vyniká četnými starými budovami, jako gotickou kathedrálou, kostelem P. Marie s nádherným průčelím, chrámem sv. Michala, zbytky kartuziánského kláštera, gotickým zámkem, palácem vévod burgundských a zmíněným soudním domem.) – Obr. 4. Ozdoba z kaple zámku v Anetu (z dob Jindřicha II.). (Anet, městečko ve francouzském departementu Eurect Loire.)

Obr. 5. Ozdoba z orámování okenního v Louvru v Paříži (z dob Jindřicha II). Obr. 6. Růžice (ze dřeva) z galerie Jindřicha II. v zámku ve Fontainebleau. — Obr. 7. Růžice z krbu v zámku v Anetu. — Obr. 8. Herma (sloup s hlavou Hermovou. — postava, jejíž dolení část těla přechází v podstavec v podobě převráceného komolého jehlance) z hotelu d'Assezat v Toulouse (z dob Jindřicha II.). — Obr. 9. Výplň, ozdoba krbu v museu v Hôtel de Cluny v Paříži (z doby Jindřicha II.). (Hôtel de Cluny, řádový palác v Paříži z r. 1480., přeměněný v museum se sbírkami uměleckých předmětů středověkých; od r. 1842. majetek státní.) — Obr. 10. Řezaná výplň dveřní z kaple u zámku v Anetu (z doby Jindřicha II.). — Hlavice z baptisteria Ludvíka XIII. v zámku ve Fontainebleau.

Ornamenty Filippa Brunellesca. (18. stol.)

Dle fotografií a z děl: Sauvageot, palaes, châteaux, hôtels et maisons de France du XV. au XVIII. siècle. — Daly, molifs historiques d'architecture et de sculpture d'ornement. — Pfnor, monographie du Chateau d'Anet. — Pfnor, monographie du Palais de Fontainebleau.

Tabule 68.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Malby nástropní.

Při rozčlenění a výzdobě dvoran a celém vnitřním zřízení staveb renaissančních pravili jsme již, že zřejma byla snaha po celkové úměrnosti a ladném umístění rozložení bohatých detailů ornamentálních a dekoračních vůbec.

Totéž pak platilo o bohaté plastické i malbové ozdobě stropů, jež byly klenuté neb rovné, tyto pak vyzdobeny kassettami anebo pokryty trámovím.

Na tabuli této jedná se jen o tyto poslední, jichž charakter nanesenou barvou plně byl zachován.

Každý trám je opatřen zvláštní malbou; všecky pak tvoří dohromady vzorek, jenž se pravidelně opakuje (obr. 1., 3. a 5.).

Postranní plochy trámové provedeny jsou pravidlem jednobarevně. Zvláštní bohatou výzdobou po stranách i na spodní ploše opatřeny jsou podvlaky (obr. 2., 4. a 6.—8.).

Ornament rostlinný, pokud je ho při těchto malbách užito, rázem svým vrací se a ukazuje k starověku; i výzdoby figurálné užito tu hojně.

Obr. 1. a 3. Malby dřevěných trámových stropů v zámku v Blois (z doby Františka I.). — Obr. 2.—4. Malby podvlaků na těchže stropech. - Obr. 5. Malba dřevěného trámového stropu v zámku Widevillském (z dob Ludvíka XIII.). — Obr. 6., 7. a 8. Malba podvlaků na témže stropě.

Vyňato z děl: Daly, Motifs historiques d'architecture et de sculpture d'ornement.

Le Nail, Le château de Blois.

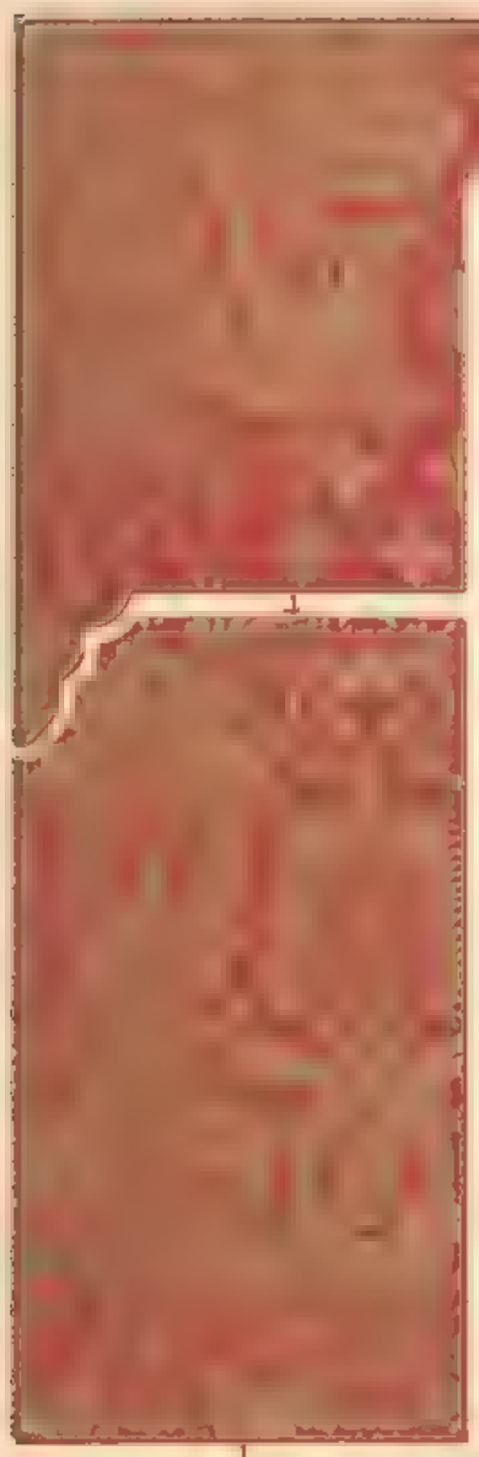

1

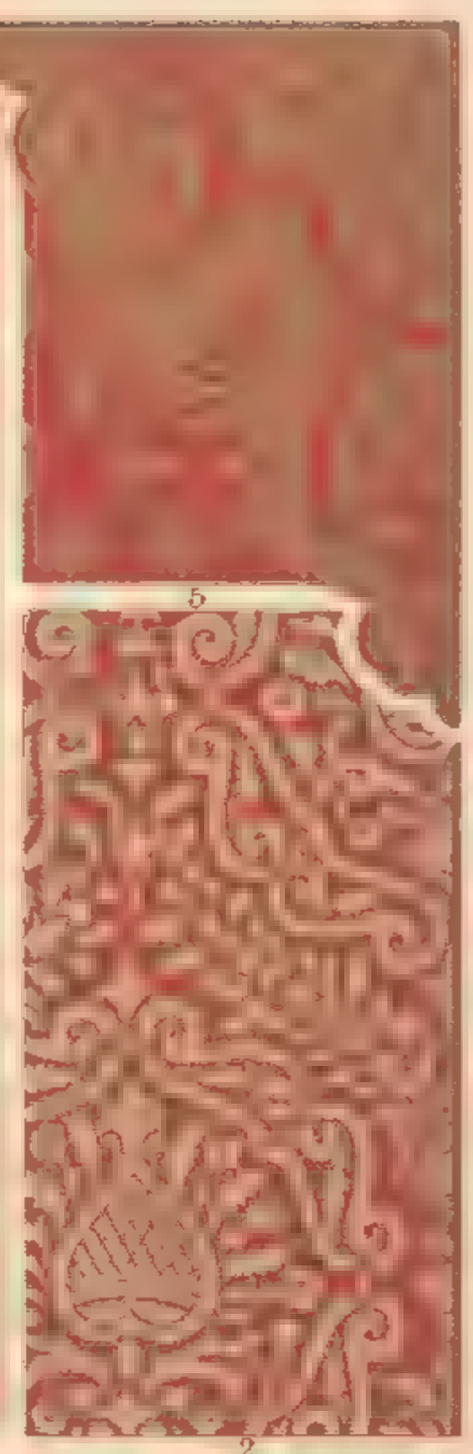

5

2

3

6

7

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Tkaniny, výšivky a vazby knih.

Vazbám knižním, zvláště pak těm spisů důležitějších věnována všemožná péče. Výzdoba desk pak bývala dvojí. Buďto byl celý povrch desky knižní pokryt nějakým vzorkováním, a jen rohy zvláštním, často nádherným způsobem vyznačeny a dekorovány, k čemuž někdy přidán byl střední štítek; anebo desková ozdoba tvořila samostatný uzavřený, různě rozčleněný celek, v němž geometrický ornament střídal se s ozdobou lodyhovou. I zde obyčejně k výzdobě středu užito různě formovaného štítku, jenž nesl pak značku knihovny, knižní titul; i jméno majitele té které knihy bývalo tu umístěno.

Obr. 4. a 5. předvádí prvý způsob ozdoby desk; obraz 6. a 7. pak způsob druhý, při němž postřehnouti možno jistou přeplněnost.

Ornament při této dekoraci ve jmenované době prováděn byl úplně ploše.

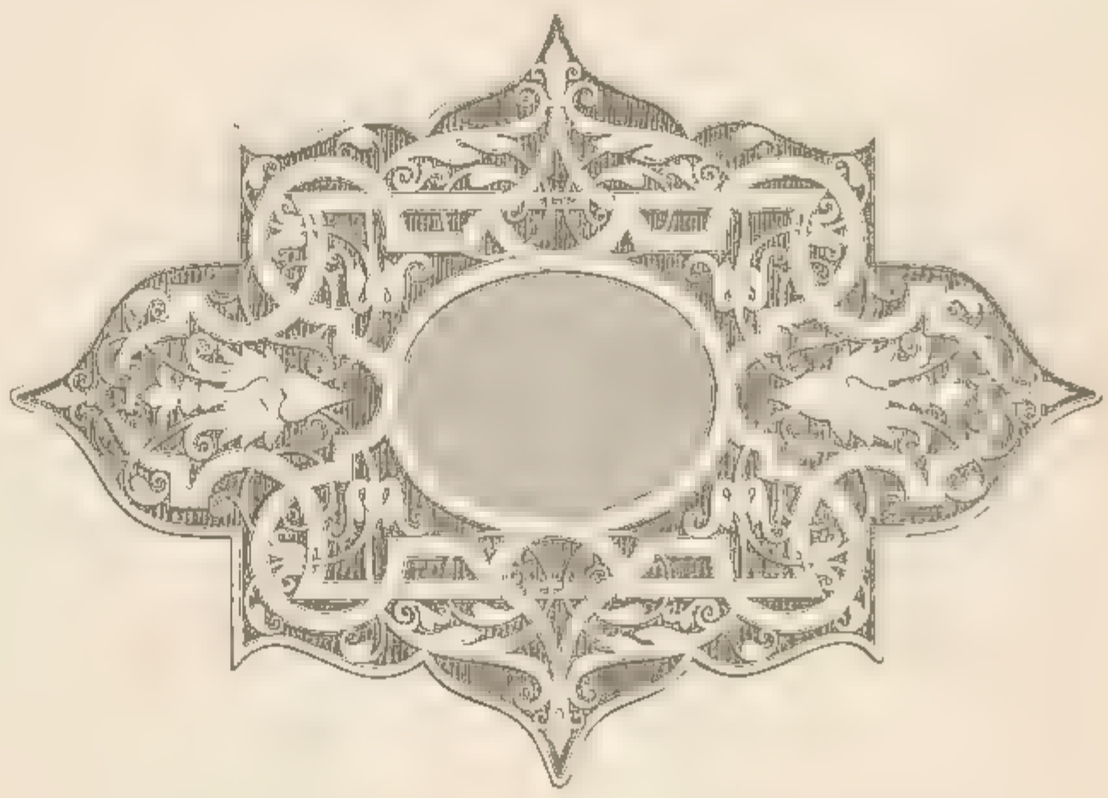

Ornament tlačený na pergamentových deskách (1554)

Obr. 1. Hedbávná tkanina (z konce XVII. století). V období francouzském (posledním to ze čtyř epoch vývoje hedvábnictví), kde hedváb francouzský vstoupil v rivalitu s výrobky italskými, koncem XVII. a XVIII. století vyniká výroba hedvábných tkanin vzorkových (vzorkované dykyty, damašku, vzorkového satinu, brokátu, brokatellu a p.) neobyčejnou rozmanitostí této vzorkové dekorace, kteréžto dekorativní umění opět později velmi ochablo. Výrobou skvostných drahocenných hedvábů vynikala tehdá města Lyon, Nîmes, Paříž a Tours. Obr. 2. Hedváb z XVI. století. — Obr. 3. Vyšívaný koberec v „Musée du Louvre“ (XVI. století). Ozdoba krajová k témuž vyobrazena na tab. 65. obr. 5. (Louvre, rozsáhlý palác v Paříži; za dob revoluce přeměněn v obrovské umělecké museum, jež se postupem doby rozsahem i obsahem shromážděných tu děl stalo v pravdě museem evropským.) — Obr. 4. a 5. Ozdoby rohové z knižní desky z červeného maroquinu (z dob Jindřicha III.). (Maroquin neb korduan jest jemná useň, na líci obarvená, podobná safiánu, ale neleštěná; jemných odrud užívá se v knihařství. Jméno pochází od španělské Cordovy, kde prý useň tato Maury byla vyráběna.) — Obr. 6. Deska z vazby knižní (z počátku XVII. století). Obr. 7. Podobná z konce XVI. století.

Vyňato z děl: Dupont-Auberville, L'ornement des tissus. — Libri, Monuments inédits. — Lièvre, Les arts décoratifs à toutes les epoques.

1

6

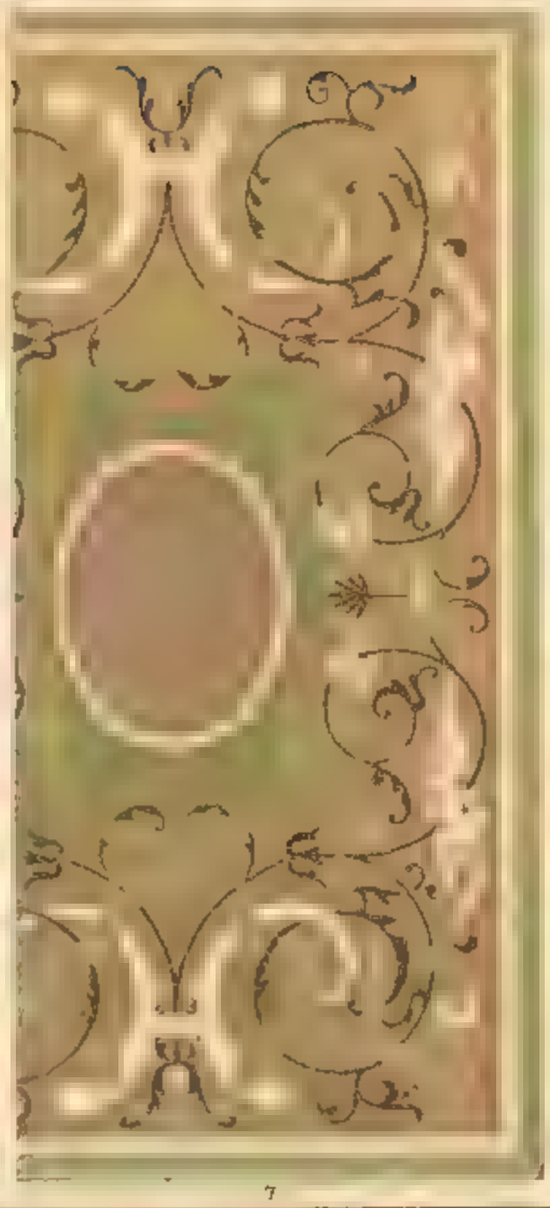

7

9

11

5

8

4

3

Tabule 70

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Malby nástěnné; polychromované řezby; vazby knih; tkaniny.

Na tabuli této znázorněn a patrným je rozdíl mezi ornamentálnými formami ranné a pozdější renaissance francouzské.

Kdežto u obr. 1. a 2. pozorovati lze ušlechtilý a ve všem přiměřený pohyb, na obr. 3. a 4. zračí se jistá ztrnulost dosti hmotných forem; obraz 8. opět vyniká plnou svěžestí a životností ornamentu i ozdob figurálních: vše zdá se jakoby v pohybu, ano i věncoví, okrášlené ovocem, zdá se jemným vánkem mírně zdouváno býti. Vše svědčí o volnosti, jak seřazení, umístění a vzájemnost jednotlivých skupin, tak i zvláštní bohatost výzdoby figurální. Vše ukazuje na onu dobu, kde ruku umělcovu nevedla již filosofující a uvažující umírněnost a různé zákony krásy a mnohá pravidla slohové stylisace, nýbrž kdy pro tvorbu uměleckou platila tu hravá, jindy až k bujnosti sahající fantasie.

Tento patrný nedostatek vzácné umírněnosti zřetelným se jeví i při obou ukázkách ornamentálné výzdoby vazby knižní (obr. 6. a 7.), která jeví se v úplně jiných formách dekoračních, než jaké objevují se na ukázkách téhož oboru prací umělých na předešlé tabuli (obr. 4. - 7.).

Bohatá dekorace plastická, niž tvorba renaissanční po vši dobu trvání svého se honosila, pokud dojem její ještě zbarvením byl doplňován neb zvyšován, nevyniká množstvím různých barev, jichž tu k zbarvení užito, jako spíše tím, že nejhojněji užíváno zlata.

Plastická dekorace štuková bývala pak mnohdy výhradně jen zlacena, jediné snad, že základní plocha zbarvením trochu byla vyvýšena (srovnej obr. 10. a 11.).

Obr. 1. Malovaný vlys po obou stranách krbu v hotelu d'Aluie v Bloisu. Sloh: Ludvík XII. (Prvá polovina XVI. století.) — Obr. 2. Ze dřeva řezaná výplň ze zámku v Gaillonu. Sloh: Ludvík XII. (Prvá polovina XVI. století.) (Gaillon, hlavní místo v dep. Eure. V něm starý zámek arcibiskupů rouenských, v XVI. století nádherně přestavěný, nyní proměněn ve vězení.) — Obr. 3. a 4. Řezané a polychromované podvlakové výplně stropu v Dijonu. Sloh François I. (prvá polovina XVI. století). Obr. 5. Řezaná a polychromovaná výplň stropní z komnaty Dianiny v zámku anetském. Sloh doby Jindřicha II. (střed XVI. století). — Obr. 6. a 7. Francouzské vazby knih (druhá polovina XVI. století). — Obr. 8. Polychromovaná výplň nástěnná v knihovně arsenálu v Paříži. Sloh: Jindřich IV. — Ludvík XIII. (prvá polovina XVII. století). (Bibliothéque de l'arsenal z r. 1781. se 454.000 svazky.) — Obr. 9. Malovaný vlys ze zámku fontainebleauského. Sloh: Ludvík XIII. (prvá polovina XVII. století). — Obr. 10. a 11. Barvené štukové vlysy z galerie Apollonovy v Louvru v Paříži (od Beraina). Sloh: Ludvík XIV. (druhá polovina XVII. století). - Obr. 12. Bordura z gobelinového koberce (od Le Bruna). Sloh: Ludvík XIV. (druhá polovina XVII. století).

Vyňato z děl: „Daly, C., Motifs historiques d'architecture et de sculpture d'ornement." „Guiffrey, histoire générale de la tapisserie." — „Monuments inédits ou peu connus, faisant partie du cabinet de Guillaume Libri." — „Reiber et Sauvageot, l'art pour tous."

Tabule 71.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Gobeliny.

Na jiném již místě bylo k tomu poukázáno, že kobercovitá malba okenní původ svůj má v dávném obyčeji, otvory, jimiž vnitřní místnosti byly zvenčí osvětlovány, koberci zastiňovati.

Tentýž postup byl as při malbové výzdobě stěn, jež postupem času nahrazovati měla ozdoby a stěnové závěsy kobercové, jež obytné místnosti činily útulnějšími a krásnějšími, — a jichž vzorkování neb jednoduché obrazy v náhradu za skutečné koberce nanášeny malbou přímo na stěny.

Ale ani malbou okenní, ani malbovou výzdobou stěn nebylo upuštěno od užívání koberců k účelům praktickým i dekoračním; byla to zvláště doba od počátku 16. století, kdy mimo mramorové desky, různé čalouny kožené, sametové i hedvábné ku stěnové výzdobě dvoran a obytných místností palácových užito bylo opět závěsů kobercových, zvláště, když ony vlněné tapety s různou výzdobou figurální, tkané v Nizozemí, opanovaly celý trh evropský a vytlačily vše, co před tím podobného zhotoveno bylo z hedvábí a lnu.

Za Ludvíka XIV. byla i ve Francii taková tkalcovna koberců založena, a to v továrně bratří Gobelinů, po nichž pak tyto francouzské textilní výrobky a zvláště toho druhu jako nizozemské, pojmenovány „gobeliny“.

Jsou to čalounové závěsy s různými vzory a obrazy. Tkanina sama složena je z nití vlněných a hedvábných. Obtížná výroba jejich i umělecké provedení stanovily vysokou jich cenu, takže jsou nejdražší, zároveň však nejnádhernější ze všech ozdob tapetových.

Někdy jsou na nich zobrazeny celé děje; v drážďanské obrazárně pak jsou gobeliny, tkané dle kartonů Raffaelových. Jiné, tam se nacházející a představující výjevy z života Ježíšova, pracovány a zakoupeny v Nizozemí.

Jediný pohled na různé ukázky, umístěné na této tabuli, jasně a nad pomyšlení určitě nás přesvědčí, že veškeren um i námaha, s jakou výroba kobercové této dekorace se dála a dosud děje, nejsou s to, ani tvarem ani formou dosíci oné svěžesti a dokonalosti, jakou honosí se mistrné malby

Obr 1. 3. Bordury na koberci dle Le Bruna (z r. 1665.—72.). (Charles Le Brun, francouzský historický malíř, nar. 1619. v Gobelinu, † 1690. Jmenován též r. 1660. ředitelem továren gobelinových, kde maloval obrazy ke tkaní gobelinů.) — Obr. 4. 6. Bordura z koberce, tkaného dle Noela Coypela (z r. 1670.—80.). — Obr. 7. Bordura z koberce ze XVI. století.

Vyňato z děl: „Histoire générale de la tapisserie.“ „Guichard et Darcel, les tapisseries décoratives du garde – meuble.“ — „Daly, revue générale de l'architecture et des travaux publics.“

Tabule 72.

FRANCOUZSKÁ RENAISSANCE.

Smaltové malby na kovech, vykládané ozdoby z kovu a malby fayence.

Vysokého stupně dokonalosti dosáhlá v Limoges malba smaltová či emailová.

(Limoges, jedno z nejprůmyslnějších míst střední Francie. Zvláště vyniká výrobou zboží keramického (hlavně porculánového), jehož výrobou zaměstnáno je 6000 dělníků. S výrobou tou spojena je umělecká malba porculánu, níž zaměstnává se 1000 lidí. Též i ryjectví ve značných rozměrech je tu provozováno.)

Obr. 1.—10. naznačeny nejen menší a jednodušší ozdoby zlaté, ale též i složitější ornamentace lodyhová, ba i smaltovaná výzdoba figurální je tu zastoupena.

Užití barev bylo úplně libovolné a ničím neomezováno. Rozdíl mezi smalty středověkými a výrobky a pracemi tohoto období hlavně v tom se jeví, že malbou smaltovou předmět tak je pokryt, že podklad kovový nikde se neobjevuje. Nejčastější jsou smaltové malby šedé v šedém; všude je nasazováno zlato; při zobrazeních barevných užito pak průsvitných barev smaltových.

Obr. 11. a 12. znázorněna dvojí fayencová zakončení štítů, jichž zejména při stavbách palácových jako vyvrcholení okrasných štítů, věžiček a p. s oblibou bylo používáno.

Znamenitého významu pro francouzskou ornamentiku 16. století byl slavný hrnčíř a malíř fayence Bernard Palissy (nar. r. 1519., † r. 1589., v pařížské bastille jako Hugenot), z jehož prací v obr. 13. 18. některé detaily jsou znázorněny. Vyráběl nový tehdá druh zboží fayencového, výrobky pestře polévané se základem žíhaným. Všecka animální ozdoba jeho krásných mis, konví, talířů a p., je úplně realistní; ryby, hadi, žáby, ještěrky, plži, různý hmyz, vše provedeno v barvách přírodních, živých a teplých. Výzdoba tato je plastická, a zove se jim vyrobené a takto vyzdobené nádobí „rustiques figulines“. Později fayenci napodoboval i nádoby a předměty kovové, tepané a ryté. Výrobky jeho zhusta však byly méně cennými tovary napodobovány a padělány.

Jemu děkují původ svůj i celé výjevy obrazové. Ornamentálná i figurálná tvorba jeho náleží mezi nejkrásnější a nejozdobnější předměty francouzské renaissance. — Půldruhého sta let po Palissym získal si u francouzského dvora jiným směrem opět jistého věhlasu dvorní umělecký truhlář Ludvika XVI. André Charles Boulle (nar. r. 1642. v Paříži, † r. 1732.), jenž pocházel z holandské rodiny, nesoucí jméno Buhl. Vedle truhlářství byl dovedným kreslířem, modelérem, ciselérem i ryjcem. Hotovil s nevídanou dovedností nádherné předměty i nábytek, vše bohatě vykládané (buďto dle vlastních kreseb neb Lebrunových a Bérainových) želvovinou a mědí. Našel v době té hojně napodobitelů, již však nedovedli nijak vystihnouti jeho jemného vkusu i provedení.

Nábytek, dle jeho vzorů a jeho způsobem různými kovy, perletí, želvovinou, sloní neb různými různobarvými drahocennými kovy vykládaný, jmenován po něm Boullův, „meuble de Boulle“.

Obr. 1.—10. Ozdoby z limogésského náčiní (smalt na mědi). Obr. 1. je v majetku privátním, obr. 2. je v galerii Apollonově v Louvru v Paříži (Galerie d'Apollon, pojmenovaná dle velikého obrazu Eug. Delacroixova, jest nejskvostnější síní celého Louvru. Jsou v ní umístěny klenoty, smalty i klenoty korunní.) Obr. 3. a 4. je z národního bavorského musea v Mnichově. Obr. 11.—12. Vrcholky okrasných štítů (fayence). Obr. 13.—18. Ozdoby z fayencového náčiní, vyrobeného Bernardem Palissym. Z musea v Louvru. Obr. 19. a 20. Krajové ozdoby z fayencových talířů rouenských. (Rouen, staré francouzské město obchodní a průmyslové, bohaté stavebními památkami, zvláště gotickými.) — Obr. 21. Boullova skříňka z musea v pařížském Louvru.

Obr. 21. Dle snímku továrníka C. Bauera v Biberachu.

Ostatní vyňato z děl: „Pottier, histoire de la faïence de Rouen.“ „Daly, C., revue générale de l'architecture et de travaux publics.“ „Sauzay et Delange, monographie de l'oeuvre de Bernard Palissy.“ - „Waring, art treasures of the united kingdom from the art treasures exhibition Manchester.“ — „Obernetter, bavorské národní museum v Mnichově.“

10

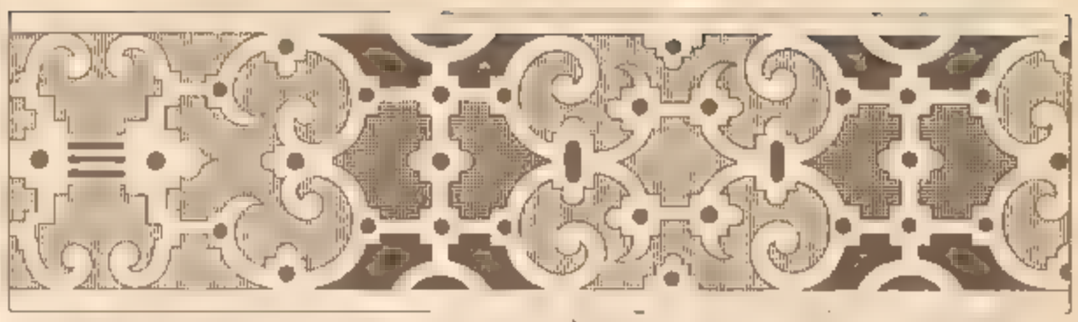

4

2

19

18

12.

15

1

13

21

14

8

20

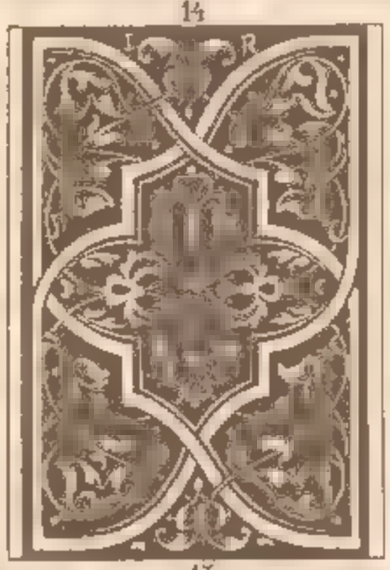

17

11

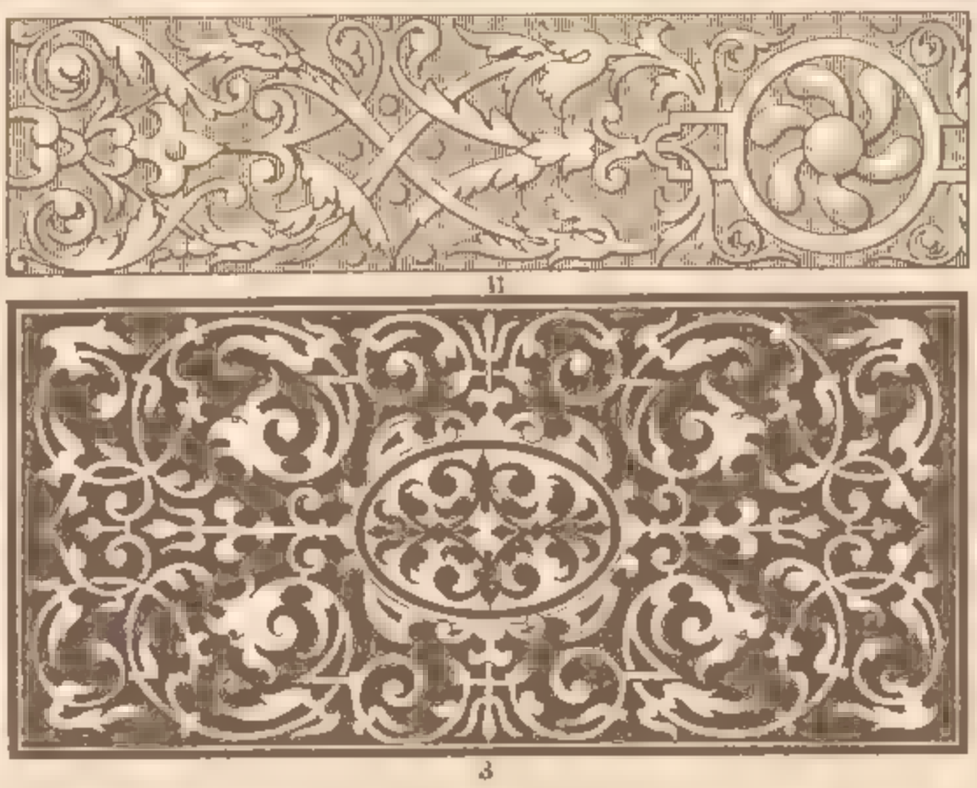

3

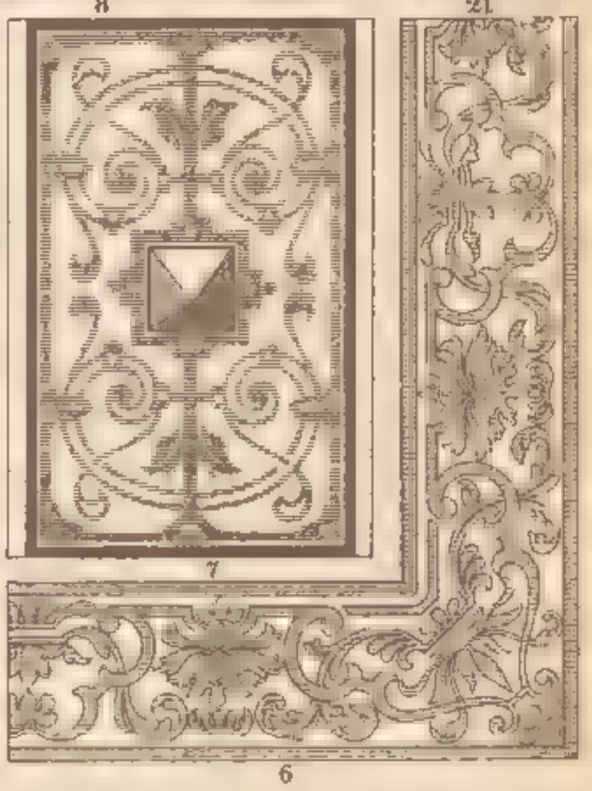

7

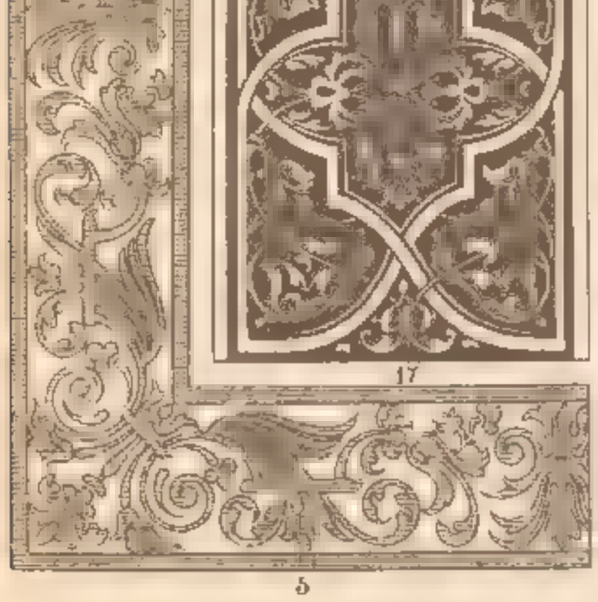

5

6

Tabule 73.

FRANCOUZSKÁ A NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Ploché ornamenty různého provedení.

Renaissančnímu období připsati dlužno onu nesmírnou zásluhu, že po všech oborech tvoření rozvířen nový ruch, plný vyšších podnětů uměleckých, a i to, že pravé umění stalo se různých oborů těchto výtečnou podporovatelkou a záslužnou pomocnicí.

Ať přehlédáme práce všemožných oborů uměleckých řemesel: řezby, fayence, práce zámečnické, kované, tepané, výrobky klenotnické, smalty, ozdoby vykládané, ryté, potřeby zbrojířské, malby na skle a p., všude klidí bohatou žeň stálá účast umění na výzdobě všech, z výše jmenovaných oborů vyšlých prací, jež do dnes zůstávají všemu uměleckému snažení, počínání i tvorbě stkvělými vzory povznášející a posvěcující moci a síly pravého umění.

Že moc renaissančního obrození byla obsáhlá, i to dokazuje, jak pronikala od východiště svého na všecky strany a do všech koutů vzdělané Evropy, kde všude v dílnách dle vzorů italských prováděly se práce, jež stálým a stejnoměrně postupujícím zdokonalováním samým prvotním vzorům vlašským důstojně se přiřazovaly, ano s nimi co do vnitřní jakosti i krásy směle závodily.

Při obr. 18.—21. sluší zmíniti se o zvláštní francouzské fayenci d'oironské (zvané též „Henri-deux" dle monogramu Jindřicha II. a jeho milenky Diany z Poitiers, jenž na některých předmětech fayence té je umístěn). Práce tyto vynikají výzdobou i krásným provedením.

Každý vyrobený předmět je sám pro sebe umělecké unikum. Dekorace ornamentálná provedena v barvách zemitých, opatřených průsvitnou glasurou olovnatou.

Drahocennost těchto fayencových výrobků zřejma bude, povíme-li, že za 15 originálů ve sbírce Rothschildově zaplaceno bylo 10.000 liber šter.

Výroba fayence d'oironské provozována byla v prvé polovině XVI. století. Zvláštností při ní je technika výroby, podobná niëlu. Ornamenty a výzdoba figurální nanášeny byly na základní plochu, na níž modelem ornament vytlačen; anebo spodina ostrým nástrojem vyhloubena, prohlubeniny tyto pak žlutou neb hnědou hmotou vyplňovány.

Obr. 1. Boullova práce na nástěnných hodinách v museu starožitností ve Stuttgartě (původu francouzského). — Obr. 2. a 3. Stůl z ebenového dřeva, vykládaný slonovinou. Tamtéž. Práce německá. — Obr. 4. Vykládaná práce ve dřevě z lože s nebesy ze zlatého sálu v Urachu (původu německého). Obr. 5. a 6. Vykládání ve dřevě ve výklenku v justičním paláci v Dijonu (práce francouzská). Obr. 7. Vykládání ve dřevě ze skříně v Ravensburgu (původu německého). (Ravensburg, město ve virtemberském kraji dunajském se starou radnicí a bohatými sbírkami starožitností). Obr. 8. Stříbrné vykládání poháru z klenotnice bavorského královského domu v Mnichově (práce německá). — Obr. 9. Sloní vykládaná ozdoba z bambitky v královském historickém museu v Drážďanech (původu německého). – Obr. 10. Plochý relief z lože s nebesy ve zlatém sále v Urachu (práce německá). — Obr. 11. Ozdoba z dřevěného rámu se zlaceným spodkem v Musée de Cluny v Paříži (původu francouzského). — Obr. 12. Motiv k leptání neb rytí od Petra Flötnera (práce německá). — Obr. 13. Leptání v železe ze závěsného zámku v museu pro umění a průmysl ve Vídni. — Obr. 14. Leptaná ozdoba v železe z pily v král historickém museu v Drážďanech (původu německého). — Obr. 15.—16. Bordurka z víka zlacené stříbrné kassetty od Václava Jamnitzra v klenotnici bavorského královského domu v Mnichově (práce německá). (Václav Jamnitzer, zlatník, nar. r. 1508. ve Vídni, † r. 1588.

v Norimberce. Stal se studiem italských rytin a antiky jedním z prvých mistrů renaissance. Nejznámějším jeho dílem je ozdoba stolní, nyní majetek barona Rothschilda v Paříži, dále skříň v podobě náhrobku se sochami a zvířaty, skřínka s psacím náčiním ve sbírce ambraské a j. v.) — Obr. 17. Motiv k leptu neb rytině (od neznámého německého mistra). — Obr. 18. a 19. Bordurka z fayence d'oironské v museu v Louvru (původu francouzského). — Obr. 20. 21. Plochý vzorek z nádoby d'oironské tamtéž (práce francouzská).

Obr. 11. dle snímku továrníka C. Bauera v Biberachu. — Obr. 7. dle snímku učitele kreslení Bosche v Ravensburgu. — Obr. 1. 4. a 10. dle snímků kreslíře Pavla Haaga ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato z děl: „Sauvageot, Palais, châteaux, Hôtels et maisons de France du XV. au XVIII. siècle." — „Reynard, ornements des anciens maîtres." — „Sauvageot, musée impérial du Louvre" a dle různých snímků fotografických.

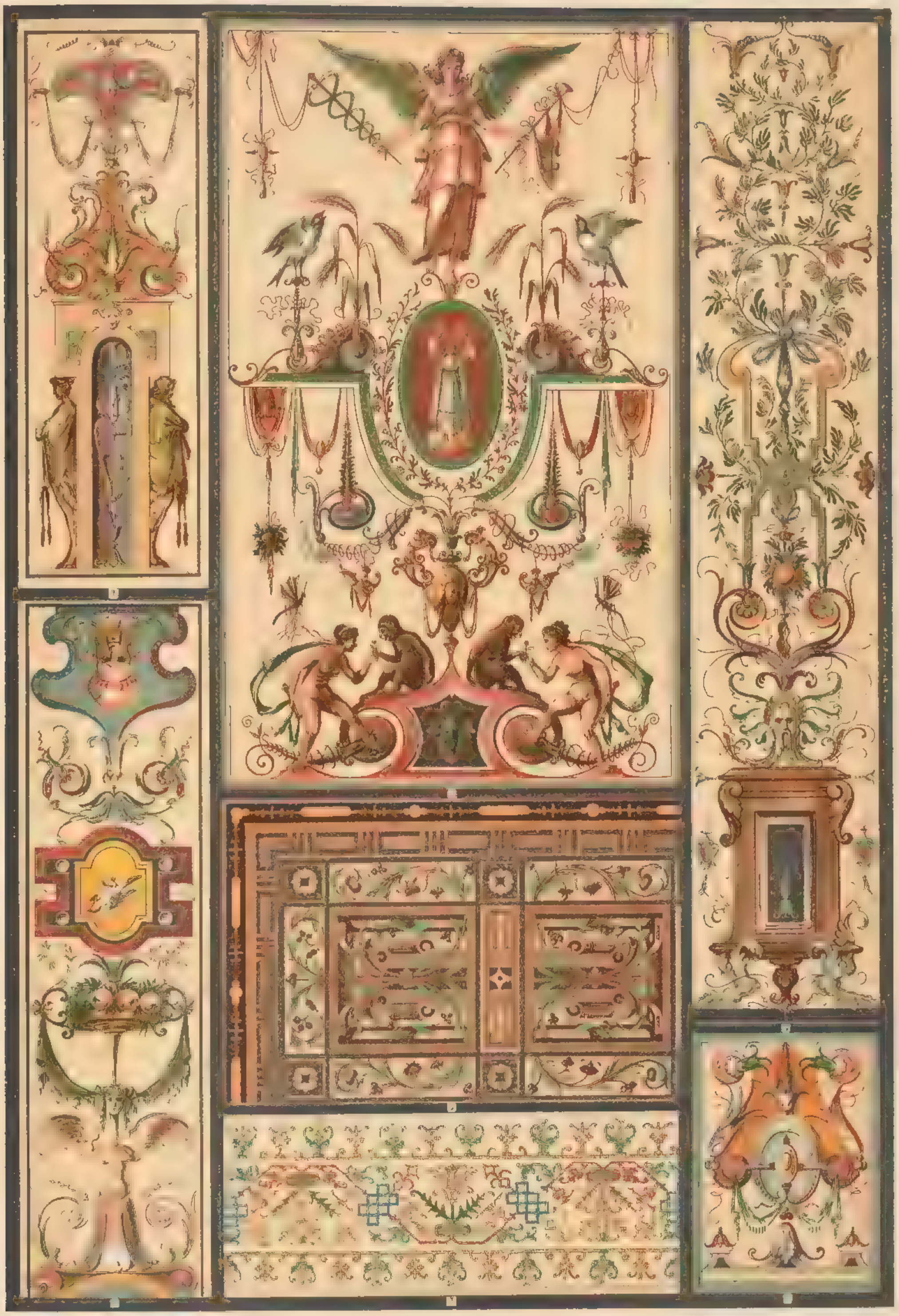

Tabule 74.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Malby nástěnné a stropní; intarsie; výšivky Iněné.

Na vítězné cestě své Evropou nezastavila se renaissance jen ve Francii, zemi to, jež ode dávna byla a jest přístupna všem počinům uměleckým.

Dosti pozdě, teprve v polovině XVI. století objevily se i v Německu vlivy renaissanční, jichž účinky však opět osudnou třicetiletou válkou až do XVII. století byly přesunuty.

Dějištěm těchto změn stalo se nejdříve jižní Německo a obzvláště Bavorsko, kde vlašské renaissanci podniknouti bylo opravdový boj s dosud vševládnoucí gotikou.

Že dlouho a dlouho z renaissančních děl německých se všech stran k povrchu se draly vzory vlašské, snadno lze zdůvodniti. Byloť ustáleným a chvalitebným zvykem všech mimo.talských umělcův a umělecky cítících lidí, cestovati až ku pramenům, z nichž nové krásy výtvarné rozlévaly se po širých krajích Evropy, do Italie (jež v tomto uměleckém období stala se v pravdě evropskou uměleckou Mekkou), pobýti tu (Dürrer a jiní dleli tu též po delší dobu) a nové umění na místě prvotných jeho tvoreb obhlédati a studovati.

Tak jevi se nám na obr. 2.—5. zřejmý vliv italský, který se právě výše označeným postupem přirozeně dá vysvětliti. Malby tyto a podobné dávají přednost jasným a svěžím tónům na bezbarvém skorem pozadí.

Charakterem svým kloní se k ozdobám starořímským. Toto platí též o obr. 1. Tvůrcem téhož a mnohých jiných ve Fuggerově domě byl však zajisté některý z mistrův italských, jenž po tehdejším zvyku od bohatého Fuggera z Italie byl povolán, aby jeho obrovsky založený dům případně vyzdobil.

Obraz 6. předvádí ukázku z mnohých prací vykládaných, jež zamlouvají se pravou vnadou kresebnou, jemností ornamentu, nevyčerpatelnou bohatostí a měnou motivů, jakož i zřejmou trpělivostí i námahou, s níž bylo umělci, práci tu provádějícímu, zápoliti.

I při těchto předmětech velmi počítáno s dojmem barevným, při čemž stínování vyznačeno a provedeno bylo žíháním

V prostřední části tohoto obr. 6. setkáváme se se zvláštní ornamentálnou formací, obvyklou v německé renaissanci, jejíž vzory brány beze vší pochyby z ozdobných prací v dobách těch k rozkvětu vyspělého kovářství a kovotepectví. Bylať totiž úplně plochou ornamentací napodobována různá kování i s nýty a hřeby; konce takovéto ornamentem naznačené ozdoby, prodloužené na způsob pentlí, vyvinuty byly v stylisované, různě zohýbané a svíjené listoví.

V době té zkvétalo v něžných rukách dovedných a uměnímilovných paní a dívek vyšívání různého druhu, zvláště pak výšivky Iněné.

I tu praví mistři němečtí (jako oba Holbeinové) vlastními návrhy a nákresy ochotně vývoj a rozkvět i této umělecké techniky renaissanční ochotně podporovali. (Všichni Holbeinové, Hans, Hans mladší, Ambrosius i Eduard jsou vynikající malíři němečtí, žijící v období od druhé poloviny 15. století. Po Holbeinovi jméno své nesouci „Holbeinova technika výšivková“ jest obyčejný dvojlícový steh liniový, a není žádnou zvláštní technikou německou, ježto způsobem tím dávno a dávno prováděny různé práce slovanské, turecké, indické, čínské i japonské, tedy práce původu prastarého.)

Obr. 1. Nástěnná malba z místností lázeňských ve Fuggerově domě v Augsburku. (Slavná augsburská rodina Fuggerů pochází z vesničky Graben u Augsburku, kde předkové její byli chudými tkalci a barviři příze. Jednotliví členové rodiny té po přestěhování se do Augsburku obchodovali plátnem, přízí a všímali si hornictví; později vedli obchod s Italií, Tyroly, Nizozemskem, Uhry, Polskem; založili v Augsburku z dělnických domků celé předměstí, zvané „Fuggerei“. Později, povýšeni

byvše do stavu šlechtického, stali se císařskými bankéři a majiteli rozsáhlých panství. Zakládali knihovny, nemocnice, stavěli kaple a kostely, umělecky vybavovali vlastní svá obydlí (na př. zámek Fuggerau v Korutanech); zřizovali skladiště obchodní po všech důležitějších střediskách obchodních a podnikali plavby zámořské.

Jeden z nich, Antonín, těšil se vzácné přízni Karla V., který jej i celý jeho rod povýšil do stavu knížecího. Ku podivu, ač na výsost lidumilný, musil před zlobou lidu uniknouti z města. Dům jeho byl střediskem učenců a umělců a hostil často i císaře sama, který dal pak Fuggerovi i právo, raziti vlastní zlaté a stříbrné mince. Dům jeho honosil se slavnou knihovnou a vzácnou a drahocennou sbírkou antik.

Obr. 2., 3. a 5. Nástěnná malba z rytířského sálu na hradě Trousnici v Landshutu. (Landshut, město v Dol. Bavorsku. Chová mnoho starých památek, starobylé tři gotické kostely, kapli z r. 1232., královskou residenci z XVI. století a j. v. Městu vévodí dobře zachovaný hrad Trousnice z r. 1230, kdež svého času vězněn byl Bedřich Sličný.)

Obr. 4. Malby stropní tamtéž. — Obr. 6. Vykládaná (ve dřevě) ozdoba z víka kassetty. — Obr. 7. Vyšívaná krajová ozdoba lněné pokrývky.

Obr. 1. Dle náčrtku kreslíře Pavla Haaga v Stuttgartě. — Obr. 2.—5. Dle nákresu G. Gräfa, přednosty průmyslové školy v Mnichově. - Obr. 6. Dle náčrtu továrníka C. Bauera v Biberachu. - Obr. 7. Dle originálu, majetku cukráře Schauffele ve Švábském Hallu.

Tabule 75.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Malby na skle.

Ku podivu, že ze všech oborů umělého průmyslu, jež za dob renaissance dosáhly nebývalého pokroku a zvelebení, jediná malba na skle zůstala jaksi upozadněna a činila ve všeobecném rozmachu uměleckém jakousi výjimku.

Ač výzdoba tabulí okenních znaky, vyobrazeními symbolickými i dějinnými a p. zvláště v místnostech cechovních, na zámcích, v bytech bohatých měšťěnínů a j. v době té nijakou nebyla vzácností, — tož přece jen tam, kde umělecká ona technika po všech směrech plně mohla se rozvinouti, myslíme-li totiž při stavbách chrámových, víc a více je pomíjena a zatlačována. Později ve svém závodění s malbou vlastní zabřidá opět do extrémních obrazových komposic, které ne snad s jedním ale všemi nejdůležitějšími a nejvniternějšími zákony malby na skle v úplném je rozporu.

V přiměřených mezích provedené malby na skle z doby té najdeme na př. v kapli královské residence v Mnichově. Malby tyto vesměs mají účel dekorativní, a ač se značnými stopami naturalismu, jeví přece ve všech částech svých vzácnou ušlechtilost a krásu.

Obr. 1.—3. Malby na skle z kupole kaple v královské residenci v Mnichově. (Královská residence je skupina tří staveb: 1. staré residence, vyzdobené skvostnými malbami; 2. královské stavby (Königsbau), provedené dle vzoru florenckého paláce Pitti, s nádhernými freskami, sbírkami skvostů v klenotnici a nové kapli, a 3. z části, zvané „Festsaalbau“, provedené v italské renaissanci, v níž v řadě nádherných dvoran umístěno množství obrazů a soch.)

Vyňato z díla: Zettler, Enzler a Stockbauer „Umělecké předměty z pokladu v kapli královské residence v Mnichově.“

Tabule 76.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Ozdoby kovové.

Tabule tato uvádí vzory prací jednoho z mnoha odvětví umělého zpracování kovů, a to platnéřstvi čili platnýřství. Platnéři byli hotovitelé helm, krunýřův, kováři, tepající ze železných plátů jednotlivé části brnění.

Proslulí mistři tohoto oboru byli zvláště v XV. století v Miláně, Insbrucku, Augsburku, Drážďanech a mnohých zemích německých.

Mnohým znamenitým těmto pracím (zbraním, brněním a p.), jež honosily se uměleckou výzdobou ornamentem lodyhovým, stužkovým a p., provedeným v nekonečných originelních obměnách, zvláště těm, jež pro francouzský dvůr byly zhotoveny, přisuzován vesměs původ italský. Avšak objevilo se, že vedle Italie byli to i mistři němečtí, z jichž dílen vycházely výrobky, a to ty nejkrásnější, a že právě tito mistři zváni bývali Františkem I. a Jindřichem II. i do Francie, aby tu mistrné věci svého oboru jednak sami zrobili, jednak i domácí obyvatelstvo uměleckému řemeslu svému přiučovali.

Umělá výroba různých těchto věcí byla na výši rozkvětu právě v době renaissance, z kteréžto doby honosí se bohatou i uměleckou výzdobou zvláště práce platnéřské: přilby, pancíře, pláty na ruce a p., jakož i různé části, jimiž kůň i jezdec byli proti ranám zabezpečeni.

Je známo, že výzdoba věcí těch byla přesně slohová, a že platnéřům, ozdoby ty pracujícím, největší umělci doby té hotovili zvláštní, jen k těmto pracím hledící výkresy, ano že někdy i titíž sami při provádění prací těch činně byli účastni.

Ozdoby druhu toho byly různé, nejvíce však tepané (někdy i drahými kovy vykládané).

Mezi nimi setkáváme se s úplnými zobrazeními, jednotlivými postavami, zvířaty, ptáky, bytostmi z bájí, květinami, ozdobami lodyhovými; později přidružily se k nim různé ornamenty zavinuté, stuhy, kartuše, a to v témž rozsahu, jak dekoračních těchto prvků i v ostatní slohové výzdobě renaissanční postupně bylo užíváno.

Jak dříve již zmínka učiněna, prováděny ozdoby tyto rytím, tepáním, leptem, ciselováním neb taušírováním (vykládáním); nejčastěji však zdobeno bylo tepáním, aby ozdoba vynikla jako polovypuklina (basrelief).

Obr. 1.—6. Obrazy brnění z kabinetu kreseb starých mistrů v Mnichově.

Vyňato z díla: Hefner-Alteneck, „Původní návrhy německých mistrův na ozdobná brnění francouzských králů.“

Tabule 77.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Plastika polychromovaná.

Již počátkem XVI. století různí mistři, z jichž rukou vycházely předměty s bohatou plastickou dekorací, v nichž již síla probouzející se renaissance k životu se hlásila, tyto práce své, zvláště řezby, polychromovali neb zlatili. Taktéž i kamenné skulptury bývaly jako druhdy v době slohu románského — barvou oživovány.

Ve všech obdobích renaissance jak italské tak i francouzské a německé bylo to mistrné užití maleb a polychromie vůbec, jež mohutný dojem celku i jednotlivostí staveb renaissančních nejen doplňovala, ale možno říci i zvyšovala, kráčejíc při tom ruku v ruce s architekturou, této se dle přesně vytčených pravidel všude účelně podřizujíc.

Byla to stálá snaha mistrů renaissance po všemožném oživotnění tvoreb, jež vedla je k tomu, že ušlechtilé formy plastické ještě účelným zbarvováním zdokonalovali. Zvláště ve výzdobě stropů nešetřeno barev, jež sloužiti měly tomu, v nejpůvabnější vzájemné harmonii účelnost plastické dekorace stropní řádně uplatniti.

Strop v renaissančním sále knížecího zámku Fürstenberského v Heiligenbergu (hlavním městě hrabství heiligenberského v Badensku) po všech částech svých barvami úplně je pokryt (obr. 1.—10.).

Taktéž i oba nástěnné štíty k parohům a střední postava nabývají zbarvením onoho půvabu, jehož by jako prosté řezby neb práce z kamene úplně postrádaly.

Zmiňujíce se o ornamentálné dekoraci renaissanční, hned z prvu jsme poznamenali, že novým motivem ozdobovacím staly se erbové štíty. Motivů těchto užila i pozdní renaissance německá, a shledáváme se s nimi hojnou měrou i u řezeb a prací z kamene, kdež se k nim druží v bohatém proplétání a různých zavilinách ozdoby stuhové.

Ženská postava na konsole, znázorněná obr. 11., je podoba choti vévody Ludvíka, Ursuly, rozené falckraběnky Rýnské. Leč ve zmíněném letohrádku (jenž již neexistuje), umístěna byla postava jiná, k níž znak onen se vztahuje.

Ve skvostných arkádových chodbách, jež tyto nádherné stavby obklopovaly, bylo asi padesát takovýchto patek klenbových.

Obr. 1.—10. Části polychromovaného dřevěného stropu renaissančního v rytířském sále v Heiligenbergu. — Obr. 11. Klenbová patka z arkádových chodeb bývalého letohrádku ve Stuttgartě. — Obr. 12.—13. Nástěnné štíty, řezby z hruškového dřeva, nyní v museu starožitností tamtéž. Náležely druhdy k výzdobě lovecké komnaty rodiny Bessererů v Ulmu. V oválových středních polích umístěny jsou umělecky řezané jelení hlavy se vzácnými parohy.

Obr. 1.—10. dle náčrtů H. Dolmetsche. - Obr. 11. -13. dle náčrtů kresliře P. Haaga ve Stuttgartě.

DAIA. IST. MI
H. OOMNES 10

Tabule 78.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Vazby knih.

Vazby knižní, jichž výzdobu tvořil jediné plochý ornament, byly v době té obyčejně úplně kožené. Při tom obrysy kreseb ostře se nařezávaly, a okolní, ornamentem nepokrytá plocha byla pak prohloubena.

Později prováděly se bordurové ozdoby pomocí zvláštních kovových tlačítek, jimiž se ozdoba k ozdobě mechanicky přiřazovala. Při tom pro rohy nevytvářen žádný ornament zvláštní, nýbrž okrajová ozdoba prostě se tu sbíhala. Takovéto skládáním vzniklé bordurové ozdoby obepínají horní desku knižní v několika řadách; aby pak vnitřní zbylá plocha nebyla příliš úzká, byla táž opětně vodorovnými bordurami na příč na několik dílů rozdělena.

I tu byla ozdoba často dvojatě v řadách vytlačena neb vyražena (obr. 5. a 35.). — Ve zbývajících pak již menších plochách proveden byl nějaký jednoduchý vzorek, anebo byly tam umístěny zvláštní ozdoby rohové a středové, jimiž pak horní deska knižní ozdobně úplně byla vyplněna (ozdoby takové uvádí obr. 9.—11, 13., 14., 23.—26., 28.—32.).

Vedle tohoto způsobu výzdoby užito bylo též u některých vazeb barevných arabesk a propletaných ozdob páskových (srovnej tab. 70., obr. 6. a 7.), jež mimo to ještě krajovou ozdobou byly orámovány. Později od krajových těchto ozdob upuštěno a užito zvláštních výplní rohových, jež živě tvary svými připomínají na různá kování.

Nejcennějšími byly arci malby, opatřené skutečným umělecky provedeným kováním, zvláště, bylo-li totéž zhotoveno z drahého kovu. Takováto plastická výzdoba kovová bývala pak obyčejně litá neb tepaná. Odchylkou od tohoto způsobu ukazuje obr. 1. ozdobu, vyřezávanou ze stříbrného plechu a pak ozdobně rytou.

Nutno zmíniti se ještě o výzdobě knižních hřbetů, k níž vhodně a účelně užito bylo snování, jež provedeno na příč hřbetu v podobě vypukliny, anebo naznačeno prohloubenými vtlačovanými linkami, jimiž takto získána úměrná členitost úzké podélné plochy hřbetní. Jednotlivá, dělením tímto vzniklá políčka byla pak různým jednoduchým ornamentem vyplněna.

Obr. 1. Stříbrem okovaná deska knižní (v přirozené velikosti) z musea starožitností ve Stuttgartě. — Obr. 2.—36. Ozdoby (ražené) na deskách, potažených vepřovicí. Z královské příruční knihovny ve Stutgartě.

Snímky dle H. Dolmetsche.

Tabule 79.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Výšivky a tkaniny.

U výšivek podmíněn charakter ozdoby způsobem provedení; leč nápadný rozdíl mezi obr. 3. a 4. s jedné a 1. a 5. s druhé strany spočívá spíše v tom, že při oněch dvou jeví se ne nepatrné a ne řídké stopy a záběhy do gotiky, kdežto u dvou posledně jmenovaných zřejmy jsou spíše vzory ornamentiky orientálné, jež řídily umělcovu tvorbu.

Zejména jsou to velice ozdobná proplétání v obr. 5., jakož i krásná výplň plochy na obr. 1. a 5., jež pozorovateli zřetelně připomínají ornamentálné vzory východní.

Tkanina na obr. 7. staví na odiv zřejmé příbuzenství své s ornamentem perským.

Přes to přese vše dýše však ze všech ozdob těch i z jich ušlechtilých forem svěží a omlazující dech renaissance.

Původ výšivky na obr. 5. spadá do prvých let 17. století, kdy mnichovské výšivky hedvábné i jich tvořitelé požívali zaslouženého věhlasu.

Vzorek ku ozdobě látek dle malby Albrechta Dürera ze 16. stol.

Obr. 1. Stehem křížkovým vyšitá pokrývka stolní. V majetku cukráře pana Schauffele ve Švábském Halu. Obr. 2. Výšivka lněná z bavorského národního musea v Mnichově. — Obr. 3. Vyšitý okraj koberce. Tamtéž. — Obr. 4. Koberec. Výšivka soukenná. Tamtéž (1560 1590). — Obr. 5. Bordura na zácloně. Applikace na sametě (16 *cm* široká) z kaple královské residence v Mnichově. — Obr. 6. Bordura z kožené torby, zlatem vyšívané z národního musea bavorského v Mnichově. — Obr. 7. Vzorek látky tkané z chrámu ve Weingartenu.

Obr. 1.—5. dle kreseb Pavla Haaga ve Stuttgartě. — Obr. 6. vyňat z díla: „Zettler, Enzler a Stockbauer.“ Díla umělecká, vybraná z pokladu v nové kapli v královské residenci mnichovské. — Obr. 7. dle snímku učitele kreslení Bosche v Ravensburgu. Kresleno G. Vernerem tamtéž.

2

3

4

5

1

6

7

8

9

10

11

12

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Ozdoby typografické.

V dějinách knihtisku písmem pohyblivým setkáváme se hned z prvopočátku s překrásnými typy missalovými, kde initiálky provedeny již ve dvou barvách („Žaltář", připisovaný P. Schöfferovi).

Mimo ně ozdobovány tyto tisky ozobnými linkami a p. Z ozdob těch vyzírají z prvu formy gotické, jež počínají se měniti a novému duchu doby přizpůsobovati koncem 15. a počátkem 16. století (v dobách, kdy výše jmenovaný „Žaltář" se svými skvostnými typy a ozdobami vydán byl synem Schöfferovým Janem již po čtvrté).

Velevýznamným pro dobu tu bylo působení největších mistrů tohoto období, jednoho z Holbeinů, Dürera a j., z nichž prvý (Hans Holbein) v Basileji pilně byl zaměstnán různou výzdobou knižní, zvláště pro knihtiskárnu Frobeniovu.

Z jeho prací nachází se v basilejském museu exemplář Erasma Rotterdamského „Chvály bláznovství", opatřený znamenitými jeho kresbami.

Oba kreslili nové tvary ozdobných abeced, titulní listy, ozdoby závěrečné a mn. j. a způsobili tak značný vzestup umělecké úrovně všeho knihtisku.

Když pak požárem v Mohuči zničena byla i knihtiskárna Gutenbergova a Fustova, rozejitím se vyučenců a pomocníků Gutenbergových, již vydali se do světa, rozšířila se značně známost knihtisku, a mnohá města německá stala se po té pro znamenité tisky své pověstná.

I v Čechách, na Moravě a ve Slezsku knihtisku dařilo se znamenitě, a to hlavně v Plzni, Praze, Vimperku, Kutné Hoře, Mladé Boleslavi, Litomyšli, Litoměřicích, Brně a j. — Když pak ve třicátých létech šestnáctého století nebylo tu více oněch velikých mistrův, — měli následnici v umění knihtiskařském snadnou a vděčnou práci: čerpati ze zanechaných zásob a vzorů jich bohatého a vždy svěžího umění. K tomu budiž však připomenuto, že i v tomto oboru, jako všude v renaissanci, nastalo pak ztrnutí a konečně i úpadek, jenž zřetelným je zvláště v poklesnutí umělecké hodnoty dřevořezeb, kteréžto umění v dobách předešlých Albrecht Dürer i Hans Holbein ml. povznesli svými nedostižnými kresbami k netušené dokonalosti.

Oko bystrého pozorovatele, jenž srovnává ukázky typografických ozdob a knižní ornamentiky renaissance francouzské, umístěných na tab. 64. a klade je vedle německých, nemůže se u těchto zhostiti dojmu jakési tuhosti i drsnosti.

Obr. 1. Rámová ozdoba titulní (1519), připisovaná Hieronymu Hopferovi. — Obr. 2. Písmeno od Albrechta Dürera. (Albrecht Dürer, nar. 21. května 1471 v Norimberce, † 6. dubna 1528, jeden z největších malířů a ryjců německých, který ve 12 letech kreslil již svoji podobiznu a ve 14. roce Madonu s děťátkem. Měl v prvých létech učitelem Michala Wohlgemutha, vynikajícího malíře a ryjce norimberského. Na cestách svých pracoval v Kolmaru, Štrassburce i Augspurce. Některé práce jeho mají původ svůj až v Benátkách. Práce jeho vyznačují znamenité a pilné studium přírody. Prvé období samostatné jeho činnosti spadá do Norimberka, kde zabýval se kresbami pro dřevoryt a mědiryjectvím. Pak odebral se podruhé do Benátek, kde vynikajícími pracemi svými vyrostl na mistra umění malířského. Po nastalém ochabnutí vrátil se na svých cestách v Nizozemí opětně k intensivní práci, oblíbiv si mistry vlámské. Z doby té pochází modlitební kniha císaře Karla V., sestávající ze 45 listů, ozdobených skvostnými pérovými kresbami. Napsal některá díla, týkající se theorie a pravidel umění malířského. Bratr jeho Hans Dürer znám je jako dvorní malíř polského krále Zikmunda I. — Obr. 3. Vlys (z r. 1539.) od A. Aldengrevra. — Obr. 4. Písmeno z cyklu „Rej smrti" od

H. Holbeina. (Hans Holbein, nar. 1497 v Augšpurce, † 1543. v Londýně, malíř, původce mnohých skvostných pérokreseb, maleb i kreseb křídových jakož i velkolepých obrazů oltářních, stěnomaleb, dekorací fasad jakož i uměleckých návrhů pro malby na skle a různé předměty umělecké. Z dřevořezeb jeho vyniká mimo jiné cyklus „Rej smrti". V Londýně a Anglii žil dvakráte. I Praha hostí ve sbírkách Nostických některé jeho práce.) — Obr. 5. Ozdoba krajová z modlitební knihy císaře Karla V. od Albrechta Dürera. — Obr. 6. Vlys (1528) od H. S. Behama. (Hans Sebald Beham, ryjec, nar. 1500 v Norimberku, † 1550 ve Frankfurtě. Jeho dřevořezby byly značně rozšířeny. Zanechal 500

Snímek staré dřevorytiny dle Albrechta Dürera

dřevořezeb a 270 mědirytin.) — Obr 7. Písmeno (1518) od neznámého mistra. — Obr. 8. Písmeno od Pavla Franka. — Obr. 9. Písmeno od Jošta Amana. — Obr. 10. Písmeno z H. Holbeinovy „Dětské abecedy" (1527 1532). - Obr. 11. Písmeno od neznámého mistra. — Obr. 12. Vlys od J. Bincka. (Jakub Binck, malíř a ryjec, nar. 1490 v Kolíně n. R., † 1568 v Královci. Dvorní malíř krále dánského Kristiána. Hotovil jako ryjec kopie různých něm. mistrů. Illustroval též dánskou bibli. Zanechal asi 150 rytin.) — Obr. 13. Písmeno od P. Franka.

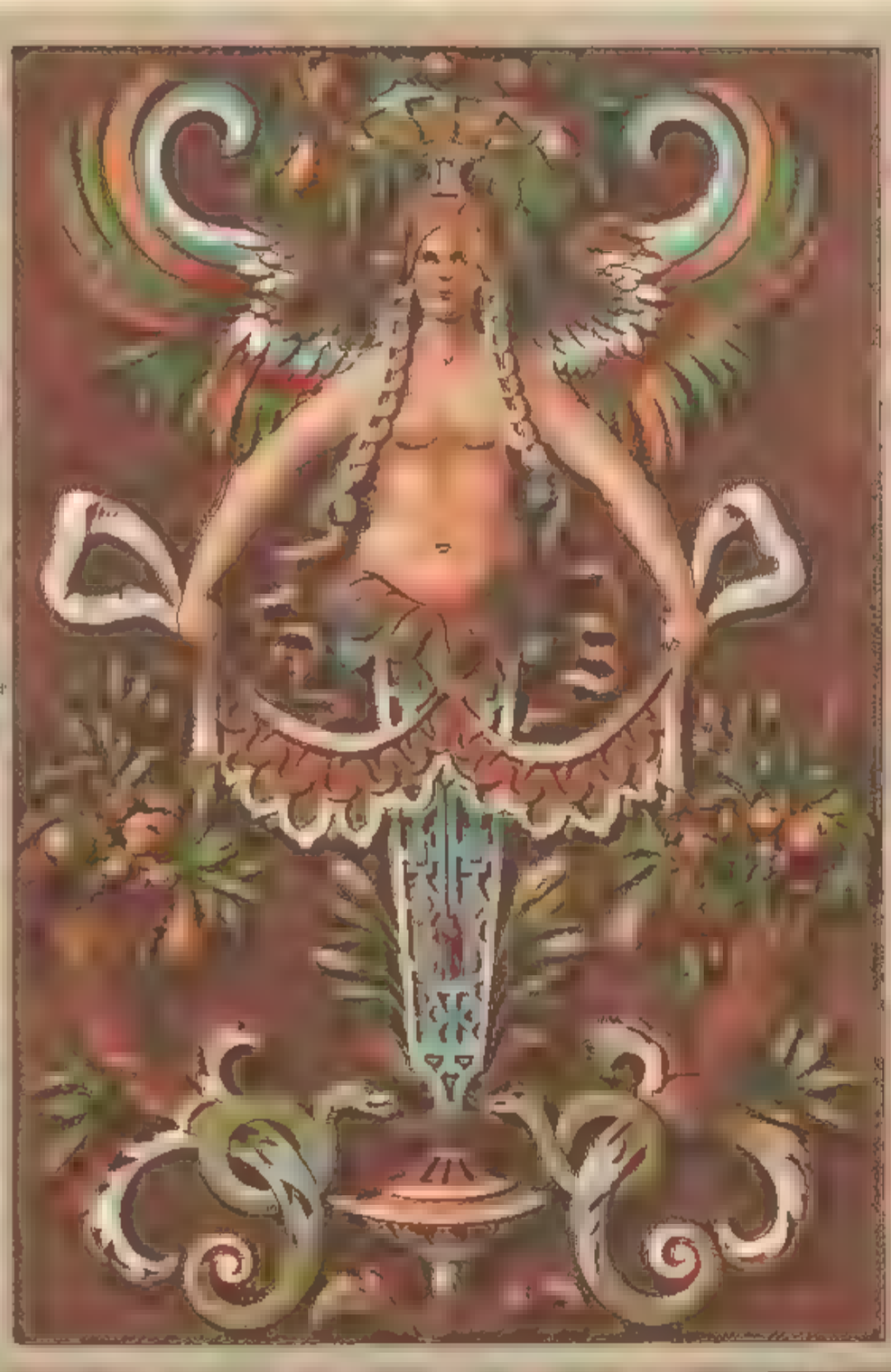

2

3.

Tabule 81.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Plastika polychromovaná.

Již na jiném místě bylo připomento, že ušlechtilé náběhy renaissanční překročily hranice Německa teprve asi v polovině XVI. století, zůstaly však po mnohoslibných začátcích neblahou třicetiletou válkou opět až skorem do konce XVII. století přerušeny.

Tam, kde u staveb německých vlivy renaissanční se uplatnily, jevily se v ušlechtilých tvarech oken, štítů, arkýřů, v malebných logiích, galeriích a p.

Vnitřek těchto staveb svědčil pak o značném a v době té panujícím blahobytu, jakož i o velmi vyvinutém průmyslu uměleckém.

Setkáváme se tu s výzdobou nejen malebnou, ale i účelnou; obytné místnosti a různé síně značných často rozměrů opatřovány byly vyřezávaným neb vykládaným deštěním, a stropy též často bohatě vypravovány.

Vykládané výplně z chrámu Máří Magdaleny ve Vratislavi ze 16. století

Podobná, v renaissančním slohu bohatě vyzdobená síň z doby té nachází se, jak již při tab. 77. zmínka učiněna, v Badensku v zámku heiligenberském, náležejícím knížecí rodině z Fürstenberků.

Obrazy, umístěné na tab. 81., předvádějí další detaily z bohaté dekorace stropní této rytířské síně.

Celý strop proveden z lipového dřeva; bohatě řezán a polychromován stkví se v jasné modři, červeni, zeleni, zlatě a stříbře.

Leč ku podivu, při vší té pestrosti barev a kypící rozmanitosti a bohatství listoví, úponkoví i pentloví a ozdob ostatních působí dekorace ta na oko povšechným dojmem příjemné sladěnosti a harmonického klidu.

Obr. 1.—5. dle H. Dolmetsche.

Tabule 82.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Plastické ozdoby dřeva a kamene.

Renaissance v Čechách.

Zmiňujíce se při tab. 81. o německé renaissanci, pravili jsme, že se tu setkáváme všude s malebnou a účelnou dekorací jak monumentálných a mnohých soukromých staveb, tak i různých předmětů a prací průmyslu umělého.

Porovnáváme-li však tuto německou ornamentálnou dekoraci se vznešenými motivy renaissančního dekorativního umění vlašského, nemůžeme tomuto v jeho aesthetické dokonalosti proti ornamentu

Mříž z hrobky českých králů v chrámu Svatovítském v Praze.

německému upříti vyšší elegance a jemnosti, a to zvláště u prvků figurálných, jakož i přehlédnouti značné přednosti v rozčlenění a výzdobě ploch, a to ať již spletitými arabeskami, prvky rostlinnými či motivy živočišnými.

Že i ornamentálná zdoba mnohých renaissančních staveb německých spěla k výši dokonalosti, toho svědkem jsou přečetné velkolepé stavby v Německu, jako zámek heidelberský (Otto-Heinrichsbau a pozdější Fridrichsbau), lví dvůr a nádherný portal (nejušlechtilejší renaissance) radnice kolínské (n. R.), radnice norimberská, pak různé stavby v Gdansku, Brunšviku, Hannoveru, zbrojnice a král. palác v Berlíně, biskupská residence ve Vircpurku, katol. kostel v Drážďanech a j. v.

V Čechách pak letohrádek „Belvedere", vystavěný Ferdinandem I., ukazuje prvý vstup ušlechtilých forem vlašské renaissance na půdu českou, z nichž vzala pak původ svůj „česká renaissance".

Z prvých dob jmenovati sluší mimo zmíněný již „letohrádek královny Anny" i zámeček „Hvězdu" s bohatou plastickou vnitřní dekorací, jakož i mnohé a cenné památky stavitelské v jižních i západních Čechách (v Třeboni, Jindřichově Hradci, Krumlově, Prachaticích, Budějovicích, Táboře, Plzni (radnice, četné domy s krásnými portály a p.) atd. Dále vyniká provedením Vlašský dvůr v Kutné

Hoře, zámek Nelahozeves, litomyšlský, opočenský, roudnický, libochovický (a j.), radnice v Mostě, Lounech, Litoměřicích a j. v.

Z pražských staveb dlužno zmíniti se o paláci Schwarzenberském na Hradčanech s bohatou výzdobou sgrafittovou (podobnou výzdobou vyniká i zámek Kaceřov, postavený týmž stavitelem jako zámek nelahozevesský (Floriánem Grysbekem), o paláci valdštýnském s překrásnou zahradní loggií a j. v.

Z chrámů pak dlužno jmenovati gotícko-renaissanční kapli sv. Rocha na Strahově, dnešní evang. kostel sv. Klimenta, kostel sv. Salvatora a j. v.

A podobně jako v Italii a pak i v Německu též v českých dílnách prováděli různí mistři skvostné práce tepané, kované, vykládané a p.

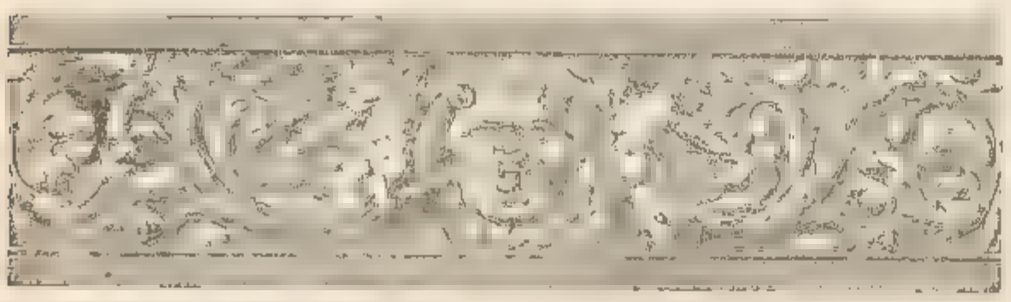

Ornament olověný z 15. století. (Německá renaissance)

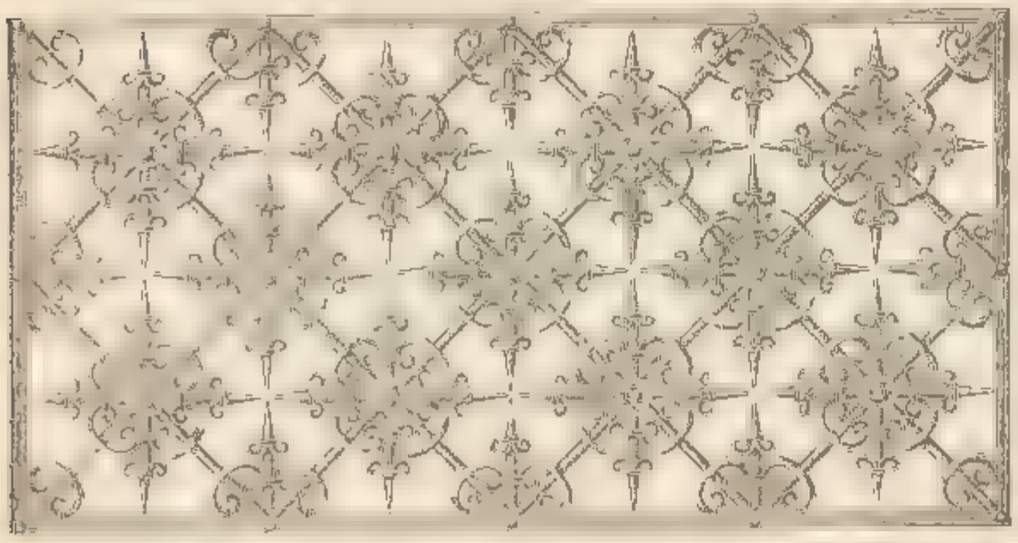

Mříž z kovaného železa ve starém zamku Stuttgartském (ze 16. stol.)

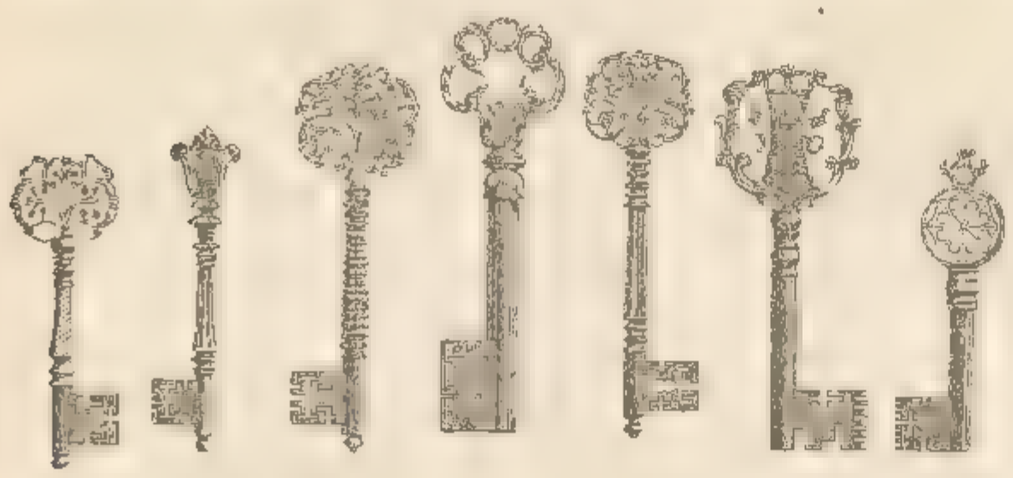

Různé klíče. (Německá renaissance)

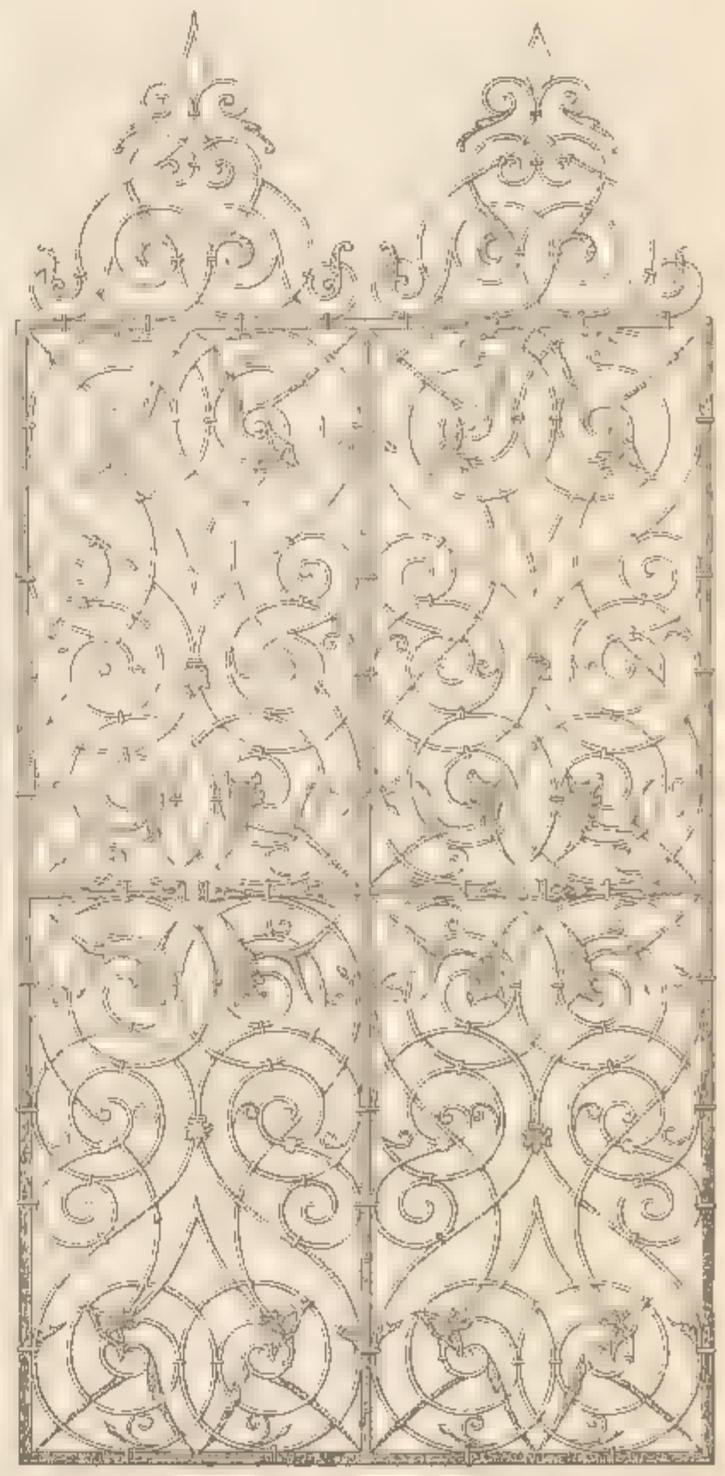

Mříž z kovaného železa v klášteře Strahovském v Praze.

Obr. 1. Herma (poprsí, spočívající na čtyrhranném sloupu) z náhrobků virtemberských knížat v presbyteriu kollegiátního kostela ve Stuttgartě. — Obr. 2. Výplň na sloupu ve velké radniční síni v Norimberce. (Radnice norimberská na úpatí Zámeckého vrchu, vystavěná v létech 1616—1622, umělecky vyzdobená.) - Obr. 3. Ostění dveří v části hradu heidelberského, zvané „Otto-Heinrichs-bau". (Otto-Heinrichs-bau, přístavek znamenitého zámku heidelberského, provedený v překrásné renaissanci za Otty-Jindřicha.) — Obr. 4. Sokl náhrobku v presbyteři městského kostela v Gaildorfu. — Obr. 5.—10. Ve dřevě řezané výplně a vlysy na stropě zámecké síně v Jeveru. (Jever, hlavní město velkovévodství oldenhurského. Zámek jeverský vystavěn Edonem Wiemkenem.)

Obr. 4. dle H. Dolmetsche.

Ostatní dle fotografií.

1
2
3
4
5
6
7
8

Tabule 83.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Malby nástěnné, plastická ozdoba dřeva a kamene.

Vlivy renaissance záhy překročily hranice italské, rozlévajíce se širokými proudy po celé Evropě. Všude lze pozorovati, jak přísné formy gotické ustupují šmahem tvarům novým, volnějším.

Z původních motivů vlašských znenáhla hráněla se umělecká tvorba místního rázu, jež tak dala vznik renaissanci francouzské, české, německé, španělské a j.

Že jen znenáhla různé dekorativní renaissanční elementy zbavovaly se zřejmých vzorů vlašských zřejmo je z ukázek, umístěných na tab. 74.

Ozdoby, jež znázorněny na tabuli této (83.), vyznačují se proti oněm značnou již emancipací a přizpůsobením k požadavkům a poměrům místním.

Vystupuje tu se vší vehemenci i ve všech detailech jen německému umění z počátku XVII. století vlastní onen zvláštní hmotný ráz, zřejmý z užitého kartušovitého rámoví s četnými fantastickými i rázovitými svinulinami i ozdobnými závěsy.

Až do 16. století zůstalo dekorační umění, a to opět zvlášť chrámové, věrno tradicím gotickým. Teprv ve druhé polovině téhož století vnikla renaissance i do výzdoby staveb chrámových, ač i tu stále ještě jednak stropním žebrovím a pestrobarvými klenáky vrcholovými, jakož i lomenými oblouky a různými tvary kružeb okenních ozřejmují ve tradice středověké.

Z pozdějších tvarů dekorativního umění vyzírá snaha těch, jimž bylo nové stavby zdobiti, aby zvláštní a osobitou tvorbou, jakož i propracováním elementů a detailů dekoračních vyvolán byl povšechný dojem, upomínající sic rázným zbarvením a bohatou výzdobou zlatem na polychromii středověkou, lišící se však od ozdob doby té vytvářením zvláštních forem, vzbuzujících harmonickým vývojem a svým organickým uspořádáním v umělecky zušlechtěné duši pozorovatele blahé uspokojení.

Tomuto dojmu podléhá oko pozorovatele, jenž obhlédá vnitřní skvostnou a bohatou výzdobu známého městského chrámu ve Freudenstadtu, jejž vybudoval vévodský stavitel Jindřich Schickhardt z Herrenbergu, a z kteréžto výzdoby umístěno na tabuli této několik ukázek.

(Freudenstadt, okr. město virtemberské nad údolím Forbachu, postavené pravidelně kolem velikého, arkadami obkličeného tržiště. Jest zároveň hojně navštěvovaným místem léčebným.) Detail malebné této výzdoby, provedené malířem Jakubem Zuberleinem, prozrazuje volnou, ba divokou fantasii, s jakou u větší ještě míře setkáváme se při tvorbě Wendel-Dietterleinově.

Uvažujeme-li však o vší té barevné nádheře bezčetných polychromovaných klenáků vrcholových, o bohatě malovaných obrubách dveřních a okenních, pozorujeme-li pestrou směsici závitnic, mask, ovoce a p., jimiž vyzdobeny jsou četné konsoly a hermy, — jakož i reliefní figurálnou barevnou výzdobou pokryté poprsně gallerii, oltáře a kazatelny, při pocitu ze všeho toho vyznívajícího onoho mohutného a jemně sladěného výsledního akkordu všech jmenovaných ozdobných tvarů a jich barev, — musíme umělecké tvorbě doby té přiznati plný obdiv i uznání, že se jí konečně podařilo, po upuštění od starých tradic uměleckých z plně rationelních hledisk vytvořiti formy nové, tak ladné a čisté, jak právě ozřejmují se kostelní výzdobou freudenstadtskou.

Obr. 1. 8. Části malovaných dekorací nástěnných z městského chrámu ve Freudenstadtě. Snímky dle Rob. Knorra, učitele na král. umělecko-průmyslové škole ve Stuttgartě.

6
7.
Att tempto.
5.

Tabule 84.

NĚMECKÁ RENAISSANCE.

Malby nástěnné a stropní.

Tato tabule přináší ukázky nádherných nástěnných maleb druhu zvláštního a kromobyčejného. Jsou vyňaty z bohaté výzdoby „zlaté síně“ zámecké v Urachu.

(Urach, město ve Würtembersku, se zámkem, krásnou gotickou studní, dvěma chrámy a m. j. V blízkosti zříceniny pevnosti „Horního Urachu“.)

Stěny jsou tu obyčejně hladké, rozdělené malbou na jednotlivá pole, jež celkovou výzdobou svou připomínají vzory, obvyklé u ornamentálné dekorace předmětů kovových (tepaných, kovaných a p.). — Na vzory ty upomínají zejména bezčetná proplétání i různá ornamentálná orámování. V těchto pak velmi zhusta užívaný a opakující se obraz palmy s heslem „Attempo“ (viz obr. 5.) svědčil by dle původu na dobu panování virtemberského knížete Eberhardta Vousatého (v l. 1445. 1496.), jenž velmi byl pečliv o vědy a umění, založiv v Tubinkách r. 1477. universitu a rozsáhlou knihovnu. Ale způsob malby i vnitřní architektonika zmíněné „zlaté síně“ svědčí neklamně o původu, jejž dlužno klásti do poslední třetiny 16. století.

Strop je vypraven velmi jednoduše: Úplně zřetelné břevnoví je hnědočervené, úzká mezistění opět zcela světlá.

Veškeré malby, o nichž tuto zmínka učiněna, ač provedeny jen několika nemnohými barvami (hnědočerveně, bíle, zlatě a modře), účinkují celkově velmi teple a příjemně.

Obr. 1. Obloukové výplň cípů stěnových polí. — Obr. 2. Ornamentálná výplň výklenku okenního. — Obr. 3.—4. Ozdoby sloupů. — Obr. 5. Výzdoba poprsně okenní. — Obr. 6. a 7. Středy a rohy ozdobného orámování ploch stěnových. — Obr. 8.—11. Výzdoba stropních trámů vyčnívajícími dřevěnými růžicemi a knoflíky. — Obr. 12. Dřevěné dveřní zástřeší. Vše ze „zlaté síně“ v Urachu.

Dle náčrtů kreslíře Pavla Haaga ve Stuttgartě.

Tabule 85.

NĚMECKÁ I ČESKÁ RENAISSANCE.

Kartuše a smaltované ozdoby drahých kovů.

Vliv vlašské renaissance na vytváření se a rozvoj uměleckého průmyslu mimoitalského, tedy mezi ostatními i německého a českého, velmi zřetelně se jeví na pracích a ozdobách klenotnických, kterážto umělecká tvorba vlašská nejsnáze a nejdříve překročila hranice svého vzniku, a různými pracemi a technikami zlatnictví a klenotnictví vlašského neodolatelně působila na tvorbu četných mistrů českých i německých, kteří pak nejen že výrobky své po stránce technické stále a stále zdokonalovali, leč též i formám dekorativním takovou péči a pozornost věnovali, že práce jejich ve všech směrech vzorů vlašských úplně dostihovaly.

Ve výrobě a pracích klenotnických vynikala v době té zvláště města jihoněmecká jako sídla znamenitě vyvinutého průmyslu uměleckého.

Obdivujeme se tu různým ušlechtilým tvarům a jemnému zpracování vzácných příborů na nápoje, různého náčiní stolního, zbraní, prstenů, ozdobných a drahocenných pasů, naušnic, spon, různého náčiní bohoslužebného a j. v.

A v ornamentálné dekoraci všech, tuto jmenovaných předmětů zřetelně lze pozorovati, jak znenáhla naturalistické spodobování zvláště listů, lodyh a úponkoví, a náklonnost ku zvláštnostem jako v jiných oborech umění i tu připravuje znenáhla cestu k barokku. Z častého užití kartuší jako elementů dekorativních lze pak souditi na všeobecnou oblibu těchto motivů ornamentálných.

V Čechách nastal opět nový rozkvět umělého průmyslu - a to zvláště zlatnictví a klenotnictví — po utišení bouří husitských, v kteréžto době různí mistři robili stkvělé nádoby a náčiní bohoslužebná monstrance, kalichy, ciboria, mistrné reliquiáře, pečetidla královská a p. — Dále pak znamenitého zdokonalení doznalo v Čechách v klenotnictví broušení drahokamů, polodrahokamů i křišťálů, při kterýchžto pracích často sami mistři vlašští činně byli účastni (na př. Oktavian de Strada a j.).

V klenotnictví českém nutno zmíniti se ještě o smaltech průhledných, jimiž různé předměty byly ozdobovány. I koruna rodu Habsburského je skvostným dokladem dovednosti tehdejších pražských klenotníkův.

V umělé výrobě vynikaly též různé práce puškařské, kdež užito při ornamentálném vykládání kosti, perleti, stříbra, mosazi a p.

Obr. 1. a 2. Kartuše z rodokmenu ze sbírky domácích starožitností ve Stuttgartě. — Obr. 3. - 17. Rozličné ozdoby z oltářiků, reliquiářů a kříže z pokladu kaple královské residence v Mnichově. Obr 18.—20. Části šperků. — Obr. 21.—23. Kování z bandalíru dle pergamenové kresby Hanuše Mielicha. — Obr. 24. Šperkové závěsy ze sbírek tak zvané „Zelené síně“ (schránky to královského pokladu, jenž se skládá z mnohých vzácných předmětů uměleckých, drahokamů a p.). Obr. 25. Špička pochvy na kord od Hanuše Mielicha. — Obr. 26. Šperkový závěs z musea v Pešti.

Obr. 1. a 2. dle náčrtu kreslíře P. Haaga ve Stuttgartě.

Ostatní vyňato z děl: „Zettler, Enzler a Stockbauer, Vybraná díla umělecká z pokladu v kapli královské residence mnichovské.“ — „Becker a Hefner, Umělecká díla, náčiní a nářadí středověku a renaissance.“ — „Luthmer, Zlaté klenoty renaissance.“ – „Schorn, Umění a průmysl, dílo, vydané bavorským průmyslovým museem v Norimberce r. 1883.“

Tabule 86.

XVII. A XVIII. STOLETÍ.

Gobeliny a vazby knih.

Dodatkem k tabuli 71. uveden zde celkově koberec gobelinový s krajinným pozadím, určený k výzdobě jednoho ze sálů v zámku Sct. Germain en Laye.

Jsme při pohledu na mistrovské dílo to na rozpacích, čemu dříve se obdivovati, zda celému seskupení, při němž umělec volně dal se unášeti obrazivosti svou, — či architektonickým a vegetabilním ozdobám a naturalisticky zobrazenému květinoví, jež obkličují jemných barevným nádechem prozírající obraz krajinný!

Umělcem, dle jehož malby gobelin tento zhotoven, jest malíř D'Espouy, tvořící za Ludvíka XIV., tedy v době, kdy mnohými umělci-výtvarníky pod vlivem školy nizozemské pěstováno hojně zobrazování výjevů z přírody a ze skutečného prostého života vůbec.

Jako všichni ostatní umělci doby té, již pracovali návrhy na provedení technikou gobelinovou, i on musil se podřizovati zákonům i požadavkům, jež umožňovaly provedení a dle možnosti i přesné napodobení daného obrazu.

A ač mnohé z těchto skvostných kobercových tkanin byly vyrobeny pravými umělci, již dílo své prováděli nejznamenitějšími prostředky a dovedli tak vyvolati naprostou podobu obrazu tkaného s malovaným originálem, přece mezi nimi jasně rozeznáváme ty, jež pracovány dle maleb skutečných a pravých malířů-mistrů.

Čím dokonalejší malba, tím krásnější gobelin!

Každý, kdo pracoval návrhy na provádění tohoto genru tkanin kobercových, musil stále na mysli míti, co a jak možno je provésti těmi prostředky, jež jsou tkalci po ruce, a dle toho musil též obrazy své přizpůsobovati.

Kde takto malíř pracoval v plném souhlase a porozumění s umělcem-tkadlcem, zůstaly až do dnes tkané tyto kopie, třebas od jich vzniku minula již století se všemi vrtkavými změnami vkusu, cennými pracemi uměleckými.

Již počátkem XVII. století, v době, kdy chýlila se ku konci vláda Jindřicha VI. (1589.—1610.), jenž velmi byl pečliv o zvelebení uměleckého průmyslu (mezi jiným též výroby drahocenných koberců), i nejznamenitější umělcové francouzští nepokládali nijak za znehodnocení uměleckého svého intellektu a posvěcení, uplatniti genia svého ve službách uměleckého průmyslu. Nacházíme tudíž mezi spolupůsobiteli rukodělné výroby gobelinů jména předních mistrů umění malířského, jak domáci tak i cizí, již o zdar a povznesení tohoto oboru umění textilního s výrobci samymi spojenými silami se přičiňovali.

I mnohé, z doby Ludvíka XV. pocházející vazby knižní ornamentálnou dekorací svou upomínají ve mnohých částech svých na vzory z umění textilního (na př. svrchní deska knižní se znakem Kašpara Moïse de Fontanieu z r. 1755.).

V Čechách umění knihvazačské dosáhlo svého vrcholu v XVII. století, kdy prováděny skvostné i nákladné vazby pergamenové, safiánové, z jemné teletiny, aksamitu s umělým kováním a p. — XVIII. století se těmto starším pracím knihařským nijak již rovnati nemohlo.

Obr. 1. Nástěnný gobelin, pracovaný pro Ludvíka XIV. do zámku Sct. Germainu, dle malby D'Espouye. (Sct. Germain en Laye, francouzské město se starobylým, historickým zámkem, vystavěným Ludvikem XIV., v němž sídleli po nějakou dobu i francouzští králové. V posledních dobách sloužil střídavě za kasárny, vojenskou trestnici, až opět Napoleonem III. proměněn v národní museum.) Obr. 2. Bordura z gobelinu, znázorňujícího „Vítězství Herkula“, zhotoveného pro komnaty Ludvíka XIV. v zámku versaillském, jejž navrhl Noël Coypel (srovnej tab. 71.).

Obr. 1. a 2. Dle vyobrazení N. Viviena v Paříži.

Tabule 87.

XVII. A XVIII. STOLETÍ.

Výšivky, kožené čalouny tlačené a ozdoby ze zlata.

Od let 1580 až do ukončení 18. století jsme v době slohu barokového, vyvinuvšího se z renaissance samé a majícího jako tato původ svůj v Italii.

Přesná pravidla slohová nahrazuje touha po affektech a naturalistika, pohyb i nezměrná bravura plastiky jsou předními znaky nového směru, v němž subjektivnost umělcova ve své tvořivosti zůstává naprosto neomezována.

Když pak v prvé polovině XVIII. století snaha po dekorativním sjednocení celku úplně ustoupila hravým kudrlinkovým formám detailu, značí doba ta úplný úpadek renaissance, a extrémní směr dekorativních a ornamentálných tvarů doby té jmenujeme dobou „rokoka".

Význačná tvorba slohu barokního nejeví se snad jen ve stavbách, v době té provedených, nýbrž měrou hojnou též ve formách plastických vůbec, v umění malířském, jakož i po všech odvětvích uměleckého průmyslu.

Místo čistoty, prostoty a ušlechtilosti ornamentu renaissančního setkáváme se veskrze s tvarovým uvolněním, ba i zdivočením. Mezi věncovím mimo listů, květin a plodů umístěny krunýře, helmy, prapory, děla a p.

Vládu doby slohu barokového i rokokového zvlášť dobře znázorňují na tabuli této ukázky úplně naturalisticky provedených květin, ozdobných linií zátočkových, neklid v kresbě, a u výšivky na obr. 1. i snaha po plastickém vytváření ornamentu.

V Čechách obojí tento sloh mnoho zanechal významných památníkův, z nichž též zřejmo, jak s pravým uměleckým pochopením byl výhodně lokalisován. Na prvním místě sluší tu jmenovati Kiliána Dintzenhofera, jejž spolu se sochařem Brokoffem a malířem Rainerem možno směle jmenovati jako „tvůrce barokní Prahy".

(1. Krištof Dintzenhofer přistěhoval se z Německa do Prahy, † r. 1722. a pochován v kostele sv. Maří Magdaleny na Újezdě. Vystavěl klášter a chrám v Břevnově, kostel sv. Maří Magdaleny (nynější četnické kasárny), kapli sv. Antonína, sv. Františka, Narození páně, kostel sv. Petra a Pavla na Zderaze a vrchol umělecké tvorby své „chrám sv. Mikuláše na Malé Straně", jejž dokončil syn jeho Kilián. Ze světských staveb dlužno mu připsati mezi jiným též palác Lobkovicův.)

(2. Syn jeho Kilián počal významnou stavební činnost svou domem, zvaným „Amerikou", kteroužto stavbou stal se věhlasným a hledaným stavitelem. Řada jeho staveb církevních počíná chrámem sv. Jana Nep. při klášteře Voršilek, dále provedl průčelí Lorety, přestavbu chrámu sv. Tomáše na Malé Straně, kostel P. Marie u Alžbětinek, kostel sv. Jana Nepomuckého na Skalce, kostel Karla Boromejského, sv. Kateřiny, sv. Bartoloměje, seminář sv. Václava, klášter benediktinský s kostelem sv. Mikuláše (nynějším pravoslavným), mimo bezčetné chrámy a klášterní budovy po českém venkově. Ze světských budov jmenovati sluší dům Piccolominů (nyní palác Nosticův), palác Kinských, Invalidovnu v Karlíně a m. j.)

(3. Jan Brokoff, český sochař, rodem Slovák a původně řezbář. V Praze žil od r. 1693. Od něho samého neb společnou prací se synem Ferdinandem pocházejí díla: Socha sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě. Původní socha tato nachází se na hlav. oltáři v kostele sv. Jana Nep. na Skalce; socha téhož světce v Nymburce; sochy Pieta, křest Ježíšův, sv. Josef, sv. Norbert, sv. František Seraf., skupina sv. Barbory, Elišky a Markéty. Zemřel r. 1718. v Praze.

Syn jeho Ferdinand, otcův pomocník, jenž jednak sám, jednak s otcem zhotovil řadu soch na Karlově mostě, jako: skupinu sv. Františka Xav., sv. Ignáce, sv. Vincence a Prokopa, sv. Jana, Felixe

a Ivana a j. Pracoval též náhrobek hr. Vratislava v kostele sv. Jakuba, morový sloup na Hradčanech, slavný oltář sv. Havla, portal u Hopfenštoků, na paláci hrabat Morzínů a m. j. — Zemřel r. 1783. v Praze.)

(4. Václav Vavřinec Rainer, nar. r. 1689., † 1743. a pochován v kostele sv. Jiljí na Starém Městě. Od otce svého, sochaře, naučil se kresliti. Po vyučení u Schweigera stal se záhy věhlasným umělcem, jehož malby vynikají výbornou kresbou a nádherou barev. Mimo mnohé jiné obrazy maloval: Boj gigantů v paláci Černínském, malby nástropní v kostele sv. Tomáše, sv. Jiljí, fresky v kostele u Křižovníků, v kostele Loretánském, na Valdštýnském paláci, oltářní obrazy u „Všech svatých", u sv. Jakuba, u sv. Petra, u P. Marie Sněžné a m. j.)

Obr. 3. vzat z doby rokokové.

Obr. 1. Výšivka ze sbírek domácích starožitností ve Stuttgartě, sloužící dříve jako obvěsek na oltáři klášterního kostela ve Weingartenu. — Obr. 2. Vyšívané mešní roucho z téže sbírky. — Obr. 3. Bordura z koženého čalounu tlačeného. — Obr. 4. a 5. Ozdoby ze stříbrného a zlaceného poháru. Dle reprodukce zemského umělecko-průmyslového musea v Pešti.

Obr. 1. a 2. dle kresby P. Haaga ve Stuttgartě. — Obr. 3. z díla „Hoffman, Les arts et l'industrie."

Ostatní dle fotografií.

List z okenní mříže barokové kostela sv. Mikuláše v Praze.

Tabule 88.

XVII. A XVIII. STOLETÍ.

Kování a řezby.

„Barok“, slynoucí nádherou a elegancí, jenž z předchozí renaissance vyvíjel se za doby panování Ludvíka XIV. a zove se odtud „styl Luis XIV.“, uplatnil se za protektorátu mocného tohoto panovníka ve velkolepých výzdobách Louvru, zámku Versaillského, chrámu invalidů a j.

Za vedení umělce Ch. Le Bruna objevují se v čele prací uměleckých oba Mansartové, J. Lepautre, Jean Berrain, Perrault, Lemercier, Leveau, Blondel a j.

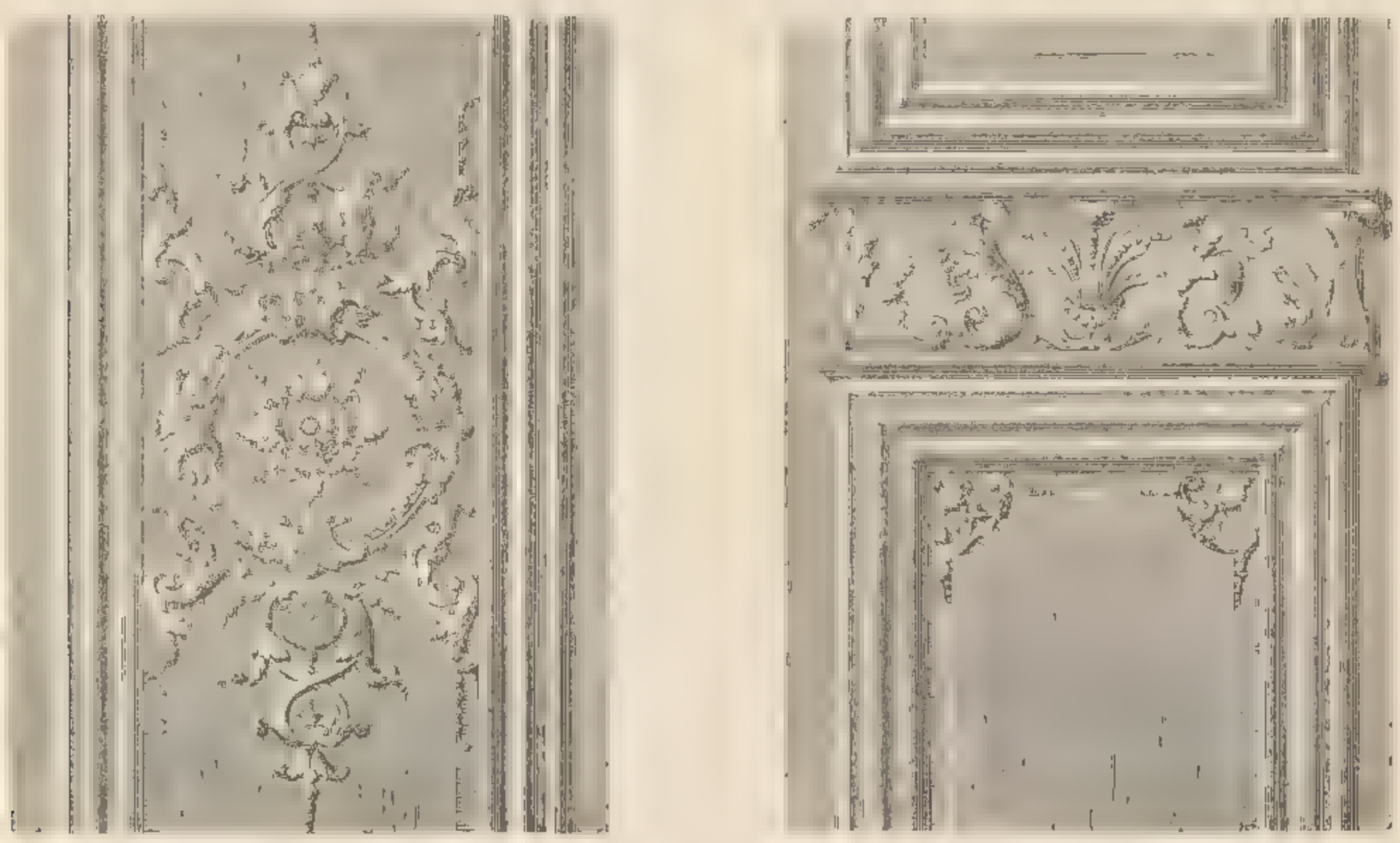

Motivy ze dveří řezané v dubovém dřevě z Paříže. (Doba Ludvíka XIV.)

V bohaté dekoraci ornamentálné, jež architektonickou část úplně opanovala, vynikajíc svým něžným, koketním půvabem, sluší zmíniti se o zvlášť vyvinutém ornamentu plochém, jenž znamenaje se bohatostí a duchaplnou invencí, založen byl na ornamentu renaissančním, zvláště pak na „grotesce“.

(Groteska, ornamentálná forma plochá, v níž v organický celek sloučeny listy, květiny, plody, stuhy, postavy lidské i zvířecí, bohaté ozdoby štítové, pochodně, rohy štěstí, vasy, škeble, košíky, mascarony, draperie, válečné trofeje, děla, koule, prapory, přilby, krunýře, — ano i umrlčí hlavy a celé kostry nevyjímaje. Od ornamentu přesně geometrického postupuje se tu k ozdobám vegetabilním, animalním i lidským. Vrchol rozkvětu grotesky je doba Rafaelova a užití její ve výzdobě logií vatikánských a j. Z renaissance dostaly se grotesky do baroka i rokoka, kde vynikaly úplným naturalismem, opovrhajícím vším systémem a všemi pravidly.)

V užití jejím vynikl zvláště Jean Berrain.

S groteskou závodil ve výzdobě ornamentálné souměrný ornament, složený z listoví, bohatých květů, úponků a p., s nímž setkáváme se v uměleckém průmyslu francouzském u látek hedvábných, krajek, tapet, prací vykládaných, tepaných i rytých, jenž dostal se i do umělecké výzdoby českých výrobků sklářských na konci XVII. a počátkem XVIII. století. V posledních 25 létech panování Ludvíka XIV., tedy počátkem l. 1690, v době intensivního dekorativního působení umělce Charles Le Bruna znamenati a pozorovati lze jisté přetvořování obvyklých forem slohových.

Král, syt nádhery a všelikého pompésního ceremonielu slavností dvorských, uchylovat se vždy víc a více do intimity rodinné; nádherné slavnosti Versaillské přestávaly, a tím i různé objednávky velikých prací dekorativních stávaly se řidšími. Tím nadešla doba slohu méně pompésního, dbajícího více potřeb a požadavků intimního života rodinného.

Ve směru tom náležitý obrat přivoditi hleděl Hardouin Mansart, jehož umělecké snahy reformní zřetelněji se jeví teprvé v době působení Roberta de Cotte počínaje r. 1699. Od doby té znamenati lze v ornamentice tvary lehčí a méně strnulé.

(Ostatní viz při tab. 90.)

(1. Charles Le Brun, nar. 24. února 1619, † 12. února 1690, syn sochařův, znamenitý francouzský malíř historický. Studoval v Římě pilně díla antická. Vrátiv se do vlasti vyznamenal se několika obrazy tak, že doporučen byl přízni samého krále Ludvíka XIV. R. 1660 jmenován ředitelem dílen gobelinových, kde tehdy prováděno též umělecké nářadí, předměty stříbrné, mosaiky a j., v kterézto době namaloval nádherné obrazy jako předlohy ku tkaní gobelinů. Tak stal se znenála možno říci skorem v uměleckém tehdejším světě uměleckým diktátorem. Z prací jeho sluší jmenovati „Svatou rodinu“ ve Fontainebleau, kopii Rafaelovu; „Úmrtí sv. Ondřeje v chrámu Notre-Dame“; „Umučení sv. Štěpána“ (nyní v Louvru); obrazy „Spánek, Tajemství, Apotheosu Héraklea a Musy ve stropních polích zámku Vaux; Přechod přes Granik, Rodina Dariova, Alexander a Porus, Bitva u Arbel, Vítězný vjezd Alexandra do Babylonu,“ kteréžto obrazy malovány pro techniku gobelinovou, a m. j.)

(2. François Mansart vynikající architekt francouzský, nar. 1598 v Paříži, † r. 1666. Stavby jeho vynikají půvabem a jemností, a umění jeho mělo vliv i na stavby cizí, zvlátě německé. Z mnohých staveb jeho na prvém místě jmenovati sluší zámek „Maison-sur-Seine,“ z let 1642–1650, provedený pro Renéa de Longueil, považovaný v době té za nejkrásnější stavbu ve Francii.)

(3. Jules Mansart, synovec předešlého, nar. 1646 v Paříži, † r. 1708 v Marly, ředitel staveb královských za Ludvíka XIV. Stavby jeho vynikají vnitřní nádherou Z nich jmenovati sluší skorem všecky velké stavby královské; hlavním dílem jeho je však dóm Invalidů v Paříži, dokončený r. 1735, dále pak chrám Notre-Dame ve Versaillech, galerii Palais Royal v Paříži, radnici lyonskou a m. j.)

(3. Jean Lepautre, nar. 1617 v Paříži, † r. 1682, slavný franc. mědiryjec, jehož rytin napočteno 1500, vesměs prací ornamentálných, dekoračních a architektonických, jež měly velký vliv na vývoj uměl. průmyslu a slouží dosud jako vzory slohu Ludvíka XIV.)

(4. Claude Perrault, nar. 1613, † 1688 v Paříži, lékař, architekt a mathematik, vynikl výstavbou „Kolonnády v Louvru“ a „Observatoře“. Zanechal mnoho děl, úvah a kreseb.)

(5. François, sieur des Croisettes et de Gallardon Blondel, mathematik a architekt francouzský, nar. asi r. 1617, † r. 1686. Cestoval po Německu, Italii, pak poslán vládou do Berlína, Cařihradu a dostal se až do Egypta. Zvětšil most v Saintes přes Charentu, nakreslil plány k novému Rochefortu, r. 1671 a 1672 vystavěl bránu Saint Deniskou a j. Posléze jmenován professorem mathematiky i ředitelem akademie architektury, konečně pak maršálkem franc. armády.)

Obr. 1.—7. Stolní kování v král. bavorském národním museu v Mnichově (Ludvík XIV.). — Obr 8.—12. Různé řezby původu francouzského, z nichž obr. 11. znázorňuje ty z chorových stolic chrámu Notre-Dame v Paříži.

Obr. 11.—12. dle odlitků ze sbírky sádrových odlitků z král. sbírek pro obchod a průmysl ve Stuttgartě.

Tabule 89.

XVIII. STOLETÍ.

Vykládané podlahy (dřevěné).

Tato tabule předvádí ukázky bohaté a spolu originelní výzdoby podlah, odpovídající zvláštnímu charakteru tehdejších uměleckých směrů francouzských, jež tehdy v XVIII. století po celé Evropě se uplatňovaly, a jež nepopiratelně vyzírají i z mnohých zámeckých a palácových staveb německých, jimž příkladem byl Versailles s celou svou velkolepou rozlohou i skvostnou vnitřní výzdobou

Veškera tato různobarvými dřevy provedená podlahová dekorace vykazuje méně vzorů geometrických, jako spíše znamenité a důmyslně skládané a zvláštní něhou dýšící kresby, barvami dřev hlavně u motivů rostlinných půvabně zpestřené i umělecky účelně oživené.

Všecky na tabuli této umístěné ukázky kresleny jsou dle vzorů, provedených na podlahách letohrádku „Solitude“ u Stuttgartu.

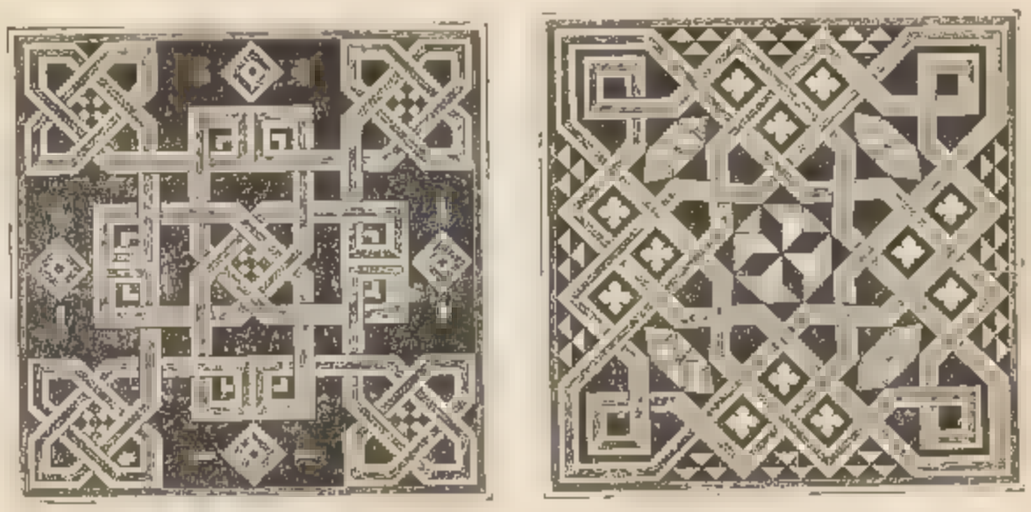

Vykládané práce dřevěné ze stolic chrámových v kostele Maria gloriosa di Frari v Benátkách (z 18. století).

(„Solitude“ — (samota, o samotě stojící zámek, letohrad a p.) zbudován vévodou Karlem Würtemberským v l. 1763—1767 byl sídlem známé školy Karlovy (Karlsschule), v níž po 8 roků pobýval též Schiller.)

Pracovány jsou věhlasným německým malířem i sochařem Janem Jiřím Bayerem ve Stuttgartě; bohužel, že skvost ten postupem času až na malé zbytky zničen.

Originály kreseb, dle nichž výzdoba podlah těch provedena, jsou majetkem jednoho z potomků Beyerových, J. G. Beyera, mistra truhlářského v Ludvigsburku.

(Jan Jiří Beyer nar. r. 1725. v Gothě, † r. 1793. v Hitzingu u Vídně. Znamenitý tento malíř a sochař německý vzdělával se v Paříži a Italii, stal se professorem malířství ve Stuttgartě, řídil oddělení pro malbu a plastiku v továrně na porculán v Ludvigsburku; pak jmenován dvorním malířem a komorním architektem i sochařem u dvora cís. Marie Teresie, v kteréžto době vyzdobil svými sochami zahradu schönbrunnskou. Některé práce jeho jsou ve Stuttgartě, Ludvigsburku, v letohradě „Solitude“, v Anšpachu i Petrohradě.)

1

2

3

Tabule 90.

XVII. A XVIII. STOLETÍ.

Ozdoby plastické.

Slohové a ornamentálné charakteristiky tří období: baroku, rokoka a slohu copového, — dob Ludvíka XIV., XV. a XVI., — jasně vyznačeny jsou na tabulích 90., 91. a 94.

Barok, — vytryskly z renaissance, když tato ve druhé polovici XVI. století znamenala poslední období svého trvání, vyznamenávající se uplatněním subjektivy umělcovy, honosí se tu mnohým motivem antickým a zároveň i bravurou a rušným pohybem forem plastických, jež obé je význačným znakem baroku.

Skulptury barokové vyznačují se naturalistickými formami i snahou po výrazu stupňovaného affektu. Zvláštní úlohu v ornamentálné dekoraci zaujímá v době té mezi různými jinými tvary ozdoba lasturová; charakteristickým pak je závitkovité vytváření rohů při ozdobném orámování.

Z nejvýznačnějších staveb doby té jmenovati sluší mezi jinými „Louvre“, chrám sv. Petra v Londýně, chrám sv. Mikuláše v Praze a j.

Sloh rokokový stal se ve francouzské architektuře výrazem nespoutané fantasie. Setkáváme se tu v bohaté dekoraci vnitřní s volným umístěním i užitím festonů, lastur, andílků a různých forem fantastických, uplatněných úplně libovolně dle nálady zdobícího umělce.

Z tohoto slohu zříme po čase vyrůstati nový „copový“, označený obdobným v době té zvykem nosení copů a vlásenek. Shledáváme se s ním zhusta při stavbách kostelů a klášterů jezovitských. I tu shledáváme se v dekoraci s různými zakřivenými lištami, výplněmi v parapetech, plnými drobných zavilin a různých kvítků, napodobených lastur, mřížkoví, draperií, třapců, andílků a p.

Ornament výplňový od Sartoria Vincenzi (moderní škola italská).

Veškera dekorace provedena obyčejně z bezvadné běli, z níž vynikají tu a tam některé ozdůbky a kudrlinky zlacené.

Obr. 1. Ornamentálné výplně výklenků dveřních a okenních v trůním sále zámku ve Fontaine-

bleau. (Sloh — doba Ludvíka XIV.) — (Zámek fontainebleauský sestává z 5 budov o 1000 komnat, jichž výzdoba provedena v různém slohu. Počátek zámku toho sluší hledati v loveckém hrádku, jejž v místech těch r. 998. založil Robert Pobožný. V pravé nádheře dal zámek ten provésti František I., a založil tu galerii, ozdobenou malbami Primaticciovými a m. j. Jindřich II. dal postaviti Filibertem d'Ornem galerii novou ve slohu renaissančním s mnohými malbami. V galerii Diany jest nyní knihovna. Zámek byl sídlem Františka I., Jindřicha II. a IV., Ludvíka XIV. i Napoleona I. Jest nyní letním sídlem presidenta republiky a les, kolkolem celé město v objemu 80 *km* obklopující, oblíbeným výletním místem Pařížanů.) Obr. 2. Vypuklý vzorek ve výplních dveřních a okenních výklenků v ložnici královnině tamtéž. (Sloh — doba Ludvíka XIV.) — Obr. 3. Řezby na dřevěném stěnovém tabulování v zámku v Bercy. (Sloh — doba Ludvíka XIV.) — (Bercy — nyní část města Paříže s četnými letohrady.) — Obr. 4. Hlavice u zrcadla v přepychové komnatě v „Hôtel de Lauzun" v Paříži. (Sloh z doby Ludvíka XIV.) — Obr. 5. Hlavice dle návrhu německého mistra Pavla Deckra. — Obr. 6. Hlavice z medaillonové síně ve Versailles. (Z doby Ludvíka XIV.) (Versailles — hlav. město franc. depart. Sein et Oise. Zámek versaillský jest znám svou nádherou a sbírkami uměleckými. V XI. století byl tu starý zamek. Ludvík XIII. vystavěl zde lovecký zámek. Ludvík XIV. odstěhoval se sem r. 1672. Stavbami dvořanů vzniklo kol zámku záhy velké město. Ludvík XV. opět se zde usídlil a teprve r. 1789. přesídlil Ludvík XVI. odtud do Paříže. Po odchodu Ludvíka XVI. pustl zámek očividně. Teprve za vlády Ludvíka Filipa v l. 1833. 37. upraven zámek nákladem 15 mil. franků na národní historické museum. Nejimposantnější dojem činí galerie Ludvíka XVI. svými nádhernými malbami, zrcadly, sloupy, pilastry a p. Kaple zdejší je též nádherně vypravena. Umělecké sbírky, zde umístěné, rozděleny jsou na 5 částí: obrazy, podobizny, poprsí a sochy, vyobrazení starých zámků a pak obrazy bitev námořních. Park kolem zámku činí nádherný dojem, zvláště svými květinovými záhony, stromořadími, skvostnými vodotrysky a sochami.) — Obr. 7. Roh zrcadlového rámu v ložnici královnině tamtéž. (Z doby Ludvíka XV.) — Obr. 8. Část architektonická ve slohu Ludvíka XV. (Dle A. Rosis z r. 1753.)

Vyňato z děl: Pfnor, architecture et décoration des epoques Louis XIV., Louis XV. et Louis XVI. au palais de Fontainebleau. Rouyer et Darcel. L'art architectural eu France depuis François I. jasqu'à Louis XIV. Umě, „Umění v ozdobování". Vzory ozdob všech slohů a věků. Reynard. Ornemets des anciens maîtres du XV. au XVIII. siècle.

2

1

3

Tabule 91.

XVII. A XVIII. STOLETÍ.

Sádrové ozdoby stěn a stropů. — Malby a tlačené ozdoby v kůži.

Na obraze 2. jeví se veškera charakteristika ornamentiky rokokové. Výzdoba štuková provedena bíle a zlatě s pozadím ploch zeleným a žlutým. Vyniká tu v nejbizzarnějších a úplně libovolně tvořených liniích oválové, různě zohýbané rámoví, jež výzdobou svou vroubí stěnu, ke stropu náběhem (fabiorem) připojenou. Zde jako na tabuli 90. obr. 6.—8. spatřujeme přehojně úponkoví, listoví i květinoví, jež působí něžně sice, však na dobu naší i značně přísladle. Ve výzdobě užito tu množství tvarů kartušovitých, rozvilin, kudrlinek, košíků, vas, jakož i mnohých jiných přerůzných elementů dekorativních, geniů, létajících andílků, jakož i v značném počtu allegorií a emblemů. A jak již dříve připomenuto, část ornamentálná úplně tu dominuje, zakrývajíc bohatostí svou úplně jádro konstrukce.

Tvorbě rokoka a jeho výše naznačené rozmarné a fantastické dekoraci nikterak nelze však upříti něžný, veselý a koketní, dobu tu dobře charakterisující půvab, vanoucí odevšad ze životem kypící, třebas zvláštní a odvážné ornamentiky.

K tomu nebudiž ještě zapomenuto připomenouti, že v době rokoka pamatováno na výzdobu nepravidelných polí, jež vznikala tvorbou bílého, zlaceného neb stříbřeného štukového rámcoví na klenbách, podobiznami, malbami dekoračními, historickými, krajinnými, drahocennými gobeliny i různými jinými tkanými čalouny a drahocennými obrazy i zrcadly.

Obr. 1. Tlačený čaloun kožený ve slohu Ludvíka XIV. ze sbírek domácích starožitností ve Stuttgartě. — Obr. 2. Výzdoba stropní ze zámku „Bruchsalu“. — Obr. 3. Malovaná výzdoba dveřní výplně z vrchnostenského domu v Paříži.

Obr. 1. Dle kresby Pavla Haaga ve Stuttgartě. Obr. 2. Dle kresby H. Dolmetsche. Obr. 3. Vyňato z díla „Daly, motifs historiques d'architecture et de sculpture d'ornement.

XVIII. STOLETÍ.

Plastické ozdoby barevné.

Ukázky štukové dekorace rokokové, spolu s obr. 2. na tab. 91. a obr. 6. na tab. 93., vyňaty jsou z výzdoby, ve slohu tomto provedené v komnatách velkovévodského zámku v Bruchsalu.

Detaily výzdoby té zajímají nás svou zvláštní komposicí, a co mimo to podivuhodného, překvapují krásným a případným zbarvením.

Kdežto v ornamentice rokokové setkáváme se nazvíce se štukovou ozdobou bílou, nejvýše snad v některých částech zlacenou neb stříbřenou (polychromie, a to zvlášť užití sytých, teplých barev úplně bylo pomíjeno), — objevují se tyto ozdoby, zvlášť pokud se týče částí, provedených úplně naturalisticky (listoví, květy, vinné révoví a j. v.), teplými barvami jemně zpestřeny, čímž zlomen chlad bílé barvy a oživen umrtvující její ráz.

S velikým přepychem a bohatstvím vyzdobeny jsou podběrky, jimiž stropy jsou omezené (obr. 4. a 5. na této tabuli a obr. 2. na tabuli 91.).

Základní plocha různě tvarovaných polí ponechána v tonech světlých; tu a tam vřazeny jsou pestře polychromované výplně figurální.

Na mnohých místech jsou některé části k malbě plasticky přičleněny, a to tak dovedně a rafinovaně, že bez poruchy celkového dojmu na př. některé údy, jako ruce a nohy, úplně volně z malby vynikají.

Střed stropní dekorován pak buďto nějakým volně se vznášejícím allegorickým seskupením figurálním, aneb opatřen bohatou ornamentálnou výzdobou štukovou.

Ze všeho, co tu umělecky provedeno, vyzírá harmonický soulad všech částí stavby, ať architektonických, skulpturních či maleb. Ku všemu, zde uvedenému vhodně přičleňuje se přerůznými formami kypící, nádherně a jemně zpracovaný nábytek, jenž organicky spojen s bohatými točenými ozdobami a různými zavinulinami stěnového obložení.

Proti vší té nádheře barev a forem, kudrlinkové bujnosti a fantastické dekoraci síní rokokových v přímém a podivuhodném odporu jeví se zevnějšek staveb, vynikající ušlechtilostí a jednoduchostí užitých klasických tvarů architektonických.

Obr. 1.—3. Části stěnového vyřezávaného obložení ve velkovévodském zámku v Bruchsalu. — Obr. 4. a 5. Části ozdob štukových na stropě tamtéž.

Obr. 1.—5. dle snímků H. Eberhardta ve Stuttgartě.

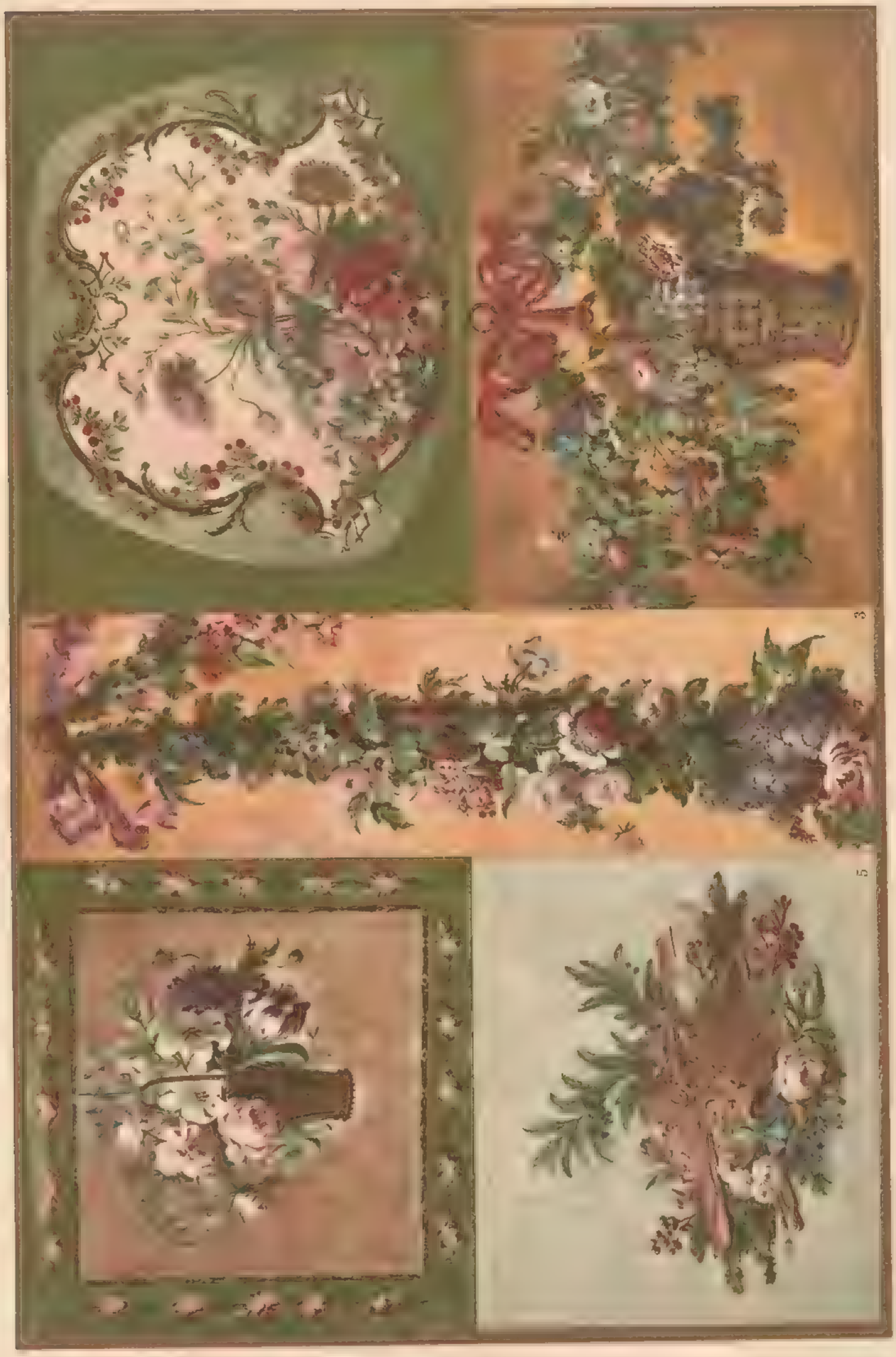

Tabule 93.

XVIII. STOLETÍ.

Gobeliny.

Budiž dovoleno, u příležitosti zmínky o době Ludvíka XIV., XV. a XVI. o výrobě tkaných obrazů šíře, arci pokud stručný slovný náš doprovod dovoluje, se rozhovořiti.

Výroba tkaných kobercových obrazů jde u kulturních národů až do šerého dávnověku.

Rozkvět její ve Francii počíná dobou Františka I., jenž založil továrnu pro výrobu tu ve Fontainebleau a povolal sem dělníky flanderské. Prováděly se tu tkané obrazy dle maleb a kreseb umělců ze školy, zvané fontainebleauské.

Jindřich IV. počátkem XVII. století založil dílny na tkaní koberců a obrazů v Paříži a povolal ku práci té opět dělníky z Italie a Nízozemí.

V místech, kde dílny tyto umístěny (rue Mouffetard), byla dříve výrobna koberců, jež pracovala rodina Gobelinů, jejíž zakladatel Gilles Gobelin počal tu s barvířstvím látek a hedbávi dle vzoru italského. Jeho následníci spojili s barvenim i tkaní koberců. Později asi kolem r. 1660. získal výtečný finační ministr Golbert dílny ty pro stát, kterýž tu do dnes výrobu gobelinů s úspěchem provozuje.

Od doby té, kdy po Gobelinech převzata výroba tkaných obrazů státem, dostalo se těmže jména „gobelin“, jež stalo se druhovým názvem všech textilních výrobků tohoto rázu.

Jindřich IV. zapověděl vůbec přívoz cizích koberců do Francie, čímž výroba domácí značně byla posilena a povznesena.

Jako gobelinové výrobny již v r. 1664., tak i ostatní továrny koberců přešly za Ludvíka XIV. ve správu státní, a řízením jich pověřeni znamenití umělci, jako Jul. Hardouin, Mansard, Boucher, Souflot a j.

Za Ludvíka XV. pracováno dle maleb a nákresů Poussina, Lebruna, Watteau, Bouchera, Cochina a j. V době té tkány vedle obrazů též komposice čistě ornamentálné. Teprve v XVIII. a XIX. století tísněna byla výroba gobelinová modou, jež dávala přednost tapetám malovaným.

Vraťme se ku konci opět k nejskvělejší a nejplodnější době manufaktury gobelinové, kdy vynikající a intelligentní ministr financí Colbert geniálnímu malíři Lebrunovi svěřil nejvyšší dozor nad různými dílnami, jež pořízeny a státem vydržovány k výrobě jednak gobelinů, skvostného nářadi i ostatních nutných dekorací pro královské zámky francouzské.

Věhlasný Lebrun dovedl toho, že, třebas obtížen starostmi o četné královské stavby, dovedl svésti různé spolupracovníky ku jednotnému cíli, tak že na př. na různých gobelinech pracovalo společně často až deset malířů (prováděli ovšem nejvíce návrhy samého Lebruna), ti části figurální, jiní opět květiny, vlysy, tvary architektonické, krajiny, honby, hudební nástroje a p., každý svůj díl, aniž by společná jich práce jednotnosti díla a celkové harmonii jakkoliv byla bývala na závadu.

A tak za Ludvíka XV. a XVI. spatřujeme při návrzích na práce gobelinové umělce, jako jmenovaného již Watteau, Bouchera, Tessiera, Jacquesa a jiné, jichž práce slaví právě zde u techniky gobelinové pravé umělecké triumfy.

Jen pozorujme, jak na př. vnadně a vkusně dovedl Tessier, vynikající malíř květin, seřaditi a sestaviti z květin a plodů vábné věnceví a kytice, z nichž na prvý pohled zírá francouzský umělec prvého řádu! O jeho geniu nepatrný názor podávají jednotlivosti z různých jeho prací, na tabuli této umístěné.

Obr. 1. Sedadlo lenošky od Louis Tessiera. (Ludvík XV.) — Obr. 2. Košík s ovocem od téhož (Ludvík XV.) — Obr. 3. Květinová guirlanda od téhož. (Ludvík XV.) — Obr. 4. Opěradlo lenošky od malíře Jacquesa. (Ludvík XVI.) — Obr. 5. Výplň nade dveřmi od téhož. (Ludvík XVI.)

Obr. 1.—5. Dle snímků N. Viviena v Paříži.

XVIII. STOLETÍ.

Ozdoby plastické a barevné.

Z rokokového vyvinul se sloh copový, nesoucí jméno po copech a vlásenkách, jež tehdáž zvykem bylo nositi. Měl býti svým antikysujícím rázem, ztrnulými a střízlivými architektonickými i dekoračními formami protestem proti různým stočeninám a zavinulinám rokokovým.

Jako protiva výstřelků rokokových účinkují tu blahodárně na pozorovatele klidné, přímé formy copové, v jichž posuzování nutno arci rozeznávati mezi klidem a ztrnulostí, přímostí a střízlivostí.

Panství slohu copového mizí s počátky revoluce francouzské a její násilnými převraty, dotýkajícími se význačně vedle zvrácení všech obvyklých řádů společenských hlavně i nádherymilovného francouzského dvora královského.

Z památek architektonických doby té zírá na nás jakási únava, ztrnulost a marná snaha po opětném uplatnění památek antických.

Hlavními představiteli slohových tendencí antikysujících jmenovati sluší Jacques Anges Gabriela a bratry Soufflety, jimž uloženo, pokračovati v počatých stavbách Louvru, divadla ve Versaillech, chrámu sv. Genofévy a j.

Obr 1. Řezba na ostění v hudební komnatě knihovny „Arsenalu“ v Paříži. (Bibliothèque de l' Arsenal z r. 1781. obsahuje 454.000 svazků. — Obr. 2. a 3. Řezaný pilastr z ostění z pařížské komnaty. (Sloh Ludvíka XVI.) — Obr. 4. Malovaný vlis z boudoiru královny Marie Antoinetty v zámku fontainebleauském. (Ludvík XVI.) — Obr. 5. Štuková výplň stropní podběrky z komnaty pařížské. (Ludvík XVI.) Řezaná výplň stěnová nad dveřmi v „Hôtel de ville“ v Bordeaux. (Ludvík XVI.)

3

4

2

6

5

7

Tabule 95.

XVII. A XVIII. STOLETÍ.

Prýmky, tkaniny a výšivky.

Poslední tři slohová období: „barok, rokoko a sloh copový“ se všemi změnami svými význačná byla i v jiných odvětvích umění i mimo obor stavitelský a uměleckou vnitřní ozdobu příbytků.

Byly to zejmena obory výroby textilní (o výrobě gobelinů bylo již na jiném místě promluveno), různé tkaniny a výšivky, jakož i umělá výzdoba částí oděvních, na jichž utváření různé slohy ty vydatně účinkovaly.

Do doby té spadá právě jedno z vynikajících období hedvábnického průmyslu francouzského, zvané „období francouzské“, jež výše své dosáhlo koncem 18. století. Hedvábné látky tkané všech těchto tří slohů vyznačují se neobyčejnou rozmanitostí vzorků. Výrobou vzácných tkanin vyznamenávala se v době té města Tours, Lyon, Paříž a Nimes.

I ozdoby prýmkářské doby té, prováděné na jednoduchých stavech, byly rázovité a formou i provedením velmi ušlechtilé. Ve výrobě těchto ozdob nastala epochální změna vynálezem Jacquardovým, jenž koncem XVIII. a počátkem XIX. století nahradil po technické stránce u výrobě tkanin hedvábných a ozdob prýmkových to, oč ochablo v oboru tom umění dekorativní.

(J. Joseph Marie Jacquard nar. 1752. v Lyoně, † r. 1834. v Oullinsu, vyučen knihařství, písmolijectví, konečně tkalcovství. Nesmrtelnou pamět v oboru průmyslu a umění textilního získal si sestrojením nového stavu a stroje pletacího. Vynález jeho narazil zprvu na značnou nepřízeň; netrvalo však dlouho, a již v r. 1812. pracovalo se v jediném jen Lyoně na 18.000 stavech Jacquardových. Jemu samému postavena na náměstí lyonském bronzová socha.)

Obr. 1. Porta ve slohu Ludvika XIV. Majetek C. Bauera, továrníka nábytku v Biberachu. — Obr. 2. Vyšívání na hedvábné vestě. (Ludvík XIV.). — Obr. 3. Vyšívání na hedvábném kabátu. (Ludvík XIV.) Ze sbírek domácích starožitností ve Stuttgartě. — Obr. 4. Vyšívání na hedvábné vestě. (Ludvík XIV.) Tamtéž. - Obr. 5. Hedvábná tkanina z mešního roucha. (Ludvík XV.) - Obr. 6 Hedvábná látka na šat. (Ludvík XV.) — Obr. 7. Tkanina z hedvábí a vlny. (Ludvík XVI.)

Obr. 1. od architekta Blümera ve Stuttgartě. — Obr. 3. a 4. od kreslíře Pavla Haaga tamtéž.

Ostatní vyňato z díla: Hoffmann, Les arts et l'industrie.

Tabule 96.

XVIII. STOLETÍ.

Kování.

Nádherymilovnost francouzských knížat a panovníků XVII. a XVIII. století byla příčinou nebývalého rozkvětu mnoha odborů umělého průmyslu i řemesel, z nichž na prvém místě jmenovati sluší průmysl porcelánový, výrobu čalounů (o níž tuto několikrát již zmínka učiněna) a skvostného nábytku a nářadí, jehož ráz znázorňuje přesně období svého vzniku jakož i svého původce mistra, jenž nešetřil různými dekoračními formami, ornamentálnou i figurální výzdobou ze sloni, želvoviny, perleti, – jinde opět drahocenným kováním, jímž provedeny nejkrásnější ornamenty a p.

Z doby Ludvika XVI. spatřujeme v nádherně vyzdobených prostorách nábytek, zdobený umělecky provedenými ozdobami bronzovými, z nichž na ukázku některé umístěny na tabuli 88., obr. 1.—7.; aneb stkví se tu různé části nábytkové, mající původ svůj v dílnách dvorního truhláře Bouleho, jenž užíval ku pracím svým nejvíce dřeva ebenového, jež dekoroval pak bronzovými applikacemi a kovovými ozdobami vykládanými na podkladě želvovém. (Tab. 72., obr. 21. a tab. 73., obr. 1.)

V době pozdější, kde menším obytným místnostem neodpovídala již výrazná forma i zbarvení tohoto nábytku, užito barev měkčích, a místo ebenu nastoupilo dřevo palisandrové, bohatě bronzem ozdobené.

(1. Eben – ebenové dřevo pravé, pocházející ze stromů, rostoucích na Cejlonu, ve Vých. Indii, v Siamu a j. Vyznamenává se černou barvou, tvrdostí a hutností. Lze je výborně leštiti. Užívá se ho hojně na vzácnější práce truhlářské, soustružnické a mosaikové. – Nepravé ebenové dřevo dává čilimník (cytisus). Ebenové dřevo napodobí se jiným, uměle na černo mořeným.)

(2. Palisandrové dřevo či jakarandové neb „modré ebenové“, tvrdé a nesnadno štipatelné dává jihoamerická rostlina Jacaranda brasiliana. Užívá se ho hlavně k umělým pracem ozdobným.)

V době té vyznamenal se vysoce talentovaný sochař, ciselér a hotovitel nádherného a zdobeného nábytku, oblíbený Charles Cressent, jehož práce vyznačovaly se podivuhodnou harmonií forem a nehledanou něžností. Také i Meissonierovy věci, jež prováděl jako zlatník a ciselér z bronzu, velice byly oblíbeny.

K nim družil se vynikající výtvarník, sochař, lijec a ciselér Jacques Caffieri, jenž bronzovou dekorací opatřoval a zušlechťoval jemným vkusem provedené nářadí z dílen dvorního truhláře Jeana François Oëbena.

Na této tabuli zobrazena kollekce bronzových ozdob nábytku z doby Ludvika XVI., kteréžto období slohové i ornamentálné vyznamenává se jemným vkusem dekorativním s trochou sentimentálnosti. Spatřujeme tu ve výzdobě květinové věnceví, ozdoby stuhové, cukrující se holuby, toulce, pochodně a různé troféje jako zhusta užívaný a zároveň velmi oblíbený motiv dekorační.

Obr. 1. -15. Různá kování dle sádrových odlitků z ústředních sbírek pro obchod a průmysl ve Štuttgartě.

Tabule 97.

POČÁTEK XIX. STOLETÍ.

Malby nástěnné a stropní.

Po baroku a rokoku vyvinul se ve Francii po veliké revoluci r. 1800. nový slohový ráz, zvaný „slohem empirovým“. Vznikl z horečné touhy po napodobení všeho antického, zvláště však doby republiky a císařství římského. Směr tento posilován byl publikacemi o nových výzkumech a výkopech antických stavitelských památek v Herkulanu a Pompejích.

Od rozpustilých a bujných forem barokních a rokokových přistoupeno k napodobení střízlivých a jednoduchostí svou imponujících tvarů klassických.

Avšak nejen stavby veřejných budov, jež nabývaly podoby řeckých chrámů, i vše ostatní: vnitřní výzdoba, malby nástěnné a stropní (jež prováděny dle objevených maleb pompejských), nářadí ba i kroje a j. zřizovány dle vzorů antických.

V tendencích nového tohoto slohu pracovali mnozí vynikající malíři, sochaři i architekti, z nichž na prvém místě jmenovati sluší malíře Louis Davida, který zvláště v době nového císařství za Napoleona I. v umění výtvarném sledoval směry, jež ovládaly římskou dobu Caesarovu. Jemu po bok postavil se též Prud'hon a j.

Též i o všestranně působících architektech Percierovi a Fontainovi budiž tuto zmínka učiněna, kteřížto oba vedle staveb tvořili originelní návrhy nábytku, hedvábných látek, čalounů, šperků, bronzů a p.

Nový tento ráz slohový došel takové úcty a obliby, že brzo po celé skorem Evropě zdomácněl.

U nás v Čechách po smrti císaře Josefa I., tedy po r. 1780. zachovány některé, ač sporé stavby empirové, jako: „Celnice“ proti „Modré hvězdě“, jejíž průčelí provedeno napodobením slohu dorského, pak „Platýz“, rozsáhlý dům s průčelím do třídy Ferdinandovy, Strahovská bibliothéka a j.

Několik typických ukázek tohoto období umístěno je na této tabuli.

(Jacques Louis David, slavný franc. malíř, spoluzakladatel moderní francouzské školy malířské nar. r. 1748. v Paříži, zemřel ve vyhnanství v Brusselu r. 1825. V základě prací svých poslán do Říma, kde studoval nejpřednější mistry vlašské. Za obraz svůj „Slepý Belisar“ jmenován mimořádným a pak řádným členem král. akademie. Ku dalším prácem svým vybíral nazvíce látku z antiky (Smrt Sokratova, Brutus, Paris a Helena atd.). V době revoluce byl horlivým přívržencem Robespierovým, a řídil v době té všecky státní podniky umělecké. Později byl jat a vězněn, ač stále i v těchto neblahých dobách umělecky byl činným. Ku konci mnohými obrazy svými nadšeně uctíval mladého generála Napoleona. Za to jmenován „malířem císařským“. Na to po pádu Napoleonově vypovězen odebral se do Brusselu, kde dále pilně pracoval (poslední jeho obrazy jsou: Amor opouští Psychu, Venuše odzbrojuje Marta atd.) a kde též i pohřben.

(Pierre Prud'hon, malíř, naroz. r. 1758. v Cluny, † 1823. v Paříži. Studoval též pilně v Římě díla věhlasných mistrů vlašských. Vrátiv se do Paříže, žil z prvu v poměrech neblahých, zanášeje se kresbou různých dekoračních tretek, z nichž však již vyzírá krása tvarů antických. Teprvé od r. 1799. objednány u něho větší práce, jako nástropní malby a p. Jeho lásku k antice vyjadřují zvláště malby: Zefyr, unášející Psychu a Zločin, pronásledovaný spravedlností a pomstou božskou. Konečně stal se učitelem kreslení Marie Louisy a členem Institutu.)

(Charles Percier, francouzský architekt, nar. r. 1764. v Paříži, † r. 1838. Na studiích svých v Římě seznámil se s architektem franc. François Léonard Pierr Fontainem, s nímž společně pracoval až do r. 1814. Vyzdobili spolu pařížskou Operu, obnovili různé zámky ve Francii, Belgii, Německu a Italii, postavili královský palác v Lyonu a m. j. Od r. 1811. byl Fontaine členem akademie.)

Obr. 1.—6. Malby nástěnné a stropní v pracovně krále Bedřicha virtbemberského v zámku Ludvigsburku. Dle náčrtů kreslíře G. Kurze.

Tabule 98.

POČÁTEK XIX. STOLETÍ.

Gobeliny a posamenterie.

Nejen výbuchy revoluce a válek v XVIII. a XIX. století, spíše byla to moda, jež v době té tísnila uměleckou výrobu gobelínů, a obracela veškeru pozornost bohatého, vznešeného i uměnímilovného světa na čalouny malované, kdežto ve tkaninách omezovala se znenáhla jen na povlaky nábytkové a koberce podlahové.

Teprve za Napoleona I. v r. 1804., — kdy rozsáhlé závody ku výrobě gobelínů prohlášeny byly za majetek koruny a císařem samým zahrnovány značnými zakázkami, — dán byl opět podnět k dalšímu blahodárnému rozkvětu tohoto odvětví uměleckého.

Že však malba čalounů a zvláště květin (v kterémžto oboru vynikající díla provedli za doby králů Ludvíka XV. a XVI. pověstní mistři Tessier, Jacques i j.) i v době císařství byla pěstována, toho neklamným svědkem je 1. vyobrazení na této tabuli, jehož nádherná komposice provedena byla malířem Saint-Ange, který zajisté též na provádění návrhů technikou gobelinovou zaměstnán byl, jehož jméno však jako mnoha jiných geniálních tvůrců návrhů gobelinových snad bylo by úplně zaniklo, kdyby zároveň s umělci ostatními nebyl se zaměstnával i komposicemi pro reprodukci médiryjeckou, kdež pak šťastnými okolnostmi jméno jeho i ostatních potomstvu bylo zachováno.

Dále nutno i to připomenouti, že nastala změna i v orámování gobelínů. Kdežto koncem XVIII. století takovéto orámování vynikalo samo o sobě již jako práce výhradně umělecká, v době empiru od způsobu toho upuštěno, a doba prvého císařství omezovala se prostě jen na zobrazování různých scén z doby této, však bez jakéhokoli dekorativního krajového zdobení.

Pravili jsme dříve již, že po zániku slohu copového, kdy všecko umění vracelo se opět k jednoduchosti antické, nastala doba úplné ztrnulosti tvarů architektonických i ornamentálných, jež staly se pak neklamnými svědky toho, že pohasínalo znenáhla vše umělecké nadšení a nastala doba naprosté vypočítavosti.

Interessantním svědkem této změny je tvar květinového koše, obrazem 1. znázorněného, jejž porovnáme-li s onim na obr. 2. a 4., tab. 93., nemůžeme nepostřehnouti, jak volná a pružná forma z dob Ludvíka XV. v následném období ustoupila tvarování násilnému a přímočarému, jež honosíc se falešným klassicismem, dává ráz období empirovému. I toho nutno u obou zmíněných květinových košů si povšimnouti, jak různě jsou umístěny. Kdežto ony z obou předchozích slohových období zobrazil umělec koketně zavěšené na barevných stužkách, tento empirový koš nehybně připoután ke ztrnulým formám římského akantu.

Zvláštního povšimnutí i vděku zasluhuje zdařené svěží zbarvení této komposice, jež tak teple oku lahodí, oproti zvláštní barevné střízlivosti, jež dobu empirovou ovládala.

Vyobrazení 2. 5. znázorňují pak charakteristické ukázky závěsů nástěnných a různých draperií, jichž užití bylo velice oblíbeno v době prvého císařství.

Obr. 1. Výplň od Saint-Ange. Obr. 2. 5. Hedvábné a sametové bordury (s připředenými třapci k látkové draperii) z královského zámku v Ludwigsburgu.

(Ludwigsburg — město ve Virtembersku, druhé residenční město, honosící se rázovitými stavbami ze XVII. století. Královský zámek ludvigsburský uprostřed nádherných sadů jest velkolepá stavba, sestávající z 16 budov, z nichž je úhrnem 400 pokojů a obrazárna. Původně byl tu z r. 1704. jen prostý lovecký zámeček, jejž později vévoda Ludvík Eberhart rozšířil o nádhernou hlavní budovu.)

Obr. 1. dle N. Viviena v Paříži. — Obr. 2.–5. dle G. Kurze ve Stuttgartě.

Tabule 99.

SLOH EMPIROVÝ XIX. STOLETÍ.

Kování.

Že při obnově císařských zámků a residencí i slohově přiléhajícímu skvostnému nábytku zvláštní péče byla věnována, podotknuto bylo již u příležitosti hovoru o počátcích a vývoji „empiru“.

Oba věhlasní architekti Percier a Fontaine podávali návrhy své, dle nichž pak evropské pověsti požívající firma bratří Jacob & Desmalter hotovila skvostný nábytek, bohatě zdobený plochými reliefy a bronzovými ozdobami, provedenými dle kreseb nadaného umělce, malíře Prud'hona.

Nábytek z leštěného mahagonu ozdoben byl něžnými ornamenty bronzovými, jež často dosti ztrnulým formám jednotlivých částí i celé konstrukce dodávaly vzezření lepého, vzbuzujícího plný, zasloužený obdiv.

Že různé napoleonské války vlivně působily na takovéto ozdoby empirové, vidno z různých elementů dekorativních, jež tvořily všelijaké vítězné trofeje, orli, vavřínové věnce a p.

Nové prvky dekorační řadu tu rozmnožily po válečné výpravě do Egypta, po níž shledáváme se s různými hlavicemi z květů lotosu, sfingami, okřídlenými lvy a podobnými figurálnými ozdobami egyptskými. Mezi ozdoby ty mísily se tu a tam i patrné vlivy ozdob čínských, jež často k novým těmto ozdobným tvarům svorně se družily.

Cizí tyto formy dekorační vedly však i na zcestí; vždyť pak nábytku dávány i tvary a vzezření různých památníků egyptských!

Psací stůl v podobě pyramidy a p. nebyl žádnou zvláštností. V této tvarové dekadenci upadalo se z tvarové chyby jedné do druhé, až často členitost a ornamentálná výzdoba dřeva měla ráz skulptur kamenných.

Mimo tyto často se vyskytující slohové výstřelky dlužno opět konstatovati, že období ono bylo plno plodných a nových tvoreb v oboru umělecko-průmyslovém, jež i v našich dobách svou ušlechtilostí oku umělecky vytříbenému znamenitě se zamlouvají.

A jako dřívějším slohovým obdobím v předchozím století, tak i tomuto novému francouzkému vkusu a slohu otevřeny brány všech ostatních evropských zemí a států dokořán.

Skorem všechna vyobrazení této tabule vzata jsou ze zámecké sbírky empirového nábytku v král. zámku ve Stuttgartě.

Zajímavo je při ornamentálné výzdobě v těchto vyobrazeních sledovati souběžné užití ornamentiky naturalistické vedle přísně stylisovaných forem klassických.

Obr. 1.—23. Ozdoby kovové na nábytku v královském zámku ve Stuttgartě a ze sbírek domácích starožitností tamtéž.

(Podrobného poučení o tomto slohovém období ve Francii lze se dočísti v díle: „Libonis, Les styles français“.)

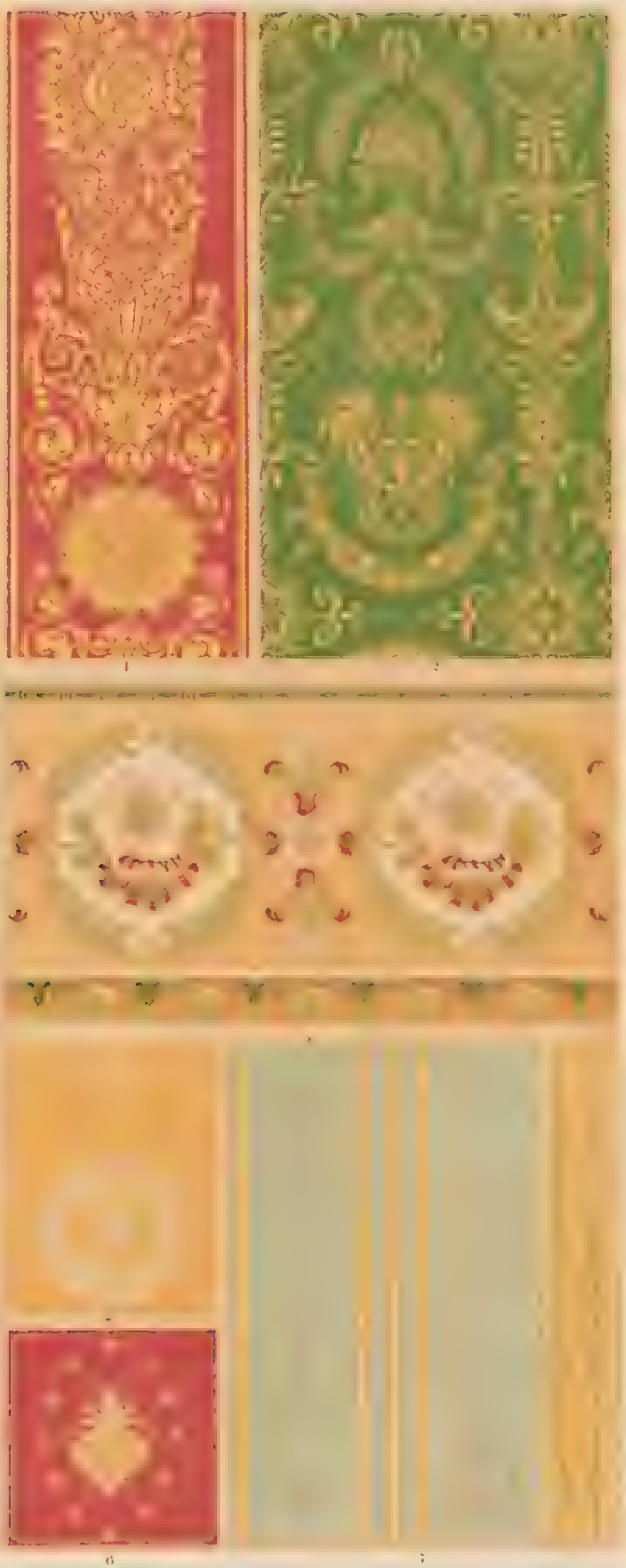

XVIII. A XIX. STOLETÍ.

Hedvábné tkaniny.

Mluvíce již dříve o dějinách hedvábnického průmyslu, pravili jsme, že dlužno rozeznávati tu čtvero období, z nichž ono francouzské znamená zápolení hedvábnického průmyslu francouzského s Italií, kteryžto průmysl dosáhl největšího rozsahu a výše koncem XVIII. století.

V době té výrobou látek hedvábných vynikala obzvlášť francouzská města Lyon, Nimes, Paříž, Tours a j.

Ozdobné hedvábné látky vzorkované v nejrozmanitějších variacích napínány k výzdobě stěn obytných místností; jimi pokrývána též různá křesla, kteryžto způsob výzdoby měl značný vliv i na hedvábnickou industrii v ostatních zemích a státech mimo Francii.

Jako doplňkem k několika ukázkám hedvábných tkanin z dob Ludvíka XIV., uvedeným na tab. 95., umístěny jsou na této tabuli podobné příklady, které, opírajíce se ještě o dobu Ludvíka XVI., naznačují přechod k slohu empirovému.

K prvému období (Ludvíka XVI.) přiklánějí se obrazy 1. a 2., předvádějící, — mimo některé náběhy čínské, známé lepé květinové věncoví a závěsy, vasy, rohy Štěstěny, pochodně a p., vše, co svou intimností a jemnou hravostí již při slohu Ludvíka XVI. mile nás jímalo. Však častým užitím věnců, palmových ratolestí a štítů proniká tu již zřetelně sloh prvé republiky (Directoire).

Podobně dlužno posuzovati i obr. 3., v němž jen naturalistické výplně květinové na dřívější dobu upomínají; všecky ostatní části, jakož i u obr. 4., 5. a 6., jsou význačně „empirové“.

Obr. 1. 7. Hedvábné tkaniny dle originálů v zemském průmyslovém museu ve Stuttgartě.

Seznam významů technických.

Akroterie, tab. 4.
Anthemiové ozdoby, 4.
Architektura, 2., 4., 5., 7., 19., 27., 29., 33., 36., 46., 67., 82., 90.
Basreliefy barevné, 9.
Bronzy, 10., 61.
Cihly polévané, 3.
Čalouny, kožené, 87., 91.
Gobeliny, 71., 86., 93.
Hlavice, 4., 7., 19., 27., 29., 39., 46., 60., 61., 67., 90.
Iniciály, 31., 40., 48., 59., 64., 80.
Intarsie, 44, 53., 57., 73., 74., 89.
Kartuše, 64., 77., 85.
Karyatidy, 4., 67., 82.
Keramika, 3., 6., 14., 20., 23., 28., 30., 43., 51., 72.
Kovové práce, 15., 17., 22., 25., 32., 61., 72., 73., 76., 85., 87.
Krajky, 55.
Kobercové malby, 47., 66.
Koberce tkané, 56.
Kování, 88.
Leptané ozdoby, 73.
Malba průčelí, 52.
Malba na majoliku, 20., 72.
Majolikové desky, 51.
Malby na skle, 42., 45., 50., 75.
Mosaika skelná, 32., 33.
Malba na laku, 13., 16., 17., 37.
Maeandry, 5.
Majolika, 37., 60.
Malby, 1., 2., 3., 11., 12., 14., 17., 24., 49., 52., 54., 91., 94.
Mosaika mramorová, 59.
Mosaika, 8., 28., 33., 43., 44., 59., 89.
Niello, 53., 57.
Nástěnné a stropní malby, 9., 37., 41., 49., 52., 54., 58., 62., 68., 70., 74., 83., 84., 91.
Ornament plochý, 73.
Ozdoby dřeva, 25., 53. 67., 77., 82.
Ozdoby ryté, 73.
Ornament v mramoru, 18., 61.
Ornamentika 4., 7., 27., 29., 46., 61., 73., 94.
Polychromovaná architektura, 5.
Prýmkářství, 95.
Pletiva, 16.
Podlahy mosaikové, 8., 33., 43., 89.
Plastické ozdoby, 61., 67., 82., 83., 94.
Plastika, 1., 3., 10., 39., 46., 47., 61., 67., 70., 77., 81., 82., 90., 94.
Plastika barevná, 1., 3., 4., 7., 70., 77., 81., 91., 92.
Polévaná hlína, 23., 28., 30.
Reliefy ploché, 57.
Rukopisné malby 7., 21., 26., 31., 32., 35., 40., 48., 59.
Robbia-majolika, 51.
Řezby, 38., 88.
Smalt na drahých kovech, 37., 63., 85.
Smaltomalířství, 12., 14., 17., 32, 40., 47., 63., 72., 85.
Smalt jamkový, 33.
Smalt buňkový, 12., 14.
Stojany osvětlovací, 7., 9., 10.
Sgrafitta, 57.
Skulptury, 1., 3., 10., 39., 46., 47., 61., 67., 70., 77, 81., 82., 90., 94.
Skulptura barevná, 1., 3., 47., 70., 77., 81., 91.
Taušírování, 15., 22., 73.
Typografické ozdoby, 64., 80.
Tkaniny, 12., 14., 16., 17., 21., 24., 34., 47., 56., 59., 69., 70., 71., 79., 95.
Vazby knih, 69., 70., 78., 86.
Vykládáné ozdoby ze sloni, 73
Vykládané ozdoby ve dřevě, 44., 73., 74., 89.
Výšivky liněné, 74.
Vykládané ozdoby mramorem, 57.
Vykládané ozdoby kovové, 72., 73.
Vzorky tisknuté, 65.
Výšivky, 12., 16., 17., 24., 34., 47., 56., 65., 69., 74., 79., 87., 95.
Zlatnické výrobky, 40., 63., 85., 87.

Osmiletá střední škola
ve LHOTĚ, okres Rychnov n. Kn.

OBSAH.

Sloh egyptsky.
Malba a plastika 1
Malba a architektura 2
Sloh assyrsky.
Malba, barevné skulptury, keramika 3
Sloh řecky.
Architektura. Sochařství. Ornamentika 4
Architektonické části polychromované 5
Keramika 6
Sloh římský
Architektura. Sochařství a ornamentika 7
Mosaikové podlahy 8
Pompeje.
Malby nástěnné a barevné basreliefy 9
Ozdoby bronzové 10
Čína.
Malby 11
Malby, tkaniny, výšivky, ozdoby smaltové 12
Japan.
Ukázka maleb předmětů lakovaných 13
Tkaniny, malby a smalty 14
Sloh indický.
Ozdoby předmětů kovových . . . 15
Výšivky, tkaniny, pletiva a malby lakové. 16
Ozdoby kovové, výšivky, tkaniny a malby. 17
Ozdoby v mramoru 18
Sloh perský.
Architektura. 19
Keramika 20
Tkaniny a malby rukopisné . 21
Ozdoby prací kovových 22
Sloh persko-arabsky.
Obložení stěny ozdobami z polévané hlíny 23
Sloh arabský.
Tkaniny, výšivky a malby 24
Ozdoby prací dřevěných a kovových 25
Malby rukopisné 26
Sloh arabsko-maursky.
Ozdoby architektonické 27
Mosaika a ozdoby z polévané hlíny 28
Sloh maurský.
Ozdoby architektonické . . . 29
Ozdoby turecke.
Architektonické ozdoby z polévané hlíny 30
Ozdoby gallské.
Malby rukopisné 31
Sloh byzantský.
Skelná mosaika, smalt a malby rukopisné 32
Smalt jamkový, mramorová a skelná mosaika 33
Výšivky a tkaniny 34
Ornament rusky.
Malby rukopisné 35
Výzdoby architektonické a řezby . 36
Smalt, majolika, malby nástěnné a lakové 37
Ozdoby norske.
Řezby 38
Sloh byzantský a románský.
Architektura a řezby 39
Sloh romansky.
Smalt a malby rukopisné . . . 40
Malby nástěnné 41
Sloh románsko-gotický.
Malby na skle 42
Ozdoby podlah 43
Sloh gotický.
Vykládané ozdoby ve dřevě . . . 44
Malby na skle 45
Architektura, řezby a ornamentika . 46
Tkaniny, výšivky, polychromované řezby a smalt 47
Malby rukopisné 48
Malby nástěnné a stropní . . . 49
Italská renaissance.
Malby na skle 50
Desky majolikové 51
Malby průčelí 52
Intarsie 53
Malby nástropní 54
Krajky 55
Výšivky a koberce 56
Sgrafitta; ozdoby, vykládané mramorem; ploché reliefy 57
Malby nástěnné a stropní . . 58
Malby rukopisné, tkaniny a mosaika mramorová 59
Malby majolikové 60
Plastické ozdoby mramorové a bronzové 61
Malby nástěnné a stropní . . . 62
Italská a francouzská renaissance.
Drahé kovy s ozdobami smaltovými 63
Francouzská renaissance.
Ozdoby typografické 64
Tištěné vzorky a výšivky . . . 65
Malby kobercové 66
Plastické ozdoby dřeva a kamene . 67
Malby nástropní 68
Tkaniny, výšivky a vazby knih . 69

Francouzská renaissance.
Malby nástěnné, polychromované řezby, vazby knih a tkaniny . . . 70
Gobeliny 71
Malby smaltové na kovech, vykládané ozdoby kovové a malby fayencové . 72

Francouzska a nemecká renaissance.
Ploché ozdoby různého provedeni . 73

Německá renaissance.
Malby nástěnné a stropní; intarsie a výšivky lněné 74
Malby na skle 75
Ozdoby kovové 76
Plastika polychromovaná 77
Vazby knih 78
Výšivky a tkaniny 79
Ozdoby typografické 80
Plastika polychromovaná . . . 81
Plastické ozdoby dřeva a kamene 82
Malby nástěnné; plastické ozdoby dřeva a kamene 83
Malby nástěnné a stropní 84
Kartuše a smaltované ozdoby kovové 85

XVII. a XVIII. století.
Gobeliny a vazby knih 86
Výšivky, kožené čalouny a ozdoby ze zlata 87
Kování a řezby 88

XVIII. století.
Vykládané podlahy (dřevěné) . 89

XVII. a XVIII. století.
Ozdoby plastické 90
Sádrové ozdoby stěn a stropů, malby a tlačené ozdoby kožené 91

XVIII. století.
Plastické ozdoby barevné . . . 92
Gobeliny 93
Ozdoby plastické a barevné . . . 94

XVII. a XVIII. století.
Prýmky, tkaniny a výšivky 95

XVIII. století.
Kování 96

Počátek XIX. století.
Malby nástěnné a stropní . . 97
Gobeliny a posamenterie 98

Sloh empirový XIX. století.
Kování 99

XVII. a XIX. století.
Hedvábné tkaniny 100